

Părintele Iustin Popovici

**CREDINȚA ORTODOXĂ ȘI
VIAȚA ÎN HRISTOS**

Traducere: prof. Paul Bălan

Această carte se tipărește cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte **GALACTION**,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului
la Editura **BUNAVESTIRE**,
Galați, 2003

Ediție electronică

APOLOGETICUM
2006

Părintele Iustin Popovici

Volumul poate fi distribuit liber pentru uz personal.

Această lucrare este destinată tuturor iubitorilor de spiritualitate creștină ortodoxă și de istoria neamului românesc. Ea poate fi utilizată, copiată și distribuită LIBER cu menționarea sursei.

Scanare: Apologeticum

Corectura I: Anca

Tehnoredactare și corectura II: Apologeticum

Digitalizare pdf : Apologeticum

**Rugați-vă pentru cei ce s-au ostenit
să vă ofere aceste scrieri,
ca Dumnezeuul milei să-i miluiască pe ei și pe voi.**

Tradus după originalul: *Orthodox faith and Life in Christ* Institute for Byzantine and Modern Greek Studies, Massachusetts

ISBN 973 – 86183 – 2 – 0

© 2006 APOLOGETICUM.

<http://apologeticum.net>

<http://www.angelfire.com/space2/carti/>

apologeticum2003@yahoo.com

În loc de prefață

Părintele Iustin, un urmaș al Sfântului Maxim Mărturisitorul

Danion Vasile

Sfântul David din Eubeea a rămas în inimile creștinilor cu numele de „copilul Înaintemergătorului”. S-ar putea ca părintele Iustin Popovici să rămână în istorie drept urmașul Sfântului Maxim Mărturisitorul.

Despre Sfântul David se știe că, fiind în vârstă de trei ani, a fost luat de Sfântul Ioan Botezătorul din casa sa și dus într-o biserică unde a fost găsit după câteva zile de căutare. „Nu l-ai văzut pe Sfântul Ioan cât de mult mă iubește și cât de mult îl iubesc și eu?”, l-a întrebat Sfântul David pe tatăl său, rămas mut de uimire la aflarea fiului său în biserică pe care o lăsase închisă.

Pe cât de ușor le este unora să înțeleagă legătura dintre Sfântul David și Sfântul Ioan, pe atât de greu le este altora să înțeleagă legătura dintre părintele Iustin Popovici și Sfântul Maxim Mărturisitorul...

Pentru Biserică, Dumnezeu totdeauna e pe primul loc, iar omul, lumea, totdeauna pe locul doi. Trebuie să ascultăm de oameni cât timp nu sunt împotriva lui Dumnezeu și a poruncilor Lui. Dar când oamenii se ridică împotriva lui Dumnezeu și a poruncilor dumnezeiești, Biserica trebuie să se împotrivească. Dacă ea nu procedează astfel, ce Biserică mai e și asta? Oare reprezentanții Bisericii, dacă nu procedează astfel, oare mai sunt ei reprezentanții apostolicești ai Bisericii? A se îndreptăți în acest caz cu așa-zisa economie bisericească înseamnă nu altceva decât a-L trăda în ascuns pe Dumnezeu și Biserica Sa. O astfel de economie este pur și simplu o trădare a Bisericii lui Hristos.

Biserica reprezintă o veșnicie în timp, în această lume vremelnică. Lumea se schimbă, dar Biserica nu se schimbă, nu se schimbă veșnicul ei adevăr dumnezeiesc, dreptatea ei dumnezeiască, Evanghelia ei dumnezeiască, veșnicile ei unelte dumnezeiești. Nu se schimbă, fiindcă nu se schimbă Domnul Hristos, Carele așa este și așa lucrează. (...)

Stăpânirea vine de la Dumnezeu, și până când ea rămâne în Dumnezeu și sub Dumnezeu și cu Dumnezeu – este binecuvântată. Părăsindu-L pe Dumnezeu, ea se transformă în violență – prin aceasta supunându-se pe sine puterii antidumnezeiești – diavolului.

Aceasta este învățătura dreptmăritoare și apostolică, patristică, evanghelică despre natura și valoarea stăpânirii. Aceasta este sfânta și infailibila învățătură ortodoxă a Bisericii lui Hristos, așa a fost de la început și până acum, și de acum în vecii vecilor. Și cine sunt martorii ei? Toți Sfinții Apostoli, toți Sfinții Părinți, toți Sfinții Mucenici. În mod deosebit Sfinții Mucenici, începând cu Sfântul și întâiul Mucenic Ștefan, și până la noii noștri mucenici și câți alți sfinți mucenici ai vremurilor noastre. Ei toți au pățimit pentru Domnul Hristos, toți laolaltă, de la împărați, regi și cneji; într-un cuvânt, de la stăpânirile acestei lumi, luptătoare contra lui Dumnezeu. Și acești sfinți mărturisitori nu se numără cu miile, ci cu milioanele. Ei toți sunt sfinți și nemuritori, ca martori ai adevărului divino-uman: creștinii trebuie să se împotrivească poruncilor nelegiuite și necredincioase ale împăraților, domnitorilor, stăpânitorilor acestei lumi, oriunde s-ar afla ei, și oricine ar fi ei.

Fiecare sfânt mucenic, fiecare sfânt mărturisitor al credinței lui Hristos reprezintă o întruchipare vie și o personificare nemuritoare a preasfintei Atot-Evanghelii a Bisericii Ortodoxe: «Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni». Fiecare dintre, ei s-a ținut de această Atot-Evanghelie dumnezeiască cu tot sufletul, cu toată inima, cu tot

cugetul. De aceea au și fost supuși la chinuri, la răutăți, de aceea au fost omorâți de către stăpânitorii apostazi din veac în veac. (...)

„Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni” (Fapte 5, 23). Aceasta este rânduiala, aceasta este calea, acesta este adevărul Bisericii Ortodoxe a lui Hristos, începând cu Sfinții Apostoli până în zilele noastre, și de azi înainte până la sfârșitul acestei lumi pământești. Privitor la această rânduială, la această cale, la acest adevăr, nu sunt cu puțință nici concesiile, nici compromisurile, nici retragerile. Nimeni nu ne poate sili, nici chiar un Sinod Ecumenic, dacă s-ar întâmpla ca acesta să aibă loc.

„Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu” – acesta este principiul coexistenței dintre Biserică și stat. Nu colaborare, ci coexistență între Biserică și stat. Nu colaborare, cu atât mai mult atunci când „Cezarul” prigonește toate cele ce sunt ale lui Dumnezeu și nu vrea să știe nimic din cele ce sunt ale lui Dumnezeu, ci țintește doar să nimicească tot ce este al lui Dumnezeu. Aici lipsesc condițiile principale pentru colaborare. Sau coexistența egală în drepturi a așezămintelor, și a persoanelor umane, sau calvarul Bisericii cauzat de către prigonitorii, chinuitorii, cotropitorii care tăgăduiesc și prigonesc pe Dumnezeu și cele ale lui Dumnezeu. Iar prin dictatură impun pe potrivnicul lui Dumnezeu și cele potrivnice lui Dumnezeu. În acest caz, Biserica și statul se despart, se separă, fiecare cu ale sale.

A fost inventat un nou zeu suprem, un nou idol suprem – statul (comunist). Acestui idol, dictatura ateistă cere să i se aducă ca jertfă totul: conștiința, credința, memoria, trupul, cele văzute și nevăzute. Noul idol suprem, noul zeu suprem, noul Zeus s-a înconjurat imediat de noi zei, de noi idoli.

Aceștia sunt „știința” pozitivistă, filozofia materialistă, etica comunistă, estetica anarhistă, literatura social-realistă și celelalte. Toți trebuie să se închine acestor idoli și să se aducă ca jertfă pe sine și tot ce le aparține.

Ce înseamnă asta? Aceasta este pur și simplu idolatrie vampirică, politeism păgânesc vampiric, fetișism vampiric. În locul Unicului și Singurului Dumnezeu și Domn Iisus Hristos cel Adevărat, o masă de idoli, zeități și zeișori impostori. În aparență se forțează să pară atei, iar în realitate sunt niște închinători la idoli, niște politeiști. Ei își meșteresc într-una noi idoli, incluzându-i în noul lor panteon, în sălbaticul lor ceremonial. Dictatura ateistă, la rândul ei, se străduiește din răputeri să-l convingă și să-l silească pe fiecare să se închine noilor zei, să le aducă jertfe, să mențină „cultul personalității”. În acest fel, ce se întâmplă? Se instalează vampirismul modului de viață păgânesc, a cunoștinței păgânești, a modului de viață păgânesc. Și astfel se petrece viața însăși în „neiertate slujiri idolești” potrivnice lui Dumnezeu (I Petru 4, 3). (...)

*Faptul că mai suntem în viață ține doar de milostivirea lui Dumnezeu și de puterea lui Dumnezeu. Iar de jur împrejur se învârtește cea mai ticăloasă minciună universală legiferată în educația ateistă: „Hristos este un mort”, „Hristos este o înșelăciune”. Iată programul de educație. Oare așa ceva poate fi acceptat, oare cu așa ceva se poate colabora? Și după aceea să te mai consideri creștin? Nu! Noi anunțăm și declaram cu tărie: aceasta este cea mai groaznică, cea mai nerușinată și cea mai mârșavă hulă pe care mintea omenească a formulat-o vreodată împotriva celei mai perfecte, mai minunate, mai încântătoare Ființe omenești de sub Cer care a pășit pe pământ. Vom sta lângă El cu toată inima, cu tot sufletul, cu tot cugetul, cu toată puterea noastră, și aceasta cu prețul oricăror pedepse cu moartea îndreptate asupra noastră de către toți luptătorii contra lui Hristos din întreaga lume...”**

Cuvintele de mai sus constituie una dintre cele mai neconvenționale minuni din veacul trecut: pentru un creștin adevărat faptul că, în vremuri ca ale noastre, părintele Iustin Popovici L-a mărturisit pe Hristos fără a-i fi frică de moarte, că părintele Iustin L-a mărturisit pe Hristos asemenea marilor mucenici ai Bisericii, că părintele Iustin L-a iubit pe Hristos asemenea marilor sfinți ai Bisericii, e o minune. Prin puterea lui Hristos, părintele Iustin a biruit veacul trecut. A dovedit prin aceasta că Evanghelia nu minte: că, oricât de mare ar fi

* Extrase din volumul *Biserica și statul*, Editura Schitul Sfântul Serafim de Sarov, 1999

desfrâul sau apostazia, nimic nu îi poate împiedica pe creștini să dobândească sfințenia.

Și, prin această minune, Dumnezeu îi hrănește pe creștini așa cum îi hrănește prin citirea minunilor Sfântului David din Eubee, sau ale celorlalți sfinți care au trăit în vremuri de mult apuse.

Părintele Iustin Popovici a fost o minune vie, o icoană vie. Cine compară chipul său cu icoana sa își dă seama de cât de adevărată este aceasta afirmație. Iar cine citește scrierile sale are o dovadă sigură că această asemănare nu a fost întâmplătoare.

Cine a fost părintele Iustin Popovici?

În câteva cuvinte, Asterios Gerostergios** rezuma viața cuviosului astfel: „Părintele Iustin Popovici s-a născut în ziua praznicului Bunevestiri, în anul 1894, în Vranie, Serbia. A primit la botez numele de Blagoie din partea părinților săi, Spiridon și Anastasia. El provenea dintr-o familie preotească, iar cucernicii săi părinți l-au crescut în credința cea adevărată a poporului sârb ortodox. El a fost, așa cum afirmă episcopul Amfilohie Radovici, «ultima verigă a unui lanț care a cuprins atâția preoți pe parcursul unor generații succesive, rodul sfințit al unei rădăcini sfinte; fericite sunt generațiile, fericită este rădăcina care a zămislit un astfel de rod precum părintele Iustin».

De pe vremea când era copil se obișnuise să viziteze mănăstirea din apropiere a iubitului sfânt Prohor Pciniski, din secolul al XI-lea. Între anii 1905-1914 el a studiat la Școala Teologică *Sfântul Sava* din Belgrad. Acolo a avut marea binecuvântare de a-l avea ca dascăl pe binecunoscutul episcop de Ohrida, Nicolae Velimirovici, noul Hrisostom al Bisericii Sârbe. În anul 1916 și-a închinat viața lui Dumnezeu, intrând în monahism. Curând după aceea patriarhul Dimitrie al Serbiei l-a trimis pe tânărul monah Iustin în Rusia, la Sankt Petersburg, pentru a căpăta o educație teologică superioară. În Rusia, părintele Iustin a cunoscut cucernicia poporului rus, revoluția bolșevică, precum și persecuțiile religioase care au dat nenumărați martiri ai Bisericii Ortodoxe. Mai apoi, părintele Iustin a părăsit Rusia ducându-se în Anglia pentru a-și continua studiile teologice. Din Anglia a ajuns în cele din urmă în Grecia, unde a rămas vreme de câțiva ani, pentru a învăța bine limba greacă și pentru a-i studia pe Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe. Părintele Iustin a aprofundat studiul scrierilor părinților pustiei, al spiritualității Bisericii și al monumentelor simbolice și dogmatice ale Bisericii Ortodoxe, și a continuat să îl aprofundeze până la sfârșitul vieții sale***. În anul 1926, părintele Iustin și-a susținut teza de doctorat în teologie la Universitatea din Atena, cu titlul *Problema personalității și cunoașterii după Sfântul Macarie Egipteanul*. La scurt timp după aceea, el a început să predea în cadrul seminariilor din Karlovitz, Prizren și Monastir. În anul 1927, aflându-se la seminarul din Karlovitz, părintele Iustin a publicat importantul său studiu intitulat *Teoria cunoașterii la Sfântul Isaac Sirul*.

Pe parcursul acestei perioade, el a publicat revista religioasă *Viața creștină*, precum și primele două volume ale *Dogmaticii Bisericii Ortodoxe* (1932). În anul 1935, a fost chemat să predea Dogmatica la Facultatea de Teologie din Belgrad. În anul 1938, împreună cu câțiva intelectuali sârbi, a fondat Societatea Filosofică Sârbă. În anul 1945, odată cu venirea la putere a comuniștilor, părintele Iustin a fost obligat să părăsească universitatea și să viețuiască în diferite mănăstiri. Din anul 1948, el a rămas la mănăstirea de maici «Sfinții Arhangheli» din Celie, Valievo, în afara Belgradului...”.

Datele biografice nu sunt în măsură să prezinte personalitatea părintelui Iustin Popovici așa de bine cum o fac cuvintele sale.

Vom sta lângă El cu toată inima, cu tot sufletul, cu tot cugetul, cu toată puterea noastră, și aceasta cu prețul oricărui pedepse cu moartea îndreptate asupra noastră de toți luptătorii contra lui Hristos din întreaga lume...

Acesta este părintele Iustin Noul Mărturisitor. Acesta este părintele Iustin Noul Filosof. Acesta este părintele Iustin Noul Teolog.

** Editorul și traducătorul acestei cărți în limba engleză; citatul este luat din introducerea ediției americane.

*** Părintele Iustin Popovici a trecut la Domnul de Praznicul Bunevestiri, pe 25 martie 1979 (după vechiul calendar), la aceeași sărbătoare la care a văzut lumina zilei.

Părintele Iustin a fost considerat de către heterodocși un fundamentalist, un luptător fanatic care, sub pretextul luptei împotriva ecumenismului, și-a întreținut patima mâniei. Ei nu au vrut să vadă în el decât un filosof care, în numele adevărului lui Hristos, a dat cu piatra în catolici și în protestanți. Aceștia fac abstracție de faptul că, într-o perioadă în care mulți clerici sârbi deveniseră unelte ale securității (securitatea determinând instalarea necanonică a unui al doilea patriarh), părintele Iustin lovea în rătăcirile Cezarilor atei. Fac abstracție de faptul că, în timp ce alți clerici se desfătau cu avantajele materiale pe care le primeau din partea regimului ateu, părintele Iustin trăia o viață de nevoiță, așa cum au trăit marii săi înaintași. Fac abstracție de faptul că părintele Iustin ducea o viață de sfințenie și că, după moarte, Dumnezeu a dat mărturie despre aceasta în chip minunat: vreme de patruzeci de zile după îngroparea sa, deasupra mormântului părintelui s-au văzut flăcări minunate care dovedeau faptul că părintele a fost o făclie a Bisericii.

Nu numai heterodocșii s-au ridicat împotriva Cuviosului părinte Iustin. Au existat și mai există încă anumite curente așa-zis „ortodoxe” care îl defăimează, O astfel de atitudine, potrivnică mărturisitorilor adevărului, nu este însă nouă. Împotriva Sfântului Ioan Damaschin, numit Mansur după numele arab al bunicului, ierarhii prigonitori ai icoanelor care s-au adunat la Sinodul tâlhăresc din 754 au decis: „Anatema lui Mansur, cel cu nume rău și cu gând saracinesc. Anatema lui Mansur, închinătorul icoanelor și scriitorul de lucruri false. Anatema lui Mansur, insultătorul lui Hristos și dușmanul imperiului. Anatema lui Mansur, învățătorul nelegiurii și falsul tălmăcitor al Sfintelor Scripturi”^{*}. Față de astfel de „aprecieri” binevoitoare, criticile făcute părintelui Iustin pălesc.

E adevărat că părintele Iustin a fost considerat de către comuniști „dușman al imperiului”, așa cum unii ecumeniști îl consideră „fals tălmăcitor al Sfintelor Scripturi” sau fals tâlcuitor al Sfintei Tradiții. Dar istoria, care i-a dat dreptate Sfântului Ioan Damaschin, îi va da dreptate și părintelui Iustin. Mai devreme sau mai târziu.

Să ne aducem aminte că la întrebarea pusă de către ereticul Pyrrhus, fost patriarh al Constantinopolului: „Ce rău ți-am făcut, avva Maxim, eu și cel dinaintea de mine, că ne bârfești peste tot, învinuindu-ne către toți de erezie? Cine te-a cinstit și te-a respectat așa de mult ca noi, deși nu te-am cunoscut față către față, din vedere?”, Sfântul Maxim Mărturisitorul a răspuns: „Fiindcă, precum spui (și Dumnezeu aude), ca să folosesc cuvintele tale, nimeni nu m-a cinstit și respectat ca voi, disprețuind voi acum dogma creștină, am socotit că e un lucru îngrozitor să prefer cinstirea mea cinstirii adevărului”^{*}.

Această atitudine a avut-o în întreaga sa viață vrednicul urmaș al Sfântului Maxim, părintele Iustin, care a intrat în Sinaxarul ceresc al Bisericii dreptslăvitoare. El a iubit Adevărul, pentru că Adevărul este Hristos. Și învățăturile sale sunt adevărate, pentru că nu a căutat să mărturisească nimic străin Tradiției Sfinților Părinți.

Cuvintele părintelui Iustin Pârnu, starețul Mănăstirii Petru-Vodă, sunt cea mai potrivită judecată a învățaturii părintelui sârb: „Dacă nu vom mărturisi Adevărul și Ortodoxia după învățătura Cuviosului Părinte Iustin Popovici, nu ne mântuim”^{**}.

^{*} Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, p.12, Editura Scripta, București, 1993. Volum disponibil și în formă digitală în colecția *Apologeticum*, <http://apologeticum.net>

^{*} Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri*, partea a doua, p. 320, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990. Volum disponibil și în formă digitală pe CD-ul *Bibliotheca Patrum*, editat de grupul *Apologeticum*.

^{**} Sfântul Iustin Popovici, *Biserica Ortodoxă și ecumenismul.*, p. 138, Editura Mănăstirea Sfinții Arhangheli – Petru Vodă, 2002. Volum disponibil și în formă digitală în colecția *Apologeticum*, <http://apologeticum.net>

Introducere la ediția în limba română

„Această sfântă carte e plină de mare înțelepciune. Ea este o tainică vistierie de înțelegere ascunsă a înțelepciunii lui Dumnezeu. Nu oriunde, nu oricine o poate pricepe. Totuși, pe măsura fiecăruia dintre cei ce caută să o înțeleagă, conține toate cele potrivite: pentru cei înțelepți învățături înțelepte, pentru cei simpli, învățături simple. De aceea, voi, cei simpli, trebuie s-o citiți nu în ordinea în care sunt așezate în ea cărțile Sfinților Părinți, una după alta. Acolo, această ordine este o ordine teologică, dar cineva care vrea să învețe rugăciunea lăuntrică, din Filocalie, trebuie să citească în ordinea următoare:...”^{*}.

Cuvintele de mai sus i-au fost spuse renumitului „pelerin rus” de către răposatul său duhovnic, într-o vedenie; atât de mare a fost importanța acestor cuvinte încât, deoarece nu a apucat să i le spună pe când trăia, preacuviosul bătrân i le-a spus după ce a trecut la Domnul. Dacă nu ar fi ținut cont de rânduiala citirii primită de la părintele său, pelerinul rus s-ar fi poticnit în urcușul duhovnicesc: citirea Filocaliei ar fi putut deveni greoaie sau plictisitoare.

Într-un fel, se poate spune că multe dintre cărțile care conțin texte aparținând mai multor autori, sau care conțin studii pe diferite teme ale aceluiași autor, ar avea nevoie de o anumită rânduială a citirii.

Scopul creștinilor nu este de a avea în casă toate volumele din Filocalie; ei trebuie să citească din Filocalii cât mai mult din ceea ce le este accesibil. Același lucru se întâmplă și cu Viețile Sfinților. Dacă zac pline de praf în bibliotecile credincioșilor, folosul lor se pierde.

Volumul de față conține șapte studii reprezentative pentru gândirea părintelui Iustin Popovici, în ordinea fixată de editorul american, Asterios Gerostergios. Considerăm că acesta a încercat să țină cont de un public țintă cât mai numeros, și de aceea a încercat să așeze textele într-o ordine cât mai potrivită.

Am avea totuși câteva sugestii pentru cei care vor parcurge această carte. Asterios Gerostergios a așezat studiul despre „Ecumenismul umanist” ca al șaptelea text al volumului, cel puțin din două motive: în partea a doua a studiului, părintele Iustin nu face altceva decât să prezinte fragmente din mărturia despre apostazia Europei scrisă de dascălul său, Vlădica Nicolae Velimirovici, în lagărul de la Dachau. Și atunci studiul respectiv, aparținând în egala măsură dascălului și ucenicului, a fost așezat după cele care îi aparțin în întregime părintelui Iustin. Al doilea motiv este că pe piața de carte americană au apărut foarte multe cărți pe tema ecumenismului, o temă destul de controversată.

Datorită faptului că în România s-au tipărit puține texte pe această temă, considerăm că ar fi bine ca acesta să fie citit printre primele studii din carte (nu puține sunt cazurile în care cititorii, nefiind interesați de unul dintre articole, preferă să lase cartea din mână în loc să treacă la următorul articol).

Dar principala sugestie pentru cei care vor parcurge acest volum este de a porni la drum cu „Introducere la Viețile Sfinților”, poate cel mai renumit text al părintelui sârb. Cuvintele sale, izvorâte dintr-o înaltă trăire filocalică, trezesc în inimă dorința de a merge pe drumul pe care ne povățuiește Biserica, pe drumul sfințeniei.

Pentru a da posibilitatea cititorilor să aleagă în cunoștință de cauză ordinea în care vor parcurge articolele cuprinse în acest volum, vom face un mic rezumat al fiecărui text în parte:

1. Misiunea lăuntrică a Bisericii

Care este misiunea Bisericii? Iată o întrebare pe care ar trebui să și-o pună fiecare creștin, gândindu-se la faptul că și el este parte a Bisericii, mădular al Trupului lui Hristos.

^{*} *Pelerinul rus*, p. 39, Editura Sophia, 1998

Câtă vreme creștinii se vor gândi numai la „ce face Biserica?”, fără a se gândi la ceea ce ar trebui să facă ei înșiși, se îndepărtează de chemarea lor.

Biserica este școala mântuirii, școala sfințeniei, școală care crește sufletele doritoare de adevăr, de cunoaștere, de dragoste. Biserica nu este și nu se poate transforma într-o instituție a acestei lumi.

Privitor la credința căldicică a celor care cred că pot rezuma trăirea creștină la ceva superficial, părintele Iustin observa:

Ortodoxia va genera întotdeauna renașterea ascetică. Ea nu recunoaște nimic altceva. Asceții sunt singurii misionari ai Ortodoxiei. Nevoința este singura ei școală misionară. Ortodoxia înseamnă efort ascetic și viață și doar prin acestea două misiunea ei este transmisă mai departe și împlinită. Trăirea nevoinței ar trebui să fie misiunea lăuntrică a Bisericii noastre printre oameni. Parohia trebuie să devină un focar de nevoință. Dar acest lucru poate fi împlinit doar de către un preot ascet. (...) Există o cerință absolut necesară: ca toți episcopii, preoții și monahii noștri să devină ei înșiși asceți.

Misiunea Bisericii este mărturisirea lui Hristos. Care nu poate fi făcută prin vorbe goale, prin refrene moraliste sau prin învățături savante. Numai când cuvintele vor fi acoperite de trăire, vor fi susținute de trăire, numai atunci vor da roade.

2. Introducere la „Viețile Sfinților”

Unul dintre cele mai importante daruri pe care părintele Iustin le-a făcut Bisericii Sârbe a fost colecția de *Vieți ale Sfinților*. Ostenindu-se la această lucrare, el a încununat-o cu o prefață care explică legătura dintre creștinii care merg pe calea mântuirii și cei care au intrat deja în Sinaxare.

Mulți citesc *Viețile Sfinților* ca pe niște povești, ca pe niște lecturi uneori palpitate, alteori relaxante. Dar *Viețile Sfinților* sunt cu totul altceva: sunt hrana de care avem nevoie pentru a ne orienta în războiul duhovnicesc. Nu există creștini care să nu aibă nevoie de modele. Numai creștinii care se lasă biruiți de duhul acestei lumi nu vor să prindă putere citind *Viețile Sfinților*.

„Introducerea” părintelui Iustin ar putea figura ca „prefață” a fiecărei cărți despre sfinții și cuvioșii Bisericii noastre. Ea nu poate plictisi. Așa cum rugăciunile începătoare se rostesc la începutul fiecărui canon, fie că este acatist, paraclis sau altceva, tot așa textul părintelui Iustin ar putea fi citit înaintea oricărei vieți de sfânt: pentru că oferă repere obiective și o orientare de mare valoare.

Într-un fel, părintele Iustin încearcă să ne convingă că ar trebui să citim *Viețile Sfinților* numai pentru a împlini porunca Sfintei Scripturi de a deveni sfinți, poruncă de care mulți oameni nu vor să își aducă aminte.

3. Educația teandrică și umanistă

Nimeni nu poate contesta faptul că idolul umanismului are un soclu pe care, de câteva decenii, înțelepții acestei lumi își aduc ofrandele. „Omul este măsura tuturor lucrurilor...”.

„E de ajuns să îi învățăm pe copii să fie buni, să nu fure, să nu mintă. E de ajuns să îi învățăm să nu fie golani, să nu ne facă de rușine...”, se gândesc părinții care nu sunt conștienți de faptul că educația din care lipsește Hristos este o educație stearpă.

Oamenii caută modele, caută repere. Unii sunt admiratori ai lui Platon, alții ai lui Budha, alții ai lui Mahomed, alții ai lui Shakespeare și alții ai lui Kant sau ai lui Nietzsche. Ce le oferă aceștia?

În puține cuvinte, cu o claritate extraordinară, părintele Iustin răstoarnă ierarhia valorilor convenționale. Cu obiectivitatea unui doctor, el pune diagnosticul acestor „zei” artificiali. Îi compară cu Fiul Omului, cu Dumnezeu-Omul, cu Fiul lui Dumnezeu. Și această comparație le pune în evidență neajunsurile, greșelile, urâtenia.

Numai educația în care omul este modelat de Hristos are valoare. Numai atunci când omul este îndumnezeit, când se sfințește, educația și-a atins rostul. Roadele educației umaniste

sunt fictive, deviază omul de la chemarea sa care este aceea de a dobândi asemănarea cu Dumnezeu, de a dobândi Împărăția Cerurilor.

4. Valoarea supremă și ultimul criteriu în Ortodoxie

Care este valoarea supremă pentru credința creștină? Unii spun: „Dumnezeu”. Alții: „raiul”. Alții: „bucuria veșnică”. Alții: „Adevărul”. Răspunsul la această întrebare este extraordinar de important, pentru că are implicații în viața fiecărui creștin.

Părintele Iustin vine și mărturisește: *Valoarea supremă este Hristos, Dumnezeu-omul*. Poziția sa nu pare și nu este originală, și răspunsul său este la fel de firesc precum răspunsul afirmativ pe care îl dă un om flămând atunci când este întrebat dacă vrea să mănânce ceva.

Totuși răspunsul său lămurește de fapt rostul întrebării: care este valoarea supremă? Unora le este ușor să spună că pentru ei valoarea supremă este Dumnezeu. Acest răspuns, dacă rămâne pur teoretic, este gol. Oamenii afirmă cu gura că valoarea supremă pe care o recunosc este Dumnezeu, dar prin viața lor demonstrează contrariul. Pentru mulți, valoarea supremă sunt plăcerile trupești. Și afirmă că valoarea lor supremă este Dumnezeu numai pentru a nu fi judecați de către ceilalți.

În Ortodoxie, valoarea supremă este Hristos, Dumnezeu-omul, care modelează viețile celor care cred în El. Acest lucru se oglindește în fiecare aspect al vieții lor. Credincios este numai cel care își mărturisește credința prin viața de zi cu zi, cel a cărui tăcere e mai grăitoare decât vorbele deșarte ale celor care poartă în chip mincinos numele de „creștini”.

În Occident, creștinismul s-a transformat treptat în umanism. Afirmarea părintelui Iustin este un semnal de alarmă: dacă ortodocșii se vor lăsa biruiți de duhul lumii acesteia, dacă vor refuza să își modeleze viețile după Hristos, și vor căuta alte repere, iubind „predaniile” omenești mai mult decât cele dumnezeiești, vor ajunge în prăpastie. Iar dacă vor mărturisi prin faptele lor că îl recunosc pe Hristos drept Valoare supremă, se vor împărtăși la rândul lor de razele acestei Valori.

5. Cugetări despre infailibilitatea europeanului

Ispita infailibilității este unul dintre cele mai fine atacuri ale vrăjmașului diavol împotriva omului. Omul are de ales între mai multe alternative: între a trăi după voia lui Dumnezeu, sau a trăi după voia sa proprie, fiind conștient de faptul că a ales păcatul, sau a trăi după voia proprie sub acoperământul fictiv al unor justificări de natură filosofico-religioasă.

Creștinii ortodocși înțeleg că dogma infailibilității papale este o mare erezie. Dar puțini sunt conștienți de faptul că „dogma” infailibilității umane este la fel de eretică.

Omul se vrea măsura a tuturor lucrurilor. „Europeanul” părintelui Iustin se identifică destul de ușor cu omul secolului al XXI-lea, cu omul viitorului, indiferent dacă trăiește sau nu pe continentul european.

Câtă vreme omul primește învățătura curată a Bisericii lui Hristos, el poate birui ispita infailibilității. Dar când omul primește o învățătura în care adevărul s-a împletit cu minciuna, cum este cazul catolicilor, îi este cu neputință să rămână nevătămat. Cei care cred în infailibilitatea papală cred, mai mult sau mai puțin, în propria lor infailibilitate.

Părintele Iustin analizează legătura strânsă dintre catolicism și protestantism, întărind afirmația lui Homiakov conform căreia papalitatea este cea dintâi formă de protestantism.

Negând infailibilitatea europeanului, care nu a reușit să dea răspuns marilor întrebări care îl chinuie, ci doar le-a ascuns sub o mască apăsătoare, părintele Iustin propune o alternativă simplă și clară: aceea ca omul să renunțe la fantoma propriei infailibilități pentru a cunoaște infailibilitatea Adevărului, infailibilitatea lui Hristos. Să renunțe la moarte pentru a gusta Viața.

Acest articol se completează foarte bine cu fragmentele scrise de Vlădica Nicolae Velimirovici despre *Ce este Europa?* și incluse de părintele Iustin la sfârșitul studiului său, *Ecumenismul umanist*. Părintele Iustin considera că Vlădica Nicolae, cel „întocmai cu apostolii”, este Noul Ioan Gură de Aur al Bisericii Sârbe. Critica pe care a făcut-o Europei

este valoroasă nu numai prin faptul că este făcută după principii creștine; este valoroasă mai ales pentru că izvorăște dintr-o minte creștină, dintr-un suflet care a mers pe calea sfințeniei.

Citind cuvintele Preasfințitului episcop Nicolae, ne putem da seama cât de superficial este modul în care judecăm Europa contemporană. Trăind cu câteva decenii înaintea noastră, într-o Europă mult mai curată decât cea de astăzi, el a observat rănilor care sunt trecute cu vederea de către analiștii convenționali.

Europa pe care o descrie Vlădica Nicolae nu pare a avea nimic în comun cu Europa în care trăim noi, cu Europa pe care mass-media, oamenii politici și intelectualii o prezintă ca fiind o floare de mult preț. Și totuși este una și aceeași Europă, văzută cu ochi curați sau cu ochelari de cal.

Europa este un bolnav care, în loc să se vindece, încearcă să îi molipsească și pe alții de boala sa. Acesta este verdictul Preasfințitului episcop Nicolae. Care, dacă ar trăi astăzi, ar fi pus la zidul infamiei, ar fi considerat fanatic și fundamentalist. Așa cum este considerată critica pe care a făcut-o Europei. Numai că, trecând pragul morții, el a ajuns acolo unde lucrurile se văd așa cum sunt. Când vor trece acest prag, cei care s-au grăbit să îl judece pe Noul Hrisostom își vor da seama că acesta a avut dreptate. Spre dezamăgirea lor...

6. Teoria cunoașterii la Sfântul Isaac Sirul

Studiul filosofiei nu a fost pentru părintele Iustin decât un prilej de a observa roadele unei gândiri bolnave, și modul în care aceasta ar putea fi vindecată. Secolul XX a cunoscut o mare varietate de teorii ale cunoașterii, care de care mai interesantă, care de care mai fascinantă.

Părintele Iustin a conștientizat cât de importantă este problema cunoașterii pentru omul modern, și și-a dat seama cât de mult suferă acesta pentru că s-a îndepărtat de bunăvoie de filosofia, de „iubirea de înțelepciune” a Sfinților Părinți.

În momentul în care, fără a avea pregătirea necesară, intră pe teritoriul înțelepciunii lumii acesteia, creștinul riscă să se rupă de adevăr. Pentru că labirintul curenților filosofice captează atenția și exercită o presiune a alegerii binelui și adevărului dintr-un șir de variante greșite.

Omul simte dorința de a cunoaște adevărul. Tocmai această dorință o speculează diavolul, ispitindu-l pe om cu mărul cunoașterii. Toate curențele filosofice nu sunt altceva decât curse întinse de vrăjmaș pentru a-i îndepărta pe oameni de adevăr.

Părintele Iustin nu se ostenește să le combată pe fiecare în parte. Nu consideră că polemica este calea care rezolvă totul. El răstoarnă întreaga filosofie a acestei lumi într-un mod extrem de simplu: negând capacitatea de cunoaștere a omului care are sufletul bolnav de păcat.

Poziția părintelui Iustin nu este originală: este poziția Sfinților Părinți. Original este însă faptul că, în vremuri în care rațiunea era idolatrizată, având o înaltă pregătire intelectuală, a avut smerenia să renunțe la o poziție proprie. Părintele Iustin analizează teoria cunoașterii așa cum apare în scrierile Sfântului Isaac fără a avea nici cea mai mică obiecție.

Acest studiu apare la prima vedere ca o lucrare de seminar scrisă de un student al Facultății de Teologie: abundența citatelor din Sfântul Isaac pare exagerată; părintele tace, lăsându-l pe Sfântul Isaac să vorbească. Iar prin tăcerea sa, el își atinge scopul: îl aduce pe Sfântul Isaac înaintea cititorilor care, altfel, poate că nu s-ar fi ostenit să citească un text patristic.

Prin studiul respectiv părintele se adresează în mod special celor care iubesc filosofia acestui veac. Îi ajută să își dea seama că, fără a avea mintea curată, nu pot cunoaște Adevărul. Că, fără a avea inima curată, nu pot iubi ceea ce este curat. Că, iubind ceea ce nu este curat, nu pot cunoaște Adevărul.

7. Ecumenismul umanist

Ecumenismul este numele comun pentru pseudo-creștinismul pseudo-bisericilor din Europa Occidentală. Tot acel pseudo-creștinism, toate acele false biserici nu sunt nimic altceva decât o erezie după alta. (...) În această privință nu există nici o diferență esențială între catolicism, protestantism, ecumenism și alte erezii ale căror nume este «legiune». Prin aceste cuvinte introductive părintele Iustin a făcut rezumatul articolului său despre ecumenismul umanist.

Considerând ecumenismul un „dialog al falsității”, părintele Iustin Popovici a contestat orice tentativă de a-l prezenta drept o lucrare a Duhului Sfânt. El a propovăduit „dialogul dragostei”, prin care catolicii, protestanții și toți cei care însetează după cunoașterea lui Dumnezeu să fie chemați în Biserica Ortodoxă, singurul Trup al lui Hristos. În afara căreia nu există adevăr, deoarece adevărul este Însuși Hristos.

Cuvintele sale par dure, și de aceea este mai potrivit ca cititorii să își dea singuri seama în ce măsură părintele a fost extremist având această poziție. În ce măsură părintele a fost sau nu urmaș vrednic al Sfinților Părinți.

Fie ca Hristos, Lumina lumii, să lumineze mințile celor care vor citi această carte, pentru a înțelege așa cum trebuie învățătura cuviosului părinte Iustin, și pentru a respinge înțelepciunea cea deșartă a acestui veac.*

* Eventualele greșeli din text se datorează traducerilor succesive (din sârbă în greacă, din greacă în engleză, din engleză în română). Sperăm că, pe viitor, scrierile părintelui Iustin vor avea parte de o traducere direct din limba în care au fost scrise. Ne-am asumat totuși riscul tipăririi acestei traduceri numai din dorința de a facilita accesul cititorilor români la scrierile cuviosului sârb (n.red).

MISIUNEA LĂUNTRICĂ A BISERICII NOASTRE

Propovăduirea credinței ortodoxe

Este într-adevăr foarte greu ca viața veșnică să-și croiască drum în sufletul omenesc – atât de strâmt – și încă și în mai îngustul trup omenesc. Aflați în spatele gratiilor, locuitorii acestui pământ se împotrivesc cu tenacitate împotriva a tot ceea ce vine din afară. Prinși în temnița timpului și a spațiului ei sunt incapabili – din pricina atavismului sau poate a inerției – să primească ceva ce vine de dincolo de timp și de spațiu, ceva care este veșnic. O astfel de invazie este socotită a fi o agresiune la adresa lor și ei răspund prin război.

Omului, dat fiind faptul că el este atacat de „molia” timpului, nu-i place amestecul veșniciei în viața sa și nu se poate adapta cu ușurință la o astfel de situație. El socotește adesea acest amestec a fi o insolență pur și simplu de neiertat. Uneori ar putea deveni un rebel înrăit împotriva veșniciei, fiindcă aflat în fața ei, el își observă propria sa micime; alteori, el simte chiar o ură cruntă față de ea fiindcă o privește printr-o prismă omenească, mult prea legată de pământ, mult prea lumească.

Cufundat trupește în materie, legat prin forța gravitațională de timp și spațiu și cu duhul desprins de veșnicie, omul plictisit de lume nu-și află plăcerea în acele călătorii trudnice către veșnicie, către ceea ce se află în lumea de dincolo. Prăpastia care există între timp și veșnicie este de netrecut pentru acesta fiindcă îi lipsește forța și capacitatea necesară de a o trece. Cu totul asaltat de moarte, el îi privește cu dispreț pe toți cei care-i spun: „Omul este nemuritor, este veșnic”. Nemuritor din ce punct de vedere? În ceea ce privește trupul său cel muritor? Din ce punct de vedere veșnic? În ceea ce privește plăpândul său duh? Pentru ca omul să fie cu adevărat nemuritor, el trebuie să se simtă nemuritor chiar în miezul cel mai adânc al ființei sale.

Spre a fi veșnic în chiar miezul conștiinței de sine el trebuie să se știe pe sine că este veșnic. Fără a ajunge aici, pentru el atât nemurirea cât și veșnicia vor reprezenta doar niște situații impuse din afară. Și dacă odinioară Omul a avut cu adevărat acest simț al nemuririi și conștiința veșniciei, el le-a avut atât de demult încât acestea s-au risipit sub povara morții. Și cu adevărat s-au risipit; aflăm acest lucru din întreaga alcătuire tainică a ființelor omenești.

Întreaga noastră problemă rezidă în felul în care am putea reaprinde acel sentiment adormit sau am putea reînvia acea conștiință pierdută. Nici ființele umane și nici „dumnezeii transcendenali” ai filosofiei nu sunt capabili de a face acest lucru. Este un lucru ce poate fi realizat doar de Dumnezeu, care a întrupat nemuritorul Său Eu înlăuntrul eului omenesc și a întrupat Eul Său veșnic înlăuntrul conștiinței de sine a omului.

Hristos a făcut cu adevărat acest lucru atunci când S-a făcut om și a devenit Dumnezeu-om. Doar în Hristos și numai în El s-a simțit omul cu adevărat nemuritor și s-a cunoscut pe sine a fi veșnic. Hristos Dumnezeu-omul în Persoana Sa a aruncat o punte peste prăpastia dintre timp și veșnicie și a restabilit relațiile dintre ele. De aceea, doar cel ce se unește în chip organic cu Hristos Dumnezeu-omul, cu trupul Său, Biserica, se poate simți cu adevărat nemuritor și se poate cunoaște pe sine în adevăr a fi veșnic. În acest fel, pentru om și umanitate, Hristos reprezintă singura trecere de la timp la veșnicie: iată de ce în Biserică, în Biserica Ortodoxă, Hristos a devenit și a rămas unica cale și singura călăuză care ne poate trece din vremelnicie spre veșnicie, de la sentimentul faptului că suntem muritori la cel al propriei noastre nemuriri, de la conștiința de sine a ceea ce este trecător la conștiința de sine a ceea ce este veșnic și fără dimensiune. Personalitatea pururea vie a Dumnezeu-omului Hristos este cu adevărat Biserica. Biserica este întotdeauna personalitate, trup și duh divino-uman.

Definiția Bisericii, viața ei, scopul ei, duhul ei, iconomia sa, căile sale, toate acestea ne sunt oferite în minunata Persoană a Dumnezeu-omului Hristos. De aceea, misiunea Bisericii este de a-l face pe fiecare credincios al ei, în chip organic, una cu Persoana lui Hristos, de a

transforma simțul propriului eu într-o adevărată trăire întru Hristos și propria cunoaștere de sine (conștiința de sine) în cunoaștere hristică (conștiință hristică); pentru ca viața credincioșilor să devină viață în Hristos și pentru Hristos; pentru ca personalitatea lor să devină o personalitate în Hristos și pentru Hristos; pentru ca înălțunul lor să nu mai trăiască pentru ei înșiși, ci Hristos să trăiască în ei (Gal. 2, 20).

Misiunea Bisericii este și de a le oferi membrilor săi convingerea că starea adevărată a personalității umane este aceea alcătuită din nemurire și veșnicie și nu din vremelnicie și moarte, precum și convingerea că omul este un călător care se îndreaptă din împărăția timpului și a morții spre nemurire și veșnicie. Biserica este o instituție divino-umană, veșnicie întrupată înălțunul hotarelor timpului și spațiului. Ea se află aici, în această lume, dar nu este din această lume (Ioan 18, 36). Ea se află în lume pentru a o înălța sus, la ceruri, acolo unde ea își are originea, izvorul. Biserica este apostolică, sobornicească, divino-umană, atemporală și de aceea este o blasfemie – o blasfemie de neiertat împotriva lui Hristos și împotriva Sfântului Duh – a considera Biserica o instituție națională, de a-i atribui aspirații mărunte, trecătoare, legate de factorul *timp*. Scopul ei este dincolo de hotarele națiunilor, este apostolic, atotcuprinzător: este acela de a-i uni pe toți oamenii, în Hristos, indiferent de naționalitatea, rasa sau mediul social din care provin. „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (Gal. 3, 28), fiindcă Hristos este totul și în toți.

Mijloacele și metodele acestei unități, acestei comuniuni a tuturor în Hristos, au fost asigurate de către Biserică prin Sfintele Taine și prin lucrările sale divino-umane (practici ascetice, virtuți), în taina Sfintei Euharistii toți ne unim întru Hristos. Prin intermediul acestei taine, omul se unește cu Hristos în chip organic și, în același timp, cu toți credincioșii. De asemenea, practicând virtuțile divino-umane: credința, rugăciunea, postul, dragostea, umilința, smerenia, deplina compasiune și dăruire de sine, milostenia și celelalte, omul se întărește în această unitate, comuniune, păstrând-o cu sfințenie, trăindu-L personal pe Hristos, atât ca unitate a propriei sale personalități, cât și ca esență a unității sale cu ceilalți membri ai trupului lui Hristos, Biserica.

Biserica este întruparea persoanei Dumnezeu-omului Hristos, un organism divino-uman și nu o organizație omenească. Biserica este indivizibilă, așa cum este persoana Dumnezeuului-om, așa cum este trupul Dumnezeuului-om. Din această pricină este o eroare fundamentală de a împărți organismul divino-uman al Bisericii în mici organizații naționale.

Pe parcursul trecerii lor prin istorie, numeroase biserici locale s-au limitat la naționalism, la metode și aspirații naționale, biserica noastră sârbă aflându-se printre ele.

Biserica s-a adaptat la oameni, când de fapt ar fi trebuit să fie exact invers, oamenii să se adapteze la Biserică. Această greșeală a fost comisă de multe ori de către Biserica noastră de aici. Dar noi știm foarte bine că acestea au fost „neghinele” vieții noastre bisericesti, neghine pe care Domnul nu le va stârpi, lăsându-le să crească împreună cu grâul până la vremea secerișului (Matei 13, 29–30). Noi știm bine, de asemenea (Domnul ne-a învățat astfel) că aceste neghine își au originea la vrăjmașul nostru din totdeauna și vrăjmașul lui Hristos: diavolul (Matei 13, 25–28).

Dar noi posedăm această cunoaștere în deșert dacă aceasta nu este transformată în rugăciune, rugăciune prin care Hristos ne va păzi pe viitor de a deveni noi înșine semănătorii și cultivatorii unor astfel de neghine. Este acum vremea potrivită – ceasul al doisprezecelea – pentru ca reprezentanții Bisericii noastre să înceteze de a mai fi nimic altceva decât slujitori ai naționalismului, și să devină episcopi și preoți ai uneia sfinte, sobornicești și apostolice Biserici.

Misiunea Bisericii, dată de Hristos și pusă în practică de Sfinții Părinți, este aceasta: ca în sufletul oamenilor noștri să fie sădită și cultivată conștiința că fiecare membru al Bisericii Ortodoxe este o persoană sobornicească, o persoană care există pentru veșnicie și este divino-umană; că fiecare persoană este a lui Hristos și este, prin urmare, frate cu orice ființă umană, un slujitor al tuturor oamenilor și al tuturor lucrurilor create. Acesta este obiectivul oferit

Bisericii de către Hristos. Oricare altul nu aparține lui Hristos, ci lui Antihrist.

Pentru ca Biserica noastră să fie cu adevărat Biserică a lui Hristos, Biserică sobornicească, trebuie cu adevărat să-și împlinească acest obiectiv major în rândul oamenilor. Și totuși, care sunt mijloacele de împlinire a acestui obiectiv divino-uman? Încă o dată, mijloacele sunt ele însele divino-umane fiindcă un obiectiv divino-uman poate fi împlinit doar prin mijloace divino-umane, niciodată prin mijloace omenești sau prin oricare altele. Tocmai din acest punct de vedere Biserica se diferențiază radical de orice este omenească sau lumescă. Aceste mijloace nu sunt nimic altceva decât practici ascetice și virtuți divino-umane. Iar acestea pot fi practicate cum se cuvine doar de către asceții divino-umani, purtători de Hristos. Virtuțile divino-umane există într-o înrudire organică. Fiecare își are izvorul în cealaltă, completându-se una pe alta.

Prima dintre virtuțile ascetice este *efortul credinței*: sufletele oamenilor trebuie să se străduiască neîncetat întru această virtute capitală; aceasta înseamnă că sufletele credincioase trebuie să se dăruiască lui Hristos fără rezerve și fără compromisuri, după ce vor fi coborât până în adâncurile ființelor lor și se vor fi ridicat spre înălțimile divino-umane. Este un lucru esențial de a înrădăcina în oameni faptul că credința în Hristos este o virtute ce depășește hotarele strâmte ale ideii de naționalism, fiind ecumenică și sobornicească, treimică; și că pentru cel ce crede în Hristos este necesară așteptarea lui Hristos și doar a lui Hristos, în fiecare moment al vieții sale.

Cea de-a doua virtute ascetică este *virtutea divino-umană a rugăciunii și a postului*. Aceasta este o virtute care trebuie să devină o permanență, un mod de viață al ortodocșilor, devenind suflet din sufletele lor, fiindcă rugăciunea și postul sunt atotputernice mijloace oferite de Hristos spre a curăți nu numai persoana umană, dar și societatea, oamenii, neamul omenească, în general vorbind, de orice necurăție.

Postul și rugăciunea pot cu adevărat să curețe sufletele oamenilor noștri de orice fel de necurății și de păcate (Matei 17, 19–21; Luca 9, 17–29). Sufletele oamenilor trebuie hrănite permanent printr-o viață ortodoxă de rugăciune. Postul și rugăciunea nu trebuie folosite doar pentru individ, sau pentru un popor, ci pentru toți și pentru toate; pentru prieteni și pentru vrăjmași, pentru cei ce ne persecută și ne dau la moarte, fiindcă în felul acesta creștinii se deosebesc de neamuri (Matei 5, 44–45).

Cea de-a treia virtute divino-umană este cea a *dragostei*: e vorba de dragostea care nu cunoaște limite, care nu se întreabă cine e vrednic și cine nu, ci îi cuprinde pe toți; trebuie să-i iubim pe prieteni și pe vrăjmași, pe păcătoși și pe răufăcători, fără să le iubești păcatele și crimele acestora. Ea îi binecuvântează pe cei blestemați și, precum soarele, ea strălucește și peste cei răi și peste cei buni (Matei 4, 45–46). Această dragoste divino-umană trebuie cultivată în inimile oamenilor fiindcă tocmai acest caracter sobornicesc al ei o diferențiază de alte forme de iubire relative și egoiste: de cea de tip fariseic, de cea umanistă, de cea altruistă, de cea naționalistă, precum și de cea animalică. Dragostea lui Hristos este pururea atotcuprinzătoare. Ea este dobândită prin rugăciune fiindcă e un dar al lui Hristos. Acum, inima ortodoxă se roagă cu intensitate: „Doamne al iubirii, dăruiește-mi mie această dragoste a Ta pentru toți și pentru toate!”

Cea de-a patra virtute este cea a *umilinței și smereniei*. Doar cel ce este blând și smerit cu inima poate liniști inimile crude, pline de tulburare: numai cel blând cu inima poate smeri sufletele mândre și trufașe. A arăta „blândețe față de toți oamenii este obligația fiecărui creștin adevărat” (Tit 3, 2). Dar omul devine cu adevărat blând și smerit atunci când el își îndreaptă adâncul inimii către Domnul Iisus Hristos, El fiind singurul cu adevărat „blând și smerit cu inima” (Matei 11, 29). Sufletul oamenilor trebuie împlântat cu blândețea lui Hristos. Orice om trebuie să învețe să se roage așa: „Blândețea și bunule Doamne, liniștește-mi sufletul meu tulburat!” Domnul S-a smerit pe sine cu cea mai mare umilință. El S-a întrupat și S-a făcut om.

Ca să fii al lui Hristos atunci smerește-te precum un vierme: pune-te în situația celor ce sunt îndurerați, plini de tristețe și de necazuri, a celor ce se află în tulburări și sminteli.

Smerește-te mai tare decât toți; fă-te tuturor toate, dar după Hristos și întru Hristos. Atunci când nu ai smerenia Lui, roagă-te: „O, Dumnezeu Cel plin de smerenie, învață-mă și pe mine smerenia Ta!”

Cea de-a cincea virtute ascetică este *virtutea răbdării și a umilinței*. Cu alte cuvinte, să pătimești toate răutățile, să nu răsplătești rău cu rău, să ierți cu absolută compătimire orice atac, defăimare și răutate. Iată ce înseamnă să fii al lui Hristos: să te simți mereu răstignit lumii, persecutat de ea, agresat, scuipat, desconsiderat. Lumea nu-i va accepta pe cei ce sunt purtători de Hristos, la fel precum nu L-ar accepta nici pe Hristos Însuși. Mucenicia este starea în care creștinul aduce roade. Acest lucru trebuie împărtășit oamenilor. Pentru ortodocși, mucenicia înseamnă purificare, curăție. A fi creștin nu înseamnă doar a răbda suferința cu bucurie, ci a-i ierta plini de compătimire pe cei ce sunt cauza ei, a te ruga lui Dumnezeu pentru ei așa cum au procedat Domnul și arhidiaconul Ștefan. Și roagă-te așa: „Îndelung răbdătorule Doamne, dăruiește-mi puterea de a răbda și ierta; fă-mă generos și smerit”.

Misiunea Bisericii noastre este de a insufla aceste virtuți divino-umane și practici ascetice în modul de viață al oamenilor, de a le uni viața și sufletul statornic cu aceste virtuți divino-umane, hristice. Fiindcă în acestea aflăm mântuirea sufletului de relele lumii și de acele organizații lumești pierzătoare de suflet. Drept răspuns la ateismul „erudit” și la canibalismul rafinat al civilizației contemporane, noi trebuie să promovăm acele personalități purtătoare de Hristos, care cu blândețea oilor vor risipi răutatea lupilor și cu puritatea porumbeilor vor salva sufletul oamenilor de la putreziciunea și moartea culturală și politică. Trebuie să facem un efort ascetic în numele lui Hristos ca răspuns la actul de cultură realizat în numele ființei europene dezintegrate și decăzute, în numele ateismului, civilizației sau al lui antihrist.

Iată de ce sarcina majoră a Bisericii noastre este aceea de a crea astfel de asceți purtători de Hristos. Cuvântul de ordine care ar trebui auzit astăzi în cadrul Bisericii este acesta: să revenim la asceții hristofori și la Sfinții Părinți! Să practicăm și noi nevoința și virtuțile Sfinților Părinți! Să practicăm virtuțile Sfântului Antonie, ale Sfinților Atanasie, Vasile și Grigorie, ale Sfinților Serghie și Serafim ai rușilor, ai Sfinților Sava, Prohie și Gavriil ai sârbilor și ale altora asemenea lor, fiindcă tocmai aceste virtuți ne-au dăruit acești sfinți, exemple demne de urmat. Astăzi numai eforturile ascetice ortodoxe și virtuțile pot insufla sfințenia în orice suflet, în sufletul tuturor oamenilor noștri – văzând că obiectivul divino-uman al Bisericii este neschimbat, iar mijloacele sale sunt și ele aceleași, fiindcă Hristos este Același, ieri și azi și în vecii vecilor (Evrei 13, 8). Aici rezidă diferența dintre lumea obișnuită și cea care trăiește întru Hristos: lumea este trecătoare și temporală, în timp ce lumea lui Hristos este pururea împlinită, deschisă veșniciei.

Ortodoxia, ca unic vas și deplină păstrătoare a Persoanei desăvârșite, strălucitoare a Dumnezeu-omului Hristos, este împlinită în mod exclusiv prin această lucrare a virtuților cu ajutorul harului, prin mijloace ortodoxe în întregime divino-umane și nu prin împrumuturi de la romano-catolicism sau protestantism, întrucât acestea din urmă sunt forme ale creștinismului după modelul mândrei ființei europene și nu a smeritei ființei divino-umane. Această misiune a Bisericii este ușurată de Dumnezeu Însuși, fiindcă printre oamenii noștri există un duh de nevoință, așa cum este el lucrător în ogorul Ortodoxiei de-a lungul secolelor. Sufletul ortodox al oamenilor noștri se sprijină pe Sfinții Părinți și pe asceții ortodocși.

Practicile ascetice, la nivel personal, familial și la nivel de parohie, mai ales rugăciunea și postul, reprezintă trăsătura fundamentală a Ortodoxiei. Poporul nostru este un popor al lui Hristos, un popor ortodox, fiindcă – așa cum a făcut-o și Hristos – el rezumă Evanghelia în aceste două virtuți: postul și rugăciunea. Și mai este un popor convins de faptul că orice necurăție, orice fel de gânduri murdare pot fi alungate din oameni doar prin acestea (Matei 17, 21). În adâncul inimii sale, poporul nostru îl cunoaște pe Hristos și Ortodoxia, știe exact ceea ce face ca o persoană ortodoxă să fie ortodoxă.

Ortodoxia va genera întotdeauna renașterea ascetică. Ea nu recunoaște nimic altceva.

Asceții sunt singurii misionari ai Ortodoxiei. Nevoința este singura ei școală misionară. Ortodoxia înseamnă efort ascetic și viață, și doar prin acestea două misiunea ei este transmisă mai departe și împlinită. Trăirea nevoinței ar trebui să fie misiunea lăuntrică a Bisericii noastre printre oameni. Parohia trebuie să devină un focar de nevoință. Dar acest lucru poate fi împlinit doar de către un preot ascet.

Rugăciunea și postul, viața orientată spre Biserică a parohiei, o viață liturgică: Ortodoxia deține toate aceste mijloace drept căi fundamentale de lucrare a renașterii în rândul poporului său. Parohia, comunitatea parohială, are nevoie de regenerare, și prin dragoste hristică și frățească trebuie îndreptată smerită spre El și spre toți oamenii, umilă și modestă, într-un duh de jertfă și lepădare de sine. Iar o astfel de slujire trebuie întărită și hrănită prin rugăciune și viață liturgică. Aceasta este lucrarea fundamentală și indispensabilă. Dar pentru a atinge acest țel există o cerință absolut necesară: ca toți episcopii, preoții și monahii noștri să devină ei înșiși asceți. Să Îl rugăm fierbinte pe Domnul Dumnezeuul nostru să îplinească aceasta.

INTRODUCERE LA „VIEȚILE SFINȚILOR”

Până la venirea Domnului nostru Iisus Hristos în lumea noastră pământească, noi, oamenii, nu știam cu adevărat decât despre moarte și moartea știa despre noi. Tot ceea ce era omenesc era pătruns, acaparat și cucerit de către moarte. Moartea era mai apropiată de noi decât noi înșine, și mai reală și mai puternică decât noi înșine, incomparabil mai puternică decât fiecare om în parte și decât toți oamenii la un loc. Pământul era o cumplită temniță a morții, iar noi, oamenii, eram robii neajutorați ai morții¹. Doar o dată cu Dumnezeu-omul Hristos „s-a arătat viața”; „viața veșnică” ni s-a arătat nouă, muritorilor celor fără de nădejde, robi ticăloși ai morții². Și acea „viață veșnică”, noi, oamenii, „am văzut-o cu ochii noștri și am pipăit-o cu mâinile noastre”³, iar noi, creștinii, „mărturisim viața veșnică” tuturor⁴.

Fiindcă a trăi în unire cu Domnul Hristos înseamnă a trăi viața veșnică chiar aici pe pământ⁵. Noi știm din experiența proprie că Iisus Hristos este adevăratul Dumnezeu și viața cea veșnică⁶. Și pentru aceasta a venit El în lume: să ni-L arate pe adevăratul Dumnezeu și viața cea veșnică întru El⁷. Adevărata și preacurata dragoste față de om constă întru aceasta și numai întru aceasta: faptul că Dumnezeu L-a trimis pe Unicul Său Fiul născut în lume ca noi să putem avea viață prin El, și prin El să viețuim veșnic. De aceea, cel ce Îl are pe Fiul lui Dumnezeu are viață; cel ce nu Îl are pe Fiul lui Dumnezeu nu are viață (I Ioan 5, 12) – unul ca acesta se află cu totul întru moarte.

Viața în unicul, adevăratul Dumnezeu și Domn Iisus Hristos este cu adevărat singura noastră viață adevărată, fiindcă ea este cu totul veșnică și în mod absolut mai puternică decât moartea. Poate o viață care este infestată de microbul morții și care sfârșește în moarte să fie numită cu adevărat viață? Așa precum mierea nu este miere atunci când este amestecată cu otravă, care treptat transformă toată mierea în otravă, la fel și o viață care sfârșește în moarte nu este viață.

Nu există capăt sau limită a iubirii Domnului Hristos față de om: fiindcă pentru ca noi, oamenii, să dobândim viața veșnică, viața care este întru El, și pentru a viețui alături de El, nu ni se cere nimic – nici învățătură înaltă, nici slavă, nici bogăție, nici altceva pe care noi să nu-l avem, ci mai degrabă numai ceea ce fiecare dintre noi poate avea. Și ce este aceasta? Credința în Domnul nostru Iisus Hristos. Pentru acest motiv a oferit El neamului omenesc, El, Singurul Prieten al omului, această minunată veste: Dumnezeu atât de mult a iubit lumea, încât L-a dat pe unicul Său Fiul, astfel încât tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică. Cel ce crede în Fiul are viață veșnică (Ioan 3, 16–36).

Ca unicul Dumnezeu adevărat Care poate dăruia oamenilor ceea ce nici un înger sau om nu poate dăruia, numai Domnul Hristos a avut curajul și dreptul să le spună tuturor oamenilor: „adevărat, adevărat vă spun vouă: cel ce crede în Mine are viață veșnică” (Ioan 6, 47) și „unul ca acesta a trecut deja de la moarte la viață” (Ioan 5, 24). Credința în Domnul nostru Iisus Hristos îl unește pe om cu Domnul Cel Veșnic Care, după măsura credinței omului, picură în sufletul acestuia viața veșnică, așa încât acesta simte și înțelege că este veșnic.

Și acest lucru îl simte într-o măsură cu atât mai mare cu cât el viețuiește conform cu credința care îi sfințește treptat sufletul, inima, conștiința și întreaga ființă prin dumnezeieștile energii ale harului. După măsura credinței omului crește și sfințirea propriei sale firi. Și cu cât

¹ Cf. Evrei 2, 14–15.

² Cf. I Ioan 1, 2.

³ Cf. I Ioan 1, 1.

⁴ Cf. I Ioan 1, 2.

⁵ Cf. I Ioan 1, 3.

⁶ Cf. I Ioan 5, 20.

⁷ Cf. I Ioan 5, 11.

este un om mai sfânt, cu atât mai puternic și mai viu este sentimentul propriei sale nemuriri, precum și conștiința nu numai a propriei sale veșnicii, ci și a oricărei alte ființe.

De fapt, viața adevărată a omului începe odată cu credința sa în Domnul nostru Iisus Hristos, care își încredințează tot sufletul, inima, toate puterile Domnului Hristos Care treptat îl sfințește, îl transfigurează și-l îndumnezeiește. Și prin sfințire, transfigurare și îndumnezeire sunt revărsate asupra sa dumnezeieștile energii ale harului care-i conferă atotputernicul sentiment, dar și conștiința nemuririi și veșniciei personale.

În realitate, viața noastră este viață atât cât este trăită întru Hristos. Și cu cât este viețuită mai mult întru Hristos, cu atât își manifestă sfințenia; cu cât este mai sfântă o viață, cu atât mai nemuritoare și mai veșnică este aceasta.

Cu totul opus acestui proces este moartea. Ce este moartea? Moartea este păcatul copt; iar păcatul copt este despărțirea de Dumnezeu, întru Carele singur se află viața și izvorul vieții. Acest adevăr este evanghelic și dumnezeiesc: sfințenia înseamnă viață, păcătoșenia înseamnă moarte; cucernicia înseamnă viață; ateismul înseamnă moarte; credința e viață, necredința este moarte; Dumnezeu este viață, diavolul este moarte.

Moartea este despărțirea de Dumnezeu, iar viața este revenirea la Dumnezeu și viețuirea întru Dumnezeu. Credința este cu adevărat renașterea sufletului din letargie, din moarte: „mort era și a înviat” (Luca 15, 24). Omul a experiat această înviere a sufletului din moarte pentru prima oară cu Dumnezeu-omul Hristos și o experiază permanent în Sfânta Sa Biserică, întrucât toți cei ce sunt ai Lui se află în ea. Iar El se dăruiește pe Sine tuturor credincioșilor prin Sfintele Taine și sfintele virtuți. Acolo unde se află El, nu mai există moarte: omul acela deja a trecut de la moarte la viață.

Odată cu învierea lui Hristos, noi prăznuim dispariția morții și începutul unei vieți noi, veșnice⁸. Adevărata viață pe pământ începe într-adevăr de la învierea Mântuitorului, căci nu se sfârșește în moarte. Fără învierea lui Hristos viața omenească nu este nimic altceva decât o lentă decădere care în cele din urmă se sfârșește în chip inevitabil cu moartea. Adevărata viață este cea care nu se sfârșește cu moartea. Iar o astfel de viață a devenit cu putință pe pământ doar odată cu învierea Domnului Hristos, Dumnezeu-omul.

Viața este cu adevărat reală doar în Dumnezeu, fiindcă este o viață sfântă, și datorită acestui lucru este o viață nemuritoare. Doar prin credința în Domnul Hristos Cel înviat, omul experiază miracolul cel mai uimitor al existenței sale: trecerea de la moarte la nemurire, de la relativ și trecător la veșnicie, de la iad la cer. Doar atunci se găsește omul pe sine, își află adevăratul eu, eul său cel veșnic: „Căci mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat” (Luca 15, 24).

Ce sunt creștinii? Creștinii sunt purtători de Hristos și datorită acestui fapt sunt purtători și posesori ai vieții celei veșnice, iar aceasta după măsura credinței și a sfințeniei care vine din credință. Sfinții sunt creștini desăvârșiți fiindcă ei au fost sfințiți în cel mai înalt grad prin nevoințele sfintei credințe în Domnul Hristos Cel înviat și pururea fiitor, iar moartea nu are nici o putere asupra lor. Viața lor este cu totul ascunsă în Domnul Hristos, iar pentru acest motiv, viața lor este întru totul viața lui Hristos; gândirea lor este în întregime gândirea lui Hristos, iar modul lor de percepere este cel al lui Hristos. Tot ceea ce au ei este mai întâi al lui Hristos și după aceea este al lor. Dacă e vorba de suflet, acesta este mai întâi al lui Hristos și mai apoi al lor; dacă e vorba de viață, aceasta este mai întâi a lui Hristos și mai apoi a lor. În ei nimic nu este al lor, ci în toate și cu totul ei sunt ai lui Hristos. De aceea *Viețile Sfinților* nu reprezintă nimic altceva decât viața Domnului nostru Iisus Hristos, repetată în cazul fiecărui Sfânt într-un grad mai mare sau mai mic, sub o formă sau alta. Mai exact, este viața Domnului Hristos continuată prin sfinți, viața Logosului, a Dumnezeului nostru întrupat, a Dumnezeu-omului Iisus Hristos care S-a făcut om. Ca om, El ne-a putut dăruia și transmite viața Sa dumnezeiască; ca Dumnezeu, prin viața Sa, El ne-a putut sfinți și ne-a putut face nemuritoare și veșnică viața noastră omenească pe pământ. „Pentru că și Cel ce sfințește și cei ce se sfințesc, dintr-Unul sunt toți” (Evrei 2, 11). Domnul nostru Iisus Hristos a făcut acest

⁸ Cf. Canonul pascal, cântul 7, cf. Evrei 2, 14, 15, 18.

lucru posibil și realizabil în lumea noastră din momentul în care El S-a făcut om, a luat trup și sânge, și în acest fel El a devenit Frate al omului, un Frate după trup și sânge⁹. După ce S-a făcut om, rămânând Dumnezeu, Dumnezeu-omul Iisus Hristos a dus pe pământ o viață sfântă, fără de păcat, divino-umană, iar prin această viață, prin moarte și înviere a nimicit pe diavolul și domnia sa asupra morții, și, prin acest fapt, El a dăruit și își dăruiește permanent energiile Sale pline de har celor ce cred în El, așa încât aceștia să-l poată birui pe diavol, moartea și orice ispită¹⁰.

Această viață divino-umană poate fi aflată în plinătatea ei în Trupul divino-uman al lui Hristos – Biserica – și este permanent experiată în Biserică de întreaga comunitate creștină și de fiecare credincios în parte după măsura credinței fiecăruia.

Viețile sfinților sunt de fapt viața Dumnezeu-omului Hristos care este revărsată în cei ce îi urmează Lui și este experiată de către aceștia în Biserica Lui. Cea mai mărunț parte a unei astfel de vieți vine întotdeauna direct de la El, fiindcă El este viața¹¹, viața infinită, nesfârșită și veșnică, care cu puterea Sa dumnezeiască a biruit toate morțile și înviază din toate morțile.

După învățătura Celui Ce este Adevărul Însuși: „Eu sunt învierea și viața” (Ioan 11, 25), minunatul nostru Domn și Stăpân care este întru totul „învierea și viața” se află în Biserica Sa cu întreaga Sa ființă ca realitate divino-umană, și de aceea această realitate nu are sfârșit.

Viața Sa continuă în veci de veci; fiecare creștin face parte din același trup cu Hristos¹², fiind creștin, fiindcă el trăiește viața divino-umană a acestui Trup al lui Hristos ca celulă organică a Sa. Cine este creștinul? Creștinul este un om care viețuiește prin Hristos și întru Hristos.

Porunca Sfintei Scripturi este dumnezeiască: „voi să umblați cu vrednicie întru Domnul” (Col. 1, 10), Cel Care S-a întrupat și Carele ca Dumnezeu-om a rămas cu totul în Biserica Sa care viețuiește veșnic cu El. Iar „a umbla cu vrednicie întru Domnul” înseamnă a viețui după cuvântul Evangheliei lui Hristos. De aceea, această poruncă a Sfintei Scripturi este și firească: „Să vă purtați numai în chip vrednic de Evanghelia lui Hristos” (Filip 1, 27). Viața trăită după învățăturile Evangheliei, viața sfântă, dumnezeiască, reprezintă viața normală și firească pentru creștini, fiindcă creștinii, după chemarea și vocația lor, sunt sfinți: această veste bună o aflăm în Sfintele Scripturi, pe tot parcursul Noului Testament¹³. A ne sfinți cu totul, atât sufletește cât și trupește, iată chemarea noastră. Acest lucru nu este o misiune, ci mai degrabă o regulă a credinței. Porunca Sfintei Scripturi este limpede și chiar cu totul limpede: așa cum Cel Prea Sfânt Care v-a chemat la credință este Atotsfânt, așa și voi fiți sfinți întru toate (I Petru 1, 15).

Iar aceasta înseamnă că, după Hristos Cel atotsfânt, Carele după ce S-a întrupat și S-a făcut om, a arătat prin viața Sa sfințenia întrupată, și noi trebuie să arătăm o viață sfântă: „Fiți sfinți pentru că Eu sunt Sfânt” (I Petru 1, 16). El are dreptul să poruncească acest lucru deoarece, după ce S-a făcut om, El Se dăruiește pe Sine Însuși tuturor, El, Cel Sfânt, prin dumnezeieștile energii care sunt necesare unei vieți sfinte și cucernice în această lume¹⁴.

După ce s-au unit ei înșiși duhovnicește și prin har cu Cel Sfânt – Domnul nostru Iisus Hristos – cu ajutorul credinței, creștinii înșiși primesc de la El sfintele energii pentru ca ei să poată duce o viață sfântă. Viețuind lângă Hristos, sfinții pot face lucrările lui Hristos, fiindcă, alături de El, ei devin nu numai puternici, ci chiar atotputernici. „Toate le pot întru Hristos, Cel ce mă întărește” (Filip 4, 13). Și întru aceștia se împlinește cu adevărat cuvântul că cei ce cred în El vor face lucrările Sale și chiar lucruri mai mari decât acestea: „Adevărat, adevărat

⁹ Cf. Evrei 2, 14–17.

¹⁰ Cf. Evrei 2: 14, 15, 18.

¹¹ Cf. Ioan 14, 6; 1, 4.

¹² Cf. Efes. 3, 6.

¹³ Cf. I Tes. 4, 3, 7; Romani 1, 7; I Cor. 1, 2; Efeseni 1, 1–18; 2, 19; 5, 3; 6, 18; Filipeni 1, 1; 4: 21–22; Col. 1: 2–4, 12, 22, 26; I Tes. 3, 13; 5: 27; II Tim. 1, 9; Filimon 5, 7; Evrei 3, 1; 6, 10; 13, 24; Iuda 3.

¹⁴ Cf. I Tes. 5, 22–23.

zic vouă: cel ce crede în Mine va face și el lucrările pe care le fac Eu și mai mari decât acestea va face” (Ioan 14, 12). Și, într-adevăr, umbra Sfântului Apostol Petru a vindecat; printr-un cuvânt, Sfântul Marcu de la Muntele Francisc a mișcat și a oprit un munte...

Atunci când Dumnezeu S-a făcut om, atunci viața dumnezeiască a devenit viață omenească, puterea dumnezeiască a devenit putere omenească, adevărul dumnezeiesc a devenit adevăr omenesc, iar credințioșia divină a devenit credințioșie omenească: tot ceea ce este al lui Dumnezeu a devenit al omului.

Ce sunt *Faptele Sfinților Apostolii*? Ele sunt fapte ale lui Hristos sau și mai bine spus apostolii lucrează aceste fapte prin Hristos Care se află în ei și lucrează prin ei. Și ce sunt viețile Sfinților Apostoli? Ele sunt viețuirea vieții lui Hristos care prin Biserică se împărtășește tuturor credincioșilor următori ai lui Hristos și care se perpetuează prin ei cu ajutorul Sfințelor Taine și ale sfințelor virtuți?

Și ce sunt *Viețile Sfinților*? Ele nu sunt nimic altceva decât un anume fel de continuare a *Faptelor Apostolilor* în ei se află aceeași Evanghelie, aceeași viață, aceeași credință, aceeași veșnicie, aceeași putere de Sus, Același Dumnezeu și Domn.

Fiindcă „Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este același” (Evrei 13, 8). Același pentru toți oamenii din toate timpurile, împărtășind aceleași daruri și aceleași energii dumnezeiești tuturor celor ce cred în El. Această perpetuare a tuturor energiilor divine, de viață dătătoare, în Biserica lui Hristos, din veac în veac și din generație în generație, constituie într-adevăr Sfânta Tradiție vie. Această Sfântă Tradiție este perpetuată fără întrerupere ca viață a harului în toți creștinii, întru care prin Sfintele Taine și sfințele virtuți Iisus Hristos viețuiește prin Harul Său. El este cu totul prezent în Biserica Sa fiindcă ea reprezintă plinătatea Sa: „plinirea Celui ce plinește toate întru toți” (Efeseni 1, 23).

Dumnezeu-omul Hristos este plinătatea atotdesăvârșită a Dumnezeirii: „căci întru El sălășluiește toată plinătatea Dumnezeirii în trup” (Col. 2, 9). Iar creștinii trebuie, cu ajutorul Sfințelor Taine și al sfințelor virtuți, să se umple cu „toată plinătatea lui Dumnezeu” (Efeseni 3, 19).

Viețile Sfinților ne înfățișează acele persoane pline de Hristos Dumnezeu, acele persoane purtătoare de Hristos, acele persoane sfinte întru care este păstrată și prin care se transmite sfânta tradiție a acelei vieți pline de har dumnezeiesc. Ea se păstrează și se transmite cu ajutorul sfintei viețuiri evanghelice. Fiindcă viețile sfinților sunt sfinte adevăruri evanghelice care sunt traduse în viața noastră omenească prin har și nevoințe ascetice.

Nu există nici un adevăr evanghelic care să nu poată fi tradus în viața omului. Toate au fost rostite de către Hristos Domnul cu un scop: pentru a deveni viața noastră, realitatea noastră, bucuria noastră. Iar sfinții, toți, fără excepție, experiază aceste adevăruri dumnezeiești drept punct central al vieților lor și ca esență a ființei lor.

Pentru acest motiv viețile sfinților sunt o dovadă și o mărturie a faptului că originea noastră se află în cer, că noi nu suntem din această lume, ci din aceea, că omul este cu adevărat om doar în Dumnezeu, că pe pământ omul trăiește aproape de ceruri, că „pentru noi cetatea noastră este în ceruri, de unde și așteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos” (Filipeni 3, 20), că sarcina noastră este de a ne face oameni cerești, hrănindu-ne cu „pâinea cea cerească” care s-a pogorât pe pământ¹⁵. Iar El a pogorât spre a ne hrăni cu veșnicul adevăr divin, cu veșnicul bine dumnezeiesc, cu veșnica credințioșie divină, cu veșnica iubire dumnezeiască, cu veșnica viață dumnezeiască prin Sfânta Împărtășanie, prin viețuirea într-Unul adevărat Dumnezeu și Domn Iisus Hristos¹⁶. Cu alte cuvinte, chemarea noastră este aceea de a ne umple de Domnul nostru Iisus Hristos, de dumnezeieștile Sale energii de viață dătătoare, de a trăi întru Hristos și de a ne face pe noi înșine hristoși.

Dacă vei începe această lucrare ești deja în ceruri, deși umbli pe pământ; ești deja în întregime în Dumnezeu, deși ființa ta a rămas în cadrul limitelor firii omenești. Omul care se hristifică se depășește pe sine ca om, prin Dumnezeu, prin Dumnezeu-omul, întru Care se află

¹⁵ Cf. II Petru 1, 3.

¹⁶ Cf. Ioan 6, 33, 35, 51.

chipul desăvârșit al omului adevărat, real, deplin, după chipul lui Dumnezeu; și întru El ne sunt oferite energiile divine atotbiruitoare, cu ajutorul cărora omul se înalță deasupra oricărui păcat, a morții, a iadului, și acest lucru are loc prin intermediul Bisericii și în Biserică, pe care toate puterile iadului nu o pot birui, fiindcă în ea se află minunatul Dumnezeu-om Domnul nostru Iisus Hristos, cu toate dumnezeieștile Sale energii, cu adevărurile, realitățile, desăvârșirile, viețile și veșniciile Sale.

Viețile sfinților sunt sfinte mărturii ale minunatei puteri a Domnului nostru Iisus Hristos. În realitate ele sunt mărturii ale faptelor Apostolilor perpetuate de-a lungul veacurilor. Sfinții nu sunt decât sfinți martori, precum Sfinții Apostoli care au fost cei dintâi martori ai cui? Ai Dumnezeu-omului Iisus Hristos; ai lui Hristos răstignit, înviat, înălțat la ceruri și veșnic viu; ai atotmântuitoarei Sale Evanghelii care este neîncetat scrisă în sfinte fapte evanghelice din generație în generație, fiindcă Domnul Hristos, Carele este pururea același, lucrează permanent minuni cu sfânta Sa putere întru sfinții Săi martori.

Sfinții Apostoli sunt cei dintâi sfinți martori ai Domnului Hristos și ai economiei Sale divino-umane a mântuirii lumii, iar viețile lor sunt mărturii vii și nemuritoare ale Evangheliei Mântuitorului ca viață nouă, viața harului, sfântă, dumnezeiască, divino-umană și, de aceea, pururea minunată și adevărată, precum și viața Mântuitorului este minunată și adevărată.

Și cine sunt creștinii? Creștinii sunt aceia prin care sfânta viață divino-umană a lui Hristos se continuă din generație în generație până la sfârșitul lumii și al vremii, iar ei toți formează un trup, Trupul lui Hristos – Biserica: ei sunt mădulare ale Trupului lui Hristos, și mădulare fiecare în parte unul către altul¹⁷. Izvorul dumnezeieștii vieți nemuritoare a început să curgă și curge încă neîncetat din Domnul Hristos și prin el creștinii curg în viața veșnică.

Creștinii sunt Evanghelia lui Hristos perpetuată de-a lungul veacurilor în cadrul neamului omenesc. În Viețile Sfinților totul este obișnuit ca în Sfânta Evanghelie, dar totul este extraordinar ca în Sfânta Evanghelie – atât una cât și cealaltă, întru totul adevărate și reale. Și totul este adevărat și real prin aceeași realitate divino-umană; și aceeași sfântă putere – divină și umană – depune mărturie față de acest lucru, divină într-un chip atotdesăvârșit și umană, de asemenea, într-un chip atotdesăvârșit.

Ce sunt *Viețile Sfinților*? Iată, noi suntem în ceruri fiindcă pământul se face cer prin sfinții lui Dumnezeu. Iată, noi suntem printre îngerii în trup, printre purtătorii de Hristos. Și oricine sunt ei, Domnul este cu totul în ei și cu ei și printre ei; și există întregul adevăr divin veșnic, și întreaga credincioșie divină veșnică; și întreaga dragoste divină veșnică și întreaga viață divină veșnică. Ce sunt *Viețile Sfinților*? Iată, noi suntem în rai, în care tot ceea ce este dumnezeiesc, sfânt, nemuritor, veșnic, drept, adevărat și evanghelic, crește și se înmulțește. Fiindcă, prin Cruce, în fiecare dintre sfinți pomul vieții nemuritoare, dumnezeiești, veșnice, a înflorit și a adus multă roadă.

Iar Crucea ne duce la cer; ne conduce chiar și pe noi după tâlharul care, spre încurajarea noastră, a intrat cel dintâi în rai după Atotsfântul și dumnezeiescul purtător al Crucii – Domnul nostru Iisus Hristos – intrând acolo prin crucea pocăinței.

Ce sunt *Viețile Sfinților*? Iată, noi ne aflăm în veșnicie: nu mai există timp, fiindcă în sfinții lui Dumnezeu domnește veșnicul adevăr divin, veșnica credincioșie divină, veșnica iubire divină, veșnica viață divină. Și întru ei nu mai există moarte, fiindcă întreaga lor ființă este plină de înviatoarele energii divine ale Domnului Hristos Cel înviat, Singurul Biruitor al morții.

Nu mai există moarte în ei, în oamenii sfinți. Întreaga lor ființă este plină de Cel Singur Nemuritor – Cel Atotveșnic: Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos. Noi ne aflăm pe pământ printre singurii nemuritori adevărați: ei au biruit moartea, păcatele, patimile, demonii, iadul. Atunci când ne aflăm cu ei, moartea nu ne poate vătăma, fiindcă ei au biruit-o.

Sfinții sunt oameni care viețuiesc pe pământ prin sfintele, veșnicele, dumnezeieștile adevăruri. De aceea *Viețile Sfinților* reprezintă, de fapt, *Dogmatica* aplicată, fiindcă în ei toate sfintele și veșnicele adevăruri dogmatice sunt experiate prin toate energiile lor creatoare și de

¹⁷ Cf. Ioan 6: 50, 51, 53–57.

viață dătătoare. În Viețile Sfinților se arată cât se poate de limpede faptul că dogmele nu sunt numai adevăruri ontologice în ele însele și pentru ele însele, ci că fiecare dintre ele reprezintă un izvor de viață veșnică și sfântă spiritualitate.

După atotadevărata și Sfânta Evanghelie a unicului și de neînlocuitului nostru Domn și Mântuitor: „Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh și sunt viață” (Ioan 6, 63), căci fiecare dintre ele revarsă din sine o putere mântuitoare, sfințitoare, plină de har, de viață dătătoare și transfiguratoare. Fără adevărul Sfânt al Sfintei Treimi, noi nu ne împărtășim din acea putere ce se revarsă din Sfânta Treime și pe care noi o dobândim prin credință, putere care ne dă viață, ne sfințește, ne îndumnezeiește și ne mântuiește. Fără sfântul adevăr cu privire la Dumnezeu-omul Hristos, nu există mântuire pentru om, fiindcă din acesta, atunci când el este experiat de către om, izvorăște acea putere mântuitoare care ne scapă de păcat, de moarte, de diavol. Iar pentru acest Sfânt adevăr cu privire la Dumnezeu-om, nu dau, oare, mărturie viețile a nenumărați sfinți cât se poate de limpede și de evident? Fiindcă sfinții sunt sfinți prin însuși faptul că ei Îl experiază în întregime pe Domnul Iisus Hristos drept suflet al sufletului lor, drept conștiință a conștiinței lor, drept minte a minții lor, ființă a ființei lor, drept viață a vieții lor. Și fiecare dintre ei, laolaltă cu Sfântul Apostol Pavel, rostește cu tărie adevărul: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 20).

Cercetați cu atenție viețile sfinților, fiindcă din toate acestea izvorăște puterea mântuitoare, de viață dătătoare și plină de har a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, care îi călăuzește și îi conduce dintr-o nevoie într-alta, dintr-o virtute în alta, de la biruința asupra păcatului la biruința asupra morții, de la biruința asupra morții la biruința asupra diavolului, aducându-i la bucuria duhovnicească, dincolo de care nu mai există nici întristare, nici suspin¹⁸, ci mai degrabă totul este doar „bucurie și pace în Duhul Sfânt” (Romani 14, 17), bucurie și pace ce provin din biruința dobândită asupra tuturor păcatelor, patimilor, morții și asupra tuturor duhurilor rele.

Și toate acestea, fără îndoială, reprezintă o mărturie vie și practică a sfintei dogme referitoare la Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu cu adevărat „mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii”, sfântă dogmă pe care sfinții, prin credință, o poartă în inimile lor și prin care ei viețuiesc cu o dragoste fierbinte. Și iarăși, dacă dorești una, două sau mii de dovezi incontestabile ale naturii celei de viață dătătoare a Atotcinstitei Cruci a Domnului, și odată cu ea o confirmare experimentală a prea adevăratei sfinte dogme a mântuitoarei morți a Mântuitorului pe Cruce, atunci pornește la drum cu credință, precum toți sfinții laolaltă; puterea Crucii este arma atotbiruitoare cu care ei îi înving pe toți vrăjmașii văzuți și nevăzuți ai mântuirii lor. Mai mult, vei vedea Crucea în întreaga lor ființă: în sufletul lor, în inima lor, în conștiința, mintea, voința și trupul lor și, în fiecare dintre ei, vei afla un izvor nesecat de putere mântuitoare și atotsfințitoare care negreșit îi conduce din desăvârșire în desăvârșire și din bucurie în bucurie, până când, în cele din urmă, aceasta îi conduce în veșnica Împărăție a Cerurilor, acolo unde se află neîncetata bucurie a celor ce prăznuiesc, în infinita desfătare a celor ce văd frumusețea de negrăit a chipului Celui Atotsfânt al Domnului nostru Iisus Hristos¹⁹.

Dar nu numai dogmele mai sus pomenite sunt experiate de Viețile Sfinților, ci toate celelalte sfinte dogme: ale Bisericii, ale harului, ale Sfintelor Taine, ale sfintelor virtuți, a omului, păcatului, a sfintelor moaște, a sfintelor icoane, a vieții de dincolo de mormânt și a oricărui alt lucru ce constituie iconomia divino-umană a mântuirii.

Da, Viețile Sfinților reprezintă dogmatica experimentală, experiată prin viața sfântă a sfinților lui Dumnezeu. În plus, Viețile Sfinților cuprind în ele însele etica ortodoxă în deplinătatea sa, moralitatea ortodoxă în deplină strălucire a sublimității sale divino-umane și a naturii sale nemuritoare, de viață dătătoare. În ele este arătat și dovedit, într-un mod absolut convingător, faptul că Sfintele Taine reprezintă izvorul sfintelor virtuți; faptul că sfintele virtuți sunt rodul Sfintelor Taine, fiind născute din ele; acestea se dezvoltă cu ajutorul lor, sunt

¹⁸ I Cor. 12: 27, 12–14; 10, 17; Rom. 12, 5; Efes. 3, 6.

¹⁹ Cf. Condacului pentru sufletele celor adormiți întru dreapta credință. (n. tr. lb. engl.)

hrănite de ele, devin nemuritoare prin ele, viețuiesc veșnic prin ele. Toate legile morale divine își au izvorul în Sfintele Taine și sunt împlinite prin sfintele virtuți.

Din acest motiv, viețile sfinților sunt într-adevăr etica aplicată, trăită. De fapt, viețile sfinților dovedesc fără tăgadă faptul că etica nu este altceva decât Dogmatică aplicată. Întreaga viață a sfinților constă din Sfintele Taine și sfintele virtuți, iar acestea sunt daruri ale Sfântului Duh care plinește toate în toți (I Cor. 12, 4; 6; 11).

Și ce altceva sunt viețile sfinților decât singura știință pedagogică ortodoxă, fiindcă în ele, într-un număr nesfârșit de căi evanghelice, care sunt pe deplin folosite prin experiența multor secole de creștinism, se arată felul în care personalitatea umană desăvârșită, omul complet, ideal, este formată și modelată, și se arată de asemenea modul în care, cu ajutorul Sfintelor Taine și al sfințelor virtuți în cadrul Bisericii lui Hristos, el crește până la „starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos”²⁰. Iar aceasta este cu adevărat idealul pedagogic al Evangheliei, singurul ideal pedagogic demn de o ființă făcută după chipul lui Dumnezeu, așa cum este omul, și care este afirmat de Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos, iar mai apoi împlinit în Sfinții Apostoli și în ceilalți sfinți ai lui Dumnezeu. În același timp, fără Dumnezeu-omul Hristos și în afara Sa, cu orice alt ideal pedagogic, omul rămâne pentru totdeauna o ființă incompletă, o biată ființă nenorocită care merită toate lacrimile din lume.

Dacă vrei, Viețile Sfinților sunt un fel de Enciclopedie Ortodoxă. În ele poate fi aflat tot ceea ce este necesar pentru sufletul care înfometează și însetează după credințioșia veșnică și adevărul veșnic în această viață, și care înfometează și însetează după nemurirea divină și viața veșnică. Dacă credința este cea de care ai nevoie, acolo o vei afla din abundență, iar tu îți vei hrăni sufletul cu hrană care nu-l va mai înfometă niciodată.

Dacă ai nevoie de dragoste, adevăr, credințioșie, nădejde, umilință, smerenie, pocăință, rugăciune sau oricare alta virtute sau nevoință, în ele, în Viețile Sfinților, vei afla un număr infinit de sfinți dascăli pentru orice fel de nevoință ascetică și vei dobândi ajutor haric pentru orice fel de virtute.

Dacă pătimești pentru credința ta în Hristos, Viețile Sfinților te vor mângâia și te vor încuraja, făcându-te îndrăzneț și dându-ți aripă, iar necazurile ți se vor preschimba în bucurie. Dacă te afli cumva în vreo ispită. Viețile Sfinților te vor ajuta s-o birui și acum și totdeauna.

Dacă ești primejduit de vrăjmașii nevăzuți ai mântuirii, Viețile Sfinților te vor înarma cu „toate armele lui Dumnezeu”²¹, iar tu îi vei zdrobi pe toți acum și pururea și pe tot parcursul vieții tale. Dacă te afli în mijlocul vrăjmașilor și persecutorilor văzuți ai Bisericii lui Hristos, Viețile Sfinților îți vor oferi curajul și tăria de mărturisitor, și atunci îl vei mărturisi fără teamă pe Unul adevărat Dumnezeu și Domn Iisus Hristos pretutindeni, și cu îndrăzneală vei rămâne neclintit pe meterezele adevărului Evangheliilor Sale până la moarte, și te vei simți mai tare ca moartea și decât toți vrăjmașii cei văzuți ai lui Hristos; și, fiind torturat pentru Hristos, vei striga cu bucurie numele Său Cel Atotsfânt, simțind din toată inima că viața ta este în ceruri, ascunsă cu Hristos în Dumnezeu, cu totul deasupra morții”²².

În Viețile Sfinților sunt arătate numeroase, dar, întotdeauna, sigure căi de mântuire, iluminare, sfințire, transfigurare, „hristificare”, îndumnezeire; sunt arătate toate căile prin care omul biruie păcatul, orice păcat, orice patimă, moartea, diavolul. Există acolo un remediu pentru orice păcat: vindecare pentru orice patimă, înviere din orice fel de moarte, eliberare de tirania oricărui demon, mântuire din toate relele.

Nu există nici o patimă, nici un păcat pentru care Viețile Sfinților să nu arate felul în care patima sau păcatul respectiv pot fi biruite, mortificate, dezrădăcinate. În ele se demonstrează limpede și clar că nu există nici un fel de moarte spirituală din care omul să nu poată fi înviat prin dumnezeiasca putere a Domnului Hristos Cel înviat și înălțat la ceruri; nu

²⁰ Cf. celei dintâi rugăciuni de dimineață a Sfântului Vasile cel Mare și celei dintâi rugăciuni de mulțumire de după Sfânta Împărtășanie.

²¹ Cf. Efes. 6, 11, 13.

²² Cf. Col. 3, 3.

există tulburare, nenorocire sau suferință pe care Domnul să nu o schimbe, fie treptat, fie deodată, într-o bucurie liniștită, plină de căință, datorită credinței în El.

Și există, iarăși în Viețile Sfinților nenumărate exemple de întărire sufletească despre felul în care un păcătos devine drept: felul în care un hoț, un escroc, un bețiv, un desfrânat, un ucigaș, un preadesfrânat devine un sfânt – sunt multe, multe exemple de acest fel în Viețile Sfinților; despre felul în care un om egoist, necredincios, ateu, mândru, zgârcit, pătimăș, rău, viclean, depravat, mâniaș, zavistnic, certăreț, răutăcios, invidios, răufăcător, lăudăros, plin de slavă deșartă, nemilos, lacom, devine om al lui Dumnezeu – sunt multe, multe exemple de acest fel în Viețile Sfinților.

Tot astfel, în Viețile Sfinților sunt foarte multe exemple minunate despre felul în care un tânăr devine un tânăr sfânt, o fecioară se sfințește, un bătrân sau o bătrână se sfințesc, un copil devine un copil sfânt, părinții devin sfinți, fiii și fiicele se sfințesc, o familie se sfințește, o comunitate devine sfântă, un preot sau un episcop devin sfinți, un cioban devine sfânt, un țăran devine sfânt, un împărat se sfințește, un văcar devine sfânt, un muncitor sau un judecător, un profesor sau un educator, un soldat sau un ofițer, un conducător sau un scriitor, un negustor sau un monah, un arhitect sau un medic, un perceptor sau un elev, un meșteșugar sau un filosof, un cercetător sau un om de stat, un ministru sau un om sărman, un bogătaș sau un sclav, un moșier, un om de litere, un artist, doi oameni căsătoriți, se sfințesc cu toții...

EDUCAȚIA TEANDRICĂ ȘI UMANISTĂ

Existența educației ne descoperă faptul că omul este o ființă incompletă și nedesăvârșită, așa cum s-a observat și continuă să se observe din experiența neamului omenesc. Toate filosofii, toate religiile, științele și multele civilizații dau mărturie asupra acestui lucru.

Omul este o ființă care trebuie desăvârșită și împlinită. De aceea, scopul principal al educației este acela de a-l desăvârși și împlini pe om. De îndată, însă, se ridică următoarea întrebare inevitabilă: cu ce anume poate fi desăvârșit și împlinit omul?

Observat din orice latură, omul este, după esența sa, „deschis” altor ființe și altor lumi. El nu este în nici un fel acea monadă închisă a lui Leibniz. Cu întreaga sa ființă, atât cu eul său natural, cât și cu cel psihic, omul împlinește, conștient sau subconștient, voit sau instinctiv, imensa și neînțeleasa rețea de viață ce înconjoară întreaga lume. Educația, dacă se dorește a fi cu adevărat umană, trebuie să înceapă de la faptele observabile, precum și de la principiile logice fundamentale. Existența, în decursul istoriei umanității, a căutării a ceea ce este desăvârșit și împlinit dă naștere în conștiința noastră la întrebarea: cine este acea ființă umană desăvârșită și împlinită? Nu cumva Platon? Dar el, cu adevărat, din pricina profunde cunoașteri a propriilor sale neîmpliniri și slăbiciuni, nu a avut decât o sete neostoită față de lumile de sus, lumile ideilor și idealurilor veșnice. Aceasta înseamnă că el nu este un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Buddha este desăvârșit? Dar Buddha, fiind persecutat de cumplitele și nemiloasele sentimente ale nedesăvârșirii omenești, și-a transferat toate dorințele sale de desăvârșire ale ființei umane către lumea transcendentă – către o lume a apatiei și insensibilității, adică spre Nirvana. Deci, nici el nu este un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Moise? Totuși, chiar și Moise, apăsător de teribilele nenorociri ale poporului său și de propria sa slăbiciune, a continuat să caute ajutor de la cer. Într-adevăr, amărăciunea din adâncul ființei sale este îndulcită de viziuni profetice cu privire la venirea Mesiei și Mântuitorului. Acest lucru înseamnă că nici el nu este om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Mahomed? Dar Mahomed, fiind torturat de iadul său însetat de sânge și de paradisul său senzorial, străbate această planetă împlinindu-și prin foc și sabie visele sale profetice, călcând în picioare cu un entuziasm fanatic peste cadavrele „necredincioșilor”. Așadar, nici el nu este omul desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Kant? Dar Kant, chinat și el de nedesăvârșirea și neîmplinirea ființei umane, a transferat tot ceea ce este uman din hotarele strâmte ale raționalismului în abisul superraționalismului. „Das Ding an Sich”, lăsându-se pradă neprevăzutului, necunoscutului și înfiorătorului. Deci („Lucrul în sine”) nu este un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Shakespeare? El, în setea sa de nepotolit față de desăvârșire și împlinire, a dus o viață cu totul nedesăvârșită și neîmplinită, de o covârșitoare tragedie. El l-a călăuzit pe om către lumile de sus și totuși l-a lăsat în drum, uimit și consternat. Prin urmare, nici el nu e un om desăvârșit și împlinit. Nu cumva Goethe? Experiind drama ființei umane în toată profunzimea ei, în care Mefistofel joacă rolul de căpetenie, Goethe, cu strigătul său de muribund, „Lumină, mai multă lumină”, ne-a arătat limpede cât de nefericită i-a fost plecarea din această lume către lumea cealaltă. Așadar, nici el nu a fost un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Tolstoi? Totuși, în permanenta și neînduplecata sa luptă cu nedesăvârșirea și neîmplinirea, el a ajuns la o asemenea agitație spirituală, încât, cu puțin timp înainte morții sale, într-o stare de nesuportată agonie a sufletului, el a fugit din casă, voind parcă să scape de sine, de trista nedesăvârșire și de tragica neîmplinire a propriei sale ființe. Deci, nici el nu este un om desăvârșit și împlinit. Nu cumva Nietzsche? Dar din pricina sentimentului vulcanic al tragice nedesăvârșiri și a insuportabilei neîmpliniri a ființei umane în toate dimensiunile și

realitățile acestei lumi, precum și din pricina nepotolitei sale doriri a unui om mai înalt și mai desăvârșit, Nietzsche a înnebunit! Prin urmare, nici Nietzsche nu este un om desăvârșit și împlinit.

Și așa mai departe, de la primul și până la ultimul om: o întristătoare paradă de oameni nedesăvârșiți și neîmpliniți. Totuși, în mijlocul lor stă Cel Care avea plinătatea tainei, minunatul Dumnezeu-om: dumnezeiește desăvârșit și cu adevărat om. Bunătatea Sa omenească este dumnezeiește desăvârșită și împlinită; dragostea Sa omenească este dumnezeiește desăvârșită și împlinită; la fel este și credincioșia Sa și mila Sa, compasiunea Sa și nemurirea Sa, veșnicia și frumusețea Sa: toate sunt omenește reale, dar și dumnezeiește desăvârșite și împlinite. Nimic nu este de domeniul miracolului, fiindcă El a transformat tot omenescul în dumnezeiesc; El a completat și a desăvârșit totul prin intermediul divinului. Într-un cuvânt, întru El, întregul om este dumnezeiește desăvârșit și mai împlinit.

Nu credeți acest lucru? Încercați să vă imaginați un Dumnezeu mai desăvârșit decât Hristos sau un om mai desăvârșit decât El.

Acest lucru nu-l veți putea face întrucât nici mintea individuală și nici cea obștească a omului nu-și pot imagina un Dumnezeu mai desăvârșit decât Hristos, și nici un om mai desăvârșit decât El. Un lucru și mai important este acela că întreaga desăvârșire dumnezeiască este din punct de vedere omenesc reală și concretă întru Hristos. Nu există un singur bine desăvârșit sau un adevăr desăvârșit, ori o frumusețe desăvârșită care să nu fie întrupată în Persoana Sa sau împlinită în viața Sa. Datorită tuturor acestor lucruri, El este cu adevărat omul desăvârșit și împlinit, Cel pe care neamul omenesc, mintea omenească, inima omului, L-au căutat printre atâtea nenumărate religii și filosofii, printre științe, arte și civilizații.

Dacă aplicăm această concluzie la domeniul educației am putea spune: Hristos este omul ideal pe Care educația omenească îl caută ca pe un adevărat țel, sens și ideal al său. Cu El și din El noi știm ceea ce formează omul adevărat. În El avem prototipul după care fiecare ființă umană se poate transforma într-un om cu adevărat bun, drept, desăvârșit și împlinit. Acest lucru este posibil fără greutate mari și de nebiruit, fiindcă, în fiecare nevoie, El își oferă dumnezeieștile Sale puteri pentru ca omul să poată dobândi toată bunătatea Sa.

Ai sentimentul că noi ne aflăm deja pe calea principală a filosofiei divino-umane a educației. Dați atenție cu seriozitate și obiectivitate structurii interne a acestei educații. Planul, materialele, programa, sufletul și duhul sunt toate după Evanghelie – ele sunt toate divino-umane. Valorile sunt dumnezeiești și metodele sunt focalizate pe Evanghelii. Dumnezeu ocupă întotdeauna locul cel dintâi, omul pe cel de-al doilea. Omul trăiește și gândește, simte și lucrează pentru Dumnezeu. Aceasta înseamnă că omul este iluminat de către Dumnezeu. Aici, într-adevăr, nu se pune problema vreunui anume Dumnezeu abstract, supracereșc, al lui Platon sau Kant, ci a unui Dumnezeu de o realitate pământească concretă, a unui Dumnezeu care S-a făcut om și însuflă în toate categoriile omenești tot ceea ce este dumnezeiesc, nemuritor și veșnic. Prin urmare, doar El între oameni, și anume Dumnezeu-omul Hristos, a avut dreptul de a fi căutat drept model al desăvârșirii dumnezeiești („Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” – Mt. 5, 48) și a așeza dumnezeiasca desăvârșire drept țel al vieții și al tuturor strădaniilor omenești. Făcând acest lucru, El le oferă oamenilor în același timp toate mijloacele necesare și întreaga putere necesară cu care să poată realiza acest țel al dobândirii dumnezeieștii desăvârșiri.

Care sunt aceste mijloace? Sfintele virtuți îndreptate către Evanghelii: credința și dragostea, postul și rugăciunea, smerenia și umilința, compasiunea și bunătatea, nădejdea și răbdarea, adevărul și dreptatea. Punerea în practică a acestor virtuți creează un om Sfânt, adică un om desăvârșit și împlinit. Un astfel de om cunoaște sensul adevărat al lumii și al vieții, iar el trăiește cu întreaga sa ființă îndreptat spre realizarea scopului său dat în câmpul activității omenești. Format prin sfintele virtuți, un astfel de om dobândește neîncetat în existența sa toate puterile nemuritoare ale veșnicului Dumnezeu-om. Astfel, deja din această viață se simte nemuritor și veșnic; de aceea el vede în orice om o ființă nemuritoare și veșnică.

Virtuțile evanghelice sunt purtătoarele luminii dumnezeiești; fiecare dintre ele insuflă în om o rază de lumină. Drept consecință a acestui lucru, Sfântul iradiază, iluminează și îndreptează. El poartă în sine „Lumina lumii”; această lumină iluminează întreaga lume așa încât și el să-i poată vedea sensul și valoarea sa veșnică. Lumina lumii este în același timp „lumina vieții”. Ea iluminează calea ce conduce la nemurire și la viața veșnică. În lumea noastră omenească, lumina și viața sunt sinonime, așa cum sunt întunericul și moartea. Sfinții Bisericii Ortodoxe a lui Dumnezeu sunt o dovadă a ceea ce s-a spus mai înainte.

Educația și practica vieții nu reprezintă nimic altceva decât prelungirea și iradierea sfințeniei. Sfântul emite lumină și datorită acestui lucru el iluminează și educă. Educația presupune sfințenia în întreaga sa ființă. Adevărata educație ne-o oferă, de fapt, sfântul. Fără sfinți nu există adevărați dascăli și educatori. Nici nu există adevărată educație fără sfințenie. Fără de lumină nu există iluminare. Sfințenia este sfințenie prin intermediul dumnezeieștii lumini.

Adevărata educație și adevărata iluminare nu sunt nimic altceva decât o iradiere a sfințeniei; doar sfinții sunt cu adevărat iluminați. Sfințenia trăiește și respiră prin lumină, strălucind și învățând în același timp. Există, prin urmare, o identitate comună sfințeniei și iluminării. Cu adevărat, deci, educația înseamnă iluminare – prin sfințirea în Duhul Sfânt care este vehicolul și creatorul sfințeniei și al luminii cunoștinței. Sfinții, întrucât ei sunt sfințiți și iluminați de Duhul Sfânt, sunt și adevărați dascăli și educatori.

Educația fără sfințenie, și anume educația fără sfințirea de către Duhul Sfânt, și fără desăvârșirea și împlinirea omului prin Dumnezeu-omul Hristos, adică educația ateistă, a influențat Europa, ducând la idolatria umanistă. Nu este important dacă această idolatrie se manifestă prin divinizarea papei sau a culturii, științei, civilizației, artelor, politicii, modei.

Pretutindeni obiectivul principal este acela de a structura omul, societatea și lumea fără Dumnezeu, fără Hristos. Acest lucru este valabil și în ceea ce privește educația. În acest caz, principalul obiectiv este acela de a ilumina omul și umanitatea fără Hristos, fără Dumnezeu. **În această direcție, educația umanistă se ocupă de crearea omului nou. Planul în ceea ce privește acest om nou este simplu: Hristos nu poate exista în omul cel nou.** Europa s-a dedicat cu totul acestei preocupări și a început să creeze noul om fără Dumnezeu, societatea fără Dumnezeu, umanitatea fără Dumnezeu.

Renașterea umpluse multe inimi cu nădejde. Acesta era un lucru firesc întrucât europeanul se ofilise la umbra Vaticanului. Prin filosofia sa scolastică, iluzorie, și prin iezuitismul lui sălbatic în etică, Vaticanul secase forțele vitale, creatoare ale europeanului. Prin urmare, reînnoirea europeanului cu duhul umanist al Greciei antice a fost socotit ca fiind de o importanță vitală pentru a împiedica moartea sa iminentă. Pentru a se putea realiza acest lucru era necesar ca europeanul să fie îndepărtat de Hristos și să fie ruptă orice legătură a sa cu lumea nevăzută. Rousseau a luat multe lucruri din natură și le-a aplicat omului. De îndată se naște următoarea întrebare: ce anume formează natura umană? Simțurile, răspunde filosofia empirică a lui Locke și Hume. Întreaga natură umană se rezumă la simțuri.

Omul, care este în chip esențial definit prin simțuri, este foarte primitiv și grosolan. Din această pricină, filosofia raționalistă a lui Descartes și Kant propune un nou tip uman: omul ca intelect. Omul este, mai presus de orice, o ființă rațională. Orice altceva din el este fără importanță, în afara rațiunii care deține supremația în cadrul ființei sale. Totuși, voliționistii, în frunte cu Schopenhauer și Styerner susțin că a fost omis elementul cel mai important din om. Esența umană nu poate fi rezumată nici la simțuri și nici la rațiune, întrucât el nu poate fi definit de către acestea. Mai degrabă, voința este cea care îl definește în chip esențial. Într-adevăr, susțin ei, omul definit de către voință este omul adevărat; el este omul cel nou.

După aceea, Europa a fost îndreptată spre căutarea omului celui nou printre creaturile inferioare pentru ca, bazându-se pe filiația cu regnul animal, să creeze omul fără de Dumnezeu. S-au auzit multe strigăte de bucurie atunci când a fost pronunțată ipoteza originii omului din maimuță și alte mamifere. Nietzsche, cu furtunile și cutremurele sale, a năvălit în

universul gândirii distructive a Europei. Cu patimă profetică și cu ardoare poetică, el a avansat lumii evanghelia sa cu privire la om. Mai înflăcărat în gânduri decât în simțurile sale, el a extrapolat din voliționismul lui Darwin concluzia îndrăzneată, dar logică: dacă maimuța reprezintă legătura de tranziție către om, de ce oare nu poate fi omul legătura de tranziție către supraom? Într-adevăr, omul este o ființă care stă între victorie și păcat. „Ce reprezintă maimuța față de om? Este un obiect de rușine și de ocară. Același lucru este valabil în ceea ce privește relația dintre om și supraom: rușine și ocară”. Supraomul este rațiunea pământului și scopul istoriei.

Din ce oare este constituit supraomul? El este format din patru elemente și principii. Cel dintâi este nevoia sa de a-L ucide pe Dumnezeu. „O, tu, supraomule, spune Zarathustra, adresându-se ucenicilor săi, Dumnezeu a însemnat cel mai mare pericol pentru voi”. Dar nu vă temeți, Dumnezeu a murit, afirmă Zarathustra și nu mai există nici un pericol pentru voi și nici un fel de obstacole în calea supraomului. Cel de-al doilea element și principiu este acela că nu trebuie să existe milă față de aproapele; orice s-ar întâmpla trebuie să ne comportăm ca niște simpli spectatori. Al treilea, și cel mai important, îl reprezintă dorința iresponsabilă și neîndurătoare pentru putere. În fine, pentru supraom totul este îngăduit. Pentru el nu există nici bine, nici rău; el trăiește dincolo de bine și de rău, dincolo de adevăr și eroare, dincolo de conștiință și responsabilitate. Aici sfârșește drama umanismului: ea a creat omul nou, supraomul!

De la embrionul lui Rousseau, umanismul a evoluat până la supraom. Dar care este esența supraomului? Din ce material este el creat? Doar dintr-un instinct; din instinctul de autoconservare. Dacă nu este cu puțință ca nici măcar cea mai neînsemnată insectă să posede doar un singur instinct, cum este oare cu puțință acest lucru în cazul celei mai complexe ființe de pe fața pământului, adică omul? Aici, în întreg regnul animal, unde există peste 600.000 de specii, nu există nici măcar un țânțar care să posede doar un singur instinct, chiar dacă acesta ar fi instinctul autoconservării.

În ciuda tuturor evidențelor, Nietzsche afirmă că supraomul are un singur instinct. Iată că, de fapt, supraomul său este în realitate un subom, adică o ființă non umană. Dacă vreți, supraomul reprezintă cea mai teribilă caricatură a omului de pe această întunecată planetă. Tot ceea ce este valabil pentru supraom este valabil și pentru toți strămoșii și descendenții săi umaniști. Astfel, omul natural al lui Rousseau nu este altceva decât un semiom, fiindcă tot ceea ce este supranatural i-a fost luat. Acest om este identic cu subomul, întrucât în el toate relele anormale care au fost susținute și alimentate de către educația și pregătirea umanistă s-au rezolvat fără vreun obstacol în el.

Cât despre Locke, omul este format din simțurile sale. O singură latură a omului a fost luată drept clement constituent al omului întreg. Și aici avem de-a face cu un subom și un nou monstru omenesc. Ce reprezintă simțurile fără suflet decât o vioară cu cinci corzi fără violonist? Cine este omul rațiunii pentru Kant? Încă o dată, un fragment din om este socotit drept omul total. Unde este lumea, infinitul univers al simțurilor și sentimentelor omenești, acolo unde se află atât paradisul, cât și iadul nostru?

Este cu puțință ca omul să fie om fără ele? Nu, desigur că nu. Prin urmare, omul lui Kant este doar o caricatură de om. Cât despre omul voinței conceput de Schopenhauer și Nietzsche, ce asemănare are acesta cu omul? Unde este sufletul cu nemărginirea lui, cu conștiința lui și cu compasiunile lui? Fără toate acestea poate omul să fie om? O, și acesta este o caricatură de om, o nouă caricatură! Iată, deci, înfățișarea umanistă a omului nou: semi-uman lângă semi-uman, subuman lângă subuman, non omenesc lângă non omenesc – adică o caricatură lângă o altă caricatură, oameni ne semnificativi alături de oameni ne semnificativi. Nu observați oare faptul că educația umanistă europeană a creat doar oameni caricaturali și cu ei a populat întreaga Europă?

Un biet omuleț este omul natural al lui Rousseau, un om neîmplinit este cel al logicii și cu totul de ocară este supraomul. Pretutindeni aflu un om subdezvoltat, fragmente și părțile de om. Ceea ce nu găsești nicăieri este un om întreg și complet! Ne aflăm în fața unui obstacol

tragic: omul european este fără de Dumnezeu; el a degenerat din pricina educației sale umaniste și a devenit un om josnic și nesemnificativ! Avem nevoie de un nou prooroc Ieremia, și de o nouă plângere: omul european și-a încheiat misiunea și a creat un om nou fără de Dumnezeu și fără suflet. Dar poate fi găsit acest om nou, acest supraom? Iată, el nu există ca individ, ci mai degrabă ca o putere colectivă care devastează Europa (și nu numai Europa) prin educația umanistă și cultura umanistă, prin arta umanistă și civilizația umanistă. Astfel a fost creat un anume tip de om european, și anume „omul mașină”, „omul constructor”, „omul tehnic”.

Acest om este fără Dumnezeu și fără suflet. Cu alte cuvinte, el este un om-robot despiritualizat și lipsit de Creatorul său. Robotul este robot tocmai fiindcă el nu îl recunoaște pe Dumnezeu și cunoaște sufletul. Știți ce anume îl poate ajuta cu adevărat? Doar așa numita psihologie fără suflet, adică știința europeană despre suflet, care nu recunoaște sufletul! Există oare ceva mai paradoxal? De fapt, acest paradox se întâmplă să fie palatul cel mai inaccesibil unde viețuiește majestatea sa divină: psihologia umanistă europeană (Psychologie ohne seele). Aceasta este zeitatea infailibilă pe care nenumărați roboți o venerază astăzi. Iată, deci, cum s-a transformat Europa într-un laborator de roboți din vremea Renașterii și până în ziua de azi.

Cu adevărat robotul este tipul de om cel mai nenorocit. Cine are ochi de văzut, să vadă; un om mai nenorocit, mai urât și mai inuman decât robotul european nu există pe această planetă. Rușinea și ocară, veșnica rușine și ocară să cadă asupra Europei pentru „noul om” pe care l-a creat, un om fără Dumnezeu și fără suflet, omul-robot. Întrucât acest om l-a ucis atât pe Dumnezeu, cât și sufletul din el, tipul de om european comite un adevărat suicid. Suicidul este, de fapt, rezultatul inevitabil al uciderii lui Dumnezeu. Educația fără Dumnezeu a dus Europa și întreaga lume într-un asemenea întuneric desăvârșit, întuneric pe care umanitatea nu l-a mai cunoscut vreodată. În acest întuneric nimeni nu recunoaște pe cineva drept fratele său!

Ce alt țel are educația în afara celui de a-l ilumina pe om, de a-i ilumina toate abisurile și toate prăpăstiile din el și de a alunga tot întunericul din el. Dacă omul este fără Hristos, fără Dumnezeu, și adică fără această unică lumină nepieritoare, cum va împărăția el oare întunericul universului care-l atacă din toate părțile și cum va alunga întunericul dinlăuntrul său? Cu toate luminile sale, dar fără Dumnezeu, omul nu este altceva decât un licurici în întunericul infinit al universului. Știința și filosofia sa, educația și cultura sa, arta și civilizația sa, nu sunt decât niște lumânările pe care el le aprinde în întunericul evenimentelor lumești și pământești. Ce pot face toate aceste lumânări în nesfârșita noapte a profundului întuneric al încercărilor și evenimentelor internaționale, naționale, sociale sau individuale? Probabil că ele s-au stins deja, cu consecința dezastruoasă a faptului că un întuneric gros și profund a căzut peste Europa și întreaga lume.

O nehibzuită încredere în omnipotența științei și educației umaniste, a culturii și artelor aplicate, precum și în omnipotența civilizației umaniste se învecinează cu nebunia. Din pricina tragice influențe a acestei încrederi nehibzuite, educația europeană a creat, de asemenea, printre noi, confruntarea dintre Biserică și școală, sau, mai degrabă, ea și-a aplicat principiile în numeroase țări ortodoxe care l-au alungat în mod oficial pe Dumnezeu din școală.

Acest lucru a reprezentat un dezastru pentru poporul nostru ortodox. Intelectualii noștri, care au fost dezrădăcinați duhovnicește, poartă deja cu ei „luminile” acestui umanism și sunt dornici de a „reabilita” poporul ortodox. Consecința acestui lucru a fost faptul că țările ortodoxe s-au transformat în abatoare de suflete. Pe altarele noii idolatrii, monștrii apocaliptici ai civilizației europene îndeplinesc un masacru fără precedent în istorie, ucigând nenumărate suflete omenești prin educația lor umanistă. A. Zint a afirmat pe bună dreptate faptul că Dachau și alte lagăre de concentrare sunt altarele pe care intelectualii Europei le-au înălțat și pe care ei slujesc mult discutatul lor umanism.

Există doar o singură cale de a scăpa de distrugerea finală. Care este aceasta? Este vorba de a accepta educația teandrică și de a o pune în practică în totalitatea ei în toate școlile,

de la cea mai mare până la cea mai mică, și în toate instituțiile educaționale naționale. Educația teandrică radiază și luminează cu singura Lumină adevărată în întreaga lume, și anume cu Dumnezeu-omul Hristos. Întunericul nu poate stinge sau ascunde această Lumină, nici măcar întunericul Europei. Doar această lumină poate alunga tot întunericul din om, societate, din oameni și din stat. Aceasta, singura Lumină adevărată, luminează pe orice om în adâncul ființei sale și îi descoperă fiecăruia dintre noi propria sa nemurire, propriul său frate veșnic și dumnezeiesc. Ea ne învață că numai atunci pot fi rezolvate și înțelese ușor problemele omului, ale societății, ale națiunii și ale umanității, când ele sunt cercetate prin Dumnezeu-omul Hristos. Principalele trăsături și caracteristici ale educației teandrice pot fi formulate astfel:

1. Omul este o ființă care poate fi desăvârșită și împlinită în chipul cel mai înalt și real prin Dumnezeu-omul Hristos și întru El.

2. Desăvârșirea omului prin Hristos se face cu ajutorul faptelor bune evanghelice.

3. Omul educat și iluminat vede în orice om pe fratele său nemuritor și veșnic.

4. Orice lucrare și acțiune umană – filosofie, știință, geografie, artă, educație, cultură, arte aplicate și altele – își dobândește veșnica sa valoare atunci când este sfințită și își primește adevăratul sens de la Dumnezeu-omul Hristos.

5. Adevărata iluminare și educație este realizată printr-o viață sfântă după Evanghelia lui Hristos.

6. Sfinții sunt luminătorii și educatorii desăvârșiți; cu cât un om este mai sfânt, cu atât devine un educator și luminător mai bun.

7. Școala este cea de-a doua jumătate a inimii Dumnezeu-omului Hristos; cea dintâi este Biserica.

8. În centrul tuturor centrelor și al tuturor ideilor și ostanelilor stă Dumnezeu-omul Hristos și obștea sa teandrică, Biserica.

VALOAREA SUPREMĂ ȘI ULTIMUL CRITERIU ÎN ORTODOXIE

Atunci când omul este trezit din preocupările sale materiale și recunoaște realitățile spirituale, el înțelege că lucrurile ce sunt de natură materială trebuie cu adevărat să fie reale întrucât intelectul său este capabil să le perceapă ca atare. De aici omul ajunge la următoarea observație paradoxală: în calitate de creatură mică, omul cunoaște realitatea lumii materiale prin intelectul său, care în sine nu împărtășește atributele lumii materiale, nici nu poate deveni un obiect material, nici nu poate fi pipăit prin intermediul simțurilor. Chiar dacă intelectul uman este de neînțeles prin formele realității materiale, totuși, esența invizibilă a intelectului constituie criteriul pentru toate realitățile vizibile din cadrul universului material.

Într-adevăr, omul simte și înțelege adeseori că intelectul, chiar dacă este nepalpabil, invizibil și imaterial, este totuși mai real decât orice altă realitate supra-subiectivă ce există în lumea materială. În plus, toate realitățile își au propriul fundament în intelect care este în sine nematerial. Tocmai aici se află supremația, taina și măreția minții omenești. Omul trezit, călăuzit de mintea lui nematerială prin taina lumii materiale, naturale, înțelege mai limpede faptul că mintea sa este realitatea sa cea mai mare și mai apropiată și, în același timp, este cea care are cea mai mare importanță pentru el.

Aflându-se într-o astfel de situație, omul înțelege adevărul de necontestat al cuvintelor Mântuitorului, și anume faptul că sufletul omului reprezintă cea mai măreață realitate și posedă cea mai mare valoare – o realitate mai reală decât întreaga lume vizibilă și o valoare mai mare decât cea a întregului univers: „Pentru că ce-i va folosi omului, dacă va câștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?” (Matei 16, 26; Mc. 8, 36-37).

Cu alte cuvinte, în lumea materială nu există nimic care să aibă o valoare egală cu cea a sufletului omenesc, nici nu există ceva prin care sufletul să fie apreciat sau răscumpărat. Sufletul este mai valoros decât întregul univers. Omul își fixează fundamentul pentru viața sa vizibilă, pentru viața sa în timp și spațiu, cât și pentru cea invizibilă, suflet, gânduri și conștiință. În lumea realităților și întâmplărilor vizibile, omul este orientat de către intelectul său și, cu ajutorul lui, el măsoară și evaluează totul, deși acest lucru rămâne invizibil. Totuși, este mai firesc și mai rezonabil pentru el a se orienta cu ajutorul acestuia în universul realităților și valorilor spirituale. Omul este conectat prin intelectul său nu numai la universul realităților materiale, vizibile, ci și la cel al realităților spirituale. Chiar și cei mai înverșunați senzorialiști nu pot nega acest lucru.

Trebuie să mărturisim că mintea omenească este un imens atelier unde impresiile simțurilor sunt transformate în gânduri într-o manieră uimitoare. Orice observator serios al lumii, din orice parte ar cerceta realitățile materiale sau spirituale, este obligat să recunoască taina infinită cuprinsă în toate fenomenele. Acesta este tributul pe care orice gânditor îl datorează tainei ascunse a lumii. Fără îndoială, orientarea potrivită spre lumea noastră enigmatică depinde de spiritul uman, sau mai exact, de natura spiritului prin care omul este orientat.

Spiritul uman își exprimă și revelează natura proprie pe baza experienței pe care o primește prin intermediul activităților sale. Din toată această experiență, spiritul uman capătă dorința de cercetare a infinitului în toate manifestările sale: în cunoaștere, în viață și în existență. Spiritul uman tânjește după o infinită cunoaștere, după o viață și o existență infinită. Totuși, prin toate acestea, omul caută doar un lucru: biruința asupra temporalului, finitului, limitatului, precum și posibilitatea de a-și asigura veșnicul, infinitul și nelimitatul.

În toate culturile și civilizațiile, ostenele spiritului uman sunt în cele din urmă consolidate într-o singură sforțare uriașă: biruința asupra morții și asigurarea nemuririi și a

vieții celei veșnice în orice mod cu putință. Nu cumva toate acestea ne fac să punem întrebarea: de unde vine oare această dorință a minții umane precum și orientarea sa către infinit? Ce îndeamnă gândirea umană să treacă de la o întrebare la alta și de la o infinitate la alta? Dacă această dorință, dragoste față de infinit este exercitată asupra omului neputincios din afară, cum se întâmplă că ea există și în cel mai liber cugetător dintre filosofi? Acest lucru se întâmplă deoarece în cazul lor această dorire a infinitului se amplifică în filosofii complicate. Toate acestea sunt mărturie a faptului că acest dor de infinit se află în însăși natura minții umane.

Natura cunoașterii tinde spre cunoașterea infinită; natura simțurilor tinde spre o senzualitate infinită; natura vieții înseși tinde spre o viață infinită. Întregul spirit uman, prin cunoașterea sa, simțurile, voința și viața, dorește să fie infinit, adică să fie nemuritor. Setea pentru infinit, setea pentru nemurire este, de fapt, străvechea sete metafizică a spiritului omenesc. Aceasta a condus spiritul uman spre infinit prin numeroasele religii, filosofii, științe, lupte și osteneți nenumărate.

Într-un cuvânt, spiritul omenesc tinde spre nemurire, dorind-o în orice chip și formă. Este clar că acest dor de infinit nu-și poate avea rădăcina în natura omului, întrucât natura sa este ea însăși finită și limitată și nu cuprinde în sine această dorire. În același mod, este limpede faptul că timpul omenesc nu a sădit în om această dorire, chemare, întrucât și el este finit. Singura explicație posibilă este aceea că dorul omului față de infinit, față de nemurire, se află în însăși esența spiritului omenesc.

Fiind creat după chipul lui Dumnezeu, această dorire se află cu totul în om. Chipul lui Dumnezeu în om este exact cel care tânjește după adevărurile infinite ale lui Dumnezeu din întregul univers. Aflându-se în spiritul uman, chipul dumnezeiesc îl propulsează spre infinitatea lui Dumnezeu și-l face să tânjească după ea. Este absolut firesc ca sufletul asemănător Dumnezeirii, creat după dumnezeiescul chip, să tânjească după Dumnezeu ca după prototipul său. Această descoperire nu este „a priori”, ci fără îndoială, „a posteriori” întrucât întreaga experiență a neamului omenesc stă mărturie în ceea ce privește puternica și mistica nostalgie a spiritului uman față de infinit, nemuritor, veșnic, fie în această lume, fie în cealaltă.

Dacă ne bazăm pe experiența comună a neamului omenesc și privim omul în componentele sale fundamentale vom descoperi acest dor de nemurire ca fiind elementul fundamental al ființei umane prin care omul își împlinește existența sa ontologică. Creându-l pe om după chipul Său, Dumnezeu a sădit în adâncul ființei umane dorirea după dumnezeiasca infinitate a vieții, a cunoașterii și a desăvârșirii.

Tocmai din acest motiv, imensa dorire și sete a umanității nu poate fi pe deplin satisfăcută de ceva sau cineva anume în afara lui Dumnezeu. Afirmând desăvârșirea dumnezeiască drept scopul principal al existenței umanității în lume – „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5, 48) – Hristos, Mântuitorul a răspuns celei mai intime dorințe și nevoi ale umanității noastre asemenea lui Dumnezeu și de Dumnezeu doritoare.

Natura umanității cea asemenea dumnezeirii își are propria sa semnificație teologică și ontologică: ontologică fiindcă esența ființei umane se află în constituția sa asemănătoare dumnezeirii ca ceva ce este un fapt de necontestat; teologică, întrucât prin această natură, Dumnezeu, cu toată dumnezeiasca Sa desăvârșire, a fost definit drept țel al vieții omului. Această dumnezeiască asemănare reprezintă esența ființei umane.

Omul își conturează și își construiește viața în această lume conform cu această asemănare. Într-adevăr, esența omului este mai întâi constituită de Dumnezeu și mai apoi este călăuzită de sufletul său cel asemenea lui Dumnezeu, și anume aceea de a asimila tot ceea ce este lucrul lui Dumnezeu întru sine și în acest fel putând să devină o ființă umană asemenea dumnezeirii, adică o ființă unită în chip desăvârșit cu Dumnezeu și viețuind în cadrul hotarelor desăvârșirii infinite și divine a dumnezeirii.

De fapt, în loc de a-și umple viața sa empirică de sufletul său cel asemenea lui

Dumnezeu, el și-a despărțit spiritul de tot ceea ce este divin înăuntrul său și precede, fără Dumnezeu, adică fără călăuză să firească, în tainele acestei lumi. Astfel, aflându-se singur în această lume, el înfruntă abisuri de netrecut și prăpăstii înspăimântătoare.

Căderea omului constă în chip fundamental în revolta sa împotriva constituției celei asemănătoare lui Dumnezeu dinlăuntrul ființei sale. L-a abandonat pe Dumnezeu și lucrurile lui Dumnezeu și s-a limitat la lumea materială – la un om cu totul gol și fără sens. Cu această primă revoltă împotriva lui Dumnezeu, omul a reușit să-L alunge pe Dumnezeu din sine, din conștiința și din voința sa, și a rămas în natura sa pur omenească, în pura sa umanitate (homo, hominis) și în acest mod, într-o stare de umanism pur – horrible dictu – și iată, deci, că umanismul reprezintă răul originar și fundamental al omului.

În numele umanismului autonom, omul L-a alungat pe Dumnezeu și a devenit o ființă supraumană din punct de vedere metafizic, rămânând cu totul singur în sine. În ciuda acestui lucru, totuși, omul nu a putut să se disocieze pe sine de atributele dumnezeiești ale spiritului său; ele au rămas acolo doar pentru a lua înfățișarea doririi sale față de un progres infinit, de o infinită cunoaștere, de o infinită desăvârșire și de o infinită existență. În mod conștient ori inconștient, ostenindu-se în umanismul său, el tinde să reîmproprieze asemănarea cea pierdută cu Dumnezeu. În parte reușește, căci, din necesitate, el înțelege că, doar cu pura sa umanitate cea lipsită de Dumnezeu, el nu-și poate înălța spiritul și nu-și poate reface ființa sa cea după chipul lui Dumnezeu.

În toate strădaniile sale umaniste, omul strigă de fapt după Dumnezeu-omul Hristos. Apariția în această lume, a Dumnezeu-omului Hristos a fost naturală, rațională și necesară. Fiindcă numai Hristos poate să elibereze cu totul spiritul uman chinat care s-a îmbolnăvit din pricina umanismului celui fără de Dumnezeu. Numai El poate împlini orice dorire a esenței noastre omenești celei după chipul lui Dumnezeu: setea noastră după viața infinită, dreptatea infinită, adevărul și binele infinit, cât și după infinitatea dumnezeirii.

Cele mai importante nevoi și cerințe ontologice ale umanității au fost împlinite o dată pentru totdeauna în persoana Dumnezeu-omului Hristos. În toate cerințele și nevoile spiritului omenesc legate de această lume și care sunt dincolo de înțelegerea omenească, Hristos oferă răspunsuri ca Dumnezeu într-un fel omenesc, în timp ce în toate cererile și nevoile spiritului omenesc legate de această lume care-l privesc pe om și sunt la nivelul înțelegerii sale, Hristos răspunde ca om într-un mod dumnezeiesc.

Posibilitățile dumnezeiești care există în ființa umană și care au fost înrobite de tirania umanismului sunt eliberate și revitalizate de către Hristos pentru ca acestea să-și redobândească plinătatea lor nemuritoare. Omul care este condus de Dumnezeu-omul Hristos își reglementează tot ceea ce se află înlăuntrul său după Dumnezeu și viețuiește în această lume tainică după poruncile lui Dumnezeu. Astfel, el ajunge la desăvârșirea ideală, el însuși constituind cel mai desăvârșit amestec între divin și uman, spiritual și material, între cele de față și cele de dincolo.

Apariția Dumnezeu-omului Hristos în lumea realităților omenești nu constituie ceva neașteptat pentru natura umană, nici din punct de vedere ontologic, psihologic și nici istoric. Dimpotrivă, această apariție a satisfăcut dorințele fundamentale și nevoile esențiale ale existenței umane – setea și dorința față de desăvârșirea dumnezeiască și viața veșnică. Dumnezeu-omul Hristos nu este ceva care să fie nefiresc și neesențial pentru persoana umană, ci mai degrabă, El este Cel mai important dintre toate lucrurile, atât de important încât El însuși, Atotăvăratul Dumnezeu și Domn Iisus Hristos afirma că El este „partea cea bună” (Luca 10, 42). De ce? Aceasta întrucât El a desființat despărțirea dintre Dumnezeu și umanitate într-un chip desăvârșit, natural, rațional și teleologic. Cum? El face acest lucru prin a ne descoperi în sine pe Dumnezeu într-un chip real și fizic, în adevărul Său absolut, în absoluta Sa bunătate, dreptate, dragoste și înțelepciune, Carele se află într-o desăvârșită unitate cu omul; și El ne revelează în același timp omul în curăția, nemurirea și desăvârșirea sa. Dumnezeu-omul Îl revelează în mod egal pe Dumnezeu în desăvârșirea Sa și pe om în desăvârșirea sa.

Atunci când în mod imparțial examinăm istoria neamului omenesc, trebuie să mărturisim că nu există vreun om mai mare decât Iisus. Aceasta înseamnă în mod egal că nu există nici Dumnezeu mai mare decât Iisus. Doar Iisus ca Dumnezeu-om a fost și este cel mai mare om, adică un om fără de păcat și răutate. Ca singurul fără de păcat, Hristos îi putea întreba pe cei mai mari vrăjmași ai săi fără teamă: „Cine dintre voi Mă vedește de păcat?” (Ioan 8, 46). Nici unul dintre acuzatorii Săi nu-i puteau atribui vreun păcat.

Prin urmare, omul care este fără de păcat este omul ideal și cel mai real, întrucât numai unul ca acesta este cu adevărat desăvârșit, nemuritor și veșnic. Inteligența, logica și înțelepciunea divină desăvârșite au pătruns în natura umană prin întruparea dumnezeiescului Logos. Întruparea Logosului (Ioan 1, 14) ne arată faptul că toate valorile dumnezeiești transcendente au pătruns și s-au unit în chip lăuntric în natura umană, întrucât ele sunt legate de sufletul omenesc cel după chipul lui Dumnezeu. Toate aceste valori divine întrupate în om sunt în cele din urmă unite într-o singură valoare incomparabilă și nemăsurată: în Dumnezeu-omul Hristos. Iată de ce Hristos are cea dintâi, cea mai înaltă și cea mai profundă valoare pentru umanitate.

Nimic nu e mai omenesc decât Iisus Hristos Care personifică în Sine desăvârșirea cea mai ideală a oricui este omenesc. Mai departe, în calitate de Dumnezeu-om, El Însuși este cea mai desăvârșită unitate a divinului și umanului, a celor prezente și a celor viitoare, a celor naturale și supranaturale, a celor materiale și metafizice, a celor practice și ideale.

În El, ca într-un Dumnezeu-om, echilibrul dintre divin și uman este realizat și păzit, în timp ce în chip simultan se păstrează autonomia umanului și a divinului. Acolo este realizată cea mai radicală, raționată și desăvârșită unitate a vieții prezente cu viața ce se află dincolo, în persoana divino-umană a lui Hristos. De asemenea, se poate afla în persoana lui Hristos unitatea cunoașterii prezente și a cunoașterii de dincolo, precum și unitatea sentimentelor divine și umane. Aceasta înseamnă că viața, gândirea și sentimentele omului au aruncat o punte peste prăpastia care-l desparte pe om de Dumnezeu, peste prăpastia dintre această lume și cealaltă. Tocmai din acest motiv un om care viețuiește în Hristos experiază viu unitatea acestei lumi cu cealaltă, unitatea lui Dumnezeu cu omul, a lumescului cu transcendentul, a naturalului cu supranaturalul.

Omul simte cu tărie și percepe limpede faptul că în el tranziția de la muritor la nemuritor, de la temporal la veșnic, este realizată. Această percepție a vieții veșnice asigură veșnicia gândurilor și nemurirea sentimentelor pentru omul care trăiește o viață în Hristos. Deși omul care viețuiește în Hristos este ancorat în infinitatea divină, el nu-și pierde, totuși, identitatea sa umană, personalitatea, și nici caracterul, ci rămâne om: un om desăvârșit, uman și divin.

Întru Dumnezeu-omul Hristos umanitatea s-a înălțat pentru prima oară pe piscul desăvârșirii, pe piscul de deasupra tuturor piscurilor. Fiindcă nimeni nu slăvește natura umană sau persoana umană așa cum o face Hristos. Cea mai mare credincioșie cu putință i-a fost oferită umanității în persoana lui Hristos. Umanitatea nu a fost subevaluată în relația cu Dumnezeu, nici Dumnezeu în relația cu omul. Ci mai degrabă, omul a fost în chip infinit înălțat și slăvit în legătura sa cu Dumnezeu.

Fără îndoială, problema binelui și răului este una dintre cele mai dificile și tulburătoare probleme cu care se confruntă conștiința umană. Totuși, chiar și această problemă a fost, în cele din urmă, cu adevărat rezolvată în persoana Dumnezeu-omului Hristos. A fost rezolvată nu prin cuvinte, nici teoretic sau dialectic, ci mai degrabă esențialmente într-un chip divino-uman.

În orice latură a vieții Sale, Dumnezeu-omul Iisus S-a revelat pe Sine Cel întrupat drept întruparea binelui absolut, desăvârșit, infinit. Ochiul cel mai pătrunzător nu ar putea găsi nici răul cel mai mărunț în El: „Cel Care n-a săvârșit nici un păcat, nici s-a aflat viclesug în gura Lui” (I Petru 2, 22).

În persoana Dumnezeu-omului Hristos, cunoașterea umană se confruntă cu binele dumnezeiesc absolut și ia cunoștință prin El, chiar în limitele existenței umane, de ceea ce este

bine și de ceea ce este rău, așa precum inima omenească, prin El, este în stare să simtă binele și răul într-un chip concret. Binele, binele veșnic, este tot ceea ce este Hristos în realitatea Sa divino-umană, adică omul cu totul divin.

Fiind fără de păcat și atotputernic, Domnul nostru Iisus Hristos a oferit firii omenești energiile dumnezeiești ale harului pentru ca natura umană să înainteze spre desăvârșire în binele dumnezeiesc și pentru a birui cu totul păcatul și răul. Tocmai din acest motiv Dumnezeu-omul Iisus este persoana cea mai sfântă și cu cea mai mare valoare din întregul univers în care operează gândirea și simțirea omenească. De-a lungul întregii sale istorii, omul apare drept unicul tip de creatură care a căutat cu îndârjire adevărul esențial și fundamental pe care se întemeiază existența întregului univers. Omul a încercat să răspundă la această cercetare a adevărului în felurite moduri – mitologic, filosofic, ateist, spiritual și materialist. Oricum, el nu a putut rezolva problema întrucât el a încercat s-o rezolve prin categoriile umanismului ateist, autonom și pur.

Doar în persoana sfântă a Dumnezeu-omului Hristos s-a revelat întregul Adevăr etern, fără vreo fisură. Mai departe, căutarea adevărului veșnic este contemplată prin revelarea Adevărului dumnezeiesc absolut în cadrul limitelor naturii umane. Astfel din gura Dumnezeu-omului Hristos a fost rostită cea mai îndrăzneată afirmație făcută vreodată de o ființă umană: „Eu sunt Adevărul” (Ioan 14, 6). Aceasta înseamnă că Dumnezeu-omul Hristos, ca persoană, este adevărul în toată realitatea și desăvârșirea Sa teandrică.

Singurul fapt care-L face pe Dumnezeu-omul Hristos cea mai importantă și mai plină de valoare dintre toate ființele este acela că El este primul și singurul care a rezolvat complet și integral dilema eternă a vieții și a morții. El a făcut acest lucru prin revelarea nemuririi și vieții veșnice prin întrupare, în persoana Sa divino-umană. Acest lucru este demonstrat mai ales prin Învierea și Înălțarea Sa la viața veșnică a dumnezeirii.

Întreaga viață teandrică a lui Hristos, atât cea de dinainte, cât și cea de după Învierea Sa reprezintă o dovadă evidentă că El este personificarea nemuririi și a vieții veșnice și, deci, stăpân asupra morții. Prin Învierea Sa El i-a asigurat naturii umane biruința asupra morții, iar prin Înălțarea Sa, viața veșnică întru eternitatea Dumnezeului Treimic. Din această pricină, din rândurile neamului omenesc, El singur este îndreptățit să spună: „Eu sunt învierea și viața” (Ioan 11, 25). El este învierea și viața în ființa Sa divino-umană datorită nepăcătuirii Sale.

Acolo unde nu există păcat, nu există nici moarte, întrucât numai păcatul produce moartea. Întrucât păcatul este singura pricină a morții, la fel nepăcătuirea, și anume desăvârșita sfințenie, este singura pricină a nemuririi. Taina lumii și cea a omului se întrepătrund în conștiința umană. Întreaga creație este acoperită de către un întuneric profund pe care rațiunea umană este incapabilă să-l străpungă până la sensul său fundamental pentru a înțelege de ce lumea există în forma și starea sa actuală.

Doar când este luminată cu lumina Dumnezeu-omului Hristos își deschide lumea floarea existenței sale și în felul acesta își revelează adevăratul ei sens și valoarea sa. Iată de ce Mântuitorul a spus: „Eu sunt lumina lumii” (Ioan 8, 12; 9, 5). În Dumnezeu-omul Hristos, și întru lumina Sa, omul și-a deschis ochii pentru prima oară și a văzut lumina, înțelegând în același timp adevăratul sens al luminii. Există o anumită măsură a înțelepciunii dumnezeiești și o anumită rațiune ce pătrunde în întreaga creație. Ea este răspândită de către Hristos Însuși, de către veșnicul Logos al lui Dumnezeu, și tocmai din această pricină se spune în Sfânta Evanghelie: „Toate prin El s-au făcut” (Ioan 1, 3). Rațiunea și înțelepciunea din această lume și din întreaga creație sunt evidențiate în lumina Logosului întrupat al lui Dumnezeu.

Mintea umană (logos), doar atunci când este luminată de lumina Dumnezeului întrupat, este capabilă să înțeleagă sensul rațiunilor dumnezeiești ale creației, adică sensul Logosului divin în creație, așa cum este îndemnat în acest sens prin adevărul cuvintelor Apostolului: „Toate s-au făcut prin El și pentru El” (Col. 1, 16). Astfel, în chip individual, fiecare ființă creată și, în chip colectiv, întreaga lume creată ar trebui să împlinească în sine adevărul și dreptatea Dumnezeu-omului Hristos la potențialul lor de vârf. Cerul și pământul

nu vor trece până ce legea dumnezeiescului Logos nu va fi împlinită întru toate lucrurile (cf. Matei 5, 18). Doar prin Dumnezeu-omul Hristos a început curățirea, reînnoirea și restaurarea creației – întrucât creația fusese supusă căderii din pricina prezenței și puterii păcatului omenesc și a răului (cf. Rom. 8, 19-23).

Hristos, ca Persoană divino-umană, este cea mai valoroasă și sfântă dintre toate ființele și, ca atare, El reprezintă, în același timp, criteriul de vârf al tuturor valorilor adevărate. În această lume, orice ființă inferioară Dumnezeu-omului Hristos nu poate deveni criteriul tuturor valorilor, fiindcă Cel Ce reprezintă valoarea de vârf nu este altcineva decât Persoana Dumnezeu-omului Hristos Însuși.

Omul nu poate reprezenta criteriul suprem, întrucât valoarea sa este mult inferioară celei a Dumnezeu-omului Hristos Însuși. Dumnezeu-omul Hristos reprezintă criteriul cel mai înalt a tot ceea ce este divin sau uman, atât în această lume, cât și în cealaltă, doar pentru faptul că El reprezintă ființa cea mai valoroasă și mai sfântă dintre toate. Istoria nu cunoaște un Dumnezeu mai mare decât Hristos și nici un om mai mare decât El. Dumnezeu-omul Hristos a revelat în Sine, atât simultan, cât și complet, pe Dumnezeu și omul. De aceea nu există Dumnezeu fără Dumnezeu-omul Hristos și nu există nici om fără El.

„Ce este adevărul?” L-a întrebat Pilat pe Adevărul întrupat, voind să audă cu propriile sale urechi ceea ce el nu observa cu ochii, ca și cum nu ar fi fost același suflet care auzea cu urechile sale și vedea cu ochii săi. Dumnezeu-omul Hristos este Adevărul, nu în calitate de cuvânt, nici ca învățătură sau ca o energie concretă, ci ca cel mai desăvârșit și veșnic viu Ipostas divino-uman. Doar ca Personalitate teandrică Hristos este criteriul adevărului. Tocmai din această pricină Hristos a spus nu numai că „Eu sunt Adevărul”, ci și „Eu sunt Calea” (Ioan 14, 6), adică El este calea către Adevărul însuși iar Adevărul este Dumnezeu-omul Hristos. Astfel tot ceea ce nu vine din El nu este din Adevăr. Adevărul nu poate exista, din punct de vedere ontologic, în afara persoanei Sale divino-umane.

În creștinism adevărul nu este un concept filosofic, nici o teorie, o învățătură sau un sistem, ci mai degrabă este ipostasul teandric viu – Iisus Hristos Cel istoric (Ioan 14, 6). Înainte de Hristos, oamenii nu puteau să facă decât presupuneri cu privire la Adevăr întrucât ei nu îl aveau. Odată cu Hristos, ca Logos divin întrupat, Adevărul veșnic dumnezeiesc și deplin intră în lume. Din această pricină, Sfânta Evanghelie spune: „Harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos” (Ioan 1, 17).

Care este viața, adevărata viață reală, și care este criteriul vieții? Nu este altul decât Persoana Dumnezeu-omului Hristos. El este Persoana, și nu doar învățăturile Sale separate de Persoana Dumnezeu-omului Hristos. El este Persoana, și nu doar învățăturile Sale separate de Persoana Sa Sfântă și de viață dătătoare. Din pricina faptului că omul este o ființă supusă morții, nimeni dintre oameni nu a îndrăznit vreodată să spună: eu sunt viața. Dumnezeu-omul Hristos a spus însă: „Eu sunt Viața” (Ioan 14, 6). El a spus pe bună dreptate acest lucru întrucât El a biruit moartea prin Învierea Sa și S-a dovedit a fi veșnic viu prin Înălțarea Sa și prin șederea Lui de-a dreapta Tatălui ceresc. Din această pricină Hristos este, de asemenea, Viața și criteriul Vieții. Tot ceea ce nu vine din El este mort. În El viața își află rațiunea, fiindcă în El se află și veșnicia dumnezeiască.

În calitate de Logos dumnezeiesc veșnic, El este atât viața, cât și viața întregii lumi (Ioan 1, 4), întrucât viața este viață numai prin El. Acolo unde nu se află El, acolo se află viața transformată în moarte, fiindcă numai El singur este Cel ce face ca viața să fie cu adevărat viață. Îndepărtarea de El, Carele este Viața, sfârșește pururea în moarte. Din această pricină, doar în El, în calitate de Logos și Rațiune a vieții, își poate afla omul singura justificare rațională posibilă în ceea ce privește existența vieții în timp și spațiu.

Viața veșnică este hrănită și păstrată prin binele, dreptatea, adevărul, înțelepciunea și lumina veșnică. Atunci când Mântuitorul a afirmat: „Eu sunt viața”, El afirma și alte lucruri:

„Eu sunt Binele, Eu sunt Dreptatea, Eu sunt Adevărul, Eu sunt Înțelepciunea, Eu sunt Lumina”. De atunci, El reprezintă toate aceste lucruri în chip simultan; El este, de asemenea, criteriul de vârf al tuturor acestor lucruri. Prin atotdesăvârșita Sa persoană, Dumnezeu-omul Hristos Cel fără de păcat reprezintă pentru neamul omenesc singurul criteriu infailibil al vieții, binelui, dreptății, adevărului, înțelepciunii și luminii. Dumnezeu-omul Hristos este ființa cu totul desăvârșită și deci și criteriul atotdesăvârșit, singurul criteriu veșnic al adevărului, vieții, dreptății, luminii, binelui și înțelepciunii.

Hristos rezumă întreaga Sa învățătură și lucrare în persoana Sa teandrică și o interpretează prin Sine. Datorită acestui lucru, Biserica Ortodoxă Apostolicească a lui Hristos rezumă întregul creștinism în persoana de viață dătătoare a Dumnezeu-omului Hristos: educație, adevăr, dreptate, bunătate și viață. Persoana Dumnezeu-omului Hristos reprezintă comoara cea mai de preț a Bisericii. Toate celelalte comori, Biserica Ortodoxă le primește ca raze ale soarelui, raze ce izvorăsc din soarele unic, Hristos. Nu trebuie să ne înșelăm: creștinismul este creștinism doar datorită Dumnezeu-omului Hristos; în acest lucru rezidă sensul, valoarea și puterea sa extraordinară. Dumnezeu-omul Hristos, personalitatea Sa teandrică, rămâne cu noi prin Biserică.

Biserica este Biserică doar prin Hristos și în Hristos. Noul Testament poate fi rezumat într-un singur adevăr esențial: Dumnezeu-omul Hristos este esența, scopul, sensul și valoarea esențială a Bisericii. El este sufletul, inima și viața ei. El reprezintă Biserica în întreaga sa plinătate teandrică. Biserica nu este nimic altceva decât Dumnezeu-omul Hristos proiectat de-a lungul tuturor secolelor: „Și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului” (Matei 28, 20; cf. Efeseni 1, 21-23). Dumnezeu-omul Hristos este capul Bisericii, aceasta fiind trupul Său (Col. 1,18; Efeseni 1, 22; 5, 23). Ca atare El este și Mântuitorul trupului Bisericii (Efeseni 5, 23). Doar prin El, unicul și nedespărțitul Dumnezeu-om, Biserica rămâne unică și nedespărțită. Ca Dumnezeu-om, El unește laolaltă întregul trup al Bisericii într-o nedespărțită unitate de har, adevăr și viață. Prin El, trupul Bisericii crește și dobândește toate aspectele vieții duhovnicești. Trupul Bisericii crește după măsura staturii plinătății teandrice a lui Hristos întrucât toate au fost făcute prin El și în El (Efeseni 4, 13; 15; 16; Col. 1, 10-16). Cu puterea harului Său, El îi conduce în chip mistic („sacramental”) pe toți membrii Bisericii către Creatorul teandric, întrucât sensul și țelul Bisericii este acela ca toți să fie conduși prin credința divino-umană la măsura plinătății lui Hristos, și anume să fie transformați în chip teandric.

Mai mult decât orice altceva, Biserica, prin apostolii, mucenicii, mărturisitorii, Sfinții Părinți și membrii săi credincioși, L-a mărturisit și L-a apărat fără ezitare pe Ipostasul divino-uman. Biserica, arătând mare milă față de păcătoși, a condamnat și respins fără ezitare pe toți cei care, în vreun fel anume, au negat, respins sau mutilat divinitatea sau umanitatea lui Hristos. Biserica este întotdeauna dornică să pășească plină de bucurie către mucenicia apocaliptică pentru a apăra și păstra Persoana teandrică a lui Hristos.

Care este esența Ortodoxiei? Aceasta este Dumnezeu-omul Hristos. Tot ceea ce este ortodox are un caracter divino-uman: cunoașterea, simțurile, voința, mintea, moralitatea, dogmele, filosofia și viața. Umanitatea divină este singura categorie în care toate manifestările Ortodoxiei sunt acceptate și funcționează pe deplin. În întreaga creație, Dumnezeu ocupă cel dintâi loc, omul pe cel de-al doilea. Dumnezeu conduce, în vreme ce omul este condus, Dumnezeu acționează și omul cooperează. Dumnezeu nu acționează în chip transcendental. El nu este Dumnezeu abstract al deismului, ci, mai degrabă, Dumnezeuul celei mai imediate realități istorice, Dumnezeuul revelației, Dumnezeuul Care S-a făcut om și a viețuit în cadrul categoriilor existenței noastre omenești, apărând pretutindeni absoluta sfințenie, bunătatea, înțelepciunea, dreptatea și adevărul absolut.

Ca Dumnezeu-om desăvârșit, nici unul dintre aspectele vieții omenești nu-i sunt

necunoscute (cf. Ioan 2, 25; Evrei 2, 14; 17-18). Mai ales din această pricină El S-a făcut om, rămânând totuși Dumnezeu, pentru a-i oferi naturii omenești puterea dumnezeiască care să conducă umanitatea la o comuniune strânsă, divino-umană, cu Dumnezeu. Această putere divină acționează permanent în cadrul trupului Său divino-uman, care este Biserica, prin a-i uni pe oameni cu Dumnezeu printr-o viață sfântă, în har.

Biserica nu este altceva decât minunatul organism divino-uman unde, prin participarea harului divin și libera activitate a omului, întregul om și tot ceea ce este omenească, în afară de păcat, este înveșnicit și remodelat într-un chip divino-uman. În organismul divino-uman al Bisericii, fiecare credincios constituie o celulă constitutivă dinamică a organismului și viețuiește prin puterea divino-umană (Efeseni 5, 30; I Cor. 12, 12-13). Într-un cuvânt, membrul Bisericii devine divino-uman în plinătatea personalității sale umane. Atunci când el a reușit acest lucru, omul ajunge la unitatea divino-umană a vieții și are sentimentul veșnic și viu că a trecut de la moarte la viață (Ioan 5, 24; 3, 36; 11, 25-26). El experimentează permanent în întreaga sa ființă faptul că Biserica, organism divino-uman, este Dumnezeu-omul Hristos extins de-a lungul veacurilor.

Hristos, ca persoană divino-umană, este fără pereche, dar ca viață și putere teandrică El re apare în fiecare creștin, întrucât orice creștin este un membru organic al trupului Său divino-uman, Biserica. Recunoscând Biserica drept trup al lui Hristos (Efeseni 1, 23; Col. 1, 24), Sfântul Apostol Pavel leagă existența Bisericii de taina întrupării dumnezeiescului Logos și demonstrează că ființa și temelia neschimbătoare a naturii istorice a Bisericii rezidă tocmai în realitatea faptului că Logosul S-a întrupat¹.

În plus, Apostolul demonstrează faptul că Biserica, întrucât este trupul lui Hristos, depinde permanent de Logosul întrupat în ceea ce privește existența ei esențială. Biserica primește plinătatea ei nemăsurată a harului divino-uman și puterea de la Hristos Care împlinște toate lucrurile ce aparțin Bisericii, prin El (cf. Efeseni 1, 23; Col. 2, 9). Atât existența ontologică a Bisericii, cât și întreaga sa activitate depinde cu totul de Dumnezeu Cel Întrupat, întrucât Biserica, ca un întreg, se întemeiază pe realitatea Evangheliei: „Logosul S-a întrupat”, adică a devenit Dumnezeu-om. Acesta este adevărul fundamental al Bisericii, temelia Bisericii. Biserica, fiind pentru toți și în toți, este mai presus de orice, un organism divino-uman și mai apoi o instituție divino-umană.

Întreaga natură a Bisericii, în toate manifestările Sale, are un caracter divino-uman. Tocmai din această natură a sa, Biserica își poate desfășura în lume, într-un chip rațional, activitatea sa divino-umană prin care împărtășește lumii toate lucrurile legate de Dumnezeu. Misiunea Bisericii se află tocmai în natura Bisericii și tocmai aici umanitatea participă și se împărtășește din toate valorile și energiile divino-umane.

Întruparea lui Dumnezeu este revelarea desăvârșită și ultimă a lui Dumnezeu către ființa umană. După ce a creat omul și nu o altă ființă, Dumnezeu a demonstrat faptul că Hristos reprezintă natura naturii umane, logica logicii umane, bunătatea bunătății umane, adevărul adevărului uman, într-un cuvânt El este esența, sensul și scopul sufletului omenească cel făcut după chipul dumnezeirii. De aceea, așa precum Biserica Îl mărturisește pe Dumnezeu-omul Hristos, ea îl mărturisește în același timp pe omul cel curat, adevărat și întru totul asemănător dumnezeirii.

În afara Dumnezeu-omului Hristos, nu există nici un om adevărat, cu totul desăvârșit. Cum își păstrează Biserica Ortodoxă marea sa comoară, adică atotsfânta Persoană a Dumnezeu-omului Hristos? Ea Îl apără prin credința sa unică, „sfântă, sobornicească și apostolească”. Prin unicitatea credinței sale, Biserica Ortodoxă păstrează de-a lungul secolelor unitatea și unicitatea vieții și adevărului divino-uman; prin sfințenia ei, ea păstrează sfințenia unică a vieții și adevărului în trupul ei divino-uman; prin sobornicitatea ei, ea conservă sobornicitatea și integralitatea vieții și adevărului divino-uman; prin apostolicitatea ei, ea păstrează realitatea istorică continuă și neschimbată, precum și viața trupului divino-uman și a lucrării lui Hristos.

¹ Ioan 1, 14; G. Florovski, în *Ocev Dom*, „Hriscanski Zivot”, 1926, p. 166.

După Sfântul Apostol Pavel, doar împreună „cu toți sfinții” (Efeseni 3, 18) poate fi înțeleasă taina Persoanei lui Hristos și se poate cu adevărat și corect crede în Dumnezeu-omul Hristos.

Doar viețuind „cu toți sfinții” în unitatea sobornicească a credinței poate fi cineva un creștin adevărat, un ucenic al Dumnezeu-omului Hristos. Într-adevăr, viața Bisericii este întotdeauna sobornicească și se realizează împreună „cu toți sfinții”. Adevăratul mădular al Bisericii experiază pe deplin înțelegerea faptului că el este de aceeași credință cu cea a apostolilor, mucenicilor și a tuturor sfinților de-a lungul veacurilor. El simte că aceștia sunt veșnic prezenți și că toți aceștia sunt pătruși de unul și același adevăr teandric.

Nu există sobornicitate în afara Bisericii. Dar viața adevărată și curată a Bisericii creează în om sentimentul integralității, credinței, adevărului și vieții, adică „împreună-viețuirea cu toți sfinții”, cu toți membrii Bisericii de-a lungul secolelor. Este cu neputință ca cineva să dobândească o cunoaștere sobornicească a Duhului dacă nu face parte integrantă din viața Bisericii.

Întreaga semnificație a statorniciei Ortodoxiei de-a lungul secolelor rezistă tocmai în identitatea numerică a Bisericii, în existența sa sobornicească, universală și perpetuă, cu o neîntreruptă și continuă succesiune ierarhică, cu săvârșirea Sfintelor Taine, cu comuniunea de credință și prin lucrarea Duhului și a harului în toți aceștia. Aceasta nu este nimic altceva decât unitatea trupului lui Hristos, unitatea casei lui Dumnezeu, în care toți cei care au adormit întru credință și cuvioșie, viețuiesc laolaltă împreună cu toți sfinții și Sfinții Părinți.

Fiecare preot, atunci când slujește dumnezeiasca Liturghie, nu numai că repetă cuvintele pe care cândva Sfântul Vasile cel Mare sau Sfântul Ioan Gură de Aur le-au pronunțat dinaintea Sfântului Altar, ci într-o comuniune reală, deși de nepătruns, el conglăsuiește cu aceștia înaintea lui Dumnezeu.

În fiecare dumnezeiască slujbă, întreaga Biserică este în chip nevăzut prezentă, drept adevărata „unică turmă” ce rostește într-un glas rugăciuni și mulțumiri comune Domnului nostru Iisus Hristos și Părintelui Său ceresc. Aceasta nu este o legătură subiectivă sau psihologică cu trecutul, ci este unitatea ontologică a vieții. În Biserică, timpul este suspendat, fiindcă aici nu mai există moarte, iar întreruperea vieții pământești suspendă legătura vie a generațiilor². În Biserică, trecutul este contemporan; iar ceea ce este prezent rămâne ca atare datorită trecutului viu, întrucât Dumnezeu-omul Hristos Carele este „același ieri și azi și în veci” (Evrei 13, 8), viețuiește permanent în trupul Său divino-uman, cu ajutorul aceluiași adevăr, aceleiași sfințenii, aceleiași bunătăți, aceleiași vieți și instaurează trecutul în prezent. Astfel, spre a avea o vie înțelegere și conștiință ortodoxă, trebuie să înțelegem că toți membrii Bisericii, de la Sfinții Apostoli până la cei ce au adormit de curând întru Domnul, sunt contemporani, întrucât ei viețuiesc pururea în Hristos. Mai mult, astăzi, în fiecare membru al Bisericii Ortodoxe, se pot întâlni toți apostolii, mucenicii și Sfinții Părinți.

Pentru creștinul ortodox, aceștia sunt mult mai reali decât mulți dintre contemporanii săi. Acest înțeles al unității sobornicești de credință, viață și cunoaștere, constituie esența realității eclesiale a Bisericii. Tocmai această înțelegere ne descoperă adevărul puterii de viață dătătoare și nesfârșite a Dumnezeu-omului Hristos care se descoperă permanent în viața divino-umană a Bisericii prin unitatea, sfințenia, sobornicitatea și apostolicitatea adevărului, vieții și credinței Bisericii. Căci ce înseamnă oare ca cineva să spună că este ortodox? Înseamnă acest lucru: să ia parte la lupta continuă care ne conduce de la starea de om la cea de Dumnezeu-om, adică să fie implicat în procesul nesfârșit de îmbunătățire a propriei ființe cu ajutorul virtuților, luptelor și tainelor teandrice. În acest proces, creștinul ortodox nu este niciodată singur. Orice sentiment, faptă și gând este atât individual, cât și universal, nu numai personal și sobornicesc, dar și teandric. Atunci când un creștin ortodox cugetă la ceva anume, el face acest lucru împreună cu rugăciunea, cu teamă și cutremur, întrucât el știe că ceata îngerilor și întreaga biserică participă împreună cu el în chip mistic la lupta sa. Creștinul ortodox nu-și aparține doar sieși, ci și tuturor sfinților și, prin ei, Sfântului nostru Domn, Iisus

² G. Florovski, *Ibid.*, 1925, p. 358.

Hristos.

Atunci când se cercetează pe sine, creștinul ortodox cugetă: duhul meu nu este nimic dacă nu este pătruns și desăvârșit de către Duhul Sfânt³. În viața și sufletul unui creștin ortodox nimic nu are loc după voia omului sau după dorința sa, ci totul se întâmplă după voia Dumnezeu-omului Hristos. Prin practicarea virtuților evanghelice, creștinul ortodox își îndreaptă întreaga atenție spre Dumnezeu; duhul, sufletul și voința sa se concentrează asupra lui Dumnezeu cu ajutorul Duhului Sfânt. Tot ceea ce îi aparține este adunat și universalizat întru Dumnezeu-omul Hristos. Cu întreaga sa ființă el înțelege că Biserica Ortodoxă este pururea sfântă și sobornicească și că atributul umanității îndumnezeite reprezintă trăsătura fundamentală a Bisericii Ortodoxe.

Creștinii ortodocși sunt ortodocși fiindcă ei păstrează un sentiment permanent al sobornicității divino-umane pe care ei îl mențin și-l întrețin prin rugăciune și smerenie. Ei nu vorbesc niciodată despre ei înșiși; nu se laudă niciodată; ei nu rămân niciodată la stadiul naturii lor umane inferioare; ei nu idealizează niciodată umanismul. Sfinții și de Dumnezeu purtătorii Apostoli au dat odată pentru totdeauna definiția dimensiunii eclesiale a umanității îndumnezeite: „Păruțu-s-a (că e bine) Duhului Sfânt și nouă” (Fapte 15, 28). Mai întâi Duhul Sfânt și mai apoi noi; „noi” în măsura în care noi îi îngăduim Duhului Sfânt să acționeze prin noi.

Întreaga metodă prin care Biserica își împlinește activitatea sa divino-umană în lume este inclusă în această definiție apostolică teandrică. Sfinții mucenici și mărturisitori, Sfinții Părinți și sinoadele ecumenice au primit și au păstrat această metodă. Dacă cineva părăsește această metodă, se desparte de Duhul Sfânt, precum și de Sfinții Apostoli, Mucenici, Părinți și de Sinoadele Ecumenice. Mai departe, unul ca acesta deviază de la unitatea, sfințenia, sobornicitatea și apostolicitatea credinței teandrice a lui Hristos, cu alte cuvinte el este despărțit de Domnul nostru Iisus Hristos. Biserica Ortodoxă este una, sfântă, sobornicească și apostolicească, fiindcă ea nu deviază de la aceasta sfântă metodă.

Biserica este ortodoxă fiindcă ea permanent mărturisește, păstrează și apără nu numai adevărul ecumenic, apostolic-sobornicesc, teandric al creștinismului, ci și metodologia ecumenică, apostolic-sobornicească, teandrică a creștinismului. Domnul Iisus Hristos este atât Adevărul, cât și Calea. Dacă cineva se îndepărtează de metodologia teandrică, unul ca acesta nu poate evita devierea de la adevărul teandric și de la Dumnezeu-omul Hristos.

Biserica Ortodoxă posedă întreaga învățătură completă a Dumnezeu-omului Hristos, mai ales fiindcă ea nu deviază de la metodologia teandrică a Sfinților Apostoli și a Sinoadelor Ecumenice.

Aceasta are loc prin asumarea personală a Ortodoxiei, a credinței apostolice și patristice, atât în sensul că ei sunt împreună-lucrători cu Duhul Sfânt, cât și prin faptul că ei ascultă permanent prin rugăciune la ceea ce spune Duhul, fac ceea ce le cere Duhul Sfânt și permanent își examinează propriile lor gânduri și cuvinte prin Duhul.

Întrucât unitatea sobornicească a Adevărului teandric este pururea prezentă în conștiința sobornicească a Bisericii Ortodoxe, Sfinții Părinți și dascăli ai Bisericii participă permanent la viața teandrică a Bisericii prin acțiunea harismatică a Duhului Sfânt.

Acest lucru este reflectat într-o enciclopedică formulată de către patriarhii ortodocși, cu câteva secole în urmă: „Noi credem că Duhul Sfânt îndrumă Biserica sobornicească... Biserica este absolut sigur îndrumată de către Duhul de viață dătător prin Sfinții Părinți și dascăli ai Bisericii... Noi mărturisim că este cu neputință ca Biserica sobornicească să greșească sau să facă erori, ori să aleagă minciuna în locul adevărului. Atotsfântul Duh, lucrând prin slujitorii

³ Într-una din epistolele sale, datată 21 ianuarie 1965, părintele Iustin scrie: „Sfânta taină a praznicului Cincizecimii trebuie înțeleasă astfel: duhul omului trebuie împlinit și desăvârșit de către Sfântul Duh, adică acesta trebuie sfințit, luminat și îndumnezit de către Sfântul Duh. Această sfântă taină se realizează permanent în Biserica lui Hristos și datorită acestui lucru Biserica este cu adevărat o permanentă Cincizecime... Din ziua Pogorării Sfântului Duh, orice suflet creștin din Biserica lui Hristos este un rug aprins care arde în continuu și este aprins de Dumnezeu, având o limbă de foc în el”.

Săi credincioși, Sfinții Părinți și călăuzitorii duhovnicești, ferește Biserica de orice fel de rătăciri"⁴.

În occidentul european, creștinismul s-a transformat treptat în umanism. Timp de câteva secole Dumnezeu-omul a devenit din ce în ce mai limitat și restrâns la umanitatea Sa, devenind în cele din urmă omul infailibil al Romei și al Berlinului.

Astfel, pe de o parte, a apărut un maximalism umanist creștin occidental (papalitatea), care a luat totul de la Hristos, iar pe de altă parte, un minimalism umanist creștin occidental (protestantismul) care a căutat foarte puține lucruri de la Hristos sau aproape nimic. În ambele cazuri, omul îi ia locul lui Hristos, ca având cea mai mare valoare și fiind măsura tuturor lucrurilor. Astfel, s-a realizat o extrem de dureroasă deformare a Dumnezeu-omului Hristos, a lucrării Sale și a Învățăturilor Sale! Papalitatea, în mod persistent și permanent, a încercat să-L înlocuiască pe Hristos cu omul, până când, în cele din urmă, dogma infailibilității omului L-a înlocuit pe Dumnezeu-omul Hristos cu un om infailibil. Prin această dogmă, omul (Papa) a fost proclamat definitiv și limpede a fi nu numai mai mare decât omul, ci chiar mai mare decât Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți și Sinoadele Ecumenice. Prin această răzvrătire împotriva Dumnezeu-omului Hristos și a Bisericii ecumenic-sobornicești, maximalismul papal l-a întrecut chiar și pe Luther însuși, fondatorul minimalismului protestant.

Într-adevăr, cel dintâi protest fundamental împotriva Bisericii una, sfântă, sobornicească și apostolească, se află în cadrul papalității, nu în luteranism. Totuși, tocmai în acest protest se află originile protestantismului. Nu trebuie să ne înșelăm. Maximalismul umanist creștin occidental, adică papalitatea, este în chip fundamental protestantism, întrucât aceasta a îndepărtat temelia creștinismului de la veșnicul Dumnezeu-om Hristos și a așezat-o în omul mărginit, pretinzând că aceasta este măsura și criteriul tuturor lucrurilor. Protestantismul nu a făcut nimic altceva decât doar să accepte această dogmă și s-o dezvolte până la proporții și particularități monstruoase.

Cu adevărat, deci, protestantismul nu este nimic altceva decât un papism abstract, aplicat la absolut orice, adică principiul fundamental al infailibilității unui om a fost aplicat la orice ființă umană. După exemplul omului infailibil de la Roma, orice protestant devine infailibil dacă el se pretinde a fi infailibil în probleme de credință. Din toate acestea se poate spune că protestantismul este un papism populist, lipsindu-i însă dimensiunea mistică, autoritatea și puterea.

Creștinismul, cu toate adevărurile sale teandrice infinite, a fost limitat în Occident la ființa umană individuală, având drept consecință faptul că creștinismul occidental s-a transformat în umanism. Acest lucru poate părea paradoxal, dar este adevărat. Realitatea istorică a acestui lucru este înfățișată într-un mod indiscutabil. În esența sa, creștinismul occidental este în mod fundamental umanist întrucât l-a declarat pe om infailibil, transformând astfel religia teandrică într-una umanistă. Dovada acestui lucru poate fi aflată în faptul că Biserica romano-catolică l-a transportat pe Dumnezeu-omul Hristos înapoi în ceruri iar în locul Său a așezat un înlocuitor: Vicarius Christi... Ce absurditate tragică! Să numești un înlocuitor și un reprezentant pentru atotprezentul Domn și Dumnezeu! Este, desigur, un fapt că această absurditate s-a înfăptuit în creștinismul occidental. Astfel, dezîntruparea Dumnezeului întrupat, dezîntruparea Dumnezeu-omului Hristos s-a realizat.

Umanismul creștin occidental a proclamat faptul că atotputernicul Dumnezeu-omul Hristos nu s-a aflat la Roma și astfel l-a proclamat un înlocuitor în persoana unui om infailibil.

Este ca și cum acest umanism l-ar fi spus Dumnezeu-omului: pleacă din această lume și du-Te în cealaltă întrucât noi îl avem pe reprezentantul Tău care Te reprezintă în chip

⁴ Dositei, Patriarhul Ierusalimului, *Mărturisirea credinței*, Articolul 12, în Ioan Karmiris, *Texte dogmatice și simbolice ale credinței sobornicești*, vol.2, p.755, Atena, 1953.

infaibil în orice lucru. Înlocuirea Dumnezeu-omului Hristos cu o persoană umană se reflectă în înlocuirea unei metodologii teandrice creștine cu una omenească. Odată cu această înlocuire a apărut primatul filosofiei aristoteliene în scolastică, cazuistica și sfânta inchiziție în moralitate, diplomația papală în arena internațională. Statul papal, iertarea păcatelor atât prin indulgențe, cât și prin radio, și în cele din urmă, mișcarea iezuită sub diferitele sale forme.

Toate acestea conduc la următoarea concluzie: creștinismul umanist constituie protestul cel mai hotărât împotriva Dumnezeu-omului Hristos și a rolului Său de criteriu al tuturor lucrurilor. Desigur, se poate afla aici apariția tendinței europeanului de a considera umanitatea drept suma tuturor lucrurilor, precum și valoarea esențială și măsura fundamentală a tuturor lucrurilor. În spatele acestui lucru se află un idol: umanul, foarte umanul.

Prin faptul reducerii creștinismului la umanism, însuși creștinismul s-a simplificat. În același timp, totuși, el a fost și distrus. Astăzi, întrucât există o reapariție a creștinismului împreună cu umanismul, oamenii discută înlocuirea creștinismului umanist cu o religie politeistă antică. Glasurile câtorva persoane din lumea protestantă care strigă: „Înapoi la Iisus!” sunt strigăte slabe în noaptea fără lună a creștinismului umanist. Tocmai acest creștinism a abandonat valorile și criteriile teandrice și actualmente se cufundă în deznădejde, în vreme ce din adâncul secolelor se aud cuvintele aspre ale prorocului Ieremia: „Blestemat este cel ce se încrede în om” (Ier. 17, 5).

Privită într-o amplă perspectivă istorică, dogma occidentală referitoare la infaibilitatea umanității nu este nimic altceva decât un efort de a revitaliza și perpetua un umanism european muribund. Aceasta este cea din urmă transformare (transformatio) și proslăvirea finală (glorificatio) a umanismului. După iluminarea raționalistă a secolului al XVIII-lea și pozitivismul celui de-al XIX-lea, nu mai rămâne nimic altceva în cadrul umanismului european în afară de descompunerea sa într-o stare de contradicție și de pasivitate.

În acest moment tragic, umanismul religios și-a făcut apariția cu dogma infaibilității omului și a salvat umanismul european de la o moarte iminentă. Totuși, chiar cu tendințele sale dogmatice extreme, umanismul creștin occidental nu ar putea cuprinde în sine toate contradicțiile mortale ale umanismului european care converg într-o singură dorință: aceea de a-L îndepărta pe Dumnezeu-omul Hristos de pe pământ la cer. Acest lucru este valabil întrucât țelul fundamental al umanismului este acela de a-l face pe om să ajungă ființa cea mai valoroasă și măsura tuturor lucrurilor.

În cele din urmă, creștinismul este creștinism tocmai datorită Dumnezeu-omului Hristos, a adevărului său divino-uman și a modului de viață teandric pe care-l oferă creștinismul.

Acesta este adevărul fundamental față de care nu se pot face compromisuri. Întreaga înțelegere creștină a ceea ce este cu adevărat valoros se definește și se bazează pe acest lucru.

Hristos, ca Dumnezeu-om, este cea mai sfântă și prețioasă ființă și măsura infaibilă a tuturor lucrurilor. Deci noi trebuie să fim sinceri și consecvenți până la sfârșit. Dacă Hristos nu este atât Dumnezeu, cât și om, atunci El devine cea mai îndrăzneată ființă autoproclamată, întrucât El se numește pe Sine a fi Dumnezeu și Domn. Totuși, realitatea istorică evanghelică demonstrează și dovedește în chip necondiționat faptul că Iisus Hristos este pe deplin și cu totul Dumnezeu-omul desăvârșit.

Nimeni nu poate fi creștin fără a crede în Dumnezeu-omul Hristos și în trupul său teandric, Biserica, în care Hristos și-a depus în întregime minunata Sa personalitate. Puterea de viață dătătoare și mântuitoare a Bisericii lui Hristos stă în Persoana veșnic vie și pururea prezentă a Dumnezeu-omului Hristos. El este singura ființă nouă, pururea nouă⁵. Acest lucru

⁵ Cf. Ioan Damaschin, *Expunerea credinței ortodoxe*, III, 1, PG 94, 984 B: „Și fiind Dumnezeu desăvârșit; El devine om desăvârșit; și astfel are loc evenimentul cel mai nou din tot ceea ce este nou, singurul lucru nou de sub

face ca Noul Testament să fie nou, iar adevărul Evangheliilor să fie pururea nou și veșnic. Întrucât personalitatea Dumnezeu-omului Hristos este pururea nouă și plină de tinerețe în desăvârșirea sa teandrică, aceasta nu poate fi schimbată sau înlocuită; ea este mereu și în mod consecvent aceeași. De aceea, Evanghelia este întotdeauna și pretutindeni aceeași: pentru cei ce viețuiesc pe pământ, ca și pentru îngerii din ceruri. Dumnezeu-omul Hristos este unicul Logos, unica minte, unicul sens al omului, cât și al întregii creații. Fără El, este cu neputință a primi cea mai mică încercare în lume sau într-o ființă umană cum suntem noi. Dintr-un punct de vedere pur ontologic, Dumnezeu omul Hristos nu este un miracol, ci mai degrabă o necesitate pentru o lume și o umanitate ca a noastră. Din această pricină, Sfânta Evanghelie spune că dumnezeiescul Logos, întrupându-Se, „a venit întru ale Sale” (Ioan 1, 11). De ce oare ar fi umanitatea dintru ale „Sale” dacă ființa umană n-ar fi fost făcută după chipul Său? Și din nou se spune: „Căci al Lui neam și suntem” (Fapte 17, 28). Încă o dată suntem identificați cu El datorită sufletului nostru cel după chipul lui Dumnezeu. În altă parte a Evangheliei ni se spune că dumnezeiescul Logos este „Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume” (Ioan 1, 9). Prin urmare, atunci când El S-a întrupat, El nu a venit printre străini, ci la ai Săi. Mărturisindu-L pe Dumnezeu-omul Hristos, noi mărturisim umanitatea noastră hristică, originea divină a omului, măreția dumnezeiască a omului, precum și valoarea divină și sacralitatea persoanei umane. Dacă lucrurile nu ar sta așa, atunci pentru care pricină suntem noi „asemănători” dumnezeiescului Logos și „neam” al lui Dumnezeu?

În esență, lupta pentru Dumnezeu-omul Hristos este lupta pentru umanitate. Nu umanistul este cel care luptă pentru omul cel adevărat, omul hristic, după chipul dumnezeirii, ci mai degrabă oamenii cu o credință și o viață hristocentrică (teandrică). Importanța excepțională a creștinismului pentru neamul omenesc rezidă în neschimbata divinitate și umanitate de viață dătătoare a lui Hristos. Tocmai acest Hristos divino-uman este Cel Care dă sens la ceea ce este omenesc și transformă nevrednicia neființei în lumina atotființei. Doar prin puterea sa divino-umană, creștinismul este „sarea” pământului, o sare care face ca umanitatea să nu se descompună în păcat și rău.

Dacă, însă, creștinismul se descompune în felurite clemente umaniste, atunci acesta devine neviabil, se transformă într-o sare „nesărată” care, după cuvântul cel pururea plin de adevăr al Mântuitorului, „de nimic nu mai e bună decât să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni” (Matei 5, 13).

Orice efort sau încercare de a armoniza creștinismul cu duhul vremii, cu mișcările trecătoare ale feluritelor epoci istorice sau cu regimurile politice nu face decât să elimine acea trăsătură aparte a creștinismului care face din el unica religie hristocentrică din lume. Neadaptarea Dumnezeu-omului Hristos la spiritul vremii, ci mai degrabă adaptarea spiritului vremii la duhul veșniciei lui Hristos, la dumnezeiasca umanitate a lui Hristos – aceasta este unica și adevărata misiune a Bisericii lui Hristos în lume, a Bisericii Ortodoxe și apostolice. Doar în acest mod va putea Biserica să păstreze Personalitatea de viață dătătoare și de neînlocuit a Dumnezeu-omului Hristos, care este în sine ființa cea mai de preț din întregul univers, dintre lucrurile văzute și nevăzute, precum și din lumea ce va să fie. El posedă gradul cel mai înalt de sfințenie și de valoare, fiind măsura infailibilă a tuturor lucrurilor.

CUGETĂRI DESPRE INFAILIBILITATEA EUROPEANULUI

1. După Dumnezeu, omul este, fără îndoială, cea mai tainică și enigmatică entitate din toate zonele gândirii umane. În adâncul fără fund al existenței umane se învârt contradicții care sfidează împăcarea: viața și moartea, virtutea și păcatul, Dumnezeu și diavolul, și tot ceea ce există înlăuntrul și în jurul lor. Prin intermediul tuturor religiilor, filosofiilor, științelor, civilizațiilor materiale și spirituale, neamul omenesc a tot încercat să rezolve în mod fundamental o problemă de o importanță covârșitoare: problema omului.

Și din toate aceste străduințe și lupte și-a confecționat sieși o zeitate supremă spre a fi idolatrizată drept valoare de vârf și criteriu suprem. Acest ultim idol este: „Omul este măsura tuturor lucrurilor”. Cu alte cuvinte, omul este măsura tuturor ființelor și a tuturor lucrurilor.

Oricum, prin această metodă, omul nu a reușit să rezolve propria sa problemă. Măsurându-se pe sine prin sine, el nu a reușit să se înțeleagă nici pe sine, și nici lumea înconjurătoare (cf. II Cor. 10, 12). A trudit în van. A rezumat totul într-un strigăt disperat și într-o cutremurătoare mărturisire: „De la mine însumi nu știu nimic” (I Cor. 4, 4). „Nu știu nimic de la mine însumi. Nu știu ce este omul, nici ce este Dumnezeu, nici ce este moartea, nici ce este viața. Și simt din toată ființa mea că sunt rob al morții, rob al răului și, prin păcatele mele, rob al diavolului”. Rezultatul tuturor acestor eforturi umane a fost acela de a țese un trup din întregul neam omenesc: „trupul morții” din care tot omul s-a făcut părtaș. Și ce este ascuns înlăuntrul acestui trup al morții? duhoare, putreziciune, viermi.

„Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?” (Romani 7, 24). Nimeni, nimeni altul în afară de Dumnezeu-omul Hristos, fiindcă El a biruit moartea prin Învierea Sa. El a distrus „trupul morții” ca realitate ontologică (cf. Apoc. 20, 14, 10). El a răscumpărat neamul omenesc din moarte și a oferit darul Vieții veșnice, al Adevărului veșnic, al veșnicei Iubiri, al veșnicei Dreptăți, al veșnicei Bucurii și toate celelalte Virtuți dumnezeiești veșnice care pot fi oferite doar de către Dumnezeuul Iubirii, de Cel ce iubește cu adevărat întreaga omenire. Și, astfel, El a rezolvat problema omului, întreaga problemă a omenirii.

Când Dumnezeu S-a făcut om, El a apărut ca Dumnezeu-om, iar prin trupul Său – Biserica – el a rămas ca Dumnezeu-om în această lume terestră. El a devenit valoarea de vârf și criteriul suprem al neamului omenesc pentru totdeauna – singurul Dumnezeu adevărat și singurul Om adevărat, singurul Dumnezeu desăvârșit și singurul Om desăvârșit. Ca atare, El este singura valoare supremă și singurul criteriu ultim al ființei fizice și spirituale, al potențialismului său teandric și a tot ceea ce este uman și al omului. Doar în Dumnezeu-omul Hristos, s-a văzut omul pe sine împlinit și veșnic pentru prima oară. El s-a recunoscut pe sine în toate dimensiunile sale.

Drept urmare, un nou principiu general al valorii și al cunoașterii se aplică neamului omenesc: „Dumnezeu-omul Hristos este măsura tuturor lucrurilor și ființelor”. Totuși, principiul „omul este măsura a orice”, continuă să domine în cea mai mare măsură în lumea idolatră și politeistă necreștină „ferro ignique”. Aceasta l-a făcut pe Sfântul Apostol Pavel să rezume toate filosofiele neamului omenesc la două: filosofia cea după om și cea după Hristos (Col. 2, 8).

2. Numai Dumnezeu-omul Hristos este desăvârșit, Om cu adevărat desăvârșit și în chip simultan, Dumnezeu desăvârșit și Om desăvârșit. Aici Ipostasul Logosului lui Dumnezeu poate fi supus unor considerații de ordin critic. El a fost limpede interpretat și rostit de către Dumnezeu purtători Sfinții Părinți de la cel de-al patrulea sinod ecumenic de la Calcedon. În Dumnezeu-omul Hristos, omul a atins ultima treaptă de desăvârșire. Prin Dumnezeu, sufletul său a fost desăvârșit și împlinit, împreună cu conștiința sa, voința, mintea, inima și

trupul său; într-un cuvânt, întreaga sa ființă s-a unit cu Hristos și astfel cel mai important miracol cu putință, cu adevărat vrednic de dragostea noastră, a avut loc.

Dumnezeu-omul Hristos a rămas în această lume a noastră, ca și în întregul univers prin Biserica Sa, prin Trupul Său, așa încât orice om să se poată alătura trupului Dumnezeu-omului Hristos și în acest mod să realizeze deplina și completa sa desăvârșire (cf. Efeseni 3, 6). Doar în Dumnezeu-omul Hristos și prin El poate fiecare persoană omenească să devină cu adevărat și cu totul umană. Doar cu Dumnezeu-omul Hristos și Biserica Sa și prin Biserica Sa „dimpună cu toți sfinții” este cu putință să ajungi la „starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos” (Efeseni 4, 13). În Dumnezeu-omul Hristos, „locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii”, astfel încât, în Biserică și prin Biserică, plinătatea Dumnezeirii poate fi acordată fiecăruia dintre noi (Col. 2, 9-10). Acest lucru poate fi împlinit în fiecare dintre noi doar „împună cu toți sfinții”, prin Sfintele Taine și Sfintele Virtuți, și întemeindu-ne pe Sfânta Credință și Sfânta Iubire (Efeseni 3, 17-20).

Fără Dumnezeu-omul Hristos, omul este de fapt fără cap, cu adevărat fără eu, fără eul cel veșnic, fără un eu nemuritor asemănător lui Dumnezeu. Fără Dumnezeu-omul Hristos, omul nu există; el este ceva mai puțin decât un om, pe jumătate om sau nu este om deloc. Iar odată ajunși în acest punct, trebuie să adăugăm următorul adevăr: fără Dumnezeu-omul Hristos omul este pururea rob al morții, al păcatului și al diavolului.

Doar prin Dumnezeu-omul Hristos, își dă seama omul de potențialul hărăzit lui de către Dumnezeu. El devine „dumnezeu prin har” și, în acest fel, el își realizează potențialul deplin al existenței și personalității sale. El ajunge la veșnicia sa veșnică prin omenitatea dumnezeirii. Viețuind în timpul hristocentric al Bisericii „dimpună cu toți sfinții”, omul ajunge la unirea cu Dumnezeu treptat, prin Sfintele Taine și Sfintele Virtuți. Iar el este plin de bucuria sfântului mesaj și a cereștii porunci a Sfântului Vasile cel Mare: „O creatură a lui Dumnezeu vine la viață și dumnezeu este chemat”⁶. Creat cu potențialul de a deveni dumnezeu-om, omul se străduie, în cadrul trupului hristocentric al Bisericii, să-și facă mintea asemenea celei a lui Dumnezeu, să ajungă la transfigurarea minții sale proprii prin Hristos. „Noi avem mintea lui Hristos” (I Cor. 2, 16). El se străduiește chiar să se asemene vocii lui Dumnezeu, să-și transfigureze propria voință întru cea a lui Dumnezeu și să-și facă trupul asemănător celui al lui Hristos, transfigurându-l întru Domnul: „Trupul însă nu este pentru desfrânare, ci pentru Domnul, și Domnul este pentru trup” (I Cor. 6, 13).

Unit cu Hristos prin Biserică și în Biserică, omul ajunge din nou la starea sa originală, asemenea lui Dumnezeu, împlinind acest lucru într-o manieră pururea ascendentă prin dumnezeiasca virtute a cugetării celei asemănătoare cugetelor lui Hristos (Gal. 4, 19; 3, 27; Rom. 8, 29).

Dar fără Dumnezeu-omul Hristos și independent de El, omul riscă pururea să ajungă asemenea celui rău, întrucât păcatul este în același timp puterea și icoana diavolului. Acționând independent de Dumnezeu-omul Hristos, omul se reduce pe sine în mod voit la o stare demonică a păcatului. El devine rudă a diavolului. „Cine săvârșește păcatul este de la diavolul” (I Ioan 3, 8). Noi nu trebuie să uităm că principalul obiectiv al diavolului este de a-l lipsi pe om de potențialul său dumnezeiesc, de a-l îndepărta de Dumnezeu, de a-i șterge asemănarea sa cu Dumnezeu și de a-l transforma astfel într-o ființă asemănătoare lui.

Antropocentrismul umanist este în esență demonocentrism. Ele amândouă nu doresc decât un singur lucru: să-și aparțină doar lor înșile, să fie doar în ele însele și pentru ele însele. În acest fel, ele ajung la împărăția „cele de a doua morți” unde nu există nici Dumnezeu și nici altceva dintre cele ale lui Dumnezeu (Apoc. 21, 8; 20, 14).

Ceea ce s-a prezentat până aici nu este nimic altceva decât umanismul evanghelic, apostolic, patristic, ortodox al dumnezeirii (Teoumanism, Teohominism).

3. Toate formele de umanism europene, de la cel mai primitiv până la cel mai sofisticat, de la cel fetișist la cel papal, se întemeiază pe credința în om, aflat el însuși într-un context spiritual dat, într-o situație empirică materială, precum și într-un context istoric

⁶ *Patrologia Greaca*, Vol. 35, Col. 506.

anumit. Întreaga esență a oricărui tip de umanism este omul (homo), iar încapsulat în ontologia oricărui tip de umanism nu se află altceva decât umanismul (homo hominis). Omul reprezintă cea mai înaltă valoare, suprema valoare. Omul este criteriul principal, ultimul criteriu.

„Omul este măsura tuturor lucrurilor”. Acesta este în esență, în miezul său, orice tip de umanism. Prin urmare, toate formele de umanism sunt, la o analiză finală, idolatre sau politeiste la origine. Perioadele prerenascentistă, renașcentistă și postrenascentistă – de sorginte protestantă, filosofică, religioasă, socială, științifică, culturală sau politică – toate tipurile de umanism european, se străduie conștient sau inconștient, ele luptă neîncetat pentru a ajunge la un singur rezultat: să înlocuiască credința în Dumnezeu-omul Hristos cu o credință în om, să înlocuiască Evanghelia lui Hristos cu una omenească, să înlocuiască filosofia Dumnezeu-omului Hristos cu una omenească, să înlocuiască cultura hristocentrică cu una omenească. Pe scurt, ele caută să înlocuiască viața cea după Hristos și întru Hristos cu una făcută după tipare omenești.

Toate acestea s-au dezvoltat timp de mai multe secole, până când, în secolul al XIX-lea, în anul 1870, la primul Conciliu al Vaticanului, toate aceste eforturi au ajuns la apogeul lor prin elaborarea dogmei cu privire la infailibilitatea papei. Această dogmă a devenit ulterior dogma centrală a papalității. În vremurile noastre, în timpul celui de-al doilea Conciliu al Vaticanului, această doctrină a fost discutată atât de insistent și cu atâta dibăcie încât noțiunea inviolabilității și neschimbabilității ei a fost cu tărie consolidată. Această doctrină are o semnificație covârșitoare pentru soarta civilizației europene și pentru vremurile apocaliptice în care aceasta a apărut. Prin această dogmă, toate tipurile de umanism european și-au construit idealurile și idolul lor propriu: omul s-a autodeclarat suprema și ultima dumnezeire.

Panteonul umanist european și-a stabilit propriul său Zeus. Sinceritatea este limbajul adevărului, dogma cu privire la infailibilitatea papei secolului al XX-lea nu este altceva decât renașterea idolatriei și politeismului, renașterea criteriilor și a judecăților de valoare idolatre. Trebuie spus și acest lucru: dogma cu privire la infailibilitatea papei a fost introdusă între dogmele umanismului idolatru care, în prima instanță, a fost umanism elenic. Valoarea oricărui lucru a fost introdusă ca dogmă. Toate trăsăturile culturii și civilizației elenice, valorile lor, filosofii, meșteșugurile, politicile, știința lor, au fost toate introduse ca dogme.

„Măsura tuturor lucrurilor este omul”. Și ce înseamnă acest lucru? Este o definiție a dogmei idolatriei. În felul acesta a sosit momentul când încântarea și suficiența de sine a europeanului a devenit dogmă, un obiectiv după care tipurile de umanism european au tânjit cu nostalgie, timp de secole. Dogma referitoare la infailibilitatea papei reprezintă afirmația nietzscheiană – Ja–Sagung – extinsă la întreaga sa concepție a umanismului european. „Ja–Sagung” face parte din cultura și civilizația europeană, amândouă fiind cu adevărat idolatre și politeiste în obiectivele și metodele lor. Evanghelia și porunca Dumnezeu-omului Hristos este: „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

Dar observați ce a fost omis din proclamația culturii umaniste europene și a civilizației sale. Nu există nici o mențiune cu privire la scopul existenței umane sau a mijloacelor prin care omul funcționează. Dumnezeu-omul Hristos este Singurul Mântuitor al omului din păcatele sale, din moarte și de sub tirania diavolului, Singurul care reînnoiește și eternizează, care învie și înalță, care-l face pe om veșnic și-l îndumnezeiește, mântuindu-l și aducându-l în Împărăția Luminii și Care, cu tărie și limpezime, susține că scopul suprem al existenței și al vieții omului este acela al desăvârșirii sale, la fel precum și Dumnezeu este desăvârșit (Matei 5, 48). Ce nu pronunță umanismul european drept scop al existenței umane în contradicție cu El! Adevărul evanghelic că „lumea întreagă zace sub puterea celui rău” (I Ioan 5, 9) nu poate fi negat, iar aceasta necesită eforturile Dumnezeu-omului Hristos. Dar așa cum afirmă Sfântul Apostol Pavel, diavolul este „Dumnezeul veacului acestuia” (II Cor. 4, 4). Între o astfel de lume care în mod voit „zace sub puterea celui rău” și persoana care-L urmează pe Dumnezeu-omul Hristos nu există nimic comun.

Cel care-I urmează lui Hristos nu are dreptul, prin ferma cerință a Adevărului evanghelic, de a coopera cu umanistul care are justificare pentru toate acele lucruri neadevărate și le socotește a fi dogme. În acest punct este întotdeauna necesar să luăm o hotărâre de valoare decisivă: fie cu Dumnezeu-omul Hristos, fie cu umanismul. Umanistul, în toate eforturile sale, se înfățișează pe sine ca acționând cu îndreptățire de sine și ca fiind suprema valoare și criteriul de vârf. Aici nu există loc pentru Dumnezeu-omul Hristos. În împărăția umanismului, locul Dumnezeu-omului Hristos a fost luat de către Vicarius Christi, în felul acesta Dumnezeu-omul Hristos fiind exilat în ceruri. Prin dogma infailibilității, papa a uzurpat pentru sine, adică pentru om, întreaga jurisdicție și toate prerogativele care aparțin numai Domnului nostru Iisus Hristos. El s-a proclamat pe sine drept Biserică, biserica papală, și a devenit în ea începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor, conducătorul autoproclamat al tuturor lucrurilor. În acest fel, dogma infailibilității papei a fost ridicată la gradul de dogmă centrală a papalității. Iar papa nu poate nega acest lucru atâta timp cât rămâne papă al unei papalități umaniste.

4. În istoria neamului omenesc au existat trei căderi principale: cea a lui Adam, cea a lui Iuda și cea a papei. Principala caracteristică a căderii în păcat este mereu aceeași: a dori să fii bun de dragul propriei tale persoane, a dori să fii desăvârșit pentru tine însuși și a vrea să fii Dumnezeu tot de dragul tău. În acest mod, în chip inconștient, omul se aseamănă diavolului, fiindcă și diavolul a dorit să devină Dumnezeu de dragul lui, a dorit să se așeze în locul lui Dumnezeu. Iar prin această înălțare de sine, el s-a făcut de îndată diavol, cu totul despărțit de Dumnezeu și pururea în contradicție cu El.

Prin urmare, esența păcatului, a oricărui păcat, constă în această arogantă mărire de sine. Aceasta este esența însăși a diavolului, a lui satana. Nu este nimic altceva decât a dori să te păstrezi doar înlăuntrul propriei tale ființe, a nu te dori în adâncul ființei tale decât pe tine însuși. Tot diavolul se află aici: în dorința de a-L alunga pe Dumnezeu, în dorința de a exista doar pentru tine însuși și în tine însuși, de a fi pururea în contradicție cu Dumnezeu și tot ceea ce îi aparține Lui. Și ce este oare aceasta? Este egoismul și iubirea de sine îmbrățișată întru toți vecii, cu alte cuvinte, iadul. Fiindcă iată ce este în esența sa umanistul – întru totul închis înlăuntrul său, trăind prin sine, pentru sine, pururea în contradicție cu Dumnezeu. Aici rezidă orice tip de umanism.

Culmea unui astfel de umanism de orientare satanică este dorința de a deveni bun de dragul răului, de a deveni Dumnezeu de dragul diavolului. Acest lucru își are originea în promisiunea diavolului făcută protopărinților noștri în rai – și anume aceea că prin ajutorul său „Ei vor deveni dumnezei” (Gen. 3, 5). Omul a fost creat cu potențial teandric de către Dumnezeu Care iubește omenirea, așa încât el să se poată îndrepta în mod voit, cu ajutorul lui Dumnezeu, spre a deveni asemenea Dumnezeu-omului Hristos, întemeindu-se pe caracterul dumnezeiesc al originii sale. Omul, însă, cu voia sa liberă, a căutat nepăcătuirea prin păcat, L-a căutat pe Dumnezeu prin diavolul. Și desigur că mergând pe acest drum ar fi devenit totuna cu diavolul dacă nu ar fi intervenit Dumnezeu cu nemăsurata Sa iubire de oameni și marea Sa milostivire.

Făcându-Se om, cu alte cuvinte Dumnezeu-om, El l-a îndreptat din nou pe om către Sine. El l-a adus în Biserica Sa, care este trupul Său, îi dăruiește răsplata unirii cu Sine prin Sfintele Taine și fericitele virtuți. Și în acest fel i-a dăruit omului tăria de a ajunge „la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos (Efeseni 4, 13), de a împlini, cu alte cuvinte, destinul său divin, de a deveni în chip voit dumnezeu-om prin har. Căderea papei este rezultatul dorinței de a-L înlocui pe Dumnezeu-omul Hristos prin om.

5. După afirmațiile misticului tâlcuitor, Sfântul Ioan Damaschin, în lumea noastră, Dumnezeu Hristos este „singurul lucru nou sub soare”⁷. Într-adevăr, această veșnică noutate I se aplică nu numai Prezenței Sale teandrice, ci și Lucrării Sale teandrice, precum și trupului

⁷ *Expunerea credinței ortodoxe*, nota de subsol 3, P.G. 94, Col. 984. Vezi și Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Editura Scripta, București, 1993, lucrare disponibilă și în format digital în colecția *Apologeticum* <http://apologeticum.net>

Său teandric, Biserica. Și omul este, de asemenea, nou, veșnic nou („o nouă creație”) în noutatea sa teandrică, în toate experiențele sale teandrice pe calea mântuirii, sfințirii, transfigurării, unirii cu Dumnezeu, a asemănării sale cu Dumnezeu-omul Hristos.

În această lume în care trăim totul îmbătrânește și moare. Doar persoana care s-a îmbrăcat pe sine întru Hristos și se aseamănă cu Dumnezeu-omul Hristos, care participă la viața trupului Său, Sfânta Biserica Ortodoxă, devenind mădular al ei, nu îmbătrânește și nu moare fiindcă unul ca acesta a devenit parte integrantă, vie, a sfântului și veșnicului trup teandric al lui Hristos, Biserica, în care omenitatea ființei umane se dezvoltă și „sporește în creșterea lui Dumnezeu” (Col. 2, 19), dobândind „starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Efeseni 4, 13). Aceasta înseamnă că omul crește și se dezvoltă încontinuu și fără de hotar spre unitatea cu Dumnezeu, în dumnezeiasca infinitate în care întreit strălucitorul Domn Dumnezeu a înzestrat umanitatea atunci când l-a creat pe om după chipul și asemănarea Sa.

Dumnezeu-omul Hristos este atât de extraordinar, de nou și de unic, încât în realitate „Adevărul” venea din El (Ioan 1, 17) și prin El a rămas în lumea noastră. Înainte de El și fără El – acum și pururea Adevărul nu există. Cu adevărat, el nu există fiindcă doar Ipostasul Dumnezeu-omului Hristos este Adevărul. „Eu sunt Adevărul” (Ioan 14, 6). Și întrucât omul nu există în mod independent de Dumnezeu-omul Hristos, nu poate exista vreun adevăr pentru el independent de Dumnezeu-omul Hristos. Totul este nou în Dumnezeu-omul Hristos și datorită Lui. El Însuși este cel dintâi, urmat de mântuire, învățătura cu privire la mântuire și mijloacele de mântuire. Iar mesajul Dumnezeu-omului Hristos pentru neamul omenesc este absolut nou: să despărțim păcatul de păcătos, să urâm păcatul, dar să-l iubim pe păcătos, să ucidem păcatul, totuși să-l mântuim pe păcătos.

Nu considerați că păcătosul este totuna cu păcatul. Nu-l dați morții pe păcătos din pricina păcatului. Mântuiți-l de păcat! Un exemplu izbitor de acest fel îl reprezintă femeia prinsă asupra faptului de adulter. Atotmilostivul Mântuitor a despărțit păcatul ei de existența ei cea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. El a condamnat păcatul, dar a avut milă față de păcătos. „Nu te osândesc nici eu. Mergi; de-acum să nu mai păcătuiești” (Ioan 8, 11). Aceasta este metoda ortodoxă a însănătoșirii, fixată ca dogmă, aceea de a-l mântui pe păcătos de păcat.

Această metodă a Sfintei Tradiții, promovată după înțelepciunea lui Dumnezeu și fixată în Biserica Ortodoxă de către Sfinții Părinți, a fost exprimată în concordanță cu Duhul lui Dumnezeu de către Sfântul Simeon Noul Teolog: „Binele nu este bine dacă nu dă roade bune”⁸. În lumina acestei sfinte, evanghelice Tradiții Ortodoxe este o atrocitate, contrară Evangheliei și antihristică, faptul de a ucide un păcătos fiindcă a păcătuit. Ca atare, nu există nici o „sfântă inchiziție” care să poată fi considerată drept sfântă. La o analiză finală, toate tipurile de umanismucid păcătosul din pricina păcatului, exterminând păcătosul dimpreună cu păcatul. Acestea nu-L doresc pe Dumnezeu-omul Hristos, Care este singura mântuire a omului de păcat, de moarte și de diavolul.

Cel ce nu este pentru Dumnezeu-omul Hristos este în consecință și împotriva omului, fiind în acest mod un ucigaș de oameni și, în plus, se și sinucide. Unul ca acesta îl lasă pe om sub stăpânirea deplină a păcatului, a morții și a diavolului, de care numai Dumnezeu-omul Hristos îl poate salva, fiindcă nimeni altcineva de sub cer nu poate face acest lucru. Folosind el însuși metodele păcătoșilor, umanistul se sinucide spiritual în mod inevitabil. El își ucide propriul său suflet, el se predă iadului, unei veșnice însoțiri cu diavolul, cel ce este din totdeauna ucigaș de oameni (Ioan 8, 44).

6. Ce lucru îi oferă omului Dumnezeu-omul Hristos, lucru pe care nimeni altcineva nu i-l poate oferi? E vorba de biruința asupra morții, păcatului și asupra diavolului; Viața veșnică, Adevărul veșnic, Dreptatea, Virtutea, Dragostea, Bucuria veșnică: întreaga plinătate a Dumnezeirii și a desăvârșirii dumnezeiești. Așa după cum ne spune Apostolul: Dumnezeu-omul Hristos le dăruiește oamenilor „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima

⁸ Nota de subsol 4, *Omiile* 18 și 68, ediția Zogoraios, Smirna 1886, pp. 105 și 364.

omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (I Cor. 2, 9). De fapt, doar El, minunatul Dumnezeu-om este „partea cea bună” (cf. Luca 10, 42) de care are nevoie omul în lumea și în viața sa. Prin urmare, doar Dumnezeu-omul este îndreptățit să ne ceară ceea ce nimeni altcineva nu a îndrăznit vreodată să ceară: ca noi să-L iubim pe El mai mult decât ne iubim părinții, rudele, copiii, prietenii, pământul, îngerii sau pe oricine altcineva din lumea cea văzută și din cea nevăzută” (Matei 10, 37-39; Lc. 14, 26; Rom. 8, 31-39).

7. Cel de-al doilea Conciliu Vatican a avut drept consecință renașterea tuturor formelor de umanism european, renașterea cadavrelor. Întrucât Hristos Dumnezeu-omul este prezent în lumea noastră, orice formă de umanism nu este decât un cadavru. Lucrurile au ajuns până aici întrucât Conciliul a insistat în păstrarea dogmei cu privire la infailibilitatea papei. Examineate din punct de vedere al superiorității veșnicului viu Dumnezeu-omul nostru Iisus Hristos, toate formele de umanism se aseamănă cu niște utopii criminale într-o măsură mai mare sau mai mică. În numele omului, ele găsesc diferite căi de a ucide omul, de a-l extermina ca entitate fizică și spirituală. Toate formele de umanism ajung la un rezultat tragic, irațional: se înecă cu țăntarul și înghit cămila.

În problema infailibilității, noțiunea a fost înălțată la rang de dogmă. Și este o oroare, o oroare cumplită. De ce? Fiindcă însăși dogma cu privire la infailibilitatea omului nu este nimic altceva decât cutremurătoarea înmormântare a oricărei forme de umanism evanghelic, de la ideile pe care Vaticanul le-a stabilit drept dogmă până la umanismul satanic al lui Sartre. În panteonul umanist al Europei, toți zeii sunt morți, în frunte cu europeanul Zeus. Morți, până când în inimile ofilite de necredință se va naște o căință adevărată, care să nege egoismul și răutatea, căință însoțită de fulgerele și tunetele Golgotei, împreună cu transformările și cutremurele înviatoare, precum și cu furtunile și înălțările sale bogate. Și atunci? Atunci doxologiile lor aduse viului, veșnicului, minunatului Dumnezeu-omul Hristos, singurul care iubește omenirea cu adevărat, vor fi fără de sfârșit.

8. Ce se află în miezul dogmei referitoare la infailibilitatea papală (adică a omului)? Acolo se află îndepărtarea omului de Dumnezeu. Acest lucru este căutat de către toate formele de umanism, chiar și de către cele religioase. Toate îl readuc pe om la idolatrie, la politeism, la moartea îndoită: fizică și spirituală. Îndepărtându-se de Dumnezeu-omul Hristos, orice formă de umanism devine treptat nihilism. Acest lucru demonstrează falimentul simultan al tuturor formelor de umanism, condus de cel al papalității care, direct sau indirect, voit sau fără de voie, este tatăl tuturor formelor de umanism european.

Falimentul dezastruos al papalității rezidă în dogma infailibilității papale. Tocmai această dogmă a nihilismului este cea mai dăunătoare. Din această pricină, europeanul, într-o manieră hotărâtă și doctrinară a proclamat dogma suficienței de sine și, în acest fel, a declarat că nu mai are nevoie de Dumnezeu-omul Hristos. Nu mai este loc pentru El pe pământ. El a fost cu totul înlocuit de reprezentantul lui Hristos pe pământ – Vicarius Christi. Cu adevărat, aceasta este dogma prin care toate formele de umanism viețuiesc, dogmă pe care o urmează și o proclamă cu tărie. Toate formele de umanism european nu sunt în esența lor altceva decât o nesfârșită revoluție împotriva Dumnezeu-omului Hristos. Făcând uz de toate metodele cu putință, ele ajung la răsturnarea tuturor valorilor (Umwertung aller Werte). Dumnezeu-omul Hristos este pretutindeni înlocuit de om.

Pe toate tronurile europene stau umaniștii europeni. În consecință, nu există doar un singur Vicarius Christi, ci nenumărați alții, îmbrăcați în felurite veșminte. La o analiză finală, dogma cu privire la infailibilitatea papei a condus la proclamarea infailibilității generale a omului. Și de aici au urmat nenumărații papi ai tuturor culturilor europene, ai Vaticanului și ai protestantismului. Între ei nu există diferențe esențiale fiindcă, după cum afirmă Homiakov, vizionarul adevărului, papalitatea este cea dintâi formă de protestantism.

9. Infailibilitatea este o trăsătură teandrică naturală și o funcție teandrică naturală a Bisericii, care este Trupul teandric al lui Hristos și al cărei veșnic conducător (cap) este Adevărul, Adevărul atotcuprinzător, Cel de-al doilea Ipostas al Atotsfintei Treimi, Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeu-omul. În ceea ce privește dogma cu privire la infailibilitatea

papei, acesta a fost practic proclamat a fi însăși biserica, iar papa – om fiind – a uzurpat locul Dumnezeu-omului Hristos. Acesta este cel din urmă triumf al umanismului și în același timp „cea de-a doua moarte” (Apoc. 20, 14; 21, 8) a papalității, iar prin ea și după ea, moartea oricărei forme de umanism.

Așadar, dogma infailibilității papale nu este numai o erezie oarecare, ci cu adevărat cea mai mare erezie împotriva Adevăratei Biserici a lui Hristos care a existat în lumea noastră de la venirea Dumnezeu-omului Hristos printre noi. Nici o altă erezie nu a fost atât de violentă și de totală împotriva Dumnezeu-omului Hristos și a Bisericii Sale precum a fost papalitatea cu dogma infailibilității papei (adică a omului). Nu există nici o îndoială asupra ei. Această dogmă este erezia ereziilor, o revoltă fără precedent împotriva Dumnezeu-omului Hristos pe acest pământ, o nouă trădare a lui Hristos, o nouă răstignire a Domnului, de data aceasta nu pe lemn, ci pe crucea de aur a umanismului papal. Iar toate aceste lucruri sunt iad, blestem pentru biata făptură pământească numită *om*.

10. Există oare vreo cale de ieșire din aceste nenumărate iaduri umaniste? Există oare vreo înviere din aceste nenumărate morminte europene? Există oare vreun remediu pentru acele nenumărate boli mortale? Există, sigur că există. Pocăința. Acesta este mesajul veșnic al Evangheliei lui Hristos: „pocăiți-vă spre cunoașterea adevărului” (II Tim. 2, 25). Altminteri nu este cu putință ca cineva să creadă în atotmăntuitoarea Evanghelie a Dumnezeu-omului Hristos: „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie” (Marcu 1, 15). Pocăința dinaintea Dumnezeu-omului Hristos este singurul leac pentru păcat, singurul leac pentru toate păcatele, chiar pentru cele mai mari cu putință. Nu există îndoială. Pocăința este leacul chiar și pentru acesta, pentru cel mai mare păcat al papalității, și anume acel arogant păcat al infailibilității papale, așa cum este unicul remediu și pentru fiecare formă de umanism luată în parte și pentru toate luate la un loc.

Da, da, da. Din acest mare păcat al infailibilității, europeanul „infaibil”, europeanul umanist poate fi salvat numai printr-o pocăință din toată inima și transfiguratoare dinaintea minunatului, atotmilostivului Iisus Hristos, Dumnezeu-omul, singurul Mântuitor al neamului omenesc din toate păcatele, din orice rău, din orice iad, de orice demon, din orice raționalism umanist, din orice fel de păcat pe care imaginația omenească și-l poate imagina.

Pentru aceste motive, toți sfinții de Dumnezeu purtători și de Dumnezeu înțelepțiții Părinți, și în mod deosebit cei de la cele șapte sfinte sinoade ecumenice, concentrează toate problemele din Biserica lui Hristos în problema Persoanei lui Hristos, Dumnezeu-omul, până când Cel ce este cea mai mare, unica, cea mai de preț comoară pentru toate ființele umane va fi aflată, nu pe acest pământ, ci în Împărăția lui Dumnezeu. Problema hristologică este întreaga lor problemă, unica și cea mai importantă. Pentru ei, Hristos Dumnezeu-omul este întreaga lor problemă, unica și cea mai importantă. Pentru ei Hristos Dumnezeu-omul este unica valoare a Bisericii lui Hristos. Mesajul lor veșnic este acesta: renunțați la toate pentru Hristos; nu renunțați pentru nimic în lume la Hristos! Iar în jurul acestui Sfânt semnal răsună veșnicul lor mesaj plin de bucurie: nu umanismul, ci umanismul divino-uman! Nu omul, ci Dumnezeu-omul Hristos mai înainte de orice și mai presus de orice!

11. Cum se simte un creștin ortodox în prezența Dumnezeu-omului Hristos? El se simte cu totul și cu totul păcătos. Acesta este sentimentul lui, aceasta este atitudinea lui, gândirea lui, felul lui de a vorbi, conștiința sa, spovedania sa, întreaga sa ființă. Acest sentiment al totalei păcătoșenii personale în prezența Prea Dulcelui Domn Iisus Hristos este sufletul sufletului său și inima inimii sale. Cercetați pe scurt rugăciunile de pocăință, odele, imnele, stihirile acatistelor și paracliselor și veți constata de îndată că acest sentiment constituie o sfântă îndatorire și o realitate a rugăciunii pentru fiecare creștin ortodox fără excepție. Această cale a fost bătută de către nemuritorii noștri dascăli, Sfinții Părinți care pururea ne călăuzesc și ne învață. Să-i amintim măcar pe doi dintre aceștia: Sfântul Ioan Damaschin și Sfântul Simeon Noul Teolog. Sfințenia lor este heruvimică, fără nici o îndoială. Rugăciunea lor este absolut serafimică. Cu toate acestea, ei înșiși își exprimă un sentiment și o conștiință de totală păcătoșenie personală și în același timp o atitudine de profundă pocăință.

Aceasta este contradicția (antinomia) existențială din credința noastră apostolică, evanghelică, ortodoxă și smerenia, pe de o parte, și mândria pe de alta. Inegalabila privilegioare a Evangheliei Dumnezeu-omului Hristos, Sfântul Ioan Hrisostom spune: „Temelia oricăreia dintre filosofile noastre este smerenia”⁹. Smerenia este temelia filosofiei noastre cu privire la viață și la lume, la timp și veșnicie, cu privire la Dumnezeu-omul Hristos și la Biserică. Pe de o parte, temelia oricărei forme de umanism, inclusiv cea care a fost stabilită drept dogmă, este mândria, credința în puterea rațiunii umane, în mintea sa. Mândria l-a transformat chiar și pe strălucitorul Lucifer în diavol. Mândria este boala mintală incurabilă a diavolului. Înlauntrul ei se află și din ea emană toate celelalte rele diabolice.

Pe de altă parte, smerenia ne învață să ne punem toată nădejdea și toată încrederea în sfânta, soborniceasca și teandrica minte a Bisericii care este „mintea lui Hristos”. „Noi avem mintea lui Hristos” (I Cor. 2, 16). În cadrul trupului teandric al lui Hristos, Biserica Ortodoxă, noi îl avem pe Hristos Dumnezeu-omul drept orice: cap, trup, viață, adevăr, dragoste, credincioșie, timp și veșnicie, precum și prin credința în El și în viața noastră întru El (Efeseni 4, 11-21). Aceasta fiindcă „întru El au fost făcute toate și pentru El. El este mai înainte decât toate și toate prin El sunt așezate. Și El este capul trupului, al Bisericii, ca să fie El cel dintâi întru toate” (Col. 1, 16-18). El, Dumnezeu-omul Hristos și nu un om, oricine ar fi acesta.

12. Cu smerenie îmi cer iertare fiindcă eu, un biet nevrednic păcătos, cu adevărat un nevrednic păcătos, am îndrăznit să rostesc aceste puține cuvinte cu privire la Cel de-al doilea Conciliu Vatican. Am făcut acest lucru din ascultare. Mi s-a cerut acest lucru mie, unui neînsemnat și nevrednic păcătos. Mi-am îndeplinit sarcina, sub ascultare, cu sinceritate, conștiințios, cu inima grea, cu multe suspine și bizuindu-mă pe ajutorul celui dintâi și mai mare dintre apostoli, Sfântul Petru (cf. I Petru 3, 15). Dacă vreunul dintre cei ce citesc aceste cugetări se simte jignit, îmi cer iertare. Doar din pricina păcătoșeniei mele nu am putut exprima mai bine realitatea care izvorăște din veșnicul Adevăr. Și încă vă mai rog ca să-L rugați pe Dulcele nostru Domn Iisus Hristos Care e plin de milostivire față de fiecare păcătos care se pocăiește, să-mi ierte multele păcate pe care le-am săvârșit din tinerețile mele până în acest ceas. Fiindcă cred din toată inima că rugăciunea dreptului este de mare preț (Iacov 5, 16), chiar în cazul unui păcătos atât de nevrednic ca mine, așa cum sunt eu în toată ființa mea.

Nota traducătorului ediției în limba engleză:

Desigur, așa cum sunt ei folosiți de autor, termenii „Europa” și „european” nu au doar o semnificație geografică, ci se referă la un mod de viață care s-a răspândit în Europa creștină, care astăzi funcționează ca un fel de controlor prin excelență a problemelor întregii lumi și a vieții omului în general. De aici și folosirea de către autor a termenilor de „umanism european” și „ecumenism”. În biserica zilelor noastre, ecumenismul este parțial acceptat, iar felurite aspecte ale acestei poziții au pătruns și sunt aplicate în toate aspectele vieții omenești, oferindu-i trăsături ecumenice sau universale.

Doar cel ce poate recunoaște înspăimântătoarele dimensiuni ale acestui fenomen și consecințele sale, și care înțelege în același timp ceea ce este Biserica cu adevărat, va putea aprecia nevoia de „asprime” a cugetului exprimată de autor față de „civilizația europeană” și „ecumenismul” ei. În acest punct, responsabilitatea individuală se transmite crucii responsabilității universale, acolo unde responsabilitatea fiecăruia se răsfrânge asupra tuturor lucrurilor și ființelor, așa după cum spune autorul, acesta fiind „atributul caracteristic al fiecărui sentiment creștin”.

⁹ PG 51, 312

TEORIA CUNOAȘTERII LA SFÂNTUL ISAAC SIRUL¹

Introducere

În filosofia europeană, într-o măsură mai mare sau mai mică, omul apare întotdeauna ca fiind o ființă fragmentată. Nicăieri, el nu este văzut ca un întreg, ca fiind împlinit și unificat, ci întotdeauna ca fiind fărâmițat în fragmente care ar birui încercarea oricărui gânditor de a le uni într-un singur tot. Pe de o parte, realismul separă omul de înțelegerea sa, văzând-o pe aceasta din urmă drept izvorul principal al adevărului și măsura cea mai înaltă a tot ceea ce există, atribuindu-i întreaga valoare, conferindu-i putere absolută și idolatrizând-o, diminuând în același timp celelalte forțe fizice și psihice ale omului.

Gândirea critică, din punctul ei de vedere, este o apologie a raționalismului și senzualismului care coboară înțelegerea și omul dimpreună cu ea, la nivelul simțurilor. Cât despre panteism și toate celelalte sisteme moniste de acest fel, acestea consideră lumea și omul drept o masă de elemente opuse și contradictorii care nu pot fi aduse niciodată la o unitate logică, singulară. Toate aceste sisteme filosofice conduc la același rezultat: o înțelegere superficială, fenomenală, atât a omului, cât și a lumii.

Omul filosofiei fenomenaliste – o filosofie care este întotdeauna și relativistă – este omul fără un punct focal central. Unde se află situată lumea? Și unde se află situat omul? Care este temelia intelectului și a cunoașterii? Omul încearcă să se explice pe sine în termenii lucrurilor, dar cu o totală lipsă de reușită, fiindcă definindu-se pe sine în termenii lucrurilor, omul se reduce în cele din urmă și pe sine la un lucru, la materie. Oricât de mult ar lupta el să convingă, omul filosofiei fenomenaliste nu e capabil să certifice realitatea obiectivă a lucrurilor și cu atât mai puțin poate el să arate că lucrurile posedă adevăr.

Încercând să-l explice pe om prin om, filosofia ajunge la un rezultat bizar: ea prezintă o imagine oglindă a unei imagini oglinzi. Într-o ultimă analiză, o astfel de filosofie, oricare i-ar fi calea, este focalizată pe materie și om. Și atunci, un singur lucru poate fi conchis din toate acestea: neputința oricărei cunoașteri adevărate a omului sau a lumii. Acest lucru obligă spiritul filosofic al omului să elaboreze tot felul de ipoteze care transcend atât omul, cât și materia. Prin idealism el face un salt în supranatural. Dar acest salt, la rândul său, conduce la scepticism, fiindcă idealismul filosofic consideră omul drept o realitate metaempirică, care nu poate fi nici descrisă și nici dovedită.

Omul, așa cum este el socotit de filosofia relativistă, este supus unui destin tragic, fiindcă el a demonstrat că adevărul transcende atât omul, cât și materia. Există o prăpastie de netrecut între om și adevăr. Omul se află de o parte a acestei prăpastii și nu poate afla calea de a ajunge de cealaltă parte unde se află adevărul transcendent. Dar puterea Adevărului, de cealaltă parte, răspunde la neputința omului aflat de partea aceasta. Adevărul transcendent trece prăpastia, ajunge de partea noastră și se revelează pe sine întru persoana lui Hristos, Dumnezeu-omul. Printr-Însul, Adevărul transcendent devine immanent în om. Hristos revelează adevărul și prin Sine. El îl revelează nu prin gândire sau rațiune, ci prin viața care este a Lui. El nu numai că posedă adevărul, El Însuși este Adevărul. În El Ființa și Adevărul sunt una.

De aceea El, în persoana Sa, nu numai că definește adevărul, ci arată și calea către El: cel ce rămâne în cuvântul Său va cunoaște adevărul, iar adevărul îl va face liber (cf. Ioan 8, 32) de păcat, minciună și moarte. În persoana Dumnezeu-omului Hristos, Dumnezeu și omul sunt indisolubil uniți. Înțelegerea omului nu este răsturnată, ci este reînnoită, curățită și sfințită. Este adâncită și îndumnezeită, dându-i-se posibilitatea de a cuprinde adevărurile vieții în lumina Dumnezeului făcut om. În Hristos, Adevărul absolut a fost oferit în totalitatea sa

¹ Toate referirile din text sunt din Sfântul Isaac Sirul, *Scrierile ascetice ale Sfântului Părintelui nostru Isaac Sirul*, Ed. Nichiforos Theotokis (Leipzig, 1770), reeditată de părintele Ioachim Spetsieris (Atena, 1895); articolul arhim. Iustin Popovici „Teoria cunoașterii la Sfântul Isaac Sirul” a apărut în Suroj, 15, 16, 17 – 1984).

într-un mod personal și real. Iată de ce numai El singur, dintre toți cei născuți pe pământ, posedă cunoașterea integrală a adevărului și o poate oferi mai departe.

Omul care dorește să cunoască adevărul trebuie să se facă una cu Dumnezeu-omul Hristos, să devină un singur trup cu El și să ajungă membru al Trupului Său divino-uman, Biserica (Efeseni 5, 30; 3, 6). Ajungând astfel, unul ca acesta dobândește „mințea lui Hristos” (I Cor. 2, 16), gândind, viețuind, simțind întru Hristos, ajungând astfel la o cunoaștere integrală a Adevărului. Pentru omul în Hristos, antinomiile minții nu sunt opuși ireconciliabili; ele sunt doar niște rupturi cauzate de mișcarea păcatului originar din om.

Unindu-se cu Hristos, omul simte în sine o unire a părților fragmentate, o vindecare a intelectului, o integralitate desăvârșită care îi oferă capacitatea unei înțelegeri desăvârșite.

Adevărul este în mod obiectiv oferit în persoana lui Hristos, Dumnezeu-omul. Dar modul în care acest lucru devine subiectiv – adică partea practică a teoriei creștine a cunoașterii – a fost pe deplin rezolvat de către Sfinții Părinți, acei filosofi evanghelic, sfinți și trăitori. Printre cei mai reprezentativi dintre acești sfinți filosofi s-a aflat marele nevoitor Isaac Sirul. În scrierile sale, cu o rară înțelegere bazată pe experiență, el descrie procesul vindecării și curățirii organelor de cunoaștere ale omului, creșterea sa în capacitatea de înțelegere și calea ascendentă de înțelegere a adevărului etern prin experiență. În filosofia Sfântului Isaac Sirul, fondată pe experiența harului, principiile și metodologia teoriei ortodoxe a cunoașterii și-au aflat una dintre cele mai desăvârșite exprimări. Voi încerca să schițez această teorie a cunoașterii, această gnoseologie pe care a dezvoltat-o sfântul.

Boala organelor înțelegerii

Caracterul cunoașterii omenești depinde de predispoziția, natura și starea organelor sale de înțelegere. La toate nivelele, cunoașterea depinde hotărâtor de mijloacele de înțelegere.

Omul nu creează adevăr; actul înțelegerii este un act de însușire a unui adevăr care este deja oferit în mod obiectiv. Această integrare are un caracter organic, nu deosebit de cel al altoirii unei mlădițe pe o viță de vie, sau a vieții sale în și de la viță (cf. Ioan 15, 1-6). Înțelegerea este, deci, o roadă aflată în pomul persoanei umane. Așa cum este pomul, la fel sunt și roadele sale, așa cum sunt organele înțelegerii, la fel este și cunoașterea pe care ele o oferă. Analizând omul după darurile sale empirice, Sfântul Isaac Sirul descoperă că organele sale de înțelegere sunt bolnave.

„Răul este o boală a sufletului”, de unde se îmbolnăvesc toate organele înțelegerii². Răul își are percepțiile sale, patimile, iar „patimile sunt bolile sufletului”³. Răul și patimile nu sunt lucruri firești pentru suflet; ele reprezintă accidente supărătoare și nedorite⁴, un adaos nefiresc al sufletului⁵.

Ce sunt patimile în ele însele? Ele sunt „o anumită asprime sau insensibilitate a ființei”⁶. Cauzele lor se află în înseși lucrurile vieții⁷. Patimile sunt dorința de bogăție și strângere a bunurilor, pentru tihna vieții și confortul trupesc; ele sunt o însetare după slavă și exercitarea puterii; ele sunt lux și frivolitate; sunt dorința de slavă din partea oamenilor și frica pentru propriul trup⁸.

Toate aceste patimi au un nume comun: lumea⁹. Lumea înseamnă comportament

² Scrisoarea 4, p. 380.

³ Log. 83, p. 317.

⁴ Idem.

⁵ Log. 82, p. 314.

⁶ Log. 69, p. 271.

⁷ Log. 6, p. 32.

⁸ Log. 30, p. 132.

⁹ Idem, p. 131.

trupesc și o minte trupească¹⁰. Patimile sunt atacurile lumii asupra omului prin intermediul lucrurilor lumii. Harul dumnezeiesc este singura forță capabilă să le respingă¹¹. Atunci când patimile se sălășluiesc în om, ele îi întunecă sufletul¹². Ele îi întunecă mintea, umplând-o de forme, imagini și dorințe fantastice¹³, așa încât gândurile omului îi sunt tulburate și pline de imaginație. „Lumea este o desfrânată”¹⁴ care, prin intermediul dorințelor ei de suflet pierzătoare, înșeală sufletul, îi subminează virtuțile și-i distruge curăția dăruită lui de Dumnezeu.

Atunci, sufletul devenind necurat, dă naștere la o cunoaștere necurată. Un suflet plâpând, un intelect bolnav, o inimă și o voință slăbite – pe scurt, organe bolnave ale înțelegerii – pot numai să dea naștere unor gânduri bolnave, unor sentimente bolnave, unor dorințe bolnave și unei cunoașteri bolnave.

Vindecarea organelor înțelegerii

Sfântul Isaac pune un diagnostic precis al bolii sufletului și al organelor sale de înțelegere și la fel de limpede el oferă și remediul cu convingere și tărie. Întrucât patimile sunt o boală a sufletului, acesta poate fi vindecat prin curățirea de patimi și de rău¹⁵. Virtuțile sunt sănătatea sufletului, tot așa precum patimile sunt boala sa¹⁶. Virtuțile sunt remediile care în mod progresiv elimină boala din suflet și din organele de înțelegere. Acesta este un proces lent, necesitând mult efort și o îndelungă și mare răbdare¹⁷. Sufletul este îmbătat de patimi, dar își poate redobândi sănătatea dacă va folosi virtuțile drept cale către înțelepciune¹⁸. Virtuțile sunt, totuși, întrepărunse de durere și necazuri¹⁹.

Sfântul Isaac spune că orice virtute este o cruce²⁰ și că necazurile și durerile sunt izvorul virtuților²¹. Prin urmare, el susține cu tărie dragostea față de asupriri și durere, așa încât, prin intermediul lor, omul să poată fi eliberat de lucrurile acestei lumi și să dobândească o minte detașată de tulburările lumii²². Fiindcă omul trebuie să se elibereze mai întâi pe sine de lumea materială pentru a se putea naște întru Domnul. Așa este iconomia harului; tot astfel este și iconomia cunoașterii. Dacă un om se hotărăște să-și trateze și să-și vindece sufletul, trebuie mai întâi să se supună unei examinări atente a întregii sale ființe. Trebuie să învețe să discearnă binele de rău, lucrurile lui Dumnezeu de cele ale diavolului, fiindcă „discernământul este cea mai mare dintre virtuți”²³. Dobândirea virtuților este un proces organic și progresiv: o virtute urmează alteia²⁴: „Fiecare virtute este maica celeilalte”²⁵. Între virtuți nu există numai o ordine ontologică, ci și una cronologică. Prima dintre ele este credința.

¹⁰ Idem, p. 132.

¹¹ Log. 38, p. 164.

¹² Log. 26, p. 112.

¹³ Log. 56, p. 227.

¹⁴ Log. 85, p. 329.

¹⁵ Log. 86, p. 354.

¹⁶ Log. 83, p. 317.

¹⁷ Cf. Log. 38, p. 164.

¹⁸ Cf. idem, p. 165.

¹⁹ Log. 37, p. 161.

²⁰ Log. 19, p. 73.

²¹ Log. 27, p. 119.

²² Log. 1, pp. 5 și 2.

²³ Log. 7, p. 33; cf. Log. 26, p. 109; Log. 18, p. 64.

²⁴ Log. 46, p. 190.

²⁵ Log. 68, p. 270.

Credința

Doar prin asceza credinței se poate începe tratamentul unui suflet bolnav de patimi. O dată ce credința începe să se sălășluiască într-un om, patimile încep să fie deșurădăcinate din sufletul său. Dar „până când sufletul nu se îmbată de credința în Dumnezeu, până ce nu simte forța credinței”, nu se poate vindeca nici de patimi și nici nu poate birui lumea materială²⁶. Există și o parte negativă spre asceza credinței, eliberarea de lanțurile materiei, dar și o latură pozitivă, unirea cu Dumnezeu²⁷. Sufletul, care a fost împrăștiat prin simțuri către lucrurile acestei lumi, este readus în sine prin asceza credinței, prin postirea de cele materiale și îndeletnicindu-se cu o permanentă aducere-aminte de Dumnezeu. Aceasta este temelia tuturor lucrurilor bune²⁸. Eliberarea din robia materiei este esențială pentru propășirea în viața duhovnicească²⁹.

Începutul acestei noi căi de viață se află în îndreptarea propriilor gânduri către Dumnezeu, în neîncetata meditație asupra cuvintelor lui Dumnezeu și într-o viață de sărăcie³⁰. Prin credință, mintea, care a fost mai înainte împrăștiată printre patimi, este eliberată de simțualitate și dăruită cu pace și cu smerenia gândirii³¹. Atunci când ea trăiește prin simțuri într-o lume senzorială, mintea este bolnavă³². Cu ajutorul credinței, mintea este eliberată din temnița acestei lumi, unde a fost înăbușită de păcat și intră într-o nouă lume, unde respiră într-o minunată atmosferă³³. „Somnul minții” este la fel de periculos ca și moartea, și de aceea este esențial să trezim mintea prin credință la lucrarea duhovnicească³⁴, prin care omul se biruie pe sine și alungă patimile³⁵.

„Leapădă-te de tine, iar vrăjmașul va pleca de la tine”³⁶. În asceza credinței, omului i se cere să acționeze conform unui paradox care neagă înțelegerea: „Fii mort în viața ta, și vei trăi după moarte”³⁷. Prin credință, mintea este vindecată și dobândește înțelepciunea. Sufletul devine înțelept atunci când încetează „a se întovărăși fără de rușine cu gândurile întinate”³⁸. „Dragostea de trup este semn al necredinței”³⁹. Credința eliberează mintea de influența simțurilor și o liniștește cu ajutorul postului, cugetării la Dumnezeu⁴⁰ și prin privegheri⁴¹. Necumpătarea și îmbuibarea încețoșează mintea⁴², o abat spre gânduri necuviincioase, întinând-o cu tot felul de năluciri și patimi.

Cunoașterea lui Dumnezeu nu se poate afla într-un trup care iubește plăcerile⁴³. Din sămânța postului răsare și crește o înțelegere sănătoasă – iar din îmbuibare, apare desfrânarea, și, din excese, necurăția⁴⁴. Gândurile și dorințele trupești sunt ca o flacăra neobosită în om, iar calea spre vindecare este aceea de a cufunda mintea în oceanul tainelor Sfintei Scripturi⁴⁵. Dacă nu este eliberat de bunurile pământești, sufletul nu poate fi eliberat de gândurile

²⁶ Log. 1, p. 2.

²⁷ Cf. Log. 23, p. 90.

²⁸ Cf. Log. 26, p. 109.

²⁹ Log. 34, p. 150.

³⁰ Log. 1, p. 2.

³¹ Log. 5, p. 23; cf. Log. 1, p. 3.

³² Log. 25, p. 106.

³³ Log. 15, p. 54.

³⁴ Cf. Log. 26, p. 115t.

³⁵ Idem, p. 111.

³⁶ Log. 30, p. 127.

³⁷ Log. 44, p. 184.

³⁸ Log. 1, pp. 3 și 4.

³⁹ Log. 26, p. 116.

⁴⁰ Idem, p. 109; cf. Log. 38, p. 165.

⁴¹ Log. 29, p. 125.

⁴² Log. 34, p. 147.

⁴³ Log. 56, p. 223.

⁴⁴ Log. 69, p. 272.

⁴⁵ Log. 1, p. 4.

tulburătoare, și nu poate simți pacea minții fără să moară simțurilor⁴⁶. Patimile întunecă gândurile și orbesc mintea⁴⁷. Gânduri tulburi, haotice, răsar din îmbuibarea pânteceleui⁴⁸.

Rușinea și frica de Dumnezeu potolesc tumultul minții; lipsa acestei rușini și a acestei temeri tulbură echilibrul înțelegerii, făcând-o nestatornică și instabilă⁴⁹. Mintea se află pe o temelie solidă doar dacă ea respectă poruncile Domnului⁵⁰ și este gata să pătimească suferință și durere⁵¹. Dacă ea este înrobită de către lucrurile vieții, ea este întunecată⁵². Adunându-se pe sine din risipirile de dinafară prin credință, omul își trezește intelectul către Dumnezeu⁵³ și prin tăcerea plină de rugăciune își curățește mintea⁵⁴ și își biruie patimile⁵⁵. Sufletul își refacă sănătatea prin tăcere.

Prin urmare, este necesar să-ți impui tăcerea – și aceasta este o nevointă care aduce dulceața inimii⁵⁶. Doar prin tăcere ajunge omul la pacea gândurilor⁵⁷. Credința aduce pace intelectului și, aducând-o, scoate gândurile răzvrătite. Păcatul este izvorul agitației și luptei gândurilor, precum și un izvor al luptei omului împotriva cerului și cu alți oameni. „Fii în pace cu tine însuși și astfel vei aduce pace în cer și pe pământ”⁵⁸.

Până când apare credința, mintea este împrăștiată printre lucrurile acestei lumi; doar prin credință este biruită împrăștierea minții⁵⁹. Vagabondajul gândurilor este provocat de către demonul curviei⁶⁰, la fel precum vagabondajul ochilor e provocat de către duhul necurăției⁶¹.

Prin credință, mintea este întărită în cugetarea de Dumnezeu. Calea mântuirii este cea a unei permanente aduceri-aminte de Dumnezeu⁶². Mintea despărțită de aducerea-aminte de Dumnezeu este ca peștele pe uscat⁶³. Eliberarea unui om constă în izbăvirea sa de patimi, în învierea sa dimpreună cu Hristos, aducătoare de bucurie duhovnicească⁶⁴. Patimile pot fi biruite doar prin practicarea virtuților⁶⁵, și cu fiecare patimă trebuie să luptăm până la moarte⁶⁶.

Credința este cea dintâi și principala armă în lupta cu patimile, fiindcă credința este lumina minții care alungă întunericul patimilor, precum și tăria minții care alungă boala din suflet⁶⁷. Credința poartă în sine însăși nu numai propriul său principiu și substanță, dar și principiul și substanța tuturor celorlalte virtuți – desfășurându-se una din cealaltă și încercuindu-se una pe alta precum inelele unui copac. Dacă se poate spune despre credință că are un limbaj, acel limbaj este rugăciunea.

⁴⁶ Log. 5, p. 23.

⁴⁷ Log. 26, p. 111.

⁴⁸ Log. 56, p. 221.

⁴⁹ Log. 1, p. 4.

⁵⁰ Log. 36, p. 160.

⁵¹ Log. 30, p. 129.

⁵² Log. 2, p. 10.

⁵³ Log. 3, p. 14.

⁵⁴ Log. 23, p. 93.

⁵⁵ Log. 41, p. 172.

⁵⁶ Log. 34, p. 149.

⁵⁷ Log. 15, p. 55.

⁵⁸ Log. 30, p. 127.

⁵⁹ Log. 5, p. 21; cf. Log. 26, p. 110.

⁶⁰ Log. 2, p. 9; cf. Log. 43, p. 180.

⁶¹ Log. 26, p. 112.

⁶² Log. 5, p. 26.

⁶³ Log. 30, p. 127.

⁶⁴ Idem.

⁶⁵ Log. 68, p. 269; cf. Log. 81, p. 310.

⁶⁶ Log. 38, p. 166; cf. Log. 44, p. 184; Log. 56, p. 230.

⁶⁷ Log. 12, p. 48.

Rugăciunea

Doar prin credință omul biruie egoismul, pășește dincolo de hotarele eului și intră într-o nouă realitate transcendentă care transcende, de asemenea, subiectivismul, în această nouă realitate, credinciosul este condus și călăuzit de rugăciune; el simte, gândește și trăiește prin credință.

Trasând această cale a credinței în mintea omului, Sfântul Isaac notează faptul că mintea este apărată și călăuzită de rugăciune, orice gând bun fiind transformat prin rugăciune într-o cugetare la Dumnezeu⁶⁸. Dar rugăciunea este și ea o luptă grea, chemând la acțiune întreaga persoană. Omul se răstignește pe sine în rugăciune⁶⁹, răstignind patimile și gândurile păcătoase care se agață de sufletul său. „Rugăciunea este omorârea gândurilor trupești ale vieții trupești a omului”⁷⁰.

Perseverența plină de răbdare în rugăciune este pentru om o foarte grea nevoie, cea a lepădării de sine⁷¹.

Acest lucru este fundamental pentru lucrarea mântuirii. Rugăciunea este izvorul mântuirii și doar prin rugăciune toate celelalte virtuți – și lucruri bune – sunt dobândite⁷². De aceea omul de rugăciune este asaltat de cumplite ispite de care este protejat și salvat doar prin rugăciune. Cel mai sigur paznic al minții este rugăciunea⁷³. Ea alungă norii patimilor și luminează rațiunea⁷⁴, aducând înțelepciune minții⁷⁵. Neîncetata perseverență în rugăciune este un semn adevărat al desăvârșirii⁷⁶.

Rugăciunea duhovnicească se transformă în extaz, și aici sunt revelate tainele Sfintei Treimi, iar mintea intră în acea sferă a sfintei necunoașteri care este mai mare decât cunoașterea⁷⁷. Începută astfel prin credință, vindecarea organelor înțelegerii este continuată prin rugăciune. Hotarele personalității umane sunt lărgite din ce în ce mai mult, egoismului luându-i locul în mod progresiv dragostea de Dumnezeu.

Dragostea

„Dragostea se naște din rugăciune”⁷⁸, la fel precum rugăciunea se naște din credință. Virtuțile sunt alcătuite dintr-o substanță și se nasc astfel una dintr-alta. Dragostea pentru Dumnezeu este un semn că noua realitate în care omul este condus prin credință și rugăciune este mult mai mare decât cea care a fost mai înainte. Dragostea pentru Dumnezeu și om este lucrarea rugăciunii și a credinței: o dragoste adevărată pentru om este, de fapt, imposibilă fără credință și rugăciune.

Prin credință, omul schimbă lucrurile: el se mișcă de la lumea cea mărginită la cea nemărginită, acolo unde el nu mai trăiește după legile simțurilor, ci după legile rugăciunii și iubirii. Sfântul Isaac pune un mare accent pe convingerea la care a ajuns în urma experienței sale ascetice: faptul că dragostea pentru Dumnezeu vine prin rugăciune – „Dragostea este rodul rugăciunii”⁷⁹.

Dragostea se poate dobândi de la Dumnezeu prin rugăciune și în nici un alt mod nu se

⁶⁸ Log. 35, p. 155.

⁶⁹ Idem, p. 151.

⁷⁰ Log. 69, p. 272.

⁷¹ Idem.

⁷² Log. 21, p. 83.

⁷³ Log. 49, p. 205.

⁷⁴ Log. 14, p. 53.

⁷⁵ Log. 35, p. 155.

⁷⁶ Log. 85, p. 346.

⁷⁷ Log. 32, p. 140 t.

⁷⁸ Log. 35, p. 156.

⁷⁹ Log. 69, p. 272.

poate dobândi fără lupta rugăciunii. Întrucât omul ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu prin credință și rugăciune, cu adevărat se poate spune că „dragostea se naște din cunoaștere”⁸⁰.

Prin credință, omul renunță la legea egoismului; el renunță la sufletul său păcătos. Deși își iubește sufletul, el detestă păcatul care se află în el. Prin rugăciune, el se luptă să înlocuiască legea egoismului cu legea lui Dumnezeu, să înlocuiască patimile cu virtuțile, să înlocuiască viața omenească cu cea dumnezeiască și astfel să-și vindece sufletul de păcatul său. De aceea Sfântul Isaac arată că „dragostea de Dumnezeu se află în lepădarea de sine a sufletului”⁸¹.

Necurăția și boala sufletului sunt lucruri nefirești; ele nu fac parte din natura sa creată fiindcă „curăția și sănătatea sunt împărăția sufletului”⁸². Un suflet slăbit de patimi este un teren pregătit pentru cultivarea urii, iar „dragostea e dobândită numai prin vindecarea sufletului”⁸³. Dragostea este a lui Dumnezeu „pentru că Dumnezeu este dragoste” (I Ioan 4, 8). „Cel ce dobândește dragostea Îl primește în sine pe Dumnezeu Înșuși”⁸⁴. Dumnezeu nu are limite, iar dragostea este, deci, nelimitată și fără hotare⁸⁵, așa încât „cel ce iubește prin și întru Dumnezeu, iubește toate lucrurile în mod egal și fără deosebire”.

Sfântul Isaac spune despre un astfel de om că a atins desăvârșirea⁸⁶. Drept pildă de dragoste desăvârșită, Sfântul Isaac citează dorința sfântului avvă Agathon: „Să aflî un lepros și să-ți schimbi trupul cu acesta”⁸⁷. În împărăția iubirii, antinomiile minții dispar. Omul care se străduiește întru cele ale dragostei cunoaște o pregustare a armoniei raiului într-însul și în lumea lui Dumnezeu dimprejurul său, fiindcă unul ca acesta a fost eliberat din iadul egoismului și a intrat în raiul valorilor și desăvârșirilor dumnezeiești. Iată ce spune Sfântul Isaac: „Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se află dulceața tuturor binecuvântărilor”⁸⁸. „Iadul este lipsa dragostei, iar cei aflați în chinuri sunt loviți de biciul dragostei”⁸⁹. Atunci când un om dobândește desăvârșit dragostea de Dumnezeu, el dobândește desăvârșirea⁹⁰. Prin urmare, Sfântul Isaac recomandă: „Mai întâi câștigă dragostea, care este adevărata formă de contemplație umană a Sfintei Treimi”⁹¹.

Eliberându-se de patimi, omul se desprinde încetul cu încetul de egoismul caracteristic umanismului. El părăsește sfera antropocentrismului și intră în sfera Sfintei Treimi. Aici el primește în sufletul său pacea divină, unde opozițiile și contradicțiile care răsar din categoriile de timp și spațiu își pierd forța lor mortală, și unde el poate percepe limpede biruința asupra păcatului și morții.

Smerenia

Credința își are propriile sale tipare de gândire, propriul său mod de viață. Creștinul nu numai că trăiește prin credință (II Cor. 5, 7), dar și gândește prin credință. Credința prezintă un nou mod de gândire, prin care este împlinită întreaga lucrare de cunoaștere în omul credincios. Acest nou mod de gândire este smerenia. În cadrul infinitei realități a credinței, mintea se smerește dinaintea tainelor inefabile ale noii vieți în Duhul Sfânt. Mândria minții

⁸⁰ Log. 38, p. 164; cf. Log. 84, p. 326.

⁸¹ Log. 69, p. 272.

⁸² Scrisoarea a patra, p. 378.

⁸³ Idem, p. 367.

⁸⁴ Log. 81, p. 308.

⁸⁵ Log. 58, p. 236.

⁸⁶ Log. 43, p. 180.

⁸⁷ Log. 81, p. 308; cf. Scrisorii a patra, p. 374.

⁸⁸ Log. 72, p. 282.

⁸⁹ Log. 84, p. 326.

⁹⁰ Log. 85, p. 348.

⁹¹ Scrisoarea a patra, p. 387.

face loc smereniei, și în acest fel omul își asigură pentru sine cunoașterea adevărului veșnic. Luându-și puterea din rugăciune, smerenia continuă să crească din ce în ce mai mult, într-un proces fără de sfârșit.

Sfântul Isaac ne spune că rugăciunea și smerenia sunt mereu echilibrate în mod egal, iar înaintarea în rugăciune înseamnă și înaintare în smerenie și viceversa⁹². Smerenia este o forță care adună inima în sine⁹³ și împiedică astfel răspândirea ei în gânduri de mândrie și dorințe trupești. Smerenia este sprijinită și apărată de Duhul Sfânt și nu numai că îl atrage pe om către Dumnezeu, dar și pe Dumnezeu către om⁹⁴.

În plus, smerenia a fost cauza întrupării Fiului lui Dumnezeu, cea prea sfântă unire a lui Dumnezeu cu omul: „Smerenia L-a făcut pe Dumnezeu om pe pământ”⁹⁵. Smerenia este „podoaba dumnezeirii, fiindcă Cuvântul întrupat a vorbit cu noi prin trup omenesc cu care S-a îmbrăcat pe Sine”⁹⁶. Smerenia este o forță dumnezeiască, tainică, dăruită numai sfinților, celor ce sunt desăvârșiți în virtuți, fiind dăruită prin har. Ea „cuprinde toate lucrurile în sine”⁹⁷. Prin harul Sfântului Duh, „tainele sunt descoperite celor smeriți”⁹⁸, și numai cei smeriți sunt desăvârșiți în înțelepciune⁹⁹. „Omul smerit este izvorul tainelor veacului ce va să fie”¹⁰⁰.

Smerenia înseamnă cumpătare iar acestea două închină în sufletul Sfintei Treimi¹⁰¹. Cumpătarea vine din smerenie și doar prin smerenie intelectul este vindecat și întregit. „Din smerenie izvorăște umilința și înfrânarea care reprezintă cumpătarea simțurilor”¹⁰². „Smerenia împodobește sufletul cu cumpătarea”¹⁰³. Atunci când e îndreptat către lume, omul smerit își descoperă întreaga personalitate prin smerenie, imitându-L în acest fel pe Dumnezeul cel întrupat. „Așa precum sufletul este necunoscut și nevăzut vederii celei trupești, la fel și omul smerit este necunoscut printre oameni”¹⁰⁴. El nu numai că dorește să treacă neobservat de către oameni, ci dorește să se adune cât mai mult cu puțință înlăuntrul său, devenind „ca unul care nu există pe pământ, care încă nu s-a născut și care este cu totul necunoscut chiar propriului său suflet”¹⁰⁵.

Un om smerit se micșorează pe sine dinaintea tuturor celorlalți oameni¹⁰⁶, dar Dumnezeu tocmai de aceea îl slăvește, fiindcă „acolo unde înflorește smerenia, acolo slava lui Dumnezeu crește din belșug”¹⁰⁷, iar planta sufletului rodește o floare nepieritoare.

Har și libertate

Persoana Dumnezeu-omului Hristos prezintă în sine imaginea ideală a personalității și cunoașterii umane. Persoana lui Hristos trasează și definește calea vieții creștine în orice aspect al ei. În El se află cea mai desăvârșită împlinire a unirii mistice a lui Dumnezeu cu omul în vreme ce, în același timp, El descoperă atât lucrarea lui Dumnezeu în om, cât și a omului în Dumnezeu. Dumnezeu și omul care conlucrează reprezintă latura fundamentală a

⁹² Log. 21, p. 83.

⁹³ Idem.

⁹⁴ Idem, p. 84.

⁹⁵ Log. 56, p. 229.

⁹⁶ Log. 20, p. 76.

⁹⁷ Idem, p. 79.

⁹⁸ Idem, p. 80; cf. Log. 37, p. 160.

⁹⁹ Log. 20, p. 79.

¹⁰⁰ Log. 43, p. 176.

¹⁰¹ Log. 58, p. 236.

¹⁰² Log. 81, p. 312.

¹⁰³ Log. 23, p. 93.

¹⁰⁴ Log. 81, p. 311.

¹⁰⁵ Idem.

¹⁰⁶ Log. 5, p. 28.

¹⁰⁷ Idem.

activității creștine în lume. Omul lucrează cu Dumnezeu și Dumnezeu cu omul (cf. I Cor. 3, 9). Lucrând înlăuntrul și în jurul său, creștinul se dăruiește pe sine cu totul nevoinței, dar el face acest lucru și este în stare să îl facă doar prin neîncetata activitate a puterii divine care este harul.

Pentru creștini, nici un gând, nici un sentiment, nici o acțiune nu poate răsări în chip evanghelic fără ajutorul harului divin. Omul, în ceea ce-l privește, vine cu dorința, dar Dumnezeu dăruiește harul, și doar din această lucrare reciprocă sau sinergie, se naște personalitatea creștină. Pe fiecare treaptă a scării desăvârșirii, harul este esențial creștinului. Omul nu-și poate impropria nici măcar o singură virtute evanghelică fără ajutorul și suportul harului lui Dumnezeu.

Totul în creștinism se realizează prin har și voie liberă fiindcă totul este lucrarea comună a lui Dumnezeu și a omului. Sfântul Isaac pune accentul mai ales pe această lucrare comună a voii omului și a harului lui Dumnezeu în întreaga viață a creștinului. Harul deschide ochii omului spre a discerne binele de rău. El întărește simțirea lui Dumnezeu înlăuntrul său, îi deschide viitorul și-l umple de lumină mistică¹⁰⁸.

Cu cât mai mult har îi dăruiește Dumnezeu credinciosului, cu atât mai mult îi descoperă prăpăstiile răului din lume și din om. În același timp, El îngăduie ispite din ce în ce mai mari asupra lui, ca el să poată gusta forța harului dăruită de Dumnezeu și să învețe că doar cu ajutorul harului el poate birui ispite și mai grele și mai rușinoase. Fiindcă de îndată ce harul observă că sufletul omului devine mulțumit de sine, mărindu-se în propriii săi ochi, acesta îl părăsește și îngăduie ispitelor să-l chinuie până când acesta devine conștient de boala sa și își caută smerit ajutor la Dumnezeu¹⁰⁹.

Prin împreună-lucrarea harului lui Dumnezeu și a propriei sale voințe, omul crește în credință la o statură desăvârșită¹¹⁰. Aceasta se întâmplă în trepte, fiindcă harul intră în suflet „încetul cu încetul” (puțin câte puțin)¹¹¹, fiind dăruit în primul rând celor smeriți. Cu cât este mai mare smerenia, cu atât mai mare este harul, iar înțelepciunea este cuprinsă înlăuntrul harului. „Cei smeriți sunt dăruți cu înțelepciune prin har”¹¹². Înțelepciunea plină de har descoperă treptat tainele celui smerit, una după alta, culminând cu taina suferinței.

Cei smeriți știu de ce suferă omul, fiindcă harul le descoperă sensul suferinței. Cu cât este mai mare harul pe care-l are un om, cu atât mai mare este înțelegerea sa în ceea ce privește sensul și scopul suferinței și al ispitei. Dacă acesta alungă harul de la el prin trândăvie și dragoste față de păcat, omul alungă de la sine singurele mijloace pe care le are de a afla sensul și justificarea suferințelor și ispitelor sale.

Curățirea intelectului

Printr-o neîncetată reînnoire a eului cu ajutorul unei nevoințe pline de har, omul alungă treptat păcatul și patimile din întreaga sa ființă și din organele sale de înțelegere, în acest mod vindecându-le de aceste boli mortale. Vindecarea organelor înțelegerii de păcat și de patimi reprezintă în același timp și curățirea lor. O grijă aparte trebuie avută față de organul principal al înțelegerii, mintea, fiindcă ea are un rol deosebit de important în cadrul personalității umane. La nimic altceva nu este puternica trezvie atât de vitală ca în lucrarea curățirii minții. În acest scop, credinciosul trebuie să lupte cu toate puterile sale, în așa fel încât, cu ajutorul virtuților evanghelice pline de har, acesta își poate reînnoi și transforma mintea.

¹⁰⁸ Log. 19, p. 72.

¹⁰⁹ Idem.

¹¹⁰ Log. p. 73; cf. Log. 46, p. 192-193.

¹¹¹ Log. 57, p. 233.

¹¹² Log. 46, p. 193.

Sfântul Isaac ne oferă bogata sa experiență în acest domeniu. După spusele sale, necurăția și îngreunarea activității minții provin în urma îmbuibării stomacului¹¹³. Postul este, deci, mijlocul de bază al curățirii minții. Minte este, prin firea sa, fină și delicată¹¹⁴, în timp ce îngreunarea este un adaos nefiresc dobândit prin păcat. Doar prin rugăciune mintea este curățată și limpezită¹¹⁵. Lucrând cu sine, omul își smulge coaja tare a păcatului de pe mintea sa, o curăță și-o face capabilă de discernământ¹¹⁶. Transformându-se pe sine cu ajutorul efortului ascetic plin de har, omul dobândește curăția minții și cu această minte curățită „el ajunge să vadă tainele lui Dumnezeu”¹¹⁷. „Curățirea trupului produce o stare care respinge pata necurăției trupești. Curățirea sufletului îl eliberează de patimile ascunse ce încolțesc în minte. Curățirea minții are loc prin descoperirea tainelor”¹¹⁸. Doar mintea care a fost curățită prin har poate oferi o cunoaștere duhovnicească, pură. „Până când mintea nu este eliberată de multiplele sale gânduri și nu devine cu totul curată, nu poate primi cunoașterea duhovnicească”¹¹⁹.

Oamenii acestei lumi nu-și pot curăți mințile din pricina mării lor cunoașteri și din cauza acceptării răutății. Puțini sunt aceia care se pot întoarce la puritatea originară a minții umane¹²⁰. Perseverența în rugăciune curăță intelectul, îl luminează și-l umple cu lumina adevărului¹²¹. Virtuțile, îndrumate de compătimire, conferă intelectului pace și lumină¹²².

Curățirea intelectului nu este o activitate teoretică, discursivă, dialectică, ci un act al harului prin experiență, și este etică din toate punctele de vedere. Intelectul este curățit prin post, privegheri, tăcere, rugăciune și alte nevoințe¹²³. „Ce este curăția intelectului? Curăția intelectului este ajungerea la dumnezeiasca iluminare prin străduința întru păstrarea virtuților”¹²⁴. Ea este roadă efortului ascetic întru virtuți. Practicarea virtuților crește harul în om și venirea harului curăță mintea de gânduri necurate¹²⁵. Doar prin asceză mintea unui Sfânt devine curată, limpede și plină de discernământ¹²⁶. „Curăția sufletului a fost o harismă originară a firii noastre. Până ce nu este curățit de patimi, sufletul nu se vindecă de boala păcatului și nu poate ajunge la slava pe care a pierdut-o prin călcarea poruncilor. Dacă un om ajunge demn de curățire – sau de sănătatea sufletului – mintea sa primește atunci cu adevărat în sine bucurie prin conștiința duhovnicească, fiindcă el devine fiu al lui Dumnezeu și frate al lui Hristos”¹²⁷. Dacă unul ca acesta biruie patimile, atunci ajunge la curăția sufletului¹²⁸, „întunecarea minții” provine din lipsa de compătimire și din trândăvie¹²⁹. Virtuțile sunt „aripile minții”, cu ajutorul cărora ea se înalță la ceruri¹³⁰.

Hristos a trimis Duhul Sfânt asupra apostolilor Săi, iar Mângâietorul, Duhul Adevărului, a curățit mintea fiecăruia dintre ei și i-a desăvârșit, omorând într-înșii pe omul cei vechi al patimilor și aducând la viață pe omul cel nou, duhovnicesc”¹³¹. Fragmentată de gânduri necurate și păcătoase, mintea se adună în sine prin rugăciune, tăcere și celelalte

¹¹³ Log. 26, p. 111.

¹¹⁴ Log. 8, p. 36.

¹¹⁵ Log. 35, p. 154.

¹¹⁶ Log. 9, p. 41.

¹¹⁷ Idem.

¹¹⁸ Log. 19, p. 63.

¹¹⁹ Idem, p. 70.

¹²⁰ Log. 44, p. 183.

¹²¹ Log. 23, p. 97, 98.

¹²² Log. 23, p. 91.

¹²³ Log. 83, p. 320; cf. Log. 86, p. 353.

¹²⁴ Idem, p. 319.

¹²⁵ Log. 11, p. 46.

¹²⁶ Log. 81, p. 310.

¹²⁷ Log. 86, p. 354.

¹²⁸ Scrisoarea 4, p. 377.

¹²⁹ Log. 30, p. 129.

¹³⁰ Log. 56, p. 228.

¹³¹ Scrisoarea 4, p. 390.

nevoințe¹³². Atunci când mintea se eliberează prin pocăință de legătura sa strânsă cu patimile, la început este ca o pasăre care a avut aripile scurtate. Se străduiește să se înalțe deasupra celor pământești prin rugăciune, dar nu poate, fiind legată de pământ. Puterea de a zbura vine numai după o îndelungată străduință întru virtuți, fiindcă numai atunci se adună pe sine și învață să zboare¹³³.

Dragostea de Dumnezeu este o forță care adună mintea în sine¹³⁴. Citirea psalmilor și a textelor evanghelice, cugetarea la moartea și nădejdea vieții ce va să fie sunt toate „lucruri care adună mintea și-o protejează de împrăștiere”¹³⁵. Mintea este menită să domnească peste patimi¹³⁶, peste simțuri¹³⁷ și să le stăpânească¹³⁸. Scopul tuturor legilor și poruncilor lui Dumnezeu este curăția inimii¹³⁹. Dumnezeu S-a întrupat spre a ne curăți inimile și sufletele de rău și spre a le readuce la starea lor originală¹⁴⁰. Dar există o anumită diferență între curăția inimii și cea a intelectului. Sfântul Isaac scrie: „Prin ce diferă curăția intelectului de cea a inimii? Curăția intelectului este un lucru, dar cea a inimii este un alt lucru. Fiindcă intelectul este unul dintre simțurile sufletului, dar inima cuprinde simțurile lăuntrice și le stăpânește. Este rădăcina lor. Iar dacă rădăcina este sfântă, atunci și mlădițele sunt sfinte. Dacă, deci, inima este curățită, e clar că și toate simțurile sunt curățite”¹⁴¹. Inima dobândește curăția prin intermediul multor încercări, necazuri și lacrimi și prin mortificarea față de tot ceea ce aparține lumii¹⁴². Lacrimile curăță inima de necurăție¹⁴³. La întrebarea care este semnul prin care se poate ști dacă un om a ajuns la curăția inimii, Sfântul Isaac răspunde: „Atunci când unul ca acesta îi vede pe toți oamenii că sunt buni și nimeni nu i se pare a fi necurat sau pângărit”¹⁴⁴. Curăția inimii și a minții sunt dobândite prin nevoință.

„Nevoința este mama sfințeniei”¹⁴⁵. Practicarea virtuților trupești curăță trupul de întinăciune¹⁴⁶. Oricum, „efortul trupesc încordat fără curăția minții este ca un pântece sterp și ca un piept ofilit. Nu se poate apropia omul de cunoașterea lui Dumnezeu. El obosește trupul, dar nu poartă grija dezrădăcinării patimilor din minte. Astfel că nu are nici un folos”¹⁴⁷. Semnul curăției este acesta: să te bucuri cu cei ce se bucură și să plângi cu cei ce plâng; să fii îndurerat cu cei bolnavi și îndurerat față de cei păcătoși; să te bucuri cu cei ce se căiesc și să participi la durerea celor ce suferă; să nu critici pe nimeni și, în curăția propriei tale minți, să-i vezi pe toți buni și sfinți¹⁴⁸. Mintea nu poate fi curățită, și nici nu poate împărăți cu Hristos dacă trupul nu suferă cu și pentru Hristos; slava trupului este „supunerea liniștită dinaintea lui Dumnezeu, iar slava minții este adevărata contemplare a lui Dumnezeu”¹⁴⁹. La frumusețea liniștirii se ajunge prin post, rugăciune și lacrimi¹⁵⁰.

Curăția inimii și a minții, vindecarea intelectului și a celorlalte organe ale înțelegerii, toate acestea sunt roadă a unei îndelungate lupte sub har, în asceză. În mintea curată a credinciosului răsare acel izvor de lumină care revarsă dulceață asupra tainei vieții și a

¹³² Log. 14, p. 53; cf. Log. 23, p. 99.

¹³³ Log. 56, p. 228; cf. Log. 23, p. 102.

¹³⁴ Log. 24, p. 104.

¹³⁵ Log. 68, p. 269.

¹³⁶ Log. 32, p. 137.

¹³⁷ Log. 8, p. 37.

¹³⁸ Log. 31, p. 134.

¹³⁹ Log. 32, p. 13.

¹⁴⁰ Scrisoarea 4, p. 367.

¹⁴¹ Log. 83, p. 319-320.

¹⁴² Idem, p. 320.

¹⁴³ Log. 85, p. 342.

¹⁴⁴ Idem, p. 341.

¹⁴⁵ Log. 16, p. 56.

¹⁴⁶ Log. 17, p. 59.

¹⁴⁷ Log. 56, p. 222.

¹⁴⁸ Log. 58, p. 239.

¹⁴⁹ Log. 16, p. 57.

¹⁵⁰ Idem.

lumii¹⁵¹.

Taina cunoașterii

Vindecarea și curățirea organelor cunoașterii umane sunt realizate prin acțiunea comună a lui Dumnezeu și a omului – prin harul lui Dumnezeu și voința omului. Pe lungul drum al curățirii și vindecării, cunoașterea însăși devine mai pură și mai sănătoasă. În fiecare etapă a dezvoltării sale, cunoașterea depinde de structura ontologică și starea etică a organelor sale.

Curățite și vindecate prin străduința omului întru virtuțile evanghelice, organele cunoașterii înseși dobândesc sfințenie și puritate. O inimă curată și o minte curată dau naștere la cunoașterea pură. Organele cunoașterii, atunci când sunt curățite, vindecate și îndreptate spre Dumnezeu, oferă o cunoaștere pură și sănătoasă a lui Dumnezeu și, atunci când sunt îndreptate către creație, oferă o cunoaștere pură și sănătoasă a creației. După învățăturile Sfântului Isaac Sirul, există două feluri de cunoaștere: cea care precede credința și cea care se naște din credință. Cea dintâi este cunoașterea naturală și implică discernământul binelui de rău. Cea de-a doua este cunoașterea duhovnicească și reprezintă „simțirea tainelor”, „simțirea a ceea ce este tainic”, „contemplarea nevăzutului”¹⁵². Există, de asemenea, două feluri de credință: cea dintâi vine prin auzire și este confirmată și dovedită de cea de-a doua, „credința contemplației”, „credința care este fondată pe ceea ce a fost văzut”¹⁵³. Pentru a dobândi cunoașterea duhovnicească, omul trebuie mai întâi eliberat de cunoașterea naturală¹⁵⁴.

Aceasta este lucrarea credinței. Doar prin credință vine la om acea „putere necunoscută”¹⁵⁵ care îl face capabil de cunoaștere duhovnicească. Dacă omul își îngăduie să fie prins în păienjenitul cunoașterii naturale îi va fi mai greu să se elibereze de ea decât să rupă niște cătușe de fier, iar viața sa este trăită „pe ascuțișul săbiei”¹⁵⁶.

Atunci când omul începe să meargă pe calea credinței, trebuie să dea deoparte o dată pentru totdeauna vechile sale metode de cunoaștere, fiindcă credința își are propriile sale metode.

În acest fel, cunoașterea naturală încetează iar cea duhovnicească îi ia locul. Cunoașterea naturală este opusă credinței, fiindcă credința și tot ceea ce vine din credință reprezintă „distrugerea legilor cunoașterii” – nu a celei duhovnicești, ci a cunoașterii naturale¹⁵⁷. Principala trăsătură a cunoașterii naturale este abordarea ei prin examinare și experimentare. Aceasta este în sine „un semn de nesiguranță în ceea ce privește adevărul!”. Credința, dimpotrivă, urmează un mod de gândire curat și simplu, care este foarte departe de orice fel de examinare metodică și de orice înșelăciune. Aceste două căi merg în direcții opuse. Casa credinței înseamnă „gânduri copilărești și simplitatea inimii”, fiindcă este scris: „Slăviți-L pe Dumnezeu în simplitatea inimii” (Col. 3, 22) și „De nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor” (Matei 18, 3). Cunoașterea naturală este opusă atât simplității inimii, cât și simplității gândirii. Această cunoaștere lucrează doar în cadrul limitelor naturii, „dar credința își are propria sa cale dincolo de natură”. Cu cât omul se dedică mai mult căilor cunoașterii naturale, cu atât mai mult este cuprins de teamă și cu atât mai puțin se poate elibera de ea.

Dar dacă merge pe calea credinței, el este de îndată eliberat și, „în calitate de fiu al lui Dumnezeu, el are puterea de a se folosi liber de toate lucrurile”. „Omul care iubește această

¹⁵¹ Log. 34, p. 150.

¹⁵² Log. 18, pp. 64-65.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ Log. 19, p. 69.

¹⁵⁵ Ibidem.

¹⁵⁶ Idem, p. 71.

¹⁵⁷ Log. 62, p. 250.

credință acționează ca Dumnezeu, folosind toate lucrurile create”, fiindcă credinței i se dă puterea „de a fi asemenea lui Dumnezeu în realizarea unei noi creații”. Stă scris: „Tu dorești și toate lucrurile îți stau dinainte” (cf. Iov 23, 13 LXX). Credința poate adesea „să nască toate lucrurile din nimic”, în vreme ce cunoașterea nu poate face nimic „fără ajutorul materiei”.

Cunoașterea nu are nici o putere asupra naturii, dar credința are o astfel de putere. Înarmați cu credința, oamenii au intrat în foc și au stins flăcările, nefiind atinși de ele. Alții au umblat pe ape ca pe uscat. Toate aceste lucruri sunt „mai presus de fire”; ele stau împotriva căilor cunoașterii naturale și le arată deșertăciunea.

Credința „se mișcă deasupra naturii”. Căile cunoașterii naturale au cârmuit lumea timp de mai bine de 5000 de ani, iar omul nu a fost în stare „să-și înalțe privirea de la pământ și să înțeleagă puterea Creatorului său” până când „credința noastră s-a ivit și ne-a eliberat de umbrele lucrărilor acestei lumi” și de o minte fragmentată. Celui ce are credință „nu-i va lipsi nimic”, iar atunci când nu are nimic „el posedă toate lucrurile prin credință”, așa cum este scris: „Și toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi” (Matei 21, 22); și de asemenea: „Domnul este aproape. Nu vă împovărați cu nici o grijă” (Filip 4, 6)¹⁵⁸. Legile naturale nu există pentru credință. Sfântul Isaac subliniază acest lucru cu foarte mare tărie: „Toate sunt cu puțință celui ce crede” (Marcu 9, 23), fiindcă „la Dumnezeu nimic nu este cu neputință”¹⁵⁹.

Cunoașterea naturală îi silește pe cei ce cred în ea „să nu se apropie de ceea ce este străin naturii”, ci de ceea ce este specific ei¹⁶⁰. Această cunoaștere naturală la care se referă Sfântul Isaac apare în filosofia modernă sub trei denumiri: realism bazat pe simțuri, criticism epistemologic și monism. Toate acestea limitează puterea, realitatea, forța, valoarea, criteriile și întinderea cunoașterii la limitele naturii vizibile – în măsura în care acestea coincid cu limitele simțurilor umane ca organe ale cunoașterii. A călca dincolo de limitele naturii și a pătrunde în lumea supranaturalului este considerat un lucru contrar naturii, ca fiind ceva irațional și imposibil, interzis discipolilor celor trei căi filosofice aflate în discuție. Direct sau indirect, omul este limitat la simțurile sale și nu îndrăznește să treacă dincolo de ele.

Oricum, după Sfântul Isaac, această cunoaștere naturală, nu este greșită. Ea nu trebuie respinsă. Credința este însă mult superioară acesteia. Această cunoaștere trebuie condamnată doar în măsura în care, prin feluritele mijloace pe care le întrebunțează, se întoarce împotriva credinței. Dar când această cunoaștere „se unește cu credința, devenind una cu ea, îmbrăcându-se în gândurile sale arzătoare”, atunci când ea „dobândește aripile nepătimirii”, atunci, folosind alte mijloace decât cele naturale, ea se înalță de la pământ „în împărăția Creatorului ei”, în supranatural. Această cunoaștere este atunci realizată prin credință și primește puterea de „a se ridica pe înălțimi”, de a-L vedea pe Cel ce se află dincolo de orice putere perceptivă și „de a vedea strălucirea de neînțeles pentru minte și de a se bucura de cunoașterea ființelor create”.

Cunoașterea este nivelul de la care un om se suie pe culmile credinței. Atunci când ajunge pe aceste culmi, nu mai are nevoie de ea, căci este scris: „Pentru ea în parte cunoaștem... Dar când va veni ceea ce este desăvârșit, atunci ceea ce este în parte se va desființa” (I Cor. 13, 9-10). Credința ne descoperă acum adevărul desăvârșirii, ca și cum s-ar afla dinaintea ochilor noștri. Doar prin credință aflăm ceea ce este dincolo de înțelegerea noastră – prin credință și nu prin cercetare sau prin puterea cunoașterii¹⁶¹.

Faptele credincioșiei sunt: postul, milostenia, privegherile, curăția trupească, dragostea de aproapele, smerenia inimii, iertarea păcatelor, meditarea asupra bunătăților cerești, studierea tainelor Sfintei Scripturi, ocuparea minții cu lucrurile mai înalte – acestea și toate celelalte virtuți sunt trepte prin care sufletul se înalță spre cele mai înalte nivele ale

¹⁵⁸ Idem, pp. 250-252.

¹⁵⁹ Idem, p. 253.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Idem, p. 25.

credinței¹⁶².

Există trei entități duhovnicești în care cunoașterea se înalță și cade și prin care ea se mișcă și se schimbă. Acestea sunt trupul, sufletul și duhul. Deși cunoașterea este un singur tot (întreg) prin natura sa, ea schimbă modul și forma acțiunii sale în relație cu fiecare dintre acestea trei. „Cunoașterea este un dar al lui Dumnezeu oferit naturii, ființelor raționale, dăruit lor de la început, de la crearea lor. Ea este în chip natural simplă și nedespărțită ca lumina de soare, dar în relația sa cu trupul, sufletul și cu duhul se schimbă și se împart”¹⁶³.

La nivelul său cel mai de jos, cunoașterea „urmează dorințele trupului”, și are ca obiect bogăția, slava deșartă, îmbrăcămintea, odihna trupului și înțelepciunea lumească. Această cunoaștere inventează artele și științele și tot ceea ce împodobește trupul în această lume văzută. Dar în toate acestea, o astfel de cunoaștere este opusă credinței. Ea este cunoscută drept „simplă cunoaștere, fiindcă este lipsită de cele dumnezeiești și, prin caracterul ei trupesc, îi aduce minții o slăbiciune irațională, fiindcă în ea mintea este stăpânită de trup și întreaga sa grijă este față de lucrurile acestei lumi”.

Este plină de ifose și de mândrie, fiindcă orice lucru bun îl raportează la sine și nu la Dumnezeu. Ceea ce a spus Apostolul, și anume faptul că „cunoștința semețește” (I Cor. 8, 1), se referă desigur la această cunoaștere, care nu este legată de credința și nădejdea în Dumnezeu și nu este adevărata cunoaștere.

Adevărata cunoaștere duhovnicească, legată de smerenie, aduce la desăvârșire sufletele celor care au dobândit-o, așa cum se observă în cazul lui Moise, David, Isaia, Petru, Pavel și a tuturor celor care, în cadrul limitelor naturii umane, s-au dovedit vrednici de această desăvârșită cunoaștere. „În cazul lor, cunoașterea este cufundată în meditarea lucrurilor străine acestei lumi, la revelațiile dumnezeiești și înalta contemplație a lucrurilor duhovnicești și a tainelor inefabile. În ochii lor, propriile lor suflete nu sunt decât praf și cenușă”. Cunoașterea care vine de la trup este criticată de către creștini, care o văd ca fiind opusă nu numai credinței, dar și fiecărui act de virtute¹⁶⁴.

Nu este greu să vezi că în acest prim și cel mai de jos grad de cunoaștere, despre care vorbește Sfântul Isaac, este cuprinsă, de fapt, întreaga filosofie europeană, de la realismul naiv la idealism – și întreaga știință de la atonismul lui Democrates până la teoria relativității lui Einstein. De la primul și cel mai de jos grad de cunoaștere, omul merge mai departe la cel de-al doilea, atunci când începe atât cu trupul, cât și cu sufletul să practice virtuțile: postul, rugăciunea, milostenia, citirea Sfintei Scripturi, lupta cu patimile, și așa mai departe.

Fiecare lucrare bună, fiecare dispoziție pozitivă a sufletului în acest al doilea stadiu al cunoașterii este început și săvârșit de către Duhul Sfânt prin lucrarea acestei cunoașteri speciale. Inimii îi sunt arătate căile ce conduc la credință, chiar dacă cunoașterea rămâne „trupească și amestecată”¹⁶⁵. Cel de-al treilea stadiu al cunoașterii este cel al desăvârșirii. „Atunci când cunoașterea se ridică deasupra pământului și a grijii pentru cele pământești și începe să-și cerceteze propriile sale gânduri ascunse, din adâncul sufletului, disprețuind tot ceea ce vine de la patimile cele rele, începând să meargă pe calea credinței, îngrijindu-se de viața ce va să fie... și cercetând tainele cele ascunse – atunci credința își asumă această cunoaștere și o absoarbe, revenind și dându-i naștere de la început, așa încât ea însăși să devină «dintru început» în întregime duh”. Apoi ea se poate „într-aripa și zbura spre împărăția duhurilor netrupești și să sondeze adâncurile oceanului de nepătruns, cugetând asupra dumnezeieștilor și minunatelor lucruri care stăpânesc natura făpturilor fizice și duhovnicești, pătrunzând înlăuntrul tainelor duhovnicești care pot fi înțelese doar de către o minte simplă și supusă. Atunci simțurile lăuntrice se trezesc la lucrarea duhului întru acele lucruri care aparțin celeilalte lumi, nemuritoare și nestricăcioase. Această cunoaștere a primit deja, într-un chip ascuns, aici, în această lume, învierea duhovnicească în așa fel încât să poarte o adevărată

¹⁶² Idem, pp. 254-255.

¹⁶³ Idem, p. 255.

¹⁶⁴ Log. 63, p. 256-258.

¹⁶⁵ Log. 64, p. 258.

mărturie a reînnoirii tuturor lucrurilor”¹⁶⁶.

Acestea, după Sfântul Isaac, sunt cele trei stadii (trepte) ale cunoașterii de care este legată întreaga viață a omului, în trup, suflet și duh. Din momentul în care el „începe să discearnă între bine și rău și până în clipa plecării sale din această lume”, cunoașterea sufletului este compusă dintr-una sau din toate aceste trei trepte¹⁶⁷. Prima treaptă de cunoaștere „răcește râvna sufletului pentru nevoițe pe calea lui Dumnezeu”. Cea de-a doua „o reaprinde pentru calea cea scurtă ce conduce către credință”. Cea de-a treia este „o odihnă după atâta trudă”, când mintea „se îndulcește de tainele vieții ce va să fie”. „Dar, întrucât natura nu poate ca atare să se înalțe cu totul la nivelul nemuririi și să biruie povara trupului desăvârșindu-se în cunoașterea duhovnicească, nici măcar această a treia treaptă de cunoaștere nu poate să îndrepte natura umană spre desăvârșirea absolută, în așa fel încât să trăiască în lumea aceasta muritoare și totuși să depășească cu totul natura trupească”. Atâta vreme cât omul se află în trup, el trece de la o treaptă de cunoaștere la alta.

El are ajutorul harului, dar este împiedicat de către diavoli, „fiindcă el nu este cu totul liber în această lume nedesăvârșită”. Fiecare lucrare a cunoașterii constă „din efort și statornică făptuire”, dar lucrarea credinței „nu constă numai din fapte”, ci și din gânduri duhovnicești și din curăția sufletului, iar acest lucru este deasupra simțurilor. Fiindcă credința este mai subtilă decât cunoașterea, așa precum cunoașterea este mai subtilă decât simțurile.

Toți sfinții care au ajuns la o astfel de viață „se bucură prin credință de bucuriile unei vieți care este deasupra firii”. Această credință se naște în suflet prin lumina harului care „prin mărturia minții sprijină inima încât aceasta să nu poată fi nesigură în nădejde, într-o nădejde care este foarte îndepărtată de orice îndoială”. Această credință are „ochi duhovnicești” care percep „tainele ascunse în suflet, comori ascunse ce sunt tănuite de ochii fiilor care cugetă la cele trupești”, dar sunt descoperite de către Duhul Sfânt, Care este primit de către ucenicii lui Hristos (cf. Ioan 14, 15-17). Duhul Sfânt este „sfânta putere” care sălășluiește în omul lui Hristos, ferindu-i și apărându-i sufletul și trupul de rău. Această forță nevăzută este percepută cu ochii credinței de cei ale căror minți sunt luminate și sfințite. Ea este cunoscută sfinților „din experiență”¹⁶⁸.

Pentru a explica totuși mai limpede taina cunoașterii, Sfântul Isaac oferă mai departe definițiile atât a cunoașterii, cât și a credinței. „Cunoașterea care se preocupă de cele văzute și de cele senzoriale se numește naturală; cunoașterea care se preocupă de cele duhovnicești și netrupești se numește duhovnicească, fiindcă ea își primește percepțiile prin duh și nu prin simțuri. Cunoașterea care vine prin puterea dumnezeiască se numește *suprafirească*. Ea este incognoscibilă și este superioară cunoașterii”. „Sufletul nu primește această contemplație de la materia care este în afara lui”, așa cum se întâmplă cu cele două feluri de cunoaștere... ci ea vine pe neașteptate de la sine ca un dar nematerial, cuprins în sine însuși, după cuvintele Mântuitorului: „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru” (Luca 17, 21). Nu are nici un rost să-i aștepți apariția sub vreo formă exterioară, fiindcă ea nu vine „în chip văzut” (Luca 17, 20).

Cea dintâi cunoaștere vine „dintr-un permanent studiu și din dorința de a învăța. Cea de-a doua vine dintr-un mod de viață cuviincios și prin păstrarea credinței. Cea de-a treia vine doar din credință, dar acum cunoașterea este îndepărtată, activitatea încetează, iar simțurile devin de prisos”¹⁶⁹.

Pentru tainele Duhului „care sunt mai presus de cunoaștere și nu sunt înțelese nici de simțurile trupești și nici de forțele raționale ale minții, Dumnezeu ne-a dăruit o credință prin care noi știm doar că aceste taine există”.

Mântuitorul numește venirea Mângâietorului „darul descoperirii tainelor Duhului” (cf. Ioan 14, 16-26) și se observă deci că desăvârșirea cunoașterii duhovnicești constă „în

¹⁶⁶ Log. 65, p. 259-260.

¹⁶⁷ Idem, p. 260.

¹⁶⁸ Idem, pp. 260-262.

¹⁶⁹ Log. 66, p. 262-263.

dobândirea Duhului, așa cum s-a întâmplat Apostolilor”. „Credința este poarta către descoperirea tainelor. Așa precum ochii trupești văd lucrurile materiale, la fel credința privește cu ochii duhovnicești asupra a ceea ce este ascuns”. Atunci când un om trece prin poarta credinței, Dumnezeu îl conduce către „tainele duhovnicești și deschide marea înțelegerii sale”¹⁷⁰.

Toate virtuțile au un rol precis în această cunoaștere duhovnicească, fiindcă ea este rodul practicării virtuților¹⁷¹. Credința „naște teama de Dumnezeu”, iar din această teamă de Dumnezeu se naște pocăința și practicarea virtuților, care ea însăși dă naștere la cunoașterea duhovnicească¹⁷². Această cunoaștere „ce vine dintr-o îndelungată experiență și practicare a virtuților este plăcută” și îi conferă omului o mare putere¹⁷³. Principalul fundament al cunoașterii duhovnicești este un suflet sănătos, un organ sănătos al cunoașterii. „Cunoașterea este rodul unui suflet sănătos”, în vreme ce un suflet sănătos este urmarea unei îndelungate practicări a virtuților evanghelice¹⁷⁴. „Sufletul sănătos” aparține celor desăvârșiți și doar lor li se oferă cunoașterea¹⁷⁵. Este foarte greu și adesea imposibil să exprimi în cuvinte taina și natura cunoașterii. În domeniul gândirii umane nu există nici o definiție care s-o poată explica pe de-a-ntregul. De aceea, Sfântul Isaac oferă numeroase definiții cunoașterii. El este permanent preocupat de această problemă, iar aceasta stă dinaintea ochilor acestui Sfânt ascet ca un mare și arzător semn de întrebare. Sfântul ne oferă răspunsuri din bogata și binecuvântata sa experiență, dobândită printr-o lungă și grea asceză.

Dar cel mai adânc și cel mai complet răspuns este cel oferit de către Sfântul Isaac sub forma unui dialog:

„– *Ce este cunoașterea?*

– Trăirea vieții veșnice.

– *Și ce este viața veșnică?*

– Înțelegerea tuturor lucrurilor în Dumnezeu. Căci dragostea vine prin înțelegere, iar cunoașterea lui Dumnezeu este stăpână peste toate dorințele. Pentru inima care dobândește această cunoaștere, orice plăcere care există pe pământ este fără rost, fiindcă nimic nu se poate compara cu bucuria cunoașterii de Dumnezeu”¹⁷⁶. Cunoașterea este, deci, biruință asupra morții, legătura acestei vieți cu viața nemuritoare și unirea omului cu Dumnezeu. Actul însuși de cunoaștere abordează nemurirea, fiindcă doar prin cunoaștere omul depășește limitele subiectivului și intră în zona transsubiectivului. Iar atunci când obiectul transsubiectiv este Dumnezeu, atunci taina cunoașterii devine taina tainelor și enigma enigmelor. O astfel de cunoaștere este o țesătură mistică lucrată pe războiul de țesut al sufletului de către omul care este unit cu Dumnezeu.

Pentru cunoașterea umană, problema cea mai importantă este cea a adevărului. Cunoașterea poartă în sine o atracție irezistibilă spre taina infinită, iar această foame de adevăr care este în firea cunoașterii umane nu este niciodată satisfăcută până când Adevărul absolut și veșnic nu va deveni substanța cunoașterii umane – până când cunoașterea, în propria sa percepție de sine, nu dobândește perceperea lui Dumnezeu, și în propria sa cunoașterea de sine nu ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu.

Dar acest lucru este dăruit omului doar de către Hristos, Dumnezeul-Om, Cel care este singura întrupare și personificare a adevărului celui veșnic în lumea realităților omenești. Atunci când un om L-a primit pe Dumnezeul-Om în sine, ca suflet al sufletului său și ca viață a vieții sale, atunci omul acela este mereu plin de cunoașterea adevărului veșnic. Ce este adevărul?

Sfântul Isaac răspunde astfel: „Adevărul este percepția lucrurilor pe care o dăruiește

¹⁷⁰ Log. 72, p. 281.

¹⁷¹ Log. 44, p. 183.

¹⁷² Log. 18, p. 65.

¹⁷³ Log. 48, p. 198.

¹⁷⁴ Log. 38, p. 164.

¹⁷⁵ Log. 44, p. 185.

¹⁷⁶ Log. 38, p. 164.

Dumnezeu”¹⁷⁷. Cu alte cuvinte, percepția lui Dumnezeu este adevărul. Dacă această percepție exista într-un om, el nu numai că posedă, dar și cunoaște adevărul. Dacă el nu are această percepție, atunci adevărul nu există pentru el. Un astfel de om se poate afla mereu în căutarea adevărului, dar unul ca acesta nu-l va afla niciodată până când nu ajunge la perceperea lui Dumnezeu, întru care se află atât percepția, cât și cunoașterea adevărului.

Doar omul care-și restabilește și își transformă organele sale de cunoaștere prin practicarea virtuților ajunge la percepția și cunoașterea adevărului. Pentru unul ca acesta, credința și cunoașterea și tot ceea ce le însoțește reprezintă un tot (întreg) organic și indivizibil. Ele împlinesc și sunt împlinite una prin cealaltă, și fiecare o confirmă și o susține pe cealaltă. „Lumina minții dă naștere credinței” spune Sfântul Isaac, „iar credința dă naștere la mângâierea nădejzii, nădejde care întărește inima”.

Credința este luminarea înțelegerii. Când înțelegerea este umbrită, atunci credința se ascunde și teama predomină, dând deoparte nădejdea. Credința, care scaldă înțelegerea în lumină, eliberează omul de mândrie și îndoială și este cunoscută drept „cunoaștere și manifestare a adevărului”¹⁷⁸. Sfânta cunoaștere vine dintr-o viață sfântă, dar mândria întunecă acea sfântă cunoaștere¹⁷⁹. Lumina adevărului crește și descrește după modul de viață al omului¹⁸⁰.

Grozave ispite se abat asupra celor ce caută să ducă o viață duhovnicească. Credinciosul trebuie să treacă prin mari suferințe și necazuri pentru a ajunge la cunoașterea adevărului¹⁸¹. O minte tulbură și gândurile haotice sunt rod al unei vieți dezordonate, iar acestea întunecă sufletul¹⁸². Când patimile sunt alungate din suflet cu ajutorul virtuților, când „perdeaua patimilor este retrasă de pe ochii minții, atunci mintea poate percepe slava celeilalte lumi”¹⁸³.

Sufletul sporește cu ajutorul virtuților, mintea este întărită în adevăr și devine de neclintit, „încinsă pentru a înfrunța și a ucide orice patimă”¹⁸⁴. Eliberarea de patimi vine o dată cu răstignirea atât a intelectului cât și a trupului. Acest lucru îl face pe om capabil de a-L contempla pe Dumnezeu.

Mintea este răstignită atunci când gândurile necurate sunt alungate din ea, iar trupul atunci când patimile sunt stârpite¹⁸⁵. „Un trup datat plăcerilor nu poate fi sălașul cunoașterii lui Dumnezeu”¹⁸⁶. Adevărata cunoaștere – „descoperirea tainelor” – este atinsă cu ajutorul virtuților¹⁸⁷, și aceasta este „cunoașterea care mântuiește”¹⁸⁸. Principala trăsătură și „dovadă” a acestei cunoașteri este smerenia¹⁸⁹. Atunci când mintea „se află în sfera cunoașterii adevărului”, atunci orice îndoială dispare¹⁹⁰ și o mare pace și liniște pogoară asupra sa. Această pace a minții se numește „sănătate desăvârșită”¹⁹¹. Atunci când puterea Duhului Sfânt intră în suflet, atunci sufletul „învață prin Duh”¹⁹².

În filosofia Sfântului Isaac, problema naturii cunoașterii devine o problemă etică și ontologică care, în ultimă instanță, este socotită a fi problema personalității umane. Natura și caracterul cunoașterii depind ontologic, moral și gnoseologic de constituția persoanei umane

¹⁷⁷ Log. 69, p. 272.

¹⁷⁸ Log. 58, p. 240.

¹⁷⁹ Log. 61, p. 249.

¹⁸⁰ Log. 84, p. 323.

¹⁸¹ Log. 57, p. 233.

¹⁸² Log. 78, p. 299.

¹⁸³ Log. 19, p. 62; Scrisoarea a patra, p. 382.

¹⁸⁴ Log. 83, p. 318; cf. Log. 85, p. 335.

¹⁸⁵ Log. 30, p. 130.

¹⁸⁶ Log. 56, p. 226.

¹⁸⁷ Log. 37, p. 161.

¹⁸⁸ Log. 5, p. 19.

¹⁸⁹ Log. 5, p. 31.

¹⁹⁰ Scrisoarea a patra, p. 383.

¹⁹¹ Log. 58, p. 234.

¹⁹² Log. 56, p. 227 (1935).

și, mai ales, de constituția și starea organelor sale de cunoaștere. În persoana credinciosului, cunoașterea, din propria sa natură, se transformă în contemplație.

Contemplația

În filosofia Sfinților Părinți, contemplația are o semnificație gnoseologică, etică și ontologică. Ea este o concentrare încărcată de rugăciune a sufletului, prin acțiunea harului asupra mulțimii de taine care ne depășesc înțelegerea și sunt prezente nu numai în Sfânta Treime, ci și în persoana omului însuși, precum și în întreaga creație a lui Dumnezeu. În contemplație, credinciosul trăiește dincolo de simțuri, deasupra categoriilor de timp și spațiu. El are o conștiință vie a legăturilor care-l unesc cu lumea de sus și este hrănit cu revelații care cuprind „ceea ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (I Cor. 2, 9). Sfântul Isaac se străduiește să redea în cuvinte marea sa experiență dobândită prin harul care l-a adus la contemplație. Atât cât limbajul omenesc permite înțelegerea și traducerea adevărilor experienței religioase, el caută să explice cât mai clar cu putință ceea ce este contemplația. După el, contemplația este simțul tainelor dumnezeiești ascunse în lucruri și întâmplări¹⁹³.

Contemplația se află în cele mai fine lucrări ale minții și în permanenta meditație asupra lui Dumnezeu. Sălașul ei este rugăciunea neîncetată¹⁹⁴ și astfel ea luminează latura duhovnicească a sufletului, mintea¹⁹⁵. „Uneori, contemplația izvorăște (țâșnește) din rugăciune, făcând să tacă rugăciunea buzelor. Atunci, omul aflat în rugăciune devine prin contemplație un trup fără suflare, în afara sa. Această stare e cunoscută drept contemplația rugăciunii”. „În această contemplație încărcată de rugăciune există felurite trepte și o diversitate de daruri”, căci „mintea încă nu a ajuns” în acea sferă unde nu mai există rugăciune (acolo unde „nu mai există rugăciune”), fiindcă în acea sferă există ceva mai mare decât rugăciunea¹⁹⁶.

Cu ajutorul unei viețuiri în har, credinciosul ajunge la contemplație. „De la început el devine încrezător în pronia dumnezeiască față de oameni și este iluminat de dragostea față de Creatorul său și se minunează de grija pe care le-o poartă ființelor raționale create de El. După aceasta răsare într-însul dulceața lui Dumnezeu și o dragoste arzătoare față de El în inima sa, o dragoste care arde atât patimile sufletești, cât și pe cele trupești. Un astfel de om este atunci „îmbătat de vinul dumnezeieștii iubiri... iar gândurile sale sunt retrase dinapoia lor, iar inima sa e cucerită de Dumnezeu”. „Acestuia i se pare uneori că nu se află în timp sau chiar în această lume. Acesta este începutul contemplației duhovnicești la om – a contemplației și în același timp a oricărei revelații a minții”. Mintea „crește” cu ajutorul contemplației și se înalță la revelații „care sunt dincolo de natura umană”.

Pe scurt: în contemplație „îi sunt dăruite omului toate dumnezeieștile contemplații și revelațiile duhovnicești care pot fi cunoscute în această lume”¹⁹⁷. Virtutea înțelegerii „smerește sufletul și-l curăță de gândurile încețosate, ca să nu poată hoinări printre patimi, ci să înainteze spre contemplație”. Această contemplație apropie mintea de natura sa primară și este denumită „contemplație nematerială”. Este o „virtute duhovnicească”, fiindcă „ea înalță sufletul sus, deasupra pământului, apropiindu-l de contemplarea Duhului, aducând mintea la Dumnezeu și la contemplarea slavei Sale celei de negrăit... depărtând mintea de lumea aceasta și de perceperea ei”¹⁹⁸.

Viața Duhului este o activitate la care simțurile nu participă. Sfinții Părinți au scris

¹⁹³ Log. 30, p. 131.

¹⁹⁴ Idem, p. 129.

¹⁹⁵ Idem, p. 130.

¹⁹⁶ Log. 31, p. 134.

¹⁹⁷ Log. 40, pp. 169-170.

¹⁹⁸ Log. 17, p. 59.

despre acest lucru. „De îndată ce mințile sfinților și-au impropriat acest fel de viață, contemplația materială și opacitatea celor trupești dispar, și contemplația duhovnicească le ia locul”¹⁹⁹. „Modalitățile de rugăciune sunt multiple – spune Sfântul Isaac – dar toate acestea au un singur scop: rugăciunea curată. În adâncurile acestei rugăciuni curate se află o stare de răpire care nu este rugăciune, fiindcă tot ceea ce poate fi numit rugăciune încetează și rămâne doar o contemplație în care mintea nu poate rosti rugăciuni”.

„Rugăciunea este un lucru, dar această contemplație în rugăciune este cu totul altceva, deși aceasta decurge din cealaltă. Rugăciunea este semănatul, iar contemplația este strângerea snopilor, atunci când secerătorul rămâne uimit de uimitoarea abundență a spicelor bogate ce au crescut din bieteles grăunțe pe care le-a semănat”. În această stare de contemplație, mintea trece dincolo de propriile sale limite și intră „în lumea cealaltă”²⁰⁰. Transformată de rugăciune și de alte practici ascetice, mintea se curățește și învață „să-L contemple pe Dumnezeu cu ochi dumnezeiești și nu omenești”²⁰¹. Cel ce își păzește inima de patimi îl contemplă pe Dumnezeu în fiecare clipă. Cel ce păstrează o trezvie permanentă asupra sufletului său... „în fiecare ceas Îl contemplă pe Domnul”. „Cel ce veghează asupra propriului său suflet în fiecare ceas își va vedea inima bucurându-se de revelații. Cel ce își adună mintea în sine va contempla zorile Duhului.

Cel ce-și adună mintea din rădăcinile ei cele din afară Îl va contempla pe Domnul în tainele inimii sale... Iată, cerul este înlăuntrul tău dacă ești curat, și îi vei vedea pe îngeri în strălucirea lor și o dată cu ei pe Domnul Însuși... Sufletul unui drept strălucește mai tare decât soarele și se bucură în fiecare ceas de contemplarea lucrurilor care i s-au descoperit”²⁰².

Atunci când, după severa nevoință evanghelică, omul descoperă înlăuntrul său centrul dumnezeiesc al ființei sale – și află acolo și centrul dumnezeirii ce transcende lumea aceasta văzută – atunci el se înalță deasupra timpului și se vede pe sine ca din veșnicie. El se vede pe sine deasupra timpului și spațiului, nemuritor și veșnic.

La rădăcina sa, adevărata cunoaștere de sine înseamnă și adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, fiindcă omul poartă în sine calea cea mai scurtă dintre sine și Dumnezeu: în sufletul său cel după chipul lui Dumnezeu. Aici se află distanța cea mai scurtă dintre om și Dumnezeu. Toate celelalte căi ale omului către Dumnezeu pot foarte bine să ajungă într-o fundătură; numai aceasta duce sigur la Dumnezeu întru Hristos. În filosofia sa, Sfântul Isaac pune mare accent pe cunoașterea de sine. „Cel ce s-a învrednicit a se vedea pe sine”, spune el, „este mai mare decât cel ce s-a învrednicit a vedea îngeri”²⁰³.

Pentru a dobândi capacitatea de a-și vedea propriul său suflet, omul trebuie să-și deschidă mai întâi inima lucrării harului²⁰⁴. „În măsura în care sufletele sunt necurate sau întunecate, acestea nu se pot vedea nici pe ele însele și nici alte suflete”. Revelația va veni „dacă omul acela își curăță sufletul și-l readuce în starea sa dintru început”²⁰⁵. „Cel ce dorește să-L vadă pe Dumnezeu înlăuntrul său trebuie să lupte ca prin neîncetate aduceri aminte de Dumnezeu să-și curățească inima; și astfel, cu lumina din ochii minții sale, el Îl va vedea pe Dumnezeu în tot ceasul. Așa cum se întâmplă cu peștele pe uscat, la fel se întâmplă cu intelectul care s-a îndepărtat de aducerea-aminte de Dumnezeu... Pentru omul cu o minte curată, Împărăția Duhului se află înlăuntrul său; soarele care strălucește înlăuntrul său este lumina Sfintei Treimi, iar aerul respirat de locuitorii acestei împărății este Duhul Sfânt, Mângâietorul... Viața lor, bucuria lor și fericirea lor este Hristos, strălucirea luminii Tatălui.

Un astfel de om se bucură pururea contemplându-și sufletul și minunându-se de frumusețea sa care este cu adevărat mai mare decât o mie de sori. Acesta este Ierusalimul, împărăția lui Dumnezeu, ascunsă, așa cum spune Domnul (Luca 17, 21) înlăuntrul nostru.

¹⁹⁹ Idem, p. 61.

²⁰⁰ Log. 32, p. 135.

²⁰¹ Log. 35, p. 154.

²⁰² Log. 43, p. 176.

²⁰³ Log. 34, p. 153.

²⁰⁴ Log. 73, p. 291.

²⁰⁵ Log. 67, p. 265.

Această împărăție este norul slavei lui Dumnezeu întru care numai cei curați cu inima pot intra spre a vedea chipul Stăpânului lor și spre a-și lumina mințile cu strălucirea acestei lumini... Omul nu poate vedea frumusețea dinlăuntrul său până ce nu respinge și disprețuiește orice frumusețe dinafara sa...

Un om cu suflet sănătos, smerit și umil, un astfel de om atunci când se roagă vede lumina Duhului Sfânt în sufletul său și se bucură de strălucirea razelor acestei lumini, desfătându-se de contemplarea slavei sale²⁰⁶. Omul poate înțelege natura sufletului său prin lumina Duhului Sfânt. „Prin fire, sufletul e liber de patimi. Atunci când în Sfânta Scriptură se vorbește de patimile sufletului și ale trupului, acest lucru se referă la cauzele lor, fiindcă sufletul este din fire nepătimaș. Acest lucru nu este acceptat de către susținătorii filosofiei profane” – sau, așa cum am spune astăzi, de către susținătorii filosofiei realiste, materialiste, fenomenologice. Dimpotrivă, Dumnezeu a creat sufletul după chipul Său, adică nepătimaș²⁰⁷.

Există trei stări ale sufletului: firească, subfirească și suprafirească. „Starea firească a sufletului este cunoașterea creației lui Dumnezeu, atât a celei văzute, cât și a celei duhovnicești. Starea suprafirească a sufletului este contemplarea dumnezeirii supraesențiale. Starea subfirească a sufletului este căderea sa în patimi”, fiindcă patimile nu aparțin firii sale²⁰⁸. Patima este o stare nefirească a sufletului, în timp ce virtutea este starea sa firească²⁰⁹. Atunci când mintea este hrănită de virtuți, mai ales de cea a compătimirii, „sufletul este atunci împodobit cu acea sfântă frumusețe” prin care omul este cu adevărat după asemănarea lui Dumnezeu²¹⁰.

„Sfânta frumusețe” a ființei omului este revelată într-o inimă curată și cu cât mai mult omul întreține această sfântă frumusețe înlăuntrul său, cu atât mai mult va vedea unul ca acesta frumusețea creației lui Dumnezeu²¹¹. Aceasta arată faptul că cunoașterea de sine reprezintă calea cea mai bună de a ajunge la o cunoaștere adevărată a naturii și a lumii materiale în general. „Cel ce se supune pe sine lui Dumnezeu”, spune Sfântul Isaac, „este aproape de a avea puterea să supună sieși toate lucrurile. Celui ce se cunoaște pe sine i se dă să cunoască toate lucrurile, fiindcă cunoașterea de sine este plinătatea cunoașterii tuturor lucrurilor”²¹².

Dacă un om se smerește pe sine dinaintea lui Dumnezeu, întreaga creație se smerește pe sine dinaintea sa. „Adevărata smerenie se naște din cunoaștere, iar adevărata cunoaștere este rodul ispitirii”²¹³, cu alte cuvinte, ea vine prin lupta cu ispitele.

Natura umană devine capabilă de adevărată contemplație atunci când este curățită de patimi prin practicarea virtuților. Adevărata contemplație a lumii materiale și a celei nemateriale, precum și a ÎNSEȘI Sfintei Treimi este darul lui Hristos. El a dăruit această contemplație oamenilor „atunci când El, în propria sa persoană dumnezeiască, a desăvârșit reînnoirea naturii umane și, prin poruncile Sale de viață dătătoare, ne-a luminat calea spre adevăr. Natura umană devine capabilă de adevărata contemplație doar atunci când omul se dezbracă mai întâi de vechiul Adam prin pătimire, prin împlinirea poruncilor și prin multe neazuri...

Atunci mintea trăiește nașterea duhovnicească și este în măsură să contemple lumea spirituală, adevărata sa patrie... Contemplarea lumii celei noi descoperită de Duhul, întru care mintea își găsește desfătarea duhovnicească, are loc sub acțiunea harului... Această contemplație devine o hrană ce hrănește mintea, pregătindu-o să primească pe cea care este mai desăvârșită. Căci o contemplație duce la o altă contemplație, până când mintea este adusă în sfera dragostei desăvârșite.

²⁰⁶ Log. 43, pp. 177-178.

²⁰⁷ Log. 82, p. 314.

²⁰⁸ Log. 83, p. 316.

²⁰⁹ Idem, p. 317

²¹⁰ Log. 1, p. 6.

²¹¹ Scrisoarea a treia, p. 366.

²¹² Log. 16, p. 58.

²¹³ Idem, p. 59; cf. Log. 44, p. 186.

Dragostea însăși este sălaşul, „locul” omului duhovnicesc; ea sălășluiește în curăția sufletului. Atunci când intelectul ajunge în împărăția iubirii, harul lucrează în el, iar intelectul primește contemplația duhovnicească și devine văzătorul lucrurilor ascunse²¹⁴. Contemplația mistică „este revelația intelectului atunci când sufletul s-a adunat în sine”²¹⁵. Cei ce și-au curățit sufletele prin practicarea virtuților se învrednicesc de contemplația duhovnicească²¹⁶. „Cei curați cu inima Îl văd pe Dumnezeu”²¹⁷. „Cei ce s-au curățit pe ei înșiși de păcat și neîncetat își aduc aminte de Dumnezeu, aceia Îl și văd”²¹⁸. „Împărăția lui Dumnezeu se numește vedere duhovnicească, fiindcă așa este ea cu adevărat”, spune Sfântul Isaac. „Nu poate fi aflată prin activitatea gândirii, ci poate fi gustată doar prin har. Până ce omul nu se curăță pe sine, nu este capabil nici măcar să audă despre Împărăție, căci nimeni n-o poate dobândi prin învățături, ci doar prin curăția inimii”²¹⁹.

Dumnezeu dăruiește gânduri curate celor ce trăiesc o viață curată²²⁰. „Curăția gândirii izvorăște prin străduința neîncetată întru cele duhovnicești și din paza inimii, iar din curăția gândirii vine luminarea înțelegerii. De aici harul conduce mintea spre împărăția în care simțurile nu mai au nici o putere”²²¹. Fiind cu luare aminte și adunată în rugăciune, „mintea se într-aripează și zboară în înălțimi”, „spre desfătările cele dumnezeiești”. „Ea înoată într-o cunoaștere ce depășește gândirea umană”. „Sufletul care se luptă și perseverează în această permanentă trezvie primește ochi de heruvim cu care el să se poată afla într-o permanentă și cerească contemplație”²²².

Sufletul omului vede adevărul lui Dumnezeu prin puterea felului său de viață, adică prin viața de credință. „Dacă contemplația sa este adevărată, el va afla lumina și ceea ce unul ca acesta contemplă se află în sfera adevărului”²²³. „Vederea lui Dumnezeu vine din această cunoaștere a lui Dumnezeu și nu poate precede această cunoaștere”²²⁴.

Scopul creștinului este viața întru Sfânta Treime și contemplarea Ei. După Sfântul Isaac, dragostea este „contemplarea dintâi a Sfintei Treimi”. „Cea dintâi dintre taine se numește curăție și se ajunge la ea prin împlinirea poruncilor. Dar contemplația reprezintă, de fapt, contemplarea duhovnicească a minții”. Ea vine din „intrarea minții în stare de răpire duhovnicească și de înțelegere atât a ceea ce a fost, precum și a ceea ce va fi. Contemplația este vederea minții. În timpul ei, inima este reînnoită și curățită de rău, cunoscând tainele Duhului și descoperirile cunoașterii, înălțându-se din contemplație în contemplație și din înțelegere în înțelegere, învățând și crescând tainic până când este prinsă în dragoste, unită cu nădejdea, până când bucuria își face lăcaș în taințele ei cele mai adânci, până când este înălțată la Dumnezeu și încununată cu slava firească a propriei sale făpturi”. Astfel, mintea „este curățită și dăruită cu milostivire, fiind de fapt învrednicită de contemplarea Sfintei Treimi”²²⁵. Fiindcă există trei feluri de contemplație naturală în care mintea „este înălțată, devine activă și angajată”: „două aparțin lumii create – a celor raționale și neraționale, a celor duhovnicești și trupești; iar cea de-a treia este contemplarea Sfintei Treimi”²²⁶.

Dacă credinciosul, îmbogățit de comorile de negrăit ale contemplației, se întoarce către creație, întreaga sa ființă se umple de dragoste și compasiune. „El îl iubește pe păcătos”, spune Sfântul Isaac, „dar îi urăște păcatele”²²⁷. El este pătruns de smerenie și milă, de

²¹⁴ Scrisoarea a patra, p. 389.

²¹⁵ Idem, p. 383.

²¹⁶ Idem, p. 370.

²¹⁷ Idem, p. 383.

²¹⁸ Cf. Log. 5, p. 26 și Log. 43, p. 177.

²¹⁹ Log. 19, p. 70; cf. Log. 35, p. 154.

²²⁰ Log. 25, p. 105.

²²¹ Log. 30, p. 131.

²²² Log. 29, p. 125; cf. p. 124 și Scrisorii a patra, p. 364.

²²³ Scrisoarea 4, p. 388.

²²⁴ Log. 16, p. 58.

²²⁵ Scrisoarea 4, p. 387.

²²⁶ Idem, p. 384.

²²⁷ Log. 5, p. 30.

pocăință și dragoste. Unul ca acesta are inima plină de dragoste pentru orice ființă creată. „Ce înseamnă o inimă plină de milă?”. „Este”, răspunde Sfântul Isaac, „o inimă ce arde de dragoste față de întreaga creație: față de oameni, păsări, animale, demoni și față de orice ființă creată. Ochii i se umplu de lacrimi gândindu-se la ei, ori privindu-i pe aceștia. Din marea și puternica întristare care-i cuprinde inima și, din marea sa răbdare, inima i se strânge și unul ca acesta nu poate suporta să audă sau să vadă cea mai mică vătămare ori suferință pătimită de creație. De aceea, el se roagă cu lacrimi neîncetat pentru fiarele cele neraționale, pentru potrivnicii adevărului, cât și pentru cei ce îi fac rău, ca aceștia să fie iertați și miluiți. El se mai roagă și pentru șerpi, cu mare întristare, o întristare fără de hotar în inima sa, întristare care-l unește cu Dumnezeu”²²⁸.

Atunci când, printr-o asceză evanghelică, cineva se mută de la cele trecătoare la cele veșnice, când unul ca acesta trăiește în Dumnezeu și gândește în El, atunci când vorbește „ca de la Dumnezeu înaintea lui Dumnezeu” (II Cor. 2, 17), atunci privește lumea „cu ochii lui Hristos”, atunci lumea i se arată în frumusețea ei cea dintâi. Cu privirea unei inimi curățite, el pătrunde prin coaja păcatului și vede miezul creației făcut de mâna dumnezeirii.

Contemplarea Sfintei Treimi, fundamental tainică și de nepătruns, e realizată de credincios în această lume a realităților finite și trecătoare prin dragoste și milă, prin umilință și smerenie, prin rugăciune și jertfă pentru fiecare și pentru toți, prin bucurie cu cei ce se bucură și plângere cu cei ce plâng, prin suferință cu cei ce suferă și cu căință dimpreună cu cei ce se căiesc. Viața sa din această lume reflectă viața sa din lumea cealaltă, lumea valorilor nevăzute și tainice. Gândurile și faptele sale din această lume își au rădăcinile în lumea cealaltă și doar de dincolo își trag ele forța și tăria lor de viață dătătoare și de minuni făcătoare. Dacă cineva și-ar urmări gândurile, sentimentele, faptele sau practicile ascetice, ar ajunge la Sfânta Treime, care este izvorul lor fundamental. Toate lucrurile îi vin de la Tatăl prin Fiul, întru Duhul Sfânt. Avem cel mai frumos exemplu de acest fel în cazul Sfântului Isaac însuși, acel mare teolog al Sfintei Treimi care, împreună cu Sfântul Simeon Noul Teolog, a putut să ne ofere cu ajutorul harului și al experienței ascetice, justificarea cea mai convingătoare a adevărului Dumnezeirii Treimice și a treimii celei asemănătoare lui Dumnezeu a ființei personale a omului.

²²⁸ Log. 81, p. 306.

Concluzii

Teoria cunoașterii a Sfântului Isaac este dominată de convingerea că problema cunoașterii este în chip fundamental o problemă religioasă și etică. De la începuturile ei până la nesfârșita sa împlinire în har, cunoașterea depinde de calitatea și măsura etică și religioasă a persoanei, și, mai presus de orice, de dezvoltarea și cultura etică și religioasă a organelor de cunoaștere ale omului. Un lucru este cert: acela că, la toate nivelele, cunoașterea depinde de starea morală și religioasă a omului. Cu cât un om este mai desăvârșit din punct de vedere moral și religios, cu atât mai desăvârșită este cunoașterea sa. Omul a fost creat într-un asemenea mod încât cunoașterea și moralitatea sunt întotdeauna echilibrate în lăuntrul său. Este neîndoios faptul că cunoașterea sporește prin virtuți și se împuținează din pricina patimilor.

Cunoașterea este ca o țesătură lucrată de către virtuți pe fondul sufletului uman. Caravana sufletului se întinde prin toate lumile văzute și nevăzute. Virtuțile reprezintă nu numai forțe ce creează cunoaștere, ci ele sunt principiile și izvorul cunoașterii. Prin transformarea virtuților în elemente constitutive ale ființei sale, prin străduințe ascetice, omul avansează din cunoaștere în cunoaștere. S-ar putea spune chiar că virtuțile sunt organele senzoriale ale cunoașterii.

Avansând de la o virtute la alta, omul înaintează de la o formă de înțelegere la alta. De la cea dintâi virtute, credința, până la cea din urmă, care este dragostea față de toți, se întinde o cărare neclintită: nevoința. Pe această cale lungă, omul se formează, se transformă și se transfigurează prin harul nevoințelor sale ascetice. În acest mod, el își vindecă ființa de boala păcatului și a necunoașterii, restabilind integritatea persoanei sale, unificându-și și întregindu-și sufletul. Vindecat și redevenit întreg prin forța morală și religioasă a virtuților, omul dă expresie curăției și integrității persoanei sale mai ales prin curăția și integritatea cunoașterii sale.

După înțelegerea evanghelică, ortodoxă, aflată în scrierile Sfântului Isaac, cunoașterea este o acțiune, o asceză a întregii persoane umane și nu doar a unei singure părți a ființei sale – fie că este intelectul, înțelegerea, voința, trupul sau simțurile. În fiecare act de cunoaștere, în orice gând, simțământ sau dorință, este implicat omul întreg dimpreună cu întreaga sa ființă. Vindecate prin harul nevoințelor ascetice, organele cunoașterii dau naștere unei cunoașteri sănătoase și curate, „învățătura sănătoasă” a Apostolului (I Tim. 1, 10; II Tim. 4, 3; Tit. 1, 9; 2, 1).

În toate treptele creșterii sale, această cunoaștere este „plină de har”, fiindcă este o împreună lucrare a ascezei nesilite a omului cu puterea plină de har a lui Dumnezeu. Întreaga ființă umană se află în coparticipare cu întreaga ființă a lui Dumnezeu. Din această pricină, Sfântul Isaac vorbește mereu de adunarea, „concentrarea” lăuntrică a sufletului, a minții și a gândurilor care se realizează prin practicarea virtuților evanghelice. Dar aceste virtuți sunt diferite de cele ale altor tipuri de etică filosofică și religioasă, nu numai prin conținutul lor, dar și în ceea ce privește metoda lor. Virtuțile evanghelice au un conținut specific, legând pe Dumnezeu de om și având propria lor metodă specifică de lucru.

În persoana Sa cu totul desăvârșită divino-umană sau „teandrică”, Dumnezeu-omul Iisus Hristos nu numai că ne-a arătat, dar a și dovedit că această metodă, acest mod de viață divino-uman este singurul mod de viață și de cunoaștere normal și natural. Omul care-și împropiază acest fel de credință află în el și un mod de cunoaștere.

Ceea ce este valabil pentru credință este valabil și pentru celelalte virtuți dumnezeiești: dragostea, nădejdea, rugăciunea, postul, umilința, smerenia și celelalte. Căci fiecare din aceste virtuți devine, în omul care trăiește întru Hristos, o forță de viață și de cunoaștere creatoare, vie.

În acest mod de viață și de cunoaștere teandric, nu există nimic nereal, abstract sau ipotetic. Aici totul este real, bazându-se pe o realitate irezistibilă, fiindcă totul se bazează pe

experiență. În persoana lui Hristos, Dumnezeu-omul, realitatea divină, transcendentă, este dovedită și definită într-un mod absolut empiric. Prin întruparea Sa, Hristos i-a oferit omului cea mai subtilă, cea mai transcendentă și cea mai desăvârșită realitate. Această realitate nu are limite fiindcă persoana lui Hristos este nelimitată. Conchidem că personalitatea umană nu are limite, la fel ca și cunoașterea umană, fiindcă s-a spus și s-a poruncit: „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5, 48).

Aceasta înseamnă că singurele limite ale personalității și cunoașterii umane sunt limitele cele nemăsurate ale lui Dumnezeu. Persoana lui Hristos Dumnezeu-omul prezintă realitatea ideală, desăvârșită a monismului teandric: o trecere firească de la Dumnezeu la om, de la supranatural la natural, de la viața nemuritoare la viața umană. O astfel de trecere este, de asemenea, firească pentru cunoaștere atunci când, prin puntea credinței, nădejzii și a dragostei, ea se întinde de la om la Dumnezeu, de la natural la supranatural, de la muritor la nemuritor și de la temporal la veșnic, revelând astfel unitatea organică a acestei vieți și a vieții ce va să fie, a acestei lumi și a celeilalte, a naturalului și a supranaturalului.

Această cunoaștere este o cunoaștere integrală, fiindcă ea se înalță pe aripile virtuților umane și divine, și trece fără piedică peste barierele timpului și spațiului, intrând în veșnicie.

Tocmai la această cunoaștere integrală se gândește Sfântul Isaac atunci când, definind cunoașterea, spune că ea este „percepția vieții celei veșnice” și atunci când, definind adevărul, îl numește „perceperea lui Dumnezeu”. Ceea ce este adevărat pentru virtuți este adevărat și pentru cunoaștere. Așa cum fiecare virtute zămislește alte virtuți și zămislește cunoașterea, la fel fiecare tip de cunoaștere zămislește un altul. O virtute o naște pe alta și o susține, iar același lucru este valabil pentru cunoaștere. Cu cât un om practică mai mult virtuțile, cu atât mai mare devine cunoașterea sa de Dumnezeu. Cu cât Îl cunoaște mai mult pe Dumnezeu, cu atât mai mare îi este nevoința. Aceasta este o cale pragmatică și empirică.

„De vrea cineva să facă voia Lui, va cunoaște despre învățătura aceasta dacă este de la Dumnezeu” (Ioan 7, 17). Cu alte cuvinte, doar prin experiența adevărului lui Hristos ajunge omul să-i cunoască veridicitatea și unicitatea. Aceasta este cu adevărat o cale pragmatică, experimentală și empirică. Cunoașterea adevărului nu le este oferită celor curioși, ci acelor care merg pe calea nevoinței. Cunoașterea este o roadă în copacul virtuților, care este copacul vieții. Cunoașterea vine din nevoință.

Pentru adevăratul creștin, filosofia ortodoxă este, de fapt, asceza teandrică a minții și a întregii persoane. Aici sunt semnificative tocmai acele cuvinte ale Mântuitorului: „Celui ce are i se va da; iar de la cel ce nu are și ce i se pare că are se va lua de la el” (Luca 8, 18). Privit în lumina teoriei cunoașterii a Sfântului Isaac, realismul naiv este tragic și foarte simplist. El nu poate oferi o cunoaștere reală lumii, fiindcă el folosește organe ale cunoașterii bolnave și corupte.

Prin contrast, realismul teandric oferă o adevărată cunoaștere a lumii și a adevărului ce se află acolo, fiindcă el folosește organe ale cunoașterii care au fost curățite, vindecate și reînnoite și poate privi chiar în taințele inimii a tot ceea ce este creat. Raționalismul consideră că înțelegerea este un organ infailibil al cunoașterii. De aceea, în legătură cu întreaga persoană umană, el ne apare ca un apostat anarhic. El este ca o ramură care s-a rupt de viță, care nu poate avea viață deplină sau realitate creatoare de sine stătătoare. El nu poate ajunge la cunoașterea adevărului, fiindcă în izolarea sa egocentrică el este divizat și împrăștiat.

Adevărul, dimpotrivă, este dăruit unei minți care a fost curățită, luminată, transfigurată și îndumnezeită prin lucrarea virtuților. Criticismul filosofic este aproape în totalitate preocupat de studierea organelor cunoașterii în starea lor fizică și psihică așa cum există în sfera pur omenească. La aceasta el adaugă studiul categoriilor și condițiilor care sunt premisele cunoașterii, dar nu acordă nici o atenție nevoii de vindecare și curățire a organelor cunoașterii.

Prin urmare, criticismul filosofic nu poate să ajungă prin el însuși la cunoașterea adevărului, fiindcă nu este altceva decât un raționalism și senzualism prudent. Idealismul filosofic se bazează pe realități și criterii transcendente, dar nu are posibilitatea de a le dovedi

existența.

Deși fondat pe idei transcendente, el este totuși incapabil să ajungă la cunoașterea adevărului, atât de necesar naturii umane, sau să potolească, măcar în parte, setea de adevăr veșnic și realitățile omenești. Aceste felurite sisteme epistemologice sunt incapabile să ofere omului ceea ce îi oferă filosofia ortodoxă cu teoria sa ascetică a cunoașterii plină de har. Aici, Însuși Adevărul veșnic stă dinaintea cunoașterii umane în plinătatea desăvârșirii Sale infinite, dăruindu-Se pe Sine omului luminat și plin de har. Fiindcă doar prin persoana lui Hristos Dumnezeu-omul, adevărul transcendental divin ajunge la om. În El, adevărul devine în mod obiectiv imanent și prezintă o realitate istorică imediată și veșnic vie. Pentru a și-o impropria, pentru a face din aceasta o imanență subiectivă, este esențial ca omul, prin practicarea virtuților, să-L facă pe Domnul Iisus Hristos sufletul sufletului său, inima inimii sale și viața vieții sale.

ECUMENISMUL UMANIST

Ecumenismul este numele comun pentru pseudo-creștinismul pseudo-bisericilor din Europa Occidentală. În lăuntru său se află inima umanismului european, având papalitatea drept cap al ei. Tot acel pseudo-creștinism, toate acele false biserici nu sunt nimic altceva decât o erezie după alta. Numele lor evanghelic comun este panerezie. De ce? Întrucât, de-a lungul istoriei, felurite erezii au tăgăduit sau au deformat anumite însușiri ale Dumnezeu-omului și Domnului Iisus Hristos, aceste erezii europene se îndepărtează cu totul de El, înlocuindu-L cu omul european. Nu există nici o diferență esențială între catolicism, protestantism, ecumenism și alte erezii ale căror nume este „legiune”.

Dogmele ortodoxe, adică dogmele sfinte ale Bisericii, sunt respinse și înlocuite de către dogmele latine eretice ale primatului și infailibilității papei, adică a omului. Din această panerezie s-au născut ereziile și continuă să se nască: Filioque, respingerea invocării Duhului Sfânt, pâinea nedospită, introducerea harului creat, purgatoriul, meritele prisositoare ale sfinților, învățături standard cu privire la mântuire, iar de aici au izvorât învățături standard despre viață, papalitate, „Sfânta” Inchiziție, indulgențe, uciderea păcătoșilor din pricina păcatelor lor, iezuitismul, scolasticii, cazuiștii, monarhianismul și individualismul social de diferite feluri...

Protestantismul? Este copilul loial al papalității.

A mers dintr-o erezie într-alta de-a lungul secolelor și se îneacă încontinuu în feluritele otrăvuri ale erorilor sale eretice. În plus, semeția papală și negliobia „infaibilă” domnesc în chip absolut în lăuntru ei, ruinând sufletele credincioșilor săi. Mai presus de orice, fiecare protestant este un papă independent atunci când se ajunge la probleme de credință. Acest lucru conduce de la o moarte spirituală la alta; și nu există nici un sfârșit al acestei stări „muribunde”, întrucât o persoană poate suferi nenumărate morți spirituale (pe parcursul unei vieți). Întrucât așa se prezintă lucrurile, nu există nici o ieșire din acest impas pentru ecumenismul catolico-protestant dimpreună cu pseudo-Biserica sa și pseudo-creștinismul său fără o pocăință pornită din adâncul inimii făcută dinaintea Dumnezeu-omului Hristos și a Bisericii Sale Ortodoxe.

Pocăința este doctoria pentru orice păcat, medicamentul oferit omului de către singurul Prieten al omului (Hristos). Fără pocăință și fără intrarea în adevărata Biserică a lui Hristos este inadmisibil și nefiresc să vorbim despre unificarea „Bisericilor”, despre dialogul dragostei, despre împărtășania comună (adică despre un potir comun).

Cel mai important lucru dintre toate este acela că trebuie să fii „unit în trup” cu trupul teandric al Bisericii lui Hristos și prin el să te împărtășești cu sufletul său, Duhul Sfânt, și să devii moștenitor al binecuvântărilor Dumnezeu-omului Hristos. „Dialogul contemporan al dragostei” care îmbracă forma unui sentimentalism ieftin, este în realitate o negare a sfințirii mântuitoare a Duhului și a credinței în adevăr (II Tes. 2, 13), care este unica „dragoste de adevăr” mântuitoare (I Tes. 2, 10). Esența dragostei este adevărul; dragostea viețuiește și înflorește în adevăr. Adevărul este inima oricărei virtuți dumnezeiești și prin urmare și a dragostei. Și fiecare dintre aceste virtuți dumnezeiești predică și propovăduiește despre Dumnezeu-omul Iisus care este singura Persoană Care reprezintă întruparea și chipul Adevărului divin, cu alte cuvinte Pan Adevărul.

Dacă adevărul ar fi altceva decât Dumnezeu-omul Hristos, dacă ar fi gândire, o idee, o teorie, minte, știință, filosofie, cultură, om, umanitate, lumea sau întregul univers sau oricine sau orice altceva sau toate la un loc, ar fi un lucru minor, insuficient, finit, muritor. Adevărul, însă, este o persoană și, într-adevăr, persoana Dumnezeu-omului Hristos, cea de-a doua persoană a Sfintei Treimi, și ca atare este nemuritoare și nesfârșită, veșnică. Aceasta deoarece în Domnul Iisus, Adevărul și Viața au aceeași esență: ele sunt Adevărul veșnic și Viața veșnică (cf. Ioan 14, 6; 1, 4-17). Cel ce crede în Domnul Iisus Hristos crește neîncetat prin

Adevărul Său în nemărginirea divină. El crește cu toată ființa sa, cu toată mintea sa, cu toată inima și cu tot sufletul său. Oamenii viețuiesc în Hristos „ținând adevărul în iubire”, fiindcă doar în acest fel noi trebuie „să creștem întru toate pentru El, Care este capul – Hristos” (Efeseni 4, 15). Acest lucru este întotdeauna împlinit „împreună cu toți sfinții” (Efeseni 3, 18), întotdeauna în Biserică și prin Biserică, fiindcă o persoană nu poate crește în El „Carele este capul” trupului Bisericii, cu alte cuvinte în Hristos, în vreun alt fel.

Să nu ne înșelăm. Există și „un dialog al falsității”, atunci când cei ce discută se mint unii pe alții în mod conștient sau inconștient. Acest tip de dialog este propriu „tatălui minciunii”, diavolul, „căci este mincinos și tatăl minciunii” (Ioan 8, 44). Este, de asemenea, un lucru obișnuit pentru colaboratorii săi conștienți ori inconștienți să-și atingă „adevărul” lor cu ajutorul minciunilor atunci când ei vor să-și împlinească binele lor prin rău. Nu poate exista nici un „dialog al dragostei” fără dialogul adevărului. Altminteri, acest dialog nu este adevărat și nu este firesc. Ca atare, porunca Apostolului cere ca „dragostea să fie nefățarnică” (Romani 12, 9).

Despărțirea și detașarea eretico-umanistă față de dragostea de adevăr este un semn al lipsei credinței teandrice, precum și a pierderii echilibrului și bunului simț teandric. În orice caz, aceasta nu a fost niciodată și nici nu este calea urmată de Sfinții Părinți. Ortodocșii sunt înrădăcinați și întemeiați în adevăr numai „împreună cu toți sfinții” și au proclamat această dragoste teandrică și mântuitoare pentru lume și pentru întreaga creație a lui Dumnezeu din vremea Apostolilor și până azi.

Pacifismul umanist, minimalist și moralist al ecumeniștilor contemporani face doar un singur lucru: aduce la lumină rădăcinile lor umaniste bolnave, cu alte cuvinte filosofia lor bolnavă și plăpânda lor moralitate „după predania omenească” (Col. 2, 8). Ei ne descoperă criza credinței lor umaniste, precum și insensibilitatea lor prezumțioasă față de istoria Bisericii, adică față de continuitatea sa apostolică și sobornicească în adevăr și în har. Iar sfânta, apostolica, patristica gândire îndreptată spre Dumnezeu, precum și cugetarea îndumnezeită sunt binevestite prin gura Sfântului Maxim Mărturisitorul care rostește acest adevăr: „Fiindcă credința este temelia lucrurilor care-i urmează, adică nădejdea și dragostea, care desigur că sprijină adevărul” (PG 90, 1189 A).

Învățăturile despre erezii ale Bisericii Ortodoxe a Dumnezeu-omului Hristos, formulate prin Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți și Sfintele Sinoade spun că adunările eretice nu sunt o Biserică și nici nu pot fi o Biserică. De aceea, ele nu pot avea Sfintele Taine, mai ales Taina Euharistiei, taina tainelor.

Sfânta Euharistie este totul și toate în Biserică: chiar Dumnezeu-omul Iisus Hristos, Biserica însăși și în general totul cu privire la Dumnezeu-omul Hristos. Cuminecarea interconfesională, adică participarea împreună cu ereticii la Sfintele Taine și, mai ales, la Sfânta Euharistie, reprezintă cea mai nerușinată trădare a Domnului nostru Iisus Hristos, trădarea lui Iuda. Aceasta reprezintă, mai ales, o blasfemie adusă întregii Biserici celei una a lui Hristos, a Sfintei Tradiții a Bisericii. Astfel, unul care face aceasta ar trebui să se lipsească de modul de gândire hristic și de propria conștiință față de Sfintele Taine, de sfintele lor înțeleșuri și sfintele porunci de a urma această cale.

Mai întâi, ar trebui să ne întrebăm pe ce fel de eclesiologie și pe ce fel de teologie a Bisericii se bazează „cuminecarea interconfesională”? Aceasta deoarece întreaga teologie ortodoxă nu este fondată și nu se bazează pe „cuminecarea interconfesională”, ci pe realitatea teandrică a Împărtășaniei înseși (cf. I Cor. 1, 9; 10, 16-17; II Cor. 13, 13; Evrei 2, 14; 3, 14; Ioan 1, 3). Ideea cuminecării interconfesionale este contradictorie în ea însăși și de neconceput pentru conștiința ortodoxă sobornicească.

Al doilea fapt, cu adevărat un fapt sfânt al credinței ortodoxe, este următorul: în învățătura ortodoxă cu privire la Biserică și Sfintele Taine, cea mai mare și unica taină este Biserica însăși, trupul Dumnezeu-omului Hristos, așa încât ea este singurul izvor și conținutul tuturor Sfintelor Taine. În afara acestei taine teandrice a Bisericii, taină peste toate tainele, nu există și nu pot exista alte „taine”; de aceea, nu poate exista o cuminecare interconfesională a

tainelor. Prin urmare, putem vorbi despre Taine în contextul acestei taine atotcuprinzătoare care este Biserica. Aceasta deoarece Biserica Ortodoxă, ca Trup al lui Hristos, este izvorul și temelia Tainelor și nu invers.

Sfintele Taine nu pot fi considerate ca fiind deasupra Bisericii sau studiate în afara Trupului Bisericii. Din această pricină, în acord cu gândirea Bisericii sobornicești a lui Hristos și cu întreaga tradiție ortodoxă, Biserica Ortodoxă nu recunoaște existența altor taine în afara sa și nici nu le recunoaște ca fiind taine, iar omul nu poate primi Sfintele Taine până ce unul ca acesta nu se întoarce de la „Bisericile” eretice, adică de la falsele biserici, prin pocăință, la Biserica Ortodoxă a lui Hristos. Până atunci, unul ca acela rămâne în afara Bisericii, neunit cu ea prin pocăință și este, după părerea Bisericii, un eretic și, prin urmare, se află în afara posibilității împărtășirii mântuitoare, fiindcă „ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea, sau ce împărtășire are lumina cu întunericul?” (II Cor. 6, 14). Apostolul neamurilor, cu autoritatea pe care a primit-o de la Dumnezeu-omul Hristos, ne dă această poruncă: „De omul eretic, după întâia și a doua mustrare, depărtează-te” (Tit 3, 10). Cum poate cineva care nu numai că nu-l respinge pe „eretic”, ci îl și dăruiește pe Domnul Însuși prin Sfânta Împărtășanie, zic, cum poate unul ca acesta să facă parte din rândul celor ce împărtășesc sfânta credință teandrică și apostolică? În plus, iubitul ucenic al Domnului Iisus, apostolul iubirii, ne dă această poruncă: „să nu primiți în casa voastră” (II Ioan 1, 10) pe cel ce nu crede în întruparea lui Hristos și nu acceptă învățăturile evanghelice despre El ca Dumnezeu-om.

Canonul 45 al Sfinților Apostoli spune răspicat: „Orice episcop sau preot care se roagă dimpreună cu ereticii să se oprească din slujire, dar dacă unul ca acesta îngăduie ca ereticii să slujească în Biserică, atunci să se caterisească” (cf. Canonului 33 al Sinodului din Laodiceea).

Nu este oare limpede acest canon? Canonul 65 al Sfinților Apostoli ne arată: „Dacă vreun cleric sau mirean intră în sinagoga evreilor sau în vreun templu al ereticilor spre a se ruga, unul ca acesta să fie nu numai caterisit, dar și afurisit”, iar acest lucru este limpede chiar și pentru mintea cea mai primitivă. Canonul 46 al Sfinților Apostoli ne spune: „Poruncim ca orice episcop sau preot care acceptă vreun botez al ereticilor sau vreo jertfă de-a lor să fie caterisit; căci în ce fel poate Hristos să se împace cu Veliar sau ce are oare de împărțit credinciosul cu cel necredincios?”.

Este limpede chiar și pentru un orb că această poruncă ne îndeamnă ca nu numai să nu recunoaștem vreuna dintre tainele ereticilor, ci să le și socotim nelegitime și lipsite de har dumnezeiesc. Sfântul Ioan Damaschin, de Dumnezeu înțeleptul purtător al Sfintei Tradiții patristice sobornicești și apostolice a Bisericii lui Hristos ne arată din inimă faptul că toți Sfinții Părinți, toți Sfinții Apostoli și toate sfintele sinoade ale Bisericii ne-au învățat următorul adevăr teandric: „Pâinea și vinul nu reprezintă un simbol al trupului și sângelui lui Hristos (ferească Dumnezeu!); ci însuși trupul și sângele Domnului... fiind numite Împărtășanie, întrucât noi primim dumnezeirea lui Hristos prin intermediul ei. Și cu adevărat așa este fiindcă, prin ea, noi ne împărtășim cu Hristos și primim Trupul și dumnezeirea Sa în noi; prin ea, noi ne împărtășim și ne unim unul cu celălalt; fiindcă dacă ne împărtășim dintr-o pâine, noi toți devenim un trup și un sânge al lui Hristos și ne unim unul cu celălalt și suntem socotiți a face parte din același trup cu Hristos. Să ne păzim, deci, cu orice preț, de a lua împărtășania de la eretici sau de a le-o oferi acestora. «Nu dați cele sfinte cânilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor» (Matei 7, 6), ne spune Domnul, ca nu cumva să devenim părtași la învățăturile lor false și la osândirea lor. Dacă există o astfel de unire cu Hristos și unul cu altul, atunci cu adevărat ne unim cu toți cei cu care ne împărtășim, fiindcă această unire vine în urma unei libere voințe și nu fără intervenția judecății noastre. Fiindcă noi toți suntem un trup, fiindcă noi «toți ne împărtășim dintr-o pâine» așa cum spune dumnezeiescul Apostol” (I Cor. 10, 17); (Sf. Ioan Damaschin, *O expunere exactă a credinței ortodoxe*, 4, 13, P.G. 94; c. 1149, 1152, 1153).

Sfântul Teodor Studitul, mărturisitorul neînfricat al adevărilor teandrice ortodoxe, proclamă către toți oamenii: „A primi împărtășanie de la un eretic sau de la unul care o strică dinaintea unui Dumnezeu străin te apropie de diavolul.”; (Teodor Studitul P.G. c. 1668c).

După spusele sale, pâinea ereticilor nu este „trupul lui Hristos” (ibid. c. 1597A). Ca atare, „atunci când dumnezeiasca pâine a ortodocșilor este împărțită, credincioșii devin un trup; în același mod împărțășania eretică împlinește același lucru în cazul celor ce se împărțășesc din ea, făcându-i pe aceștia un trup care este împotriva lui Hristos” (Ibid. c. 1480 CD). În plus, împărțășania de laeretici nu este pâinea comună, ci otravă care vatămă trupul, întunecând și înnegrind sufletul (ibid. c. 1189c).

Să ne încheiem călătoria noastră în rai și iad cu gândurile evanghelice ale unui episcop ortodox contemporan care este, asemenea Apostolilor, un Hrisostom al Bisericii Ortodoxe Sârbe, Nicolae al Ohridei († 1956). Cu smerenie și rugăciune nădăjduim să lămurim problemele despre care vorbim și să aruncăm lumină asupra lor într-un chip sfânt, patristic, cu ajutorul luminii evanghelice a gândurilor sale de Dumnezeu înțeleptite.

Despre desfrâul Europei¹

Fiind absorbit de tainele neamului omenesc în chip patristic, episcopul Nicolae afirmă: „Slăvitul prooroc Isaia a proorocit următoarele: «Atunci când Domnul se va ridica spre a lovi pământul grozav... semeția oamenilor va fi doborâtă și singur Domnul va fi lăudat în ziua aceea» (Is. 2, 10-11)!. Iar Domnul s-a ridicat adesea spre a lovi pământul fiindcă oamenii se închinau altor oameni, în loc să I se închine Lui, singurului Dumnezeu; din pricina unor oameni semeți care se socoteau pe sine dumnezei dinaintea semenilor lor. El S-a ridicat în zilele noastre² și cu adevărat a distrus întregul pământ în dreapta Sa mânie, pentru a termina o dată cu semeția omenească și pentru a smeri mândria minții omenești³. Modul de reacție al lui Dumnezeu împotriva omului este adesea asemănător răzvrătirii omului împotriva lui Dumnezeu.

Ereticii timpului nostru I-au oferit Domnului nostru Iisus Hristos cel din urmă loc la masa acestei lumi, ca și cum El ar fi cel mai de pe urmă cerșetor, în timp ce ei și-au așezat propriii lor oameni mari pe locurile cele dintâi: politicieni, scriitori, oameni de știință, oameni de afaceri, chiar turiști și jucători de fotbal. Ochii acestui popor erau fixați asupra acestor mari oameni, a acestor dumnezei moderni, în vreme ce doar câțiva ochi erau îndreptați către Hristos, biruitorul morții. Această nerușinată răzvrătire a acestor oameni botezați, a ereticilor împotriva Dumnezeului Celui Preaînalt, trebuia să aducă, desigur, o reacție a Dumnezeului Celui disprețuit împotriva acestor națiuni și a acestor oameni nelegiuți.

Iar Dumnezeu S-a ridicat cu adevărat spre a distruge pământul. Iar oamenii pământului au pățimit nenumărate neazuri dinaintea ochilor noștri. Nu numai că acești mari oameni zeificați s-au dovedit a fi flăcări ce s-au stins, de la care ceilalți nu mai puteau afla căldură, ci s-au dovedit a fi demni de cuvintele proorocului Isaia, după care oamenii se vor ascunde «în peșteri și în crăpăturile stâncilor și în găurile pământului de teama Domnului și din pricina slavei puterii Sale» (Is. 2, 19).

Și nu s-a întâmplat acest lucru în ultimul război? N-au intrat oare oamenii de pe diferite continente în crăpăturile stâncilor și în găurile pământului pentru a se salva de semănătorii europeni ai morții, așa cum s-a întâmplat în țara noastră (Serbia) și în alte părți? Iar acești semănători ai morții nu sunt decât acele mărimi din lumea noastră, acei idoli ai poporului care stăteau în locurile de frunte de la masa acestei lumi, disprețuindu-L pe Hristos ca pe cerșetorul aflat la celălalt capăt al mesei...”

Episcopul cel purtător de Hristos ne spune următoarele lucruri cu tristețe și nădejde:

¹ Acest text reprezintă ultima parte a studiului „Ecumenismul umanist”. Deoarece părintele Iustin nu a făcut altceva decât să reproducă fragmente din mărturia dascălului său, fără a face comentarii pe marginea lor, am socotit că este bine să delimităm cele două articole; titlul acesta aparține redacției (n.red.).

² Acest mesaj al episcopului Nicolae a fost scris în timpul celui de-al doilea război mondial, într-o celulă din lagărul de la Dachau, din Germania. Mesajul este publicat aici pentru prima oară și, chiar dacă poartă în sine pecetea împrejurărilor în care a fost scris, nu își pierde valoarea sa de importantă mărturie duhovnicească.

³ Nicolae a murit în exil, văzând cu tristețe și durere că Hristos își pierduse și ultimul loc de la masă. Conducătorii acestei lumi aduseseră „Europa” în locul lui Hristos.

„Frații noștri botezați, înșelați de ereziile luterane și catolice, s-au considerat a fi mai înțelepți decât Hristos. Ei ne considerau pe noi, ortodocșii, drept oameni ignoranți și necivilizați. Dar într-adevăr, cuvintele lui Pavel s-au dovedit a fi adevărate și în cazul lor: «Zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni.» (Romani 1, 22). Iar acest lucru era așa fiindcă ei au respins înțelepciunea duhovnicească a lui Hristos, Cel smerit și plin de dragoste și au adoptat, după exemplul filosofilor păgâni, înțelepciunea trupească și lumească, plină de mândrie și viclenie. «Și au schimbat slava lui Dumnezeu Celui nestricăcios cu asemănarea chipului omului celui stricăcios... și s-au închinat și au slujit făpturii în locul Făcătorului.» (Romani 1, 23, 25).

Cu alte cuvinte, ei au luat toată slava lui Hristos și au pus-o pe umerii muritorilor, pe care mai apoi i-au adus la rangul de noi Mesia. Astfel ei percepeau slava după înțelepciunea lor lumească. Iar sensul culturii și al civilizației era pentru ei respect față de creatură, adică față de natura vizibilă și închinare la aceasta și nu închinare la Creator; dumnezei muritori și natură zeificată!

Acesta este acum ultimul stadiu al umanității occidentale în coborâșul său veșnic și de necontrolat de pe culmile lui Hristos spre prăpăstiile satanei. Acesta este momentul de vârf al egalizării oamenilor, începând cu vechea idolatrie a Romei și până la Asia zilelor noastre. Mii de cărți sunt scrise anual, cărți care slăvesc oameni celebri, laudând civilizațiile lor, iar mii de ziare slujesc acestei glorii efemere și false zilnic, aflându-se în slujba lucrărilor omenești pe care le slăvesc sub numele exagerat de «civilizație».

Din această pricină, Dumnezeu i-a lăsat în seama plăcerilor și a patimilor lor rușinoase, pentru a-și afla satisfacția doar în cele pământești și nu în cele cerești, și doar în ceea ce îi oferă diavolului satisfacție și râs, în vreme ce îngerii lui Hristos se vaită. Ei își află mulțumirea în plăcerile trupești, în jefuirea altora, în exploatarea celor mici și slabi, în înmulțirea bunurilor pământești și creșterea puterii și autorității prin acapararea de noi zone de influență, în distracții și petreceri, în respingerea oricărei religii, pe care o numesc superstiție, în negarea lui Dumnezeu, într-o viață cu totul trupească, în nerușinata afirmație a descendenței omului din maimuță, în coborârea demnității umane la nivelul zoologicului.

Dar v-ați putea întreba: va fi oare cu puțință ca această generație atât de ticăloasă din istoria umanității să revină la cinste și adevăr? E oare posibil? Fie ca Hristos, pe Care ei îl disprețuiesc, să îngăduie aceasta cât mai curând cu puțință. Dar când se va întâmpla oare acest lucru?

Acest lucru se va întâmpla doar când frații noștri din Occident vor începe să scrie cărți în care să-l slăvească pe Hristos Dumnezeu nostru și când miile lor de ziare vor tipări laude aduse virtuților creștine, precum și adevăratelor fapte creștinești, în loc de a scrie despre crime și blasfemii împotriva dumnezeirii, precum și despre comerțul cu instinctele cele mai josnice. Atunci când va avea loc această transformare, umanitatea eretică occidentală va fi curățită și va avea mireasma tămâiei celei cerești. Atunci noi, creștinii ortodocși, ne vom bucura fiindcă îi vom primi pe frații noștri rătăcitori. Și păgânii îl vor iubi pe Hristos și vor cere să devină copiii Săi, fiindcă «creștinii» nu-i vor mai împiedica să devină copiii lui Hristos. Iar răutatea și vicleșugul nu vor mai exista printre oameni și nici războaie între națiuni, ci va domni pacea lui Hristos care este dincolo de puterea de înțelegere a minții, precum și slava Sa, care nu are egal nici în veacul acesta și nici în veșnicie.”

Episcopul cel luminat mărturisește acest adevăr teandric afirmat mai sus atunci când spune:

„Suprema fericire a omului este întruparea lui Dumnezeu; iar cea mai mare catastrofă pentru om este, de asemenea, îndepărtarea sa de la acest Dumnezeu și reîntoarcerea sa în slujba satanei. La popoarele occidentale neortodoxe, această nenorocire își are izvorul mai ales din pricina a două motive. Cel dintâi e ura împotriva unui cler eretic, cel de-al doilea este ura împotriva evreilor. Ambele uri au încolțit în inimile occidentalilor din aceeași sămânță.

Iar această sămânță este efortul atâtor clerici creștini, precum și al evreilor, de a

domina cu totul viața oamenilor și a statului în orice domeniu. Ura unui astfel de cler s-a transformat în ura față de Biserică, ura față de iudei, care cuprinde și ura față de Domnul nostru Iisus Hristos Care a fost iudeu. Cu adevărat Hristos a fost evreu datorită Maicii Sale și a poporului în mijlocul căruia S-a născut. Tocmai acest popor a fost cel dintâi care L-a respins și L-a ucis printr-o moarte cumplită. Și atunci? Dacă cineva este împotriva evreilor, cum poate fi oare și împotriva lui Hristos? Împotriva Celui cu care evreii au luptat timp de două mii de ani?

Dar nu există nici o logică în toate acestea. Conduși de ura față de evrei și de cler, occidentalii L-au respins treptat și pe Hristos, până când, în cele din urmă, L-au exclus din toate domeniile vieții și din instituțiile statului și L-au limitat doar la cadrul bisericesc. De la Cel Care a spus după slăvita Sa înviere din mormânt: «Datu-Mi-S-a toată puterea, în cer și pe pământ» (Matei 28, 18), tocmai de la El au luat acești orbi întreaga autoritate. Dar n-au făcut numai atât, ci au îndepărtat de pe pământ orice influență a Sa: în școli, în societate, în politică, în artă, în relațiile dintre oameni și națiuni, în știință, în literatură și în toate celelalte. Dumnezeu, totuși, nu poate fi batjocorit de toate acestea. Ori de câte ori oamenii, ca oaspeți, devin prea independenți la masa lui Dumnezeu, trebuie să vină un eveniment din partea Stăpânului casei.

Două avertismente grozave le-au fost oferite generațiilor de azi, două războaie mondiale pe parcursul a 20 de ani. Fie ca creștinii să îngenuncheze dinaintea lui Hristos pe Care ei L-au batjocorit și să-I înapoieze acea autoritate, cinste, slavă și respect ce I se cuvin doar Lui.

Și voi, de asemenea, frații mei ortodocși, trebuie să faceți același lucru dacă vreți să scăpați de cel de-al treilea război mondial, care va fi mult mai grozav decât primele două”.

Întristarea apostolică a Sfântului episcop întreabă apoi:

„Ce este Europa? Ea este pofta și dorința după putere, plăcere și cunoaștere. Toate acestea sunt omenești: mai întâi dorința și darul omenesc și în al doilea rând, cunoașterea umană. Și cele două sunt personificate de către papă și Luther. Ce este atunci Europa? Europa este papa și Luther, dorința umană dusă la extrem și cunoașterea umană dusă la extrem. Europeanul papă este dorința umană de autoritate. Europeanul Luther este hotărârea plină de încăpățănare a omului ca totul să fie explicat de către minte, rațiune; papa este conducătorul lumii iar omul de știință este suveranul lumii. Aceasta este Europa în rezumat, din punct de vedere ontologic și istoric.

Una înseamnă capitularea omenirii în foc, iar cealaltă înseamnă capitularea omenirii în apă. Iar amândouă înseamnă despărțirea omului de Dumnezeu, fiindcă una înseamnă respingerea credinței, iar cealaltă respingerea Bisericii lui Hristos. Căci duhul răului lucrează în acest mod asupra trupului Europei de câteva secole. Și cine poate alunga acest duh rău din Europa? Nimeni, în afara Celui al Cărui nume a fost însemnat cu roșu în istoria neamului omenesc ca fiind Singurul Care alungă demonii din oameni. Știți deja despre Cine vorbesc. E vorba despre Domnul Iisus Hristos, Mesia, Mântuitorul lumii, Cel Care S-a născut din Fecioară, Cel Ce a fost omorât de evrei, Cel Ce a înviat din morți ca un Dumnezeu, Cel adeverit de-a lungul secolelor, Cel îndreptățit în ceruri, Cel slăvit de către îngeri, Cel mărturisit de către sfinți și primit de către strămoșii noștri.

Atâta vreme cât Europa L-a urmat pe Hristos, ca pe «soarele dreptății», și pe sfinții Săi apostoli, mucenici, sfinți și nenumărați dreپți, precum și alți oameni care au bineplăcut Lui, Europa a fost ca o piață luminată de sute și mii de lumânări, mari și mici, arzând strălucitor. Totuși, atunci când dorința umană și înțelepciunea omenească au bătut ca două vânturi puternice, lumânările au fost stinse și întunericul a pogorât pe pământ, precum întunericul din mușuroaiele din pământ în care trăiesc cărțițele. După dorința omenească, orice națiune și orice persoană caută puterea, plăcerea și slava, imitându-l pe papa de la Roma.

După înțelepciunea omenească, orice națiune și orice persoană crede că este mai înțeleaptă decât oricine altcineva și că merită toate lucrurile pământești. Atunci cum oare să

nu există războaie între oameni și națiuni? Cum să nu existe nebulie și sălbăticie în rândul oamenilor?

Cum să nu existe îmbolnăviri, epidemii și boli cumplite, secetă și inundații, revoluții și războaie? Fiindcă la fel precum puroiul trebuie să se scurgă dintr-o rană infectată și duhoarea trebuie să iasă dintr-un loc plin de gunoi. Aceasta trebuie să se întâmple. Papalitatea face uz de politică fiindcă aceasta este singura cale de a dobândi puterea. Luteranismul face uz de filosofie și știință fiindcă consideră că aceasta este singura cale de a dobândi înțelepciunea. Și astfel dorința i-a declarat război cunoașterii, iar aceasta s-a declarat împotriva dorinței. Acesta este noul Turn al lui Babel, aceasta este Europa.

Dar în vremea noastră a apărut o nouă generație de europeni care a unit dorința cu cunoașterea prin ateism și i-a respins atât pe papă, cât și pe Luther. Acum nici dorința nu este ascunsă și nici înțelepciunea laudată. Dorința și înțelepciunea omenească sunt unite în vremurile noastre și astfel s-a născut o uniune care nu este nici Romano-catolică și nici luterană, ci în mod evident și declarat satanică.

Europa de azi nu este nici catolică și nici luterană. Ea se află deasupra și în afara amândurora. Ea este cu totul pământească, fără a avea măcar dorința de a urca la cer, fie cu pașaportul infailibilității papei, fie pe scara înțelepciunii protestante. Ea neagă cu totul călătoria din această lume. Ea vrea să rămână aici. Ea vrea ca mormântul să-i fie leagăn. Ea nu are cunoștințe despre cealaltă lume. Ea nu simte mireasma cerească. Ea nu-i vede pe îngeri sau pe sfinți în visurile sale. Nu vrea să audă de Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Destrăbălarea o face să urască fecioria.

Întreaga Europă este acum cufundată în întuneric. Toate lumânările sunt stinse. Oh, ce întuneric cumplit! Fratele își împlântă sabia în pieptul fratelui său, crezând că acesta îi este dușman. Toți își renegă fiii și viceversa. Iar lupul este de departe un prieten mai credincios decât este omul.

Oh, frații mei! Oare nu vedeți voi toate acestea? Nu ați simțit întunericul și necredința unei Europe necreștine asupra voastră? Preferați Europa în locul lui Hristos, moartea în locul vieții? Moise a pus înaintea poporului său aceste două alternative. Iar noi vă punem dinainte aceleași două alternative. Trebuie să știți că Europa este moarte iar Hristos este viața. Alegeți viața și veți trăi în veci”.

Și iată acum cutremurătorul vaiet adresat Europei de către episcopul cel întocmai cu apostolii:

„Oh, frații mei! Secolul al XVIII-lea este tatăl celui de-al XIX-lea, iar secolul al XIX-lea este tatăl celui de-al XX-lea. Tatăl a rămas grozav de datornic. Iar fiul a plătit datoriile tatălui în întregime, dar el a ajuns și mai îndatorat, iar datoria sa a trecut mai departe la nepot.

Tatăl era bolnav de o boală foarte gravă, fiul nu s-a vindecat de această boală rușinoasă a tatălui, ci a îngăduit să se transmită chiar mai departe și în felul acesta ea a ajuns la nepot de trei ori mai puternică. Nepotul este secolul al XX-lea, adică tocmai secolul în care trăim. Secolul al XVIII-lea semnifică răzvrătirea pontifului roman împotriva Bisericii și a clerului. Secolul al XIX-lea semnifică răzvrătirea împotriva lui Dumnezeu. Secolul al XX-lea reprezintă alianța cu diavolul. Datoriile s-au mărit și boala s-a înrăutățit. Domnul a spus că El va pedepsi păcatele părinților până la a treia și a patra generație.

Nu vedeți oare că Domnul îi pedepsește pe nepoți pentru păcatele strămoșilor lor europeni? Nu vedeți biciul pe spatele nepoților din pricina datoriilor neplătite ale bunicilor? Regele antihrist este începutul secolului al XIX-lea. Papa-antihrist, este mijlocul aceluiași secol. Filosofii Europei, antihriștii (de la ospiciul de nebuni) sunt sfârșitul acestui secol: Napoleon Bonaparte, Pius, Nietzsche, cele trei nume fatale ale celor mai bolnavi oameni, suferinzi de boli ereditare. Sunt aceștia victorioșii secolului al XIX-lea? Nu, ei sunt purtătorii bolii cumplite moștenite din secolul al XVIII-lea. Oamenii cei mai bolnavi, Cezar, papa și filosoful... ei da, nu în Roma idolatră, ci în inima Europei botezate! Aceștia nu sunt biruitorii, ci învinșii. Atunci când Bonaparte a răs dinaintea sfintelor biserici ale Kremlinului, când papa

Pius a fost declarat infailibil și când Nietzsche a anunțat public că se închină antihristului, atunci soarele și-a ascuns fața sa pe cer, întunecându-se.

Și dacă ar fi fost o mie de sori, aceștia s-ar fi întunecat cu toții de rușine și necaz din pricina acestui lucru uimitor pe care lumea nu l-a mai văzut vreodată mai înainte: un rege ateu, un papă ateu și un filosof ateu. Pe vremea lui Nero, măcar filosoful nu era un ateu. Secolul al XVIII-lea a fost secolul lui Pilat: el l-a comandat pe Hristos la moarte. Secolul al XIX-lea a fost al lui Caiafa: el l-a răstignit pe Hristos. Secolul al XX-lea este secolul Sinedriului format din Iude botezate și nebotezate. Acest Sinedriu a afirmat că Hristos era mort pentru totdeauna și că nu era înviat. Și atunci, dacă puteți crede, fraților, au venit neauzite flageluri asupra umanității europene, biciuiri până la măduva oaselor ei, prin revoluții și războaie. Cine este victoriosul atunci, dacă nu este regele, papa și filosoful Europei care au respins și negat creștinismul? Biruitorul este țăranul din Balcani și cel rus după cuvântul lui Hristos: «Căci cel ce este mai mic între voi toți, acesta este mare» (Luca 9, 48).

Cine a fost cel mai necunoscut, cel mai neînsemnat și cel mai mic dintre toți oamenii secolului al XIX-lea, secolul marelui Napoleon, al infailibilului papă Pius și a nemaiîntâlnitului Nietzsche? Cine altul, în afara țăranului pelerin rus «la locurile sfinte» și luptătorul țăran din Balcani împotriva semilunei, eliberatorul Balcanilor? Un câmp de luptă satanic, un cler satanic și o înțelepciune satanică, iată ce au fost împăratul, papa și filosoful secolului al XIX-lea.

Țăranul ortodox din Balcani reprezintă antiteza totală a acestora: mai întâi, eroismul purtătorului crucii, în al doilea rând, mărturia clerului și în al treilea rând, înțelepciunea apostolică a pescarului. Cuvintele rugăciunii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos se referă la el: «Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, căci ai ascuns acestea de cei înțelepți și le-ai descoperit pruncilor» (Matei 11, 25). Și ce le-a descoperit Dumnezeu acestor simpli țărani? El le-a descoperit curajul, lumina cerească și înțelepciunea divină. Cu alte cuvinte, El le-a descoperit tot ceea ce era opus împăratului, papei și filosofului occidental; a fost precum ziua față de noapte.”

Sfântul episcop cel iubitor de Hristos spune următoarele despre civilizația Europei închinătoare la idoli și lepădată de Hristos:

„Dacă Europa ar fi rămas creștină, s-ar fi lăudat cu Hristos și nu cu civilizația ei. Iar marile, dar nebotezatele națiuni ale Asiei și Africii, care au înclinație către spiritualitate, ar fi încântate să înțeleagă creștinismul și să-l cinstească așa cum se cuvine. Și este așa fiindcă aceste națiuni se fălesc cu credințele lor, cu zeitățile lor, cu cărțile lor religioase: una cu Coranul, alta cu Vedele și așa mai departe. Cu alte cuvinte, ei nu se fălesc cu lucrul mâinilor lor sau cu civilizațiile lor, ci cu ceva mai important pe care ei îl consideră mai mare decât aceste lucruri, cu ceva ce este de maximă importanță pentru poporul lor.

Europenii, însă, nu se fălesc cu Hristos și cu Sfintele Scripturi, ci cu mașinile lor periculoase și cu produsele ieftine ale mâinilor lor, cu alte cuvinte, ei se fălesc cu cultura și civilizația lor. Iar consecința acestei preamări a faimoasei lor «culturi» este ura tuturor națiunilor necreștine față de Hristos și creștinism. Urându-i pe cei mici, ele îi urăsc și pe cei mari. Urându-i pe europeni și produsele lor, aceste națiuni îl urăsc și pe Dumnezeul european. Dar să-i fie rușine Europei fiindcă acest lucru n-o supără și nici nu o îngrijorează. Din pricina altui lucru, ea a fost cea dintâi care și-a urât și respins propriul ei Dumnezeu. Din cauza influenței unei Biserici rătăcitoare, Europa a ajuns în această situație nedorită la jumătatea secolului al XIX-lea.

Dar ca să fim drepți, europenii nu sunt răspunzători de acest lucru; responsabilitatea se află în mâna conducătorilor săi spirituali. Nu turma este răspunzătoare pentru această stare de lucruri, ci păstorii ei. Cel mai bun lucru pentru Europa ar fi să se fălească cu creștinismul ei, cu marea sa valoare și neprețuita sa moștenire. Aceasta s-ar fi întâmplat așa cum s-a întâmplat în primele secole creștine dacă Europa s-ar fi identificat cu creștinismul.

Preamărirea lui Hristos și predicarea cuvântului Său era misiunea dăruită Europei de

către Dumnezeu. În afara lui Hristos, Europa nu are cu ce se fâli. Fără de Hristos, Europa este cea mai săracă dintre cerșetori și cel mai nerușinat exploatare al acestei lumi.”

Episcopul cel luminat de Hristos Domnul ne spune acest amarnic adevăr cu privire la educația europeană:

„Școlile europene s-au îndepărtat de credința în Dumnezeu. Și tocmai aici se află moartea umanității europene. În cazul civilizațiilor păgâne, știința n-a fost niciodată despărțită de religie, chiar dacă religiile lor erau primitive și false. Acest lucru s-a întâmplat numai în Europa, în acea Europă care a primit cea mai desăvârșită credință. Din pricina conflictului cu mai marii bisericii, Europa s-a mâniat și a respins credința cea desăvârșită, dar a păstrat știința desăvârșită. O, fraților, ea a respins cunoașterea divină și a acceptat ignoranța omenească! Ce nebunie și cât întuneric!”

De Dumnezeu înțeleptul episcop spune următoarele cu privire la orbirea voită a umanității occidentale:

„Occidentul a devenit ateu. Acesta a fost motivul căderii sale în dizgrație și în rătăcire. În vremurile creștine, pe când Occidentul era ortodox, acesta era preocupat de cele duhovnicești. Dar de îndată ce s-a îndepărtat de adevărul și virtuțile creștine, vederea sa duhovnicească s-a micșorat din ce în ce mai mult, așa încât aceasta s-a întunecat cu totul în secolul al XX-lea. Tot ceea ce i-a mai rămas acum sunt ochii fizici cu care vede doar frumusețea exterioară a lucrurilor. Și-a înzestrat ochii aceștia exteriori cu numeroase aparaturi perfecționate așa încât să poată vedea lumea perceptibilă mai bine și mai precis, frumusețea și culoarea lucrurilor și a creaturilor, numărul, măsura și mărimea lor. Ea privește minusculii viermi și microbi cu microscopul. Se uită prin telescop și vede stelele de parcă acestea s-ar afla chiar deasupra acoperișului casei, așa cum nimeni n-a mai făcut-o înainte. Dar vederea ei se oprește aici și nu poate merge mai departe.

Preocupându-se doar de aspectele cunoașterii intelectuale a lucrurilor și a universului ce ne înconjoară, o, frații mei, civilizația occidentală este astăzi mai oarbă decât Arabia musulmană, India brahmană, Tibetul budist și China taoistă. De fapt, Hristos nu s-a rușinat mai mult în ultimele două milenii de nimic altceva decât de Europa, acolo unde oamenii botezați sunt mai orbi decât cei nebotezați! Din această pricină, marele Pavel i-ar spune aceleași lucruri Occidentului ateu de azi, precum odinioară galatenilor botezați din vremea sa. Iată ce le scria acestora atunci: «O, galateni fără de minte, cine v-a ademenit pe voi să nu vă încredeți adevărului, pe voi, în ochii cărora a fost zugrăvit Iisus Hristos răstignit...? Atât de fără de minte sunteți? După ce ați început în Duh, sfârșiți acum în trup?» (Gal. 3, 1-3).

Europa a pornit și ea cândva în duh, dar acum sfârșește în trup, cu alte cuvinte, cu vederi trupești, cu rațiuni și dorințe trupești, de parcă cineva ar fi vrăjit-o! Întreaga sa viață se mișcă doar în plan bidimensional în zilele noastre: în lungime și în lățime. Nu cunoaște nimic despre adâncime și înălțime. Și din această pricină se luptă pentru pământ, teritorii, pentru spațiu, cât mai mult spațiu. Vedeți cum se ajunge de la un război la altul, de la o teroare la alta, fiindcă Dumnezeu nu a creat omul doar ca pe un simplu animal în spațiu, ci pentru a pătrunde în adâncurile tainelor cu mintea sa și pentru ca să urce cu inima spre dumnezeieștile culmi.

Războiul pentru pământ este împotriva adevărului. Războiul împotriva adevărului este război împotriva firii dumnezeiești și a celei omenești. O, amărăciune mai amară decât fierea! Cât de mult suferă oamenii, cât de mult se chinuiesc și cât de mult jertfesc ei pentru această trecătoare și înșelătoare împărăție pământească! Dacă ar fi suferit măcar a suta parte din aceste chinuri și jertfe pentru împărăția cerurilor, războiul ar fi devenit atât de ridicol încât i-ar fi făcut să râdă până la lacrimi. Doar cu mare greutate Îi oferă doi bănuți lui Hristos, dar bisericii lui Moloh – satanei – ei își dăruiesc întreaga lor avere și pe toți copiii lor!

Europa ar trebui să se închine și să-L urmeze pe Hristos. Ea ar trebui să-și amintească de Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu și de cei 12 mari apostoli și solzii i-ar cădea de

îndată de pe ochi. Și ea va fi din nou la fel de frumoasă ca Europa Ortodoxă a lui Hristos din timpul primului mileniu al creștinismului. Atunci ea va fi fericită și noi vom fi fericiți împreună cu ea. Atunci toate popoarele suferinde ale Europei se vor bucura și vor cânta împreună cu noi veșnica doxologie: «Sfânt, sfânt, sfânt, Domnul Savaot, plin e cerul și pământul de mărirea Ta». Amin.”

Episcopul cel plin de smerenia lui Hristos spune despre poporul cel arogant al Europei:

„Europenii cei mândri și ambițioși nu-și recunosc propriile lor greșeli. Ei au pierdut conștiința păcatului și a căinței.

Pentru ei, altcineva trebuie învinuit pentru orice rău din lumea aceasta și niciodată nu dau vina pe ei înșiși. Atunci cum ar fi oare cu puțință ca ei să comită vreun păcat, fiindcă ei s-au așezat pe tronul lui Dumnezeu și s-au proclamat infailibili?! Conducătorul lor religios, papa, a fost cel dintâi care s-a declarat infailibil. Liderii și regii occidentului i-au urmat mai apoi exemplul. Fiecare s-a declarat pe sine infailibil, și cel care purta crucea și cel ce purta sabia”.

Lubitorul de Hristos episcop spune următoarele despre judecata dintre Hristos și Europa:

„Dacă istoriei ultimelor trei secole – al XVIII-lea, al XIX-lea și al XX-lea – ar fi să i se dea un nume corect, atunci nu ar exista vreo denumire mai potrivită decât înregistrarea judecății dintre Europa și Hristos. Și aceasta, întrucât nimic nu a avut loc în Europa ultimilor 300 de ani care să nu fi avut legătură cu Hristos Domnul. În această judecată dintre Hristos și Europa se întâmplă următoarele: Hristos îi spune Europei că ea a fost botezată în numele Său și că aceasta ar trebui să-I rămână credincioasă Lui și evangheliei Sale. La acestea, Europa, cea care se apără, răspunde: toate religiile sunt la fel. Ni s-a spus acest lucru de către enciclopediștii francezi. Și nimeni nu ne poate obliga să credem în ceva. Europa tolerează toate religiile ca fiind superstiții, din pricina intereselor sale imperialiste. Ea însăși nu are nici o religie.

Când, totuși, își împlinește toate scopurile sale politice, atunci își aranjează conturile foarte rapid cu toate superstițiile oamenilor. Hristos întreabă atunci cu tristețe: «Cum puteți trăi, voi, oamenii, doar cu interesele voastre materiale, imperialiste, cu alte cuvinte, doar cu dorințele animalice pentru satisfacerea poftelor voastre trupești? Am vrut să vă fac dumnezei, fiice și fii ai lui Dumnezeu, dar voi vă îndepărtați de Mine și încercați să deveniți ca animalele de sub jug». La aceasta Europa răspunde: «Ești demodat. În locul Evangheliei Tale noi am descoperit biologia și zoologia. Și acum știm că noi nu suntem urmașii Tăi și ai cerescului Tău Părinte, ci ai urangutanilor și gorilelor, adică ai maimuțelor. Noi suntem în stare să devenim dumnezei fiindcă noi nu recunoaștem nici un alt dumnezeu în afară de noi înșine».

La aceasta Hristos spune: «Voi sunteți mai încăpățânați decât iudeii de odinioară. V-am înălțat din întunericul barbariei la cereasca lumină, dar voi v-ați întors în întuneric așa precum hipopotamul se duce în noroi. Mi-am vărsat sângele de dragul vostru. V-am arătat dragostea Mea atunci când toți îngerii s-au îndepărtat fiindcă nu puteau suferi mirosul de iad ce venea de la voi. Când erați în întregime întuneric și duhoare, Eu am fost singurul Care am rămas să vă curățesc și să vă luminez. Acum încetați cu necredința, fiindcă vă veți reîntoarce doar la acel întuneric și la acea duhoare de nesuportat».

La acestea Europa strigă batjocoritor: «Pleacă de la noi. Nu Te recunoaștem. Noi mergem pe urmele civilizației și culturii europene și a filosofilor greci. Vrem să fim liberi. Noi avem universități. Știința este steaua care ne călăuzește. Lozinca noastră este: libertate, fraternitate, egalitate. Iar mintea noastră este dumnezeul tuturor dumnezeilor. Noi Te respingem. Tu ești doar un mit străvechi în care credeau bunicii și bunicele noastre».

Cu lacrimi în ochi, Hristos spune: «Iată, Eu plec, dar voi veți vedea. Ați părăsit calea lui Dumnezeu și mergeți pe cea a satanei. Binecuvântările și fericirea v-au fost luate. Viața

voastră este în mâinile Mele, fiindcă Eu am fost răstignit pentru voi. Și, totuși, în ciuda tuturor acestor lucruri, Eu nu vă voi pedepsi, ci păcatele și apostazia voastră față de Mine, Mântuitorul vostru, vă vor pedepsi. Eu am descoperit dragostea Tatălui Meu tuturor, și prin dragoste am dorit să vă mântuiesc pe voi, pe toți».

Europa spune atunci: «Dragostea? În programul nostru se află doar o ură cumplită și rea față de toți cei ce nu sunt de acord cu noi. Dragostea Ta e doar o poveste. Iar în locul acestei povești noi am înălțat steagul naționalismului, internaționalismului, al progresului, al evoluției și al cultului personalității. Noi ne-am aflat mântuirea în toate acestea, așa încât pleacă de la noi».

Frații mei, discuția s-a încheiat în vremurile noastre. Hristos S-a îndepărtat de Europa, așa cum a făcut-o odinioară cu ținutul gadarenilor, atunci când gadarenii i-au cerut acest lucru. De îndată ce El a plecat, au izbucnit războaiele și violența, teroarea și ororile, catastrofele și prăbușirea tuturor valorilor adevărate. Barbaria precreștină a revenit în Europa, cea a avarilor, hunilor, lombarzilor, africanilor, numai că a fost de o sută de ori mai rău. Hristos Și-a luat Crucea și binecuvântările și a plecat. Iar ceea ce a rămas în urma Sa au fost întunericul și duhoarea. Iar acum voi trebuie să decideți cu cine veți merge: cu întunericul și duhoarea Europei sau cu Hristos?"

Episcopul, acest mărturisitor care este întocmai cu Apostolii, spune acestea despre *demonizarea cea albă*, adică despre Europa:

„Ce credeți voi despre Europa? Africanii și asiaticii îi numesc pe europeni «diavolii albi». Și astfel, ei ar putea denumi Europa «demonizarea albă», «albă» datorită culorii pielii ei.

«Demonizare», din pricina întunecimii sufletului ei, fiindcă Europa L-a respins pe singurul Dumnezeu adevărat și a ocupat tronul Cezarilor romani. Și aceasta este întocmai ca în cazul Cezarilor romani. Este întocmai ca în cazul cezarilor de dinainte de distrugerea Romei care au proclamat tuturor popoarelor lumii faptul că oricine se putea închina la zeii lor după cum le era voia, fiindcă Europa avea să tolereze acest lucru.

De altfel, este de datoria lor să venereze, de asemenea, Europa ca pe cea mai măreață dintre toate zeitățile, fie în numele Europei înseși, fie în numele civilizației. Și iată cum, frații mei, acest vampir, Roma cea satanică, a fost reînviată în vremurile noastre, cea Romă care, înaintea lui Constantin cel Mare, i-a persecutat pe creștini, trecându-i prin foc și prin sabie, și a încercat să împiedice venirea lui Hristos în Europa. Dar acum, «demonizarea albă» a devenit o boală mai grea decât în Roma antică fiindcă, dacă Roma păgână era chinuită doar de un demon, «demonizarea albă» e chinuită de șapte duhuri necurate, fiecare dintre ele fiind mult mai puternic decât demonul Romei. Și iată că astfel avem o nouă Romă idolatră și o nouă mucenicie a creștinismului.

Fiți, deci, pregătiți pentru persecuția ce va să vină din mâinile «demonizării albe». Noua Europă păgână nu se fălește cu vreo zeități mai mare decât ea însăși. Ea se fălește cu înțelepciunea ei, cu bogățiile ei, cu puterea ei. Fiind ca un balon umflat care este gata să explodeze, ea îi face pe africani și pe asiatici să râdă de laudăroșenia ei, care este precum un buboi copt, gata să se spargă și să umple universul cu duhoarea lui. Aceasta este Europa anticreștină de azi, «demonizarea albă».

Europa trăiește în ciclul ticălos al invențiilor. Ori de câte ori cineva apare cu o invenție nouă, toți îl declară geniu. Și iarăși, oricine descrie invențiile altora, a acestor genii, unul ca acesta este proclamat doctor în științe. Invențiile Europei sunt numeroase, aproape nenumărate. Și totuși, nici una dintre aceste invenții nu-l face pe om mai bun, mai cinstit sau mai luminat. Și nici măcar o singură invenție morală sau spirituală nu a apărut în Europa ultimilor o mie de ani, ci doar invenții materiale. Și toate aceste invenții ale ei au adus Europa pe marginea prăpastiei, a întunericului spiritual și a unei pustiiri teribile fără precedent în istoria creștinătății.

Nu știm sigur dacă Europa, cu toate invențiile sale, și-a întors fața de la Hristos cu voia

sa proprie sau influențată fiind de reaua voință a altora. Atunci când a fost inventat telescopul așa încât puteau fi văzute stele îndepărtate, savanții europeni le studiau în locul Evangheliilor lui Hristos. Atunci când a fost inventat microscopul, ei au râs din nou de Hristos. Atunci când au fost inventate trenul, motorul (mașina) cu aburi, telegraful și telefonul, aerul vibra de lauda de sine a europenilor pentru a străbate mările, pentru a zbura prin aer, pentru a comunica de la mari distanțe; Hristos a fost considerat de Europa drept nefolositor și învechit, demodat ca o mumie egipteană.

Din păcate, Europa și-a folosit toate invențiile sale în mod sinucigaș în ultimii două sute de ani, pentru războaie mondiale, crime, ură, distrugere, înșelăciune, exploatare nemiloasă, pentru desacralizarea a tot ceea ce este sfânt și sacru oamenilor, pentru minciuni, nesinceritate, destrăbălări și ateism în întreaga lume. Și, astfel, Europa nu înșeală pe nimeni cu toate acestea, ci pe sine însăși. Națiunile necreștine au înțeles ce este ea, ce oferă ea și ce vrea ea; de aceea ei o numesc «demonizarea albă» (demonii cei albi, cu alte cuvinte).

Ascultați ceea ce spune împăratul și prorocul David: «Unii se laudă cu căruțele lor, alții cu caii lor, iar noi ne lăudăm cu numele Domnului Dumnezeuului nostru» (Ps. 19, 7). Acești fanfaroni vor umfla pernele slavei lor deșarte, iar noi ne vom înălța. În vreme ce Pavel apostolul strigă și mai tare: «O, omule, ce ai pe care să nu-l fi primit? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești ca și cum nu l-ai fi primit?» (I Cor. 4, 7). Să știți că toate invențiile au fost descoperite pe pământul care aparține lui Dumnezeu, dinaintea ochilor lui Dumnezeu, iar în felul acesta vom învăța atât smerenia, cât și cinstirea!”

De ce Ortodoxia nu are un papă al ei?

Sigur că are! Ortodoxia are un papă al ei, cel mai vechi dintre papii și patriarhii lumii. Îl are de la facerea lumii, îl are de la începutul vremilor. Acesta este adevăratul papă, recunoscut de către toți apostolii lui Hristos. Duhul înțelegerii, Duhul luminii, Duhul cugetării, Duhul Mângâietor și Puterea lui Dumnezeu – El este adevăratul papă al Bisericii lui Hristos din veac și până în veac, neschimbat și neclintit, neîndoielnic și nepărtinitor, neavând înaintaș și nici urmaș.

Iar despre faptul că Apostolii îl recunoșteau pe Duhul Sfânt drept supremul lor cârmuitor și papă aflăm cu certitudine din propria lor mărturie. La primul lor sobor de la Ierusalim, Apostolii au rostit aceste cuvinte vestite: „Părutu-s-a Duhului Sfânt și nouă...” (Fapte 15, 28), ca să fie așa și numai așa. E limpede că Apostolii recunoșteau întâietatea Duhului Sfânt. Înainte de asta, și înainte de orice lucrare de zi cu zi, ei se rugau Lui, Îl chemau pe El, Lui I se supuneau.

Oare nu tot astfel lucrează până în zilele noastre Biserica Ortodoxă? În fiecare an se reunesc sinoade ortodoxe, care mai întâi de toate îl invocă pe infailibilul lor papă, Duhul Sfânt, pe El Îl cheamă cu frică și cu cutremur la începutul oricărui lucru, și Lui I se supun negreșit. Și nu doar mai marii Bisericii, ci și conducătorii de stat din țările drept-credincioase, dregătorii și fruntașii poporului Îl invocau întotdeauna pe Duhul Sfânt la începerea lucrărilor sobornicești. Așa făceau și mai fac încă dascălii din școli.

Iar Atotbunul, Atotputernicul și Preaînțeleptul Duh Sfânt pe toate le cârmuiește, pe toate le întărește, pe toate le însuflețește: și Biserica, și Statul (dreptcredincios), și învățământul. Și pe toate le stăpânește nu prin forță, ca dictatorii pământești, ci ca un Părinte al înțelegerii și al dragostei. El este Părintele nostru, cu Botezul căruia suntem noi botezați.

Știți doar că în limba greacă papa înseamnă părinte. Prin urmare, în sens moral istoric și primar. Duhul Sfânt este Părintele nostru, Papa al nostru. Oare Biserica Ortodoxă mai are nevoie de vreun alt Părinte sau Papă? Oare nu pe cei ce își tocnesc papi pământești îi preîntâmpină Însuși Domnul Iisus Hristos? Cu nouăsprezece secole în urmă, El ne-a lăsat poruncă: „și Tatăl al vostru să nu numiți pe pământ, că Tatăl vostru unul este, Cel din Ceruri” (Matei 13, 9).⁴

⁴ Biserica și statul, pp. 53-54

DIN SCRIERILE PĂRINTELUI IUSTIN

I. Din prefața la cartea părintelui Iustin: *Suflete păcătoase, Belgrad, 1968*

• Din clipa în care va fi pusă problema sufletului omenesc, dinaintea noastră se va întinde un ocean imens de taine înfricoșate, dumnezeiești. Când din nou se va pune problema păcatului, fiecare conștiință umană va avea o temere dinaintea inexplicabilei „taine a păcatului” (II Tesal. 2, 7) și a puterii sale. Sufletul uman, datorită naturii sale, se revarsă încontinuu dincolo de toate hotarele, dar sufletul și păcatul par a fi nu din lumea aceasta, ci fiecare dintr-o altă lume. Și, cu adevărat, chiar așa se și întâmplă; sufletul este de la Dumnezeu, păcatul este de la diavolul. Când sufletul se predă lui Dumnezeu și trăiește după legile Sale, viața sa se transformă treptat în rai. Însă când sufletul se lasă pradă păcatului, care reprezintă „legea” satanei, viața sa se transformă treptat în iad.

• Păcatul este singurul lucru nefiresc din natura omului și a lumii. „Ciudat”, străin, nepoftit, criminal, ucigaș de oameni, ticălos – acesta este păcatul în fiecare dintre noi. Dar din pricina forței sale distructive, păcatul e mai rău și mai oribil decât orice altceva. Ce anume? În esența sa, în energia sa, el se identifică cu diavolul, întrucât și el corupe și distruge. După definiția Sfântului Ioan Hrisostom, „satana este păcatul”. În aceasta definiție se află „întreaga taină a păcatului și a fărădelegii”, precum și întreaga forță a păcatului și întregul iad al fărădelegii. Nu există satana fără de păcat și nici păcat fără de satana. Chiar și în cel mai neînsemnat păcat este ascuns diavolul. Satana e nemilos cu omul fiindcă „păcatul, odată săvârșit, aduce moarte” (Iacov 1, 15) și „plata păcatului este moartea” (Romani 6, 23).

Aceasta este grozăvia de pe urmă a păcatului: moartea. Experiența neamului omenesc certifică faptul că păcatul și moartea sunt energii distructive identice ale diavolului. Cu acestea, diavolul îl ține pe om în strânsoarea lui cumplită. Dar câtă vreme? Atâta vreme cât omul rămâne fără de căință. Cel ce se căiește după voia lui Dumnezeu este mântuit.

• În lumea noastră pământească, „taina fărădelegii”, taina păcatului și taina răului sunt într-o creștere imensă. În timp ce, dimpotrivă, taina binelui care există în adâncul conștiinței umane este pururea legată de rădăcinile ei de viață dătătoare, de temelie, de izvorul oricărei fapte bune, adică de Dumnezeu și, desigur, de Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Viața și nemurirea sunt alimentate și întreținute prin El. Hristos, Dumnezeul oricărui bine, a venit în lumea noastră pământească spre a ne dăruia doctoria pentru orice păcat, pentru orice rău. În afara păcatului naturii umane nu există nici un rău. Aceasta este căința: „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor” (Matei 4, 17). Mântuirea, vindecarea, viața fără de păcat și nemuritoare sunt la îndemână. Dacă omul respinge această doctorie universală, ispășirea păcatelor, pocăința, atunci ființa umană se îndreaptă în chip inevitabil spre demonizare, spre satanism, spre împărăția răului, spre iad.

• Prin păcat omul se împotrivesc lui Dumnezeu, el devine un luptător împotriva lui Dumnezeu, un vrăjmaș al lui Dumnezeu. Păcatul este energia principală a diavolului fiindcă el nu îl poate suporta nici pe Dumnezeu, nici cele dumnezeiești. Atunci când el este ferm înrădăcinat în sufletul omului, acesta distruge treptat tot binele din el, mai întâi credința, apoi rugăciunea, apoi dragostea, postul, milostenia. Având dorința de a păcătuia, omul își planifică treptat sinuciderea. Nu există nici o altă formă de ucidere umană decât cea care are loc prin păcat; el este cu adevărat ucigaș de oameni. De aceea, principala preocupare a omului cu trezvie duhovnicească este aceea de a ucide păcatul dinlăuntrul său și, în acest fel, să-l ucidă și pe diavolul însuși, care ne omoară prin păcat. Dar cum poate oare omul să ucidă păcatul?

Cum îl poate ucide omul pe satana? Acest lucru poate fi realizat doar prin Dumnezeu-omul Iisus Hristos, care S-a făcut om doar în acest scop. El realizează acest lucru prin credința noastră în El, prin dragostea noastră față de El, prin căința noastră făcută înaintea Sa, prin rugăciunea noastră către El.

- Drumul și călătoria vieții omenești, chiar aici pe pământ, se desfășoară de la iad către rai, de la satana către Dumnezeu. Înăluntru lor se află și nemurirea și veșnicia omului. Păcatul nepocăit, chiar pe acest pământ, devine pentru om un chin insuportabil, un iad cu toate consecințele sale: mânie – un chin, mândrie – alt chin; ură – al treilea chin; zgârcenie, viclenie, răutate – iad, iad, iad. Aceasta se întâmplă deoarece înăluntru oricărui păcat se află satana, iar înăluntru acestuia se află iadul. Mântuirea sufletului din aceste chinuri ale iadului este una singură: prin credință și căință față de Atotmilostivul și de viață dătătorul Domn Iisus Hristos, Cel care ne inundă sufletul cu veșnica pace cerească și cu nemuritoarea bucurie. Doar astfel își poate omul afla, prin Sfântul Duh, îndreptățirea sa în Hristos, nemurirea sa, veșnicia sa.

- Doar Evanghelia lui Hristos cunoaște pe deplin taina și problema păcatului și tot ceea ce se ascunde în el. Fiul risipitor din Evanghelii este exemplul desăvârșit al păcătosului pocăit.

Evanghelia ne arată faptul că omul, prin voia sa liberă, își poate împărți viața cu pământul și cu cerul, cu satana și cu Dumnezeu, cu raiul și cu iadul. Păcatul îl goleşte treptat pe om de tot ceea ce este dumnezeiesc în el, până când, în cele din urmă, îl aruncă în ghearele satanei. Și atunci omul ajunge în situația de a paște porcii stăpânului său, diavolul. Porcii sunt patimile care sunt întotdeauna lacome și hulpave. Trăind o astfel de viață, bietul om este ca unul ieșit din minți. Într-o parabolă șocantă din Sfânta Evanghelie, Domnul spune despre fiul risipitor: „Și-a venit în sine” (Luca 15, 17). Cum și-a venit în sine? El și-a venit în sine prin căință. Prin păcat omul devine nebun, își iese din sine. Orice păcat, chiar și cel mai nesemnificativ, reprezintă întotdeauna o nebunie, o ieșire din sine a sufletului.

Prin pocăință, omul își vine întru sine, redevine sănătos, integru. Atunci el strigă tare către Dumnezeu, aleargă către El și strigă la ceruri: „Tată, am greșit la cer și înaintea ta” (Luca 15, 21). Și ce face atunci Tatăl Cel ceresc? El pururea este infinit de milostiv, văzându-și copilul în stare de pocăință. El simte compătimire față de el, aleargă, îl îmbrățișează și îl sărută. El le poruncește cetelor Sale cerești, sfinților îngeri: „Aduceți degrabă haina lui cea dintâi și înjunghiați vițelul cel gras și, mâncând, să ne veselim. Căci acest fiu al meu mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat. Și au început să se veselească” (Luca 15, 22-24). Iar acest lucru se întâmplă cu fiecare dintre noi și de dragul oricărui păcătos care se pocăiește. Adică veselia și bucuria se sălășluiesc în cerul Atotmilostivului Domn și Dumnezeu și dimpreună cu El se bucură toți sfinții îngeri.

**II. Din cartea părintelui Iustin:
Filosofia ortodoxă a Adevărului.
Dogmatica Bisericii Ortodoxe, vol. I,
Belgrad, 1932, pp. 22-23, 41, 70.**

- Sfintele dogme sunt veșnicile și mântuitoarele Adevăruri dumnezeiești fiindcă ele se bazează pe forța de viață dătătoare a dumnezeieștii Sfintei Treimi, din care provine întreaga forță a noii vieți întru Hristos. Noua viață întru Hristos este ținută în întregime din dogma, din adevărurile dogmatice ale revelației lui Dumnezeu.

- Veșnicile adevăruri dogmatice, dogmele dumnezeiești sunt subiectul credinței, iar credința este o practică a omului și, deci, a minții omenești. Toate virtuțile evanghelice,

începând cu credința, sunt pâinea cerească a vieții celei veșnice, cu care omul se hrănește, se întărește, se sfințește, se desăvârșește și este restabilit întru asemănarea sa după Dumnezeu. Viața trăită în Biserică, prin har, devine inevitabil izvorul cunoașterii veșnicilor adevăruri dogmatice. Experiindu-le drept conținut al vieții sale, omul se apropie de autoritate, de Adevăr și de forța mântuitoare. Așa precum a spus Domnul: „De vrea cineva să facă voia Lui, va cunoaște despre învățătura aceasta dacă este de la Dumnezeu sau dacă Eu vorbesc de la Mine Însumi” (Ioan 7, 17).

- Totul în Dumnezeu-omul Hristos este real, este întrupat. Domnul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu Cel întrupat și într-Însul sunt întrupate toate adevărurile dumnezeiești. De aceea, întrucât Dumnezeu S-a întrupat, și împreună cu El toate adevărurile dumnezeiești, aceasta înseamnă că se pot întrupa în sfera realității și vieții umane, în limitele timpului și spațiului, așa cum ne dă mărturie întregul Nou Testament și întreaga istorie a Bisericii lui Hristos și a sfinților Săi.

- Așa numita dovadă logică în ceea ce privește existența lui Dumnezeu este de ordin cosmologic, teologic, psihologic, istoric, de ordinul dovezilor etice și al multor altele care, odată cu trecerea timpului, au fost formulate în raționalismul filosofic. Ele nu pot avea, în Dogmatica Bisericii Ortodoxe, valoarea unei dovezi reale, fiindcă ele se bazează pe mințile și simțurile unei umanități păcătoase, limitate și relative. Pentru Biserică, adevărul despre Dumnezeu este acela pe care El ni l-a relevat și este prin urmare dovada adevărată, de netăgăduit. Ca realitate dată și dumnezeiască, acest adevăr nu depinde de dovezile și argumentele funcțiilor raționale ale minții. Mărturia logică Îl exprimă pe Dumnezeu cu mult mai mult decât Îl ascunde.

**III. Din prologul cărții părintelui Iustin:
Filosofia ortodoxă a adevărului. Dogmatica Bisericii Ortodoxe,
vol. I, Belgrad, 1932, pp. 9, 11.**

Filosofia Sfântului Duh este înțelepciune și cunoaștere, înțelepciune prin har și cunoaștere prin harul naturii ființei; iar această înțelepciune posedă cunoașterea dumnezeiescului și a umanului, a celor văzute și nevăzute.

Filosofia Sfântului Duh este în același timp forța creatoare a divinului și a umanului, a celor văzute și nevăzute. Filosofia Sfântului Duh este în același timp forța creatoare care, prin „a deveni asemănătoare cu Dumnezeu” pe calea desăvârșirii ascetico-harismatice, înmulțește în om înțelepciunea divină despre Dumnezeu, lume și om. Tocmai acest caracter al filosofiei ortodoxe este scos în evidență de către Sfântul Ioan Damaschin atunci când spune: „Filosofia înseamnă a te asemui cu Dumnezeu” și, deci, este „arta artelor și știința științelor”. Ca izvor al vieții, filosofia Sfântului Duh este singura artă care are posibilități variate de a plăsmui o personalitate asemănătoare lui Hristos și lui Dumnezeu și este singura știință care-l poate învăța pe omul cel muritor și egoist cum să biruie moartea și să dobândească nemurirea. Prin urmare, filosofia ortodoxă este arta artelor și știința științelor. Taina Adevărului nu se află în lucruri, idei și simboluri, ci într-o persoană, iar această persoană este persoana teandrică, Domnul nostru Iisus Hristos. De aceea Domnul a spus: „Eu sunt Adevărul”, un Adevăr atotdesăvârșit, pururea nemișorât și neschimbat, întotdeauna unul și același în plinătatea sa desăvârșită, întotdeauna unul și același „ieri, azi și în veci” (Evrei 13, 8).

**IV. Din prologul cărții părintelui Iustin:
*Viețile Sfinților Sava și Simeon, München, 1962, p. 16.***

Doar mintea care a fost curățită de patimi și de întunericul păcatului și a fost sfințită prin harul Sfântului Duh se află în situația de a simți și de a iubi ceea ce este sfânt și a trăi din aceasta și pentru aceasta. Numai cei curați îi pot cunoaște pe cei curați. „Fericiți cei curați cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu”. Mai întâi, ei îl vor vedea pe chipul sfinților Săi, fiindcă Dumnezeu „Se odihnește întru sfinții Săi”. Acolo ei vor vedea și tot darul dumnezeiesc care este dăruit oricărei creaturi a lui Dumnezeu.

**V. Din cartea părintelui Iustin:
*Dostoievski, Belgrad, 1940.***

- Conștiința umană este un dar al lui Dumnezeu. Ea este atât de tainică și enigmatică în realitatea și nemijlocirea ei încât numai Dumnezeu i-o putea dăruia omului. În structura sa cea mai intimă, conștiința umană este conștiința de Dumnezeu, fiindcă în esență conștiința i-a fost dăruită omului ca un dar dumnezeiesc. Omul n-ar fi putut avea o conștiință de sine dacă aceasta nu i-ar fi fost dăruită de Dumnezeu¹.

- Adevărata și reala cunoaștere de Dumnezeu și de sine este dobândită de către om doar pe calea adevăratei iubiri. Iubindu-L pe Dumnezeu, omul știe că sufletul său este asemănător lui Hristos și nemuritor. Experierea iubirii ca metodă de a dobândi cunoașterea de Dumnezeu se află într-una dintre Evanghelii, pe care Dumnezeu-omul a dăruit-o neamului omenesc. Folosind această metodă, omul îl află repede pe Dumnezeu și își descoperă și propriul său eu. Aflându-se pe calea urii, omul îl pierde ușor pe Dumnezeu, precum și propriul său eu. După ce a fost introdusă și folosită de către Dumnezeu-omul Hristos, această metodă a devenit și a rămas metoda precisă a gnoseologiei ortodoxe².

- În Dumnezeu-omul Hristos, există ceva incomparabil mai mare decât Adevărul, Bunătatea, Frumosul. El însuși este toate acestea într-un sens absolut și, în același timp, ceva mult mai mare decât acestea. Orice bine există pentru sufletul omenesc, Hristos îl atrage spre Sine cu invincibilul Său magnet al iubirii. El îi dăruiește sufletului omenesc ceea ce nici măcar Adevărul absolut nu îi poate dăruia, nici Bunătatea absolută și nici Frumosul absolut nu îi pot dăruia vreodată prin ele însele³.

- Doar un singur drum conduce spre cunoașterea Adevărului: *dragostea*. Dobândind dragostea, care este Dumnezeu însuși, omul se unește într-adevăr cu Dumnezeu și în acest mod se apropie de cunoașterea reală a Adevărului Veșnic. Dragostea îl umple pe om cu Dumnezeu. În măsura în care omul se dăruiește pe sine lui Dumnezeu, omul ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu. Plin de Dumnezeu, omul este luminat, sfințit, îndumnezeit, și în acest fel ajunge la adevărata cunoaștere de Dumnezeu prin acceptarea și practicarea celei dintâi și mari porunci (II Petru 1, 4). Dumnezeiasca energie a dragostei îl îndreaptă pe om pe calea îndumnezeirii: ea îi îndumnezeiește inima, sufletul, voința și tot ceea ce este omenesc; el trăiește prin Dumnezeu, simte prin Dumnezeu, gândește prin Dumnezeu, nădăjduind prin Dumnezeu. Pe lângă aceasta, taina lui Dumnezeu îl revelează pe Sfântul Duh omului fiindcă „cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, decât Duhul lui Dumnezeu” (I Cor. 2, 11). Sfântul Duh este „duhul dragostei” și „duhul înțelepciunii și al prevederii”, adică Duhul

¹ p. 13

² p. 17

³ p. 18

cunoașterii⁴.

- Dumnezeu-omul a făcut ca dragostea să fie esența și metoda cunoașterii lui Dumnezeu și a cunoașterii omului. Aceasta este principala forță creatoare din care este format Noul Testament. Taina minunatei Persoane a lui Hristos se află în lăuntru iubirii. Taina gnoseologiei evanghelice se află în iubire. Iubirea divino-umană este calea cea nouă către cunoaștere. Porunca sa imperativă este: iubește pentru a cunoaște. Adevărata cunoaștere a oricărui lucru depinde de iubire, se naște în lăuntru iubirii, crește prin iubire și ajunge la desăvârșire prin iubire. Iubesc, deci știu, cunosc. Cunoașterea este consecința iubirii. Întreaga filosofie a cunoașterii este cuprinsă în întreaga filosofie a iubirii. Numai dacă omul iubește cu o Dragoste hristică, devine el cu adevărat filosof și numai arunci cunoaște el cu adevărat taina vieții și a lumii. Prin Dragoste, Dumnezeu e Dumnezeu, așa cum, prin Dragoste, omul este om⁵.

- Creștinul condus de Hristos către tainele lumii lui Dumnezeu, vede Logosul și rațiunile universului, precum și orice creatură ca venind din mintea Creatorului. Când este oglindită în oglinda sufletului unei astfel de personalități, creația bolnavă și coruptă se înalță spre o frumusețe și o desăvârșire responsabilă. În lăuntru sufletului hristofor este revelată taina ultimă a creației, fiindcă este alături de creație și o iubește. Cel iubit își revelează întotdeauna taina sa celui de care este iubit. Personalitatea hristoforă observă creația și natura nu ca un prădător sălbatic care trebuie cu cruzime să-și dobândească prada, ci o privește ca pe o creatură vulnerabilă față de care trebuie să-și arate mila, compasiunea și dragostea. Pentru o personalitate hristică, creația nu este doar o simplă materie fără suflet față de care noi trebuie să ne purtăm cu cruzime și îndrăzneală, exploatând-o, ci este o taină de neprețuit a lui Dumnezeu față de care trebuie să dovedim milă și compasiune prin rugăciune și dragoste. „Iubește orice creatură a lui Dumnezeu”, spune Dostoievski, „precum și toate creaturile laolaltă și orice firimitură. Iubește animalele, iubește plantele, iubește orice creatură. Dacă iubești orice creatură, vei începe să înțelegi orice lucru cândva, și atunci fără efort vei începe să înțelegi din ce în ce mai mult în fiecare zi” (Dostoievski, *Frații Karamazov*)⁶.

VI. Din cartea: *Abisul filosofic*:

- În întreaga lume, nu este nimic altceva mai înspăimântător decât omul. Filosofia omului este insuportabilă, de neconceput, chiar pentru mințile îngerilor, și ea provoacă întristare în inimile heruvimilor. Nesfârșirea omului este dureroasă. Cine oare să nu se fi întristat gustând din această cunoaștere amară? Să fim sinceri până la capăt: dacă minunatul Domn și Mântuitor Iisus Hristos nu ar fi înviat și cu lumina învierii Sale nu ar fi luminat și nu ar fi dat sens nemărginirii omului, atunci omul ar fi ajuns o ființă de neînțeles, fără sens.

Doar Preadulcele Domn Iisus Hristos, cu dumnezeiasca Sa dragoste, îndulcește taina amară a ființei umane, umplând-o cu eul Său, cu viața Sa și cu nesfârșirea Sa. Unde se află centrul ființei umane? În Domnul nostru Iisus Hristos Cel înviat și înălțat la ceruri care „stă de-a dreapta lui Dumnezeu” (Col. 3, 1). Odată cu Hristos Dumnezeu-omul, veșnicia a devenit un atribut comun al vieții omenești. Care gând, dorință și sentiment omenești este acum nemuritor? Numai gândul întru Hristos, dorința și simțământul întru Hristos sunt nemuritoare. Omul este creștin doar dacă el gândește prin Hristos, crede, simte și dorește prin Hristos (cf. Fil. 2, 5).

- Omul este singura ființă din întreaga lume care se întinde de la rai la iad. Gama

⁴ p. 213

⁵ p. 222

⁶ p. 256

gândirii umane, a meditațiilor omenești, a simțurilor și sentimentelor omenești vibrează pe o întindere mult mai mare decât cea a îngerilor și a satanei. Ea este mai mare decât a îngerilor fiindcă omul poate coborî până la satana, dar, în același timp, este mai mare decât a diavolului fiindcă omul poate fi înălțat până la Dumnezeu. Omul este, deci, o ființă veșnică, fie că vrea sau nu.

Când începe nemurirea omului? Ea începe din clipa conceperii sale în pântecul mamei. Și când începe raiul sau iadul omului? Ea începe din libera unire a omului cu binele dumnezeiesc sau cu răul diabolic, adică, unirea omului cu Dumnezeu sau cu satana. Ce este, deci, raiul? După cuvântul Sfinților Părinți, raiul este simțirea lui Dumnezeu. Dacă Îl simți pe Dumnezeu înlăuntrul tău, atunci ai ajuns deja în rai.

Un sfânt al vremurilor noastre, Sfântul Ioan de Kronstadt, spune: „Când Dumnezeu este prezent în toate gândurile omului, în toate dorințele sale și în toate intențiile sale, prin vorbele, cuvintele și faptele sale, împărăția lui Dumnezeu a pogorât asupra sa. Atunci omul Îl vede pe Dumnezeu pretutindeni: în Sfânta Sa gândire, în Sfânta Sa acțiune, în Sfânta Sa materie”.

- Inima celor nevăzute este pururea prezentă în inima celor văzute. Ea se află înlăuntrul nucleului acestora. Să fim cinstiți și curați și vom vedea că cele trei lumi – universul, pământul și omul – se constituie ele însele drept forțe sau energii nevăzute aflate înlăuntrul materiei.

Orice creatură din această lume formează un cadru creat în care Dumnezeu Și-a întipărit gândirea, iar toate creațiile Sale laolaltă creează mozaicul splendid al „cuvintelor” necreate ale lui Dumnezeu. Mergând de la o creație la alta, noi mergem de la o imagine a lui Dumnezeu la alta fiindcă Dumnezeu l-a creat pe om „după chipul Său”. Orice cunoaștere a noastră îi spune lumii și omului foarte limpede: această lume văzută există și se bazează pe lumea cea nevăzută care nu are nici limite și nici sfârșit.

- Idealul suprem, de maximă importanță, în cadrul Bisericii Dumnezeu-omului Hristos, după învățăturile ortodoxe este acela de a afla persoana lui Dumnezeu înlăuntrul omului.

Atunci când ai descoperit-O în om, I-ai descoperit și valoarea Sa eternă, unicitatea Sa, nemurirea Sa și veșnicia Sa. Adesea însă, chipul dumnezeiesc din om este acoperit cu mizeria plăcerii, cu ghimpii patimilor, cu buruienile păcatului și cu înfățișarea exterioară a răutății.

Dar tu ești creștin ortodox și trebuie să înlături toate acestea de pe chipul cel dumnezeiesc pentru a scoate la iveală din nou persoana umană în toată frumusețea sa dumnezeiască.

Atunci când te porți în acest mod, îl iubești pe om în ciuda păcatelor sale. Nu vei identifica niciodată păcatul cu păcătosul și răul cu criminalul. Vei despărți întotdeauna păcatul de păcătos, vei osândi păcatul și vei avea milă, compătimire și înțelegere față de păcătos, așa cum a avut Domnul față de femeia cea păcătoasă prinsă în fapta adulterului, după cum ne relatează Evanghelia de la Ioan (8, 3-11). Prea milostivul Domn osândește păcatul, dar El nu o osândește pe femeia cea păcătoasă. Este ca și cum ai spune „Eu nu-ți osândesc sufletul cel după asemănarea lui Dumnezeu și după chipul lui Dumnezeu. Tu nu ești totuna cu păcatul, fiindcă tu ai înlăuntrul tău puteri dumnezeiești care te pot libera de acest păcat”. „Mergi. De-acum să nu mai păcătuiești” (Ioan 8, 11).

- Statornicia și simțul nemuririi în simțire și în cunoașterea rațiunii dumnezeiești a lumii i-a caracterizat pe îngeri și pe sfinți. Absența totală a acestui simț îi caracterizează pe demoni și pe oamenii împietriți de rău. Șovăiala în ceea ce privește acest simț și această cunoaștere îl caracterizează pe omul cu puțină credință. Raiul constă din fermul și nemuritorul simț și cunoaștere a rațiunii dumnezeiești a lumii care a fost creată de Dumnezeu Logosul. Diavolul este diavol tocmai fiindcă el neagă veșnic și total rațiunea și raționalitatea din lume.

Pentru el totul este nebunie și absurditate și din această pricină el trebuie să elimine și să distrugă valorile eterne ale acestei lumi.

- Omul se află pe drumul dintre rai și iad, dintre Dumnezeu și satana. Fiecare gând și meditație a omului, fiecare simțământ al său aduce sufletul cu o treaptă mai aproape de rai sau cu o treaptă mai aproape de iad. Dacă este după Dumnezeu, gândirea și meditația îl leagă pe om de Dumnezeu, Logosul, Cel de neînțeles și de nebiruit, iar acest lucru înseamnă deja raiul pentru om.

Dacă, însă, gândirea este împotriva Logosului divin sau Acesta lipsește din ea, omul este în mod inevitabil legat de irațional, de prostesc și de diavol, iar acest lucru înseamnă deja iadul. Tot ceea ce este valabil și are forță pentru gândire este valabil și are forță și pentru simțire.

Totul, deci, începe aici, pe pământ: și raiul și iadul pentru om. Viața omului pe această planetă este o imensă dramă. Aici, lumea temporală și cea veșnică mereu se ciocnesc, ca și cele muritoare și cele nemuritoare, binele și răul, lucrurile diavolului și cele ale Domnului.

- Gândirea umană este un blestem atunci când ea nu vrea să se transforme în rugăciune și nu dorește să se desăvârșească prin rugăciune. Este de neconceput ca gândirea să existe dinaintea tainei lumilor fără ca ea să se transforme într-o stare și o dispoziție plină de rugăciune.

Nimic nu este mai minunat decât gândirea care, dinaintea privirii lumii divine, este cufundată în rugăciuni.

VI. Din părintele Iustin: *Omul și Dumnezeu-omul.* *Studii despre teologia ortodoxă, Atena, 1974.*

- Comuniunea noastră cu Mântuitorul Hristos înseamnă mântuire; comuniunea cu El ca sfințitor înseamnă sfințire; comuniunea cu El, ca Dumnezeu, înseamnă îndumnezeire; comuniunea cu El, cel nemuritor, înseamnă nemurire; comuniunea cu El, Cel înviat, înseamnă Înviere; comuniunea cu El, Cel înălțat, înseamnă înălțare și locul cel de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl (cf. I Cor. 1, 9).

- „Vă îndemn fraților... ca toți să vorbiți la fel” (I Cor. 1, 10). Creștinii pot vorbi toți la fel atunci când au aceleași simțăminte, aceleași gânduri, același fel de viață. Ei dobândesc acest lucru atunci când își unesc sufletul cu sufletul sobornicesc al Bisericii, inima lor cu inima sobornicească a Bisericii, mintea lor cu mintea sobornicească a Bisericii și gândirea lor cu gândirea sobornicească a Bisericii (cf. Fapte Ap. 4, 32). Atunci ei gândesc, simt și „vorbesc” prin sufletul sobornicesc al Bisericii, prin inima și gândirea ei sobornicească.

- „Căci noi împreună-lucrători cu Dumnezeu suntem” (I Cor. 3, 9). Idealul omului adevărat și desăvârșit a fost realizat în persoana Dumnezeu-omului Hristos prin împreună lucrarea divino-umană. Această conlucrare divino-umană, având loc prin intermediul trupului divino-uman al Bisericii devine o zestre comună a omului și un mod comun de viață, gândire, acțiune și de existență al lor. În Biserică, oamenii sunt uniți cu Dumnezeu-omul Hristos, adică sunt născuți cu El și de către El, sunt transformați cu El și de către El, sunt răstigniți cu El și de către El, sunt înviați cu El și de către El, participă la înălțarea Sa și cu El, viețuiesc veșnic în El și cu El, simt împreună cu El și prin El, acționează cu El și prin El. În această sobornicească divino-umanizare a omului se află chiar mântuirea și sfințirea sa. Neamul omenesc a fost creat în acest scop și viața paradisiacă a strămoșilor noștri a fost creată în această fericită conlucrare cu Dumnezeu.

Căderea a apărut atunci când noi am respins această sinergie și am început să viețuim

în păcat și în conlucrare cu diavolul. Dumnezeu-Cuvântul S-a făcut om pentru a reface viața raiului și ordinea vieții de acolo, adică conlucrarea cu Dumnezeu.

- Domnul Iisus Hristos este temelia dumnezeiască solidă și adâncă pentru construcția Bisericii lui Dumnezeu. El și numai El, Dumnezeu-omul Hristos este în chip simultan temelia Bisericii personale, familiale, locale și ecumenice (cf. I Cor. 3, 10-11).

- Dragostea de care vorbește Sfântul Apostol Pavel este dragostea lui Hristos; este dragostea pe care Domnul a numit-o „noua dragoste”, iar porunca privitoare la ea este „noua poruncă”.

Această dragoste diferă de orice altă dragoste a omenirii. Toată noutatea acestei iubiri se bazează pe faptul că ea ne obligă să iubim precum iubește Hristos: „Poruncă nouă dau vouă: să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul” (Ioan 13, 34). „Noua” iubire divino-umană face ca Noul Testament să fie pururea nou. Personificarea unei astfel de iubiri Îl reprezintă pe Însuși Dumnezeu-omul Hristos. Prin El Însuși, Hristos a dat mărturie și ne-a asigurat de mesajul fundamental al Noului Testament: „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 16). Dar Hristos nu este numai dragoste dumnezeiască; El este și „Dumnezeul iubirii” (II Cor. 13, 11). Din această pricină, adevărata dragoste dumnezeiască, eternă, este numai aceea care vine de la El, Dumnezeu-omul Hristos (I Cor. 13, 1ff.).

- Fără îndoială, noi suntem mântuiți numai ca membri organici, vii, ai trupului teandric al Mântuitorului, adică ai Bisericii sfinte, apostolice, sobornicești, fiindcă Biserica nu este altceva decât întreaga viață teandrică a lui Hristos, revărsată de-a lungul secolelor și în vecii vecilor (II Cor. 13, 4-5).

Nu există nici o evanghelie adevărată pentru om fără și în afara Dumnezeu-omului Hristos. Întreaga bunavestire, întreaga Evanghelie se leagă doar de Dumnezeu-omul Hristos... Ce este Evanghelia? Evanghelia este tot ceea ce este Hristos Care, coborând din Cer pe pământ, a adus cu El ca Dumnezeu tot ceea ce a făcut El pentru noi ca Dumnezeu-om, precum și tot ceea ce ne-a dăruit El ca Mântuitor în cadrul trupului Său divino-uman, adică în Biserică. Aceste lucruri alcătuiesc Evanghelia. Cu alte cuvinte, Evanghelia este Dumnezeu în totalitatea Sa, este tot adevărul lui Dumnezeu, toată dreptatea lui Dumnezeu, toată dragostea lui Dumnezeu, toată viața lui Dumnezeu, toate desăvârșirile lui Dumnezeu care ne-au fost descoperite și dăruite nouă de către Dumnezeu Cuvântul, Domnul Iisus Hristos. Dumnezeu-omul Hristos, în întreaga plinătate a ipostasului Său divino-uman este singura Evanghelie adevărată, exactă, vestea cea bună, adevărată, unică pentru neamul omenesc (Gal. 1, 7).

- Organismul Bisericii este cel mai complex organism despre care are cunoștință spiritul omenesc. De ce? Fiindcă el este unicul organism divino-uman în care toate tainele lui Dumnezeu și ale omului, toate forțele umane și divine formează un trup. Numai atotînțeleptul, atotputernicul Dumnezeu-om, Domnul nostru Iisus Hristos a putut să unească și să îmbine toate aceste lucruri într-un trup, trupul Său, Biserica, al cărei veșnic cap este El Însuși.

El dirijează întreaga viață în acest minunat și făcător de minuni trup, minunatul și făcătorul de minuni Dumnezeu și om. Fiecare membru al ei trăiește pentru întregul trup, dar și întregul trup trăiește înlăuntrul fiecărui membru al său. Toți trăiesc în fiecare și pentru fiecare. Dar, de asemenea, fiecare trăiește în toți și pentru toți. Fiecare membru crește o dată cu creșterea de obște a trupului, dar și întregul trup crește o dată cu creșterea fiecărui membru. Toate aceste membre numeroase ale trupului, toate aceste organe, organele simțurilor, celulele, se unesc într-un singur trup divino-uman, pururea viu, în Însuși Dumnezeu-omul Hristos, adaptând energiile fiecărui membru la viața sobornicească a trupului...

Lucrarea evanghelică a fiecărui membru al Bisericii, chiar dacă este cu totul specială și personală, este întotdeauna și din orice perspectivă sobornicească și generală. Sarcina fiecărui

membru al Bisericii este totdeauna personală și totuși colectivă, este personală și totuși sobornicească. Chiar dacă se pare că un membru al Bisericii acționează doar pentru sine (de exemplu, asceza unui pustnic), în realitate el acționează pentru totalitatea Bisericii. Astfel se prezintă organizarea organismului divino-uman al Bisericii, pe care Iisus Însuși îl dirijează și îl conduce (Efeseni 4, 16).

- Toate universurile, toate lumile existente și toate ființele, opriți-vă doar o clipă! Jos cu toate inimile, cu toate mințile, cu toate viețile, cu toate neamurile, cu toate veșnicile, fiindcă toate acestea fără de Hristos sunt iad pentru mine, un iad lângă celălalt iad; toate acestea sunt nenumărate și nesfârșite iaduri. Viața fără Hristos, moartea fără Hristos, adevărul fără Hristos, soarele fără Hristos și universurile fără de El sunt toate nebunii, nimicnicii îngrozitoare, muceniec insuportabilă, chinurile lui Sisif, iad! Nu vreau nici viață și nici moarte fără Tine, o, Prea Dulcele meu Domn! Nu vreau nici adevăr, dreptate, rai, nici veșnicie. Nu, nu! Te doresc numai pe Tine, numai Tu ești totul. Tu ești în toate și deasupra tuturor!... Adevărul, dacă nu este Hristos, nu-mi este de folos, este doar un iad.

Dreptatea, dragostea, binele și fericirea sunt toate laolaltă un iad fără Hristos; chiar Dumnezeu Însuși este un iad dacă nu este Hristos. Nu vreau nici adevăr fără Hristos, nici dreptate fără Hristos, nici dragoste fără Hristos, nici Dumnezeu fără Hristos. Nu vreau nimic din toate acestea, în nici un chip anume! Sunt gata să primesc orice fel de moarte, puteți să mă ucideți în orice chip doriți, fiindcă fără de Hristos nu doresc nimic; nimic, nimic, nimic (Filip. 1, 21; 3, 8).

- Domnul nostru Iisus Hristos S-a făcut om, așa încât „să putem umbla întru El, să viețuim în El și nu să-L privim de departe, să-L admirăm și să filosofăm la adresa Lui...

„Umblați întru El” este porunca poruncilor de a viețui în El și cu El, fără să-L adaptăm pe El la felul nostru de a fi, ci adaptându-ne pe noi la El, nu schimbându-L și prefăcându-L pe El după noi înșine, ci schimbându-ne pe noi după El: nu modelându-L pe El după chipul nostru, ci modelându-ne pe noi după chipul Său. Numai bezmeticii trufași, proști și de suflet pierzători Îl falsifică și-L deformează pe Dumnezeu-omul Hristos după dorințele și modul lor de a-L percepe, din care cauză sunt atât de mulți „falși Hristoși” în lume și atât de mulți falși creștini. Adevăratul Dumnezeu-om Hristos, în toată plinătatea realității sale evanghelice divino-umane este cu totul prezent în trupul său divino-uman, Biserica, la fel ca pe vremea Apostolilor și azi și în vecii vecilor.

Viața Sa divino-umană se îngemănează cu trupul divino-uman al Bisericii în veacul veacului. Trăind în Biserică, noi viețuim „într-Însul”, întocmai cum ne poruncește Apostolul în care Hristos viețuiește. Iar acest fapt este experiat într-o măsură desăvârșită și totală de către sfinți, fapt care explică sfințirea lor minunată. Trăind cu trup și suflet întru Hristos, sfinții sunt sfințiți de către El, devin asemenea Lui, îndumnezeiți, atotputernici, în același chip în perioada post-apostolică, ca și în vremurile apostolice. Și în același fel acum, și ieri, și mâine, și pururea, „până la sfârșitul veacurilor”, ei păstrează chipul divino-uman al lui Hristos (Col. 2, 6).

- Tot Vechiul Testament a fost, ca s-o spunem așa, o umbră a Dumnezeu-Cuvântului. Așa precum o umbră enormă precede trupul, în același fel întreaga lume umbla înaintea venirii Lui. Întreaga religie a Vechiului Testament este umbra unei religii în spatele căreia vine trupul: Dumnezeu – Cuvântul întrupat, trupul Său divino-uman, Biserica. Iar realitatea este aceasta: întreaga lume văzută nu este decât o umbră, care arată dinainte și vestește trupul care vine dinapoi sa, întruparea Dumnezeu-Cuvântului. Prin întruparea Sa și Biserica, trupul Său, descoperă adevărata realitate a lumilor create, conținutul lor, sensul și scopul lor. În trupul divino-uman al Bisericii, nu numai cele văzute, dar și cele nevăzute își primesc „trupul” lor, realitatea lor permanentă și adevărată (Col. 2, 17).

- Biserica este trupul de viață dător al Dumnezeu-omului Hristos, și prin El și în El trupul Sfintei Treimi. Sfânta Treime lucrează mântuirea lumii în Biserică prin faptele harului Său care curăță pe fiecare membru al Bisericii de păcat, de moarte și de diavolul și îl umplu cu viața cea veșnică, cu adevărul veșnic, dreptatea veșnică și dragostea cea veșnică. Adevărata Biserică este „în Dumnezeu, Tatăl nostru și Domnul Iisus Hristos”. Astfel, orice membru al Bisericii este membru adevărat atunci când el se află „în Dumnezeu, Tatăl nostru și Domnul nostru Iisus Hristos”, atunci când acesta trăiește în El și este mântuit prin harul Lui și prin luptă (II Tesaloniceni 1, 7).

- Ce sunt „tradițiile” noastre? Ele reprezintă tot ceea ce Dumnezeu-omul Hristos Însuși și prin Sfântul Duh ne-a poruncit să păzim, viețuind prin ele; tot ceea ce El ne-a lăsat în Biserică Sa, în care El sălășluiește permanent cu Sfântul Său Duh (cf. Mt. 28, 19-29).

„Tradițiile” noastre sunt întreaga noastră viață trăită în harul Domnului nostru Iisus Hristos și întru Sfântul Duh, viața noastră, a creștinilor, care a început în Biserică lui Hristos, prin sfinții Apostoli, după Pogorârea Sfântului Duh. Toată această viață a noastră nu este de la noi, ci de la Domnul Iisus, prin harul Sfântului Duh sau, mai exact, întreaga noastră viață este de la Tatăl, prin Fiul și în Sfântul Duh... Astfel, „tradițiile” noastre sunt viața cea nouă a harului în Sfântul Duh, care este sufletul Bisericii, viața în Adevărul cel veșnic al lui Dumnezeu, în Dreptatea veșnică a lui Dumnezeu, în Dragostea veșnică a lui Dumnezeu, în viața veșnică a lui Dumnezeu. Aici, omul nu creează nimic, nici nu poate crea el Adevărul veșnic, Dreptatea veșnică, Dragostea veșnică, Viața veșnică, ci toate acestea trebuie primite de el, trebuie impropriate de către om. În Hristos și în Biserică Sa, toate acestea sunt dăruite omului prin harul Sfântului Duh. Omul este obligat să accepte aceste „tradiții” și să viețuiască după ele... Tot ceea ce a fost dăruit Apostolilor de către Mântuitorul Hristos și Sfântul Duh constituie exact „tradiția”, Sfânta Tradiție, adică întreaga învățătură în viața omului. Toate acestea ne-au fost dăruite „fie prin cuvânt, fie prin epistole”. Tradiția la un loc reprezintă dumnezeiasca Revelație, adică Evanghelia lui Hristos, Evanghelia mântuirii, dăruită de Dumnezeu în Biserică spre mântuirea neamului omenesc „de acum și până în vecii de veci”. Întreaga Evanghelie a fost dăruită Bisericii de către Domnul Iisus Hristos și Sfântul Duh, și tocmai de aceea Evanghelia este „tradiția” lui Dumnezeu în toată largimea ei.

Evanghelia scrisă se completează cu Evanghelia nescrisă a Bisericii și, prin aceasta, ea este interpretată cu ajutorul energiilor harului Sfântului Duh care sălășluiesc în Biserică. În realitate, toate acestea constituie în cadrul Bisericii o totalitate, un trup duhovnicesc viu, adică tradiția scrisă și nescrisă. De aceea, așa cum spune Sfântul Ioan Hrisostom: „Tradiția înseamnă a nu mai căuta nimic altceva” (PG 62, 488), fiindcă în ea este cuprins tot ceea ce este necesar pentru mântuirea oamenilor și pentru viața lor veșnică, acum și în veacul ce va să fie...

Într-un cuvânt, tradiția divino-umană înseamnă descoperirea, mărturisirea de-a lungul secolelor și a generațiilor, a Domnului nostru Iisus Hristos Însuși, cu toate dumnezeieștile Sale adevăruri și porunci, cu tainele și virtuțile Sale, ca Dumnezeu viu și Mântuitor în Biserică. Și aceasta este exact Biserică vie a lui Hristos ca trup al Său divino-uman și Sfânta Tradiție împărtășită de-a lungul veacurilor, veșnicul viu Dumnezeu-om Hristos și tot ceea ce are El în Sine, împreună cu tot ceea ce El aduce cu Sine (II Tesal. 2, 15).

Apolis, glasul 1

Să-l cinstim cu bucurie pe de Dumnezeu luminatul teolog, înțeleptul sârb Iustin, care cu sabia Sfântului Duh a lovit greșeala necredincioșilor și rătăcirea latinilor, fiind un trăitor al Dumnezeu-omului și un iubitor al cucerniciei, strigând cu toții: Slavă lui Hristos Care te-a preaslăvit, slavă Celui Ce te-a încununat, slavă Celui Care te-a făcut stâlp de lumină pentru cei ce se află în întuneric.

Condac 1, glas 1

Te laudăm toți credincioșii, pe tine, izvor nesecat, purtător al dogmelor ortodoxe și om îngeresc plin de dumnezeiască râvnă, pe tine, îndumnezeitule Iustin, lauda sârbilor, care prin prea puternicele tale învățături și scrieri ai întărit credința tuturor în Domnul!

Icos

Bucură-te, o, dumnezeiescule Iustin, luceafăr nou al tuturor ortodocșilor, care în vremea noastră ai luminat întreaga lume cu razele dumnezeieștilor tale cuvinte și ai luptat împotriva ereziilor!

CUPRINS

În loc de prefață	3
Introducere la ediția în limba română.....	7
Misiunea lăuntrică a bisericii noastre.....	12
Introducere la „Viațile Sfinților“	17
Educația teandrică și umanistă.....	25
Valoarea supremă și ultimul criteriu în ortodoxie	31
Cugetări despre infailibilitatea europeanului	44
Teoria cunoașterii la Sfântul Isaac Sirul	52
Ecumenismul umanist	77
Din scrierile părintelui Iustin	89